

M. APEĻS

LATGALIŠU
LITERATURAS
VĒSTURE

LATGALIŠU ŠKOLŪTŪJU CENTRALĀS BĪDREIBAS IZDĀVUMS.

RĒZEKNE,

1

9

3

5.

88-5
18
m/f
T. 133

Latv. Ned.

L

M. APEĻS.

LIBRARY

LATGALĪŠU LITERATURAS VĒSTURE

Latgališu Školotāju Centralās Bīdreibas izdavums.

Rēzeknē.

0304093157

L. V. E.
In. 305413

paile. 27. 12. 94
L

~~3215~~ ✓

Π

Ⓛ

Tipogr. «Dorbs un Zineiba», Rēzeknē.

Priekšvārds.

Tai kai ar literatūru, vai rakstniecību apzēmoj vysi zinomas tautas drukotū, vai raksteitū gora montu, tad zinomās tautas kultūralūs sasniegumu līmeņš vārojams pēc šīs tautas literatūras sasniegumu pārskotu, tūpēc arī literatūras vēsturei, kai mōceibas priekšmatam, ļūti lela nūzeime.

Tūmār jōkonstatej, ka latvīšu literatūras pēteišona iznōkuse stipri napiļneiga, un prūti: tymā laikā, kad iznōkūši klajā šoku vajadzeibom pīmārōti izsmeļūši dorbi par Baltijas latvīšu literatūru, tryukst vyselementarōku zinomā kōrteibā sistematizētu ziņu par latgališu rakstniecību. Latvīšu literatūras vēstures un latgališu izlūksnes pasnēdzējim pamatškolōs un vydsškolōs šīs ziņas jōvōc vacūs laikrokstu slejōs un pošim savōktū materialū jōsistematizej, kas saisteits ar napōrvaramom gryuteibom. Tys pat sokoms arī par latvīšu vēstures pasnēdzējim. Ari taidā gadejumā, kad školōtōjš dažus materialus latgališu rakstniecībā savōc un snādz tūs sovai auditorijai, školānim nav mōceibas grōmotas, pēc kuras izjemtū vīlu atkērtōt.

Šō dorba uzdavams jir nōkt paleigā latvīšu literatūras vēstures un latgališu izlūksnes pasnēdzējim pamatškolōs un vydsškolōs dūdūt tim īspēju īvest skolā latgališu literatūras vēstures mōceibas grōmotu. Šū dorbu uzajēmu veikt pamūdynōts nu vairōkīm latvīšu volūdas pasnēdzējim.

M. A p e l s.

Rēzeknē, vosorā 1933. g.

I. Burtnīceiba.

Vysvacōkais un monumentalōkais pīminēklis latvišu literatūrā jir tai saucamō burtnīceiba, voi tautas gora monts: tautas dzīsmes, teikas, pōrsokas, sokomvōrdi, meikles. Kai zynoms, vysom baltu tautom jir vairōki radnīceigi tautas gora monta ražōjumi. Ari latgališim, kuri kai cilts burtnīceibas uzplaukšonas laikmetā vēl nabeja vēsturiskī atsvešinōti nu pōrejōm latvišu cilțim, tautas gora monts kūpejais. Te jōapsastōj byutu tikai pi

tautas gora monta vōkšonas vēstures Latgolā.

Kai zynoms, latvišu tautas gora monta vōkšonas laikmets īkreit XIX. g. s. ūtrā pusē, kad iznōc vairōki lelōki, voi mozōki tautas dzīsmu, pōrsoku krōjumi. 1894.—1915. g. iznōc pyrmais Kr. Barona sakūpētūs «Latvju Daiņu» krōjums, kurā uzjemas 217,996 daiņas, nu tom Latgolā sakrōtas 13,144 daiņas, voi apm. $\frac{1}{16}$ daļa nu vysom tautas dzīsmem. Nasaskotūt uz tū, ka leīdz 1904. g. Latgolā pastōvēja drukas breiveibas aizlīgšona un valdeja styngrys pōrtautōšonas gors, ari Latgolā atsaroda pašreizlīdzēigi tautas darbiniki, kas stōdamis pi tautas gora monta vōkšonas Latgolā, paglobōja tū nu būjā īšonas.

Izcylōkais un centeigōkais tautas gora monta vōcējs Latgolā jir

bkgs Pīters Smeļters.

Bkgs P. Smeļters dzimis 1868. g. 31. oktobrī Rēzeknes apriņķī Varakļōnu pog. 1889. g. P. S. īsastōj Pīterpilīs īsoreigā seminarā, pēc kura beigšonas 1894. g. teik īsvēteit: par bazneickungu. 1894.—1897. g. P. S. strōdoj kai vikars Leivōnūs, tod Pīterpilī pi Sv. Katres bazneicas; nu 1897. leīdz 1922. g. P. S. strōdo, kai pravests Varakļōnūs Ondrupinē, Raipolē un Dagdā. 1922. g. teik īcalts par Skaistas draudzes pravestu, kaidu omotu izpylda ari tagad. Par nūpalnim pi tautas gora monta vōkšonas P. S. apbolvōts ar treju zvaigžņu ordeni.

Vōkt tautas dzīsmes P. S. īsōce jau kai seminarists, tū turpynōja ari pēc seminara beigšonas. Tai, strōdōdams Leivōnūs pyrmi godu par vikaru P. S. sakrōj vairōk kai tyukstūšu tautas dzīsmu. Tūmār sakrōtos tautas dzīsmes leīdzēkļu tryukuma un drukas breiveibas aizlīguma dēļ nav īspējams izdūt. 1895. g., kai Pīterpilīs Sv. Katres bazneicas vikars P. S. īpasazeist ar Latvju Daiņu izdevēju H. Visendorfu. Īpasazešonas sekas tōs, ka vysas P. S. savōktōs tautas dzīsmes nūnōc Kr. Barona Latvju Daiņōs. Ari cytus sovus paziņas: bkgu F. Laizānu, K. Skrindu, E. Krustānu, A. Ancānu un c. P. S. pamūdyno j vōkt latgališu tautas dzīsmes un syuteit H. Visendorfam. «Latvju Daiņu» I. sējumā, kurs iznōce 1898. g., uzjemas 7197 latgališu dzīsmes.

1899. g. P. Smeļters izlaiž klajā «Tautas dzīsmu, parunu un meikļu vōceleitī», kurā uzjemas 2 pōrsokas, 188 meikles, 183 parunas un 47 tautas dzīsmes. Tai kai tymā laikā pastōvēja drukas aizlīgšona latga-

lišim, grōmotu vajadzēja izdūt Baltijā un cenzoram īskaidrēt, ka tei dūmōta zynōtniskim nūlyukim, bet na latgališu laseitōjam.

B-kgs P. Smeļters 1889. godā.

8. Yudin, vydu, arminojdi
Leigoj putu gabalens.
No to putu gabalena
Treis puskenus darinoji.
Vim devu divenam,
Utru diva dolenam,
Tresu prosa paturēju
Ar ku tauty kairinot.

B-kgā P. Smeļtera rūkroksts.

Smeļtera laika bīdrys un centeigs latgališu tautas gora monta vōcējs beja

bkgs Felikss Laizāns.

F. L. dzyma Sakstā, ola pog. 1871. g. Pītepiļs goreigu semināru beidze 1895. g. Kai bazneickunys dorbōjōs Malnovā, Rundānūs, Rogovka, Augustovā, Vonogūs, Rubeņūs un Bebrinē. Miris 1931. g.

Bkgu P. Smeļtera un F. Laizāna ivadeitais dorbs pi sistematiskas tautas gora monta krōšonas seviški atsateista pēc drukas breiveibas atļaušonas latgališim, kad īsasōc latgališu nacionalō atmūda. Šū dorbu vōda «Dryvas» redaktors K. S k r i n d a, pamūdynōdams caur laikroksta slejom jaunū latgališu paaudzi naatlikami-stōtis pi tautas gora monta krōšonas. Un teišam, kai studejušō jaunōtne, tai ari nadaudzī vacōkī tūreizejī sabīdryskī darbinīkī ar aizrauteibu strōdoj pi latgališu tautas gora monta krōšonas. Tautas dzīsmes teik nūdūtas Kr. Baronam, bet pōrejai tautas gora monts pa daļai publiceits. Tai, Rēzeknes tērdznīceibas škola izdūd plašu meikļu krōjumu.

Tūmār pirmī mēginōjumi latgališu tautas gora monta krōšonas dorbā saskotomi daudz ogrōk apskateitō laikmeta. Kai pyrmais latgališu tautas gora montu jir īsōcis krōt G u s t a v s M a n t u f e l s (1832.—1916.). G. Manteufela sakrōtōs latgališu tautas dzīsmes 1869. g. nūdrukōtas Latvišu Magazinā (Magazin der lettisch — literārischen Gesellschaft) 19. burtneicā. Ari G. Manteufela izdūtā kalendarā (Infāntu zemes laika grōmota. 1862.—1871. g.) ivītōts daudz tautas dzīsmu, pōrsoku, parunu un meikļu. G. Manteufela paraugam sekoj pyrmais rakstnīks — latgalīts A. J u r d ž s. (1848.—1926.).

Naatkareigai Latvijai nūsadybinojūt, tautas gora monta vōkšonas dorbus vōda latvišu folklorā krōtuve. Latgolā šys dorbs vēl veikts tikai pa daļai.

II. Goreigō rakstnīceiba.

Pirmī roksti latvišu volūdā.

Nu kultūrvēsturnīku pētejumim jir zynoms, ka dažas tautas jau tōleajā pagōtnē litōja īpašus apzēimējuma veidus, t. s. rokstus, voi zēimes. Taidas zēimes — rokstus litōja senejā pagōtnē arī vyses baltu ciltis, tai tod arī latgališi. Tūmār šaidis senlaiku raksteibas veids vēl navar byut uzskateīts par rakstnīceibu, jo ar vīnu zēimi parostī atzēimēja vasalus jēdzīnus; arī šys pat primitivais raksteibas veids tyka reši pilitōts. Tai, pi latgališim, cik leidz šam jir nūdybynōts, šōs zēimes litōja skreīnu, bišu strūpu un cytu litu īpašuma atzēimēšonai.

Pirmī roksti latvišu volūdā nōc klajā pēc ordena varas un katōļu tīceibas nūsastyprinōšonas Latgolā: XV. g. s. beigōs un XVI. g. s. sōkumā. Lai krīsteigū tīceibu īpūtēt un nūstyprinōt plašōkōs tautas masōs, vōcu tautēibas katōļu goreidznīceibai beja jōgōdoj par tū, lai tauta byutu īpazeistynōta ar krīsteigōs tīceibas mōceibom, bet lai tū veikt, pašim goreidznīkim beja jōpōrvolda latvišu volūda. Pi šō dorba varēja stōtis tikai pēc latvišu cilšu galeigōs īkarōšonas un ordena varas nūsastyprinōšonas.

Tai, Reigas veiskups Indriks Šartenbergs 1428. g. tō laika Baltijas zūbynbrōļu ordena augstōkā pōrvaldes istōdē — landtagā zastōja par tū, ka Baltijas goreidznīkim kotrā ziņā jōprūt vītejūs, resp. latvišu volūda. Latvišu volūdas prasšonu pīprasejīši nu goreidznīkim arī veiskupa Indrika Šartenberga pēcteči. Šaidam goreigōs vērseibas mōjīnam beja sekas. Kaut arī latvišu volūdas pīsovynōšona nu goreidznīkim gōja lēni un napiļneigi, tūmār lelōka daļa nu myusu zemē strōdojušim vōcišu goreidznīkim XV. g. s. beigōs jau pōrvolda latvišu volūdu. Daži goreidznīki naapsamīrynoj tikai ar tū, ka nūtur mōceibas latvišu volūdā, bet mēgīnoj izplateit tautā latvišu volūdā nūdrukōtūs lyugšonu gobolus. Tai leidz myusu dīnom izaglobōjuse un arī šūbreid par vacōkū rokstu pīminēkli latvišu volūdā skaitōs Tāvs myusu, voi tāva reizes tulkōjums latvišu volūdā. Izaglobōjušas t. s. S. Grānava Tāvs myusu, kura pasarōda atklōteībā apm. 1521.—1531. g. un Hazentōtera Tāvs myusu, nūdrukōtō 1547. godā. Nōkušais vacōkais rokstu pīminēklis latvišu volūdā jir desmit Dīva bausleību, kuru nu vōcu volūdas tulkōjis un izdevis Jākuba draudzes bazneickungs Ramms 1530. godā. 1585. g. latvišu volūdā iznōc Kanzija katōļu katekizms S. Tolgsdorfa tulkōjumā. Tei jir pyrmō latvišu volūdā saraksteitō grōmota.

Nu tō pat laika jir izaglobōjīši arī vairōki laiceīga satura roksti latvišu volūdā. Kai šaidi uzskotomi Reigas orūdu savīneibu, voi «šragu» bīdru saraksti un pat statuti.

Še apskateiti pirmī rokstu pīminēkli latvišu volūdā rodušis Reigā un latgališu rakstnīceibu apskotūt myusus var interesēt šūs rokstu volūda. Tei ōrkōrteigi klyudaīņa, vōcu volūdas lokalizejums latvyski. Tūmār, jo vōcu volūdai tyvu stōvušūs vōrdus atmatam, pōrejīm — latvyskim — vōrdim vīnaida leidzeiba kai tagadejam videjam dialektam, tai arī latgališu dialektam. Tai, Hazentōtera Tāvs myusu beigas skaņ šai:

Pammat mums mušše grafe fa mešš pammat mušše parraduefen. Ne wedde mums laune badezfle, pett paššarga mums nu mušše loune. Grunava Tāvs myusu, pirmos goreigos dzismēs un «šragu» rokstūs izaglobōjuse tagad videjā dialektā izzudušō «y» skaņa. Tai, ikrōvēju brōleibas 1533. g. jaunuzemtūs bidru sarokstā losoms šaids iroksts:

Anna Szageryn lyf šow šfrywet par joune mahšše.

Dialektu atsasvešinōšona, kaidu mes vārojam tagad, nōc vālōk, kai turpmōk: vēsturysku nūtykumu sekas.

Visi apskateitī roksti uzraksteiti gotu šriftā, jo tī beja tulkōti nu vōcu volūdas. Ar tū beja likti pamati gotu raksteibas īvesšonai latvišu volūdā.

Jezuitu ordens.

XVI. godu simtinī latvišu zemi skar vairōki svareigi vēsturiski nūtykumi, kuru sekas jir tōs, ka latvišu zeme teik saškaļdeita atseviškōs daļōs, pi kam šōs atseviškas daļas teik vīna nu ūtras uz ilgōku laiku nūrūbežōtas un padūtas pilneigi pretejim īspaidim, kas vīnu latvišu tautas daļu pilneigi atsvešinoj nu ūtras.

Vīns nu šō godu simtiņa svareigōkim vēsturiskim nūtykumim na tīkai Latvijā, bet ari vysā Eiropā, jir reformācijas otra izaplateišona un katōļu bazneicas varas sasaškūbēšona. Pirmī reformācijas deigli, kai zynoms, izacēle Vōcijā XVI. g. s. sōkumā. Dreizi reformācijas vīlnis atnōce ari leidz Baltijai. Te reformatoru mōceibas atbalsteja bruninīki, tōs īdēsteidami ari sovīm dzymtsļaudim — latvišim.

Lai reformācijas izaplateišonu paralizēt, katōļu bazneicas vadeiba pīlyka daudz energijas un naatlaideibas. Izcyļa lūma šymā dorbā pīkreit Jezuitu ordenam (dybynōts 1540. g.) Latvijā Jezuitu ordens īsōc dorbōtis pēc Vydzemes un Kurzemes pīvinōšonas Pūlijai, nu sōkuma Reigā (1582.—1629. g.). Bet tai kai Reigā arvīnu vairōk nūsastyprynōja lūteranizms un ordena darbeiba tur beja apdraudāta, jezuiti nu Reigas sovu sēdekli pōrcēle uz Cēsīm, bet vālōk, pēc Vydzemes pīvinōšonas lūteraniskai Zvīdrijai, uz Daugavpīli. Nu šejines jezuitu ordens izplota rūseigu darbeibu, kura aptver vysu t. s. Pūli Infantiju, voi Latgolu. Pa vysu Latgolu teik atvārti jezuitu punkti — kolegijas un mīšones. Latgolā Jezuitu ordens dorbōjōs leidz 1821. g., kad krīvu valdeiba izdeve reikōjumu, ar kuru Jezuitu ordena darbeiba Krīvijas valsts rūbežōs beja aizlīgta. Tai tod Jezuitu ordena darbeiba Latgolā aptver apm. 2¹/₂ godu simtiņus. Tik īlgs darbeibas laika spreids navarēja palikt bez sekom myusu literatūras un kultūrvēstures atteisteibā.

Kai golvonū īrūcī ceinā pret reformācijas kusteibas izaplateišonu Latvijā, Jezuitu ordens pīlītōja tyvynōšonūs plašōkom tautas massom un šūs tautas massu ipazeistynōšonu ar katōļu mōceibu un dogmom caur drukōtu vōrdu. Apsamatūt uz dzeivi Latgolā, Jezuitu ordena mūki vyspyrms paši isamōceja latgališu volūdu un tad stōjōs pi laseišonas mōkslas izplateišonas tautā, lai taidā kortā dareit pītamus tautai goreigūs rokstus, pi kuru izdūšonas ordena mūki ari daudz strōdōja. Jezuitu ordena naatlaideigai un īlggadeigai darbeibai šymā laukā beja palīkaiši panōkumi. Pakōpeniski grōmotas laseišonas mōkslas prasšona tautā dzīli isasakņōja un palyka par tradīciju. Pēc šōs nu jezuitim latgališūs īpūtētōs tradīcijas īkvīnam katōlam beja obligatoryski jōprūt laseit pōtoru grōmotu. Pasateicūt šai tradīcijai vālōkūs pōrtautōšonas laikūs latgališi spēja uzglobēt teiru un skaidru sovu volūdu.

Latgališu rokstu volūdas atsasvešinōšona nu pōrejūs latvišu raksteibas. Pirmī Jezuitu ordena rakstnīki Ertmans Tolgsdorfs un

Jurs Elgers nōkuši nu Vōcijas un arī sovus rokstus drukoj gotu šriftā. Nōkuši jezuitu ordena rakstnīceibas darbinīki nōc nu Pūlijas un sovus rokstus drukoj pūļu raksteibā — latīņu šriftā. Taidā kōrtā Latgolā nūsadybnoj latīņu raksteiba. Vydzemē un Kurzemē luteranu mōceitōji — goreigas rakstnīceibas nūdybynōtōji, pēc tautēibas vōciši, īvad, turpretim gotu raksteibu. Pamozam divas tautas daļas: latgališi un pōreji latviši, teik attōlynōtas vīna nu ūtras, kai politiski (Latgola zam pūļu īspaida, bet Vydzeme un Kurzeme zam vōcišu īspaida), tai arī kulturali: divas vīna ūtru apkarojušas religijas un divas pīlneigi svešas vīna ūtra raksteibas.

Jezuitu izdūtōs grōmotas un tūs autori.

Pirmi jezuitu rakstnīceibas darbinīki. Ertmans Tolgsdorfs, kai jau tyka apskateits, jir tulkōjis latvyski Kanzija katōļu katekizmu, kurs īspīsts Viļnā 1585. g. un uzskotoms par pyrmū latvišu grōmotu.

E. Tolgsdorfs, pēc tautēibas prūsis, dzimis 1550. g. Dorbōjis kai bazneickungs Reigā un Cēsīs, kur miris 1620. g.

Juris Elgers dorbōjōs vysstraujōkā katolicizma un reformācijas ceīņu laikā. J. Elgers, pēc dažom ziņom latvišs, dzimis 1585. g. Valmīrā. Kai jezuitu ordena mūks dorbōjōs Cēsīs, tad Daugovpilī, kur miris 1672. g.

J. Elgers saraksteja šaidas grōmotas:

1) Katekizmu (vērsroks: Catechismus seu brevis institutio doctrinae Christianae quinque capitibus comprehensa in gratiam gentis Lothavicae per R. P. Georgium Elger è Societate Jesu. Vilnae Typis Acad. Soc. Jesu. Anno D. 1672.)

2) Evangelju — 1672. g. Viļnā.

3) Goreigu dzīsmu grōmotu — 1673. g.

4) Pūļu—latīņu—latvišu vōrdneica — 1683. g.

Vysas grōmotas drukōtas gotu šriftā un videjā dailektā, tūmār pareizraksteiba vairōk pūliska, kai vōcyska.

Pyrmōs grōmotas latīņu raksteibā.

1730. g. Viļnā tyka nūdrukōta «**Katoliszka Dzīsmiu grōmota Diwam Wysswarygam por gūdu un Latwiszym por izmociejšzonu**», ūtrys šōs grōmotas izdavums iznōcis 1765. g., bet leidz 1871. g. grōmota pīdzeivōja 15 izdavumu. Jōdūmoj, ka grōmota pīdzeivōja arī vairōk izdavumu, bet pēc drukas breiveibas aizlīgšonas latgališim 1871. g. grōmotu nalegali pōrdrukojūt, grōmotas izdūšonas gods tyka apzeimēts ar kuru nu īprīkšeju izdavumu godim. Tai tod šei grōmota ap pusūtra godu simtīņa latgališim beja golvonō losomō vila. Vairōkas paaudzes pēc šōs grōmotas isamōceja laseišonas mōkslu un nu jōs arī smēle goreigas vērtēibas.

Grōmota raksteita latīņu šriftā un latgališu dialektā. Litōta pūļu pareizraksteiba (leidzskanū meikstynōjumu apzeimēšona; š, ž, ņ apzeimēšona ar dīvkōršom leidzskanom), kai tū radzam nu pīvastō grōmotas titula.

Johans Lukaševičs. Par grōmotas autoru uzskota jezuitu Johanu Lukeševiču, kurs dorbōjōs Daugavpilī ap XVIII. g. s. vydu un bejis pazeistams kai dēdzeigs katōļs, kurs ceņtis izplateit katōļu ticeibu storp latvišim.

Bez dzīsmu grōmotas, J. Lukaševičs saraksteja vēl evangeliju, katekizmu un cytus goreiga satura rokstus.

Pōrejōs XVIII. g. s. izdūtōs grōmotas. Pī goreīga satura grōmotu saraksteišonas strōdōja arī vairōki citi Jezuitu ordena mūki, kuru vōrdi leidz myusu laikam nav izaglobōjuši. Atzeimejamas šaidas XVIII. g. s. izdūtōs grōmotas:

1. Latvišu gramatika. Drakōta Viļnā 1737. g.
2. Sakramentu daleišonas rituals, 1764. g. Grōmota atkōrtōta vēl 2 izdevumūs.
3. Katoliška pilneīga ticeibas mōceiba ar vaicōšonom un atbildēšonom. Viļnā, 1766. g.
4. Krysta ceļš. 1799. g. Šei grōmota pīdzeivōja 6 izdevumus. Pādejais izdevums drukōts 1867. g.
5. Lyugšonas ap dzeivōšonu Kunga Jezu Chrysta, 1799. g. Iznōce pīcūs izdevumūs (pādejais izdevums 1849. g.).
6. Padūmōšonas un lyugšonas ap cītēšonu Kunga Jezu Chrysta, Polockā, 1796. g.
7. „Naboženstwo ku czci y chwale Boga w Trōycy Swiętei Jedynego, Najsw. Panny Maryi y Ś. Ś. Patronow z piesniami i nauka krōtka o obowionzkach chrzescianskich na język Łotewski z Polskiego przetlumaczone“. Viļnā, 1771. g.

Volūda. J. Lukaševičs un pōrejī šō laika goreīgu rokstu autori nōce nu Pūlijas. Pamateīgi pīsovynōjuši latgališu dialektu, jī tūmār galeīgi naatsabrevivōja nu pūliskom volūdas formom. Vysumā tūmār XVIII. g. s. drukōtūs grōmotu volūda, jo atsvižam dažus pūliski darinōtus izteicēpus un pūļu volūdas ortografijas sovaideibas, skaidra latgaliska, bez svešu vōrdū pīmaisejuma, kāidi isazoga goreīgōs grōmotōs, kūpā ar tū arī tautas volūdā, nōkušā godusimtini.

Paraugš nu Lukaševiča evangelija, izdūtō 1753. g.:

«Tu layku: izgoja pasacīszona nu Cezara Augusta, kad byutu sarakstīts wyss pasaulš. Tey sarakstīszona pyrma topa nu Piles — Kunga Syryas Cyryna. Un goja wyssi, kad ayzarakstītūs, ikvins uz sowa mīsta. Goja tod un Jezups nu Galilejas, nu mīsta Nazareta, uz Judu žemī, uz mīstu Dowida, kotrys saucas Betlehem: todēl, kad winsz byja nu rodu un cilts Dowida: kad byutu aizrakstīts ar Maryu salaulotu siew siwu. (Luk. 2.)

Jezuitu ordena darbeibas nūslāgums.

Mikelis Roth's. Bazneickungs — misionars Mikeļš Roths teicami pōrvaldeja latgališu dialektu, tōpēc jō saraksteitō «Vysa mōceiba katoliška» seviški izaceļ storp vysom jezuitu izdūtōm grōmotom ar latgališu volūdas svaigumu un latgališu dialekta formu originalitati.

M. Roths, aicynōts nu Latgolas magnata Jōņa-Augusta Hylzena, dūdās kai bazneickungs — misionars uz pošu attōlōkū Latgolas styureiti — Dagdu. Te plašā apkōrtnē zemniki vēl bejuši lūti pogoniski: uz lyugšonom meitas gōjušas zam lipom un veiriši zam ūzulim, pilyuguši čyuškas un ticējaši vysaidim zababonim, pilyuguši mīlesteibas dīveklī Cirukli. Šaidā, nu vōcu un pūļu kulturas nasasnāgtā styureiti, prūtams, varēja arī izaglobōt svaiga un naaizkorta latvišu volūda, kuru Roths arī pīsovynōja, te ilgōku laiku dorbōdamis. M. Roths bejis lūti darbeigs: apmeklējis zemniku mōjas, isadzilinōjis jūs dzeivē, ōrstējis, devis zemnikim praktyskus padūmus un taisneīgi izdalejis pabolstus, kurus tryukumcītējim atvēlējis šō apgobola mužiņiks, magnats Jōnis Hylzens. Plašōkā apgobolā M. Roths tyka saukts par latgališu apostolu.

«Vysa mōceiba katoliška» 364 l. p. bīza grōmota, ikōrtōta 2 daļōs. I. Daļas ikōrtōjums šāids: Ivods, Dīvs un cylvāks, pasaula radeišona, krīsteigō ticeiba, pyrmō cylvāka grāks. 1. nūdaļa — ticeibas aplīcynōjums (Es tycu) seika izskaidrōšona. Šai nūdaļai veļteits 30 lopus pušu. 2. nūdaļa — ap nūceju («Tāvs myusu» seika izskaidrōšona uz 34 l. p.). 3. nūdaļa — ap mileibu (10 Dīva bausleibu izskaidrōšona uz 58 l. p.). II. daļā izskaidrōtas bazneicas bausleibas un sakramenti. Pi atteiceīga jēdzīņa izskaidrōšonas īturāta šāida kōrteiba: vaicōjumu un atsaceibu veidā teik izsmelūši nūskaidrōts atteiceigs jēdzīņš, tad nōc šam jēdzīņam pīmārōta mōceiba, tōļok teik pīvasti uz šū jēdzīni atsanasūši vōrdi nu Svātīm Rokstim un beidzūt apskotamam vaicōjumam pīmārōta gobola nu biblijas breiva atstōsteišona. Volūda vyscauri īturāta vīnkōrša, takuša un skaidra latvyska. Grōmotas ikōrtōjuma un volūdas raksturōjumam teik pīvasti zamōk sekojušs izvylkums nu jōs.

Ab caturtu Dīva bauslību.

- W. Ku Dīvs pišoka ar tim wordim: ciniey Tawu un Moti?
 A. Pišoka barnym milot' un cinieyt' sowu Tawu un Moti, klausieyt' ius, un dut' winim paleygu.
 W. Diel ko Dīvs storp bauslibom mileybys tuwaka, szu bauslu papriszku ir nulicis?
 A. Diel to, kad Taws un Motie piec Diwa ņyrmu tur witu, un partu ayz wyssim pyrmōk waiag; mums ius milot', aisto caur winim turym nu Diwa dzieywi, un wysšu szo pasaula lobumu.
 W. Iksz kaydom litom waiag winim byut' paklausieygim?
 A. Iksz wysšom kotras nawa ayzligtas nu Diwa.
 W. Diel ko soki, iksz wysšom litom kotras nawa ayzligtas nu Diwa?
 A. Diel to, kab ku lyktu mums darieyt' kas nu Diwa ir ayzligts, tod waiag wayrog byut' paklausieygim Diwam, ne kay laudim.
 W. Kod un kaydu paleygu waiag; mums dut' sowim Dzymdynotoim?
 A. Waiag dut' winim paleygu iksz ius waiadzibom tay laycieygom kay un myuzeygom; a wysšwayrog pi iūs wacuma un naspaka.
 W. Diel ko Dīvs pi tōs bauslibys dadiewie: kab tieu labi klotus un kab ilgi dzieywoim wīers ziemis?
 A. Uz parodieyszonu, kad diel blogoslawieyszonyš Tawa un Motis, szymā wiel pasauli moksoy Dīvs barnym par padareytu winim gudu.
 W. Way waiag tōd barnym starawieytiš kad nupielnieytu sieu blogoslawieyszonu Tawa un Motis?
 A. Tay ir waiag; bet leydza un waiag bieytiš kab ar sowu nacinieyszonu, nasa-wylktu iūs nulodieyszonus uz siewim.
 W. Tawym un Motiem way ir kas pisacieyts caur szu bauslību?
 A. Ir pisacieyts barnus sowus milot', dut' winim waiadzieygu portikszonu, a wysšwayrog starawieytiš ab izwuycieyszonu to wysša, kas pidar da Diwam; un cisz sorgotiš, kab caur sowu dažkart slyktu dzieywi, nasamaytotu un nā ilaunotu barnus sowus.

Mocieyba ab tu kas pidar nu Dzymdynotoiū barnym, un kas nu barnu pidar Dzymdynotoim.

I. Tawu un Moties waynieygi ir barnym sowim: 1. Milejbu un tu milejbu uz

W U S S A MOCIEYBA KATOLISZKA

Caur waycoszonam un atsacieyszonom sa-lykta, ar mocieybom, Swatū Rokitū wor-
dim, un nutikszonom nu tim paszym Swa-
tim Roklim izimtom izskaydrynota: Diel
Latwiszu prawuycieyszonyš un abkaydry-
noszonys, nu wina Bažnieyckunga pirak-
stieyta.

ADDALEYSZONA UTRA

POŁOCKA

pi Bažnieyckungū Jezuitū izdrukowota
Goda 1805.

«Vysa mōceiba katoliška» titullopa.

wyssim leydzonu, wīnu par utru wayrog namilodami, ni wīnam par utru wayrog; laskys dareydami; aysto tiey naleydzona mileyba, ir saklys naydū un pawīdieszonys storp barnym: milieybu patisieygu, napuštieydami satys ni monta, ar sowa nalobu paradu aba ar dzierszonu; aysto kay iūs ir izdawuszy uz szu pasaulu, tay un waiag kab abdu motu wīnim uz priszku lobu dzieywi. 2. Waynieygi ir dut' wīnim lobu izaudzieyszonu, tys ir: ne ab tu wīn starawieydamis kab iūs izbarot' bet kab byutu to wyssa izwuycieyti, kas wīnim uz pestiszonu ir waiadzieygs: un kay miekley un wieras nu barnym dorba un paklausieyszonys, tay lay wieras kab un Diwa klausieytu, Baznieycā staygotu, nu lauuns draudzieybyš sorgotus; un diel to waiag wīnim iksz grozys iūs audziet', un ar-wīnu izplastas ačš turet' uz wyssom iūs sty,om, aysto nu wīnim Diws imš rakunku par barnym. 3. Waynieygi ir uzgola Tawy un Moties ar sowa lobu dzieywi barnym sowim iksz wyssa it' papriszku; aysto loba dzieywie Dzymdynotoiū ir utra gromota diel barnū: un kayds ir calms, taydi un ió zory byuš; nu ryukta kuka naizaugš nikod soldoni obuli.

II. Barny waynieygi ir sowam Tawam un Motiey milieybu un cinieyszonu, kot rós milieybyš un cinieyszonys, ni iūs nabadzieba, ni daszkart slykta iūs dzieywie, ni wacums nawar mozokys dareyt'. 2. Waynieygi ir wīnim paklausieyszonu, un tay lelu, kad net tim, kotrym wīni uz izaudzieyszonu aba izwuycieyszonu addutu, waiag byut' paklausieygam. 3. Waynieygi ir wīnim paleygu taydu paszu, kaydu nu wīnim ir pamuszy, un leloku wīel, kad ayz wacuma aba nawiešieleybyš naturatu sposoba por-sabarotiš. Pi smiertis waiag wīnim samieklet' Baznieyckungu kab ar Swatym Sakramentym byutu porlaysti nu szó pasaula.

Wordi nu Swatim Rokstīm.

Ne atiam nu barna grozys; aysto kocz iu ayzciersi ar reyksti, nanumiers. Prov. 23. 13. Tawy naskubynoit da dušmiej dalus sowus, un iūs audzieit iksz grozys un baylis Kunga. Ephes. 6. 4. Klaus Tawa towa kotrys tiewi pidzymdynowa, un nasmodiey kad paliks waca Motie towa. Prov. 23. 22. Lay liksmoias Taws tows un Motie towa, un lay prycolas kotra tiewi pidzymdynowa. Ibid. 25. Kas bieystas Kunga, tys ciniey Dzymdynotoiūs, un kay kungim kolpoš wīnim. Eccl. 38. Daly paklausieygi essit Dzymdynotoim iksz wyssa, aysto tay ir paticis iksz Kunga. Colos. 3. 20.

Jezuītu darbeibas centri Latgolā. Kai jau zynom, jezuitu darbeibas centrys Latvijā nu sōkuma beja Reigā, tad Cēsis un vēlōk Daugovpilī (sōkūt ar 1629. g.). Latgolā jezuiti nūdybynōja divas gimnazijas: koleģiju Daugavpilī (1634. g.) un gimnaziju Krōslovā (1665. g.), un wasalu ryndu bazneicu (Vyškūs 1621. g., Aulejā un Izvoltā 1630. g., Krōslovā 1698. g. un daudz cytū). Pi bazneicom tyka dybynōtas školās dēļ bārnū imōceišonas laseit. Kur nabeja īspējams nūdybynōt pastōveigu bazneicu, tur tyka dybynōtas mīšijas, uz kurom jezuitu bazneickungi izbrauce periodiski. Caur bazneicom un misionem teik izplateitas jezuitu drukōtōš goreigōš grōmotas. Pi vairōkom bazneicom un misionem pastōvēja draudzes školās ar latvyskū mōceibas volūdu (Aglyunā, Viļakā, Krōslovā un cytōš wītōš).

Krōslovas goreigais seminars. Par katōļu golvonū centru XVIII. g. s. kļyust Krōslova. Te teik izcalta skaistōkō Latgolas bazneica, nūsadbynoj pastōveigs Inflanšu weiskupa sēdeklis un katōļu goreigais seminars, kurs Krōslovā dorbojās gondreiž wasalu godu simtini (1757. — 1842. g.) un sagatavoj Latgolas katōļu draudzem goreidznikus. Seminarā teik pīgrīzta nūpītna vēreiba latvīšu volūdas, resp. latgališu dialekta studijom. Vairōk' seminara audzēkni vēlōk kļyust pazeistami kai goreigūs un pyrmūs latgališu pasauleigūs rokstu autori. Par seminara pastōvēšonas laiku nu jō tyka izlaisti 253 bazneickungi.

Goreigō rakstnīceiba XIX. godu simtini.

Rakstnīceibas veicynōtōji. M. Rotha «Vysa mōceiba katōliška» jiu pādejais svareigōkais Jezuītu ordena izdavums. 1821. g. Krīvijas valdeiba aizlīdz jezuitu ordena darbeibu Krīvijā un Jezuītim Latgolas rūbežas jōatstōj. Jezuītu isōktū dorbu pi goreigōš literaturas raksteišonas, drukōšonas un izplateišonas Latgolā tagad veic pa daļai b r ō ļ u D o m i

nīkanu (Latgolā pastāv nu XVII. g. s. beigom leidz 1832. g. ar centru Pasinē, vēlāk Aglyunā) un Lazaristu — Misionaru ordeni, pa daļai atsevišķu draudžu bazneickungi, bejuši Krōslovas seminara audzēkņi.

XIX. g. s. pirmā pusē iznōkušs grōmotas.

Laikā leidz drukas breiveibas aizlīgšonai Latgolā (1871. g.) iznōkušas šaidas grōmotas: 1. Sakramenta daleišonas rituals, 1799. g.; 2. Dzismes svātas uz gūda Dīva Kunga, Jumpr, Marijas un Dīva svātu, 1801. g.; Cylvāks iškeigs aba mōceiba ap kōreibom cylvāka, 1808. g.; Mōceiba lyugšonu un apdūmōšonu ap svātu mišu, 1821. g.; Eisa lyugšonas un dzismes dēļ pažytka, 1824. g.; Grōmota lyugšonu uz gūda Dīva Kunga, 1833. g.; Eisa mōceiba dēļ mozu bārnu, 1835. g.; Lyugšona pi Vysusvātōka Sakramenta, 1840. g.; Liceiba un apraksteišona, kaidas jir povinnostes formindera parafias, 1850. g.; Lītanīa ap mūku K. Jezu Krysta, 1856. g.; Lītanīa uz sv. Rochu, 1857. g.; Dzīsmē kas gryb Kungu Jezu gūdynōt, 1858. g.; Dzīsmē pyrma Miša Svāta, 1858. g.; Eisa pavuiceišona kai gatavētis un it pi spovedes, 1859. g.; Liceiba brōlestes, 1861. g.; Mōceiba ap kolpōšonu Dīvam, 1863. g.; Grōmota lyugšonu ar koronku, 1863. g.

Šūs grōmotu autori nav zynomi. Dūmojams, ka lelu daļu nu šōm grōmotom sarakstejuši bkgi Jaloveckis, Kopcs, Rimkevičs un Fabijans Kržižanovskis.

Seviški rūseigs šō laikmeta rakstnīceibas darbinīks beja bkgis Jaloveckis. Bkgs Jaloveckis beja pādejais Krōslovas goreigō seminara vadeitōjs. Miris 1884. g.

Bez tam iznōkušas vēl sekušas zynomu autoru grōmotas:

Bkga Jez. Kirkīlo «Grōmota brōlestes Vysusvātōkas Sirdes Jezu un Marijas», 1849. g.; bkga Tomasa Kossovskā «Grōmota aptōdōšonu breineigu nūlikšonu Dīva aba tajemnica Ticeibas svātas ar cytom vajadzeigom mōceibom», 1845. g.; tō pat autora «Mōceibas kotrai nedēļai vysam godam», 1850. g., Jez. Maculeviča «Homīleja, tys jir izplateišona, aba mōceiba, kū zeimei ikvins vōrds lyugšonas Dīva», 1859. g.; Styglevas pravesta Stefana Baginska «Kavēklis pesteigs, aba pesteiga mōceiba ap nūmani Dīva», 1808. g.; bkga B. Bagensa «Grōmotēņa vysaidu lyugšonu un lītaiņu», 1859. g.; bkga Antoneviča «Skaitēišonas dīveigas dēļ katalīku ļaužu», 1879. g.; G. Manteuffela «Lyugšona par mēnesi maļu», 1863. g.; tō pat autora «Krista ceļš», 1867. g.; tō pat autora «Grōmota lyugšonu», 1867. g.

Vairōkas nu šē pōrskaiteitom grōmotom iznōce 2—6 izdavumūs

Slēdzīni.

Nūstyprinojūt katōļu ticeibu, jezuitu un dominīkanu ordeni, vēlāk atsevišķi goreidznīki īsakrōja latgalīšūs īrašu pīsovyņōt laseišonas mōkslu. Tajdā kōrtā latgalīts tyka atturāts nu pōrtautōšonas, nasaskotūt uz tū, ka vasalus dīvus godu symtus atsaroda pōrtautōtōju: krīvu un pūļu žņaugūs.

Kai jau tyka apskateits, laikā nu pirmōs grōmotas iznōkšonas latīņu burtīm 1730. g. leidz drukas breiveibas aizlīgšonai 1871. g. iznōce ap 50 dažaida goreīga satura grōmotu. Vairōkas nu tōm iznōce 2—15 izdavumūs. Rēkinojūt, ka kotrys grōmotas izdavums iznōce 2000 ekzemplārūs (patīseībā drūšē vīņ ekzemplaru skaits kotrai izdūtai grōmotai beja lelōks), 150 godu laikā tyka nūdrukōts ap 200 000 grōmotu! Reiz par pādejīm ītaupejumīm īgōdōtū grōmotu latgalīts cīteigi uzglōbōja, tei kai montōjums pōrgōja nu paaudzes uz paaudzi. Lela daļa nu tō laika grōmotom uzaglobōjuse latgalīšu sātōs arj leidz myusu dīnom.

Vairōkas paaudzes meklēja šymōs grōmotōs goreīgu bareību un atspērdzynōjumu pēc smoga fiziska dorba dzymtskunga teirumūs. Šūs grōmotu pōrlīceibas veidōja latgalīša raksturu īpatnejā gorā un prūti: nav vērts nūsadūt realōs dzeives seikumīm, bet gora pasaules izkūpšonai pīgrīžama vysa vēreiba.

III. Pasauleigās rakstnīceības sākums.

Pyrmās pasauleigās grāmatas.

Zvārsti. Latgolas tīsu archīvūs izaglobōjuši latgališu izlūksnē saraksteitūs zvārstu teksti nu 17. g. s. Par vacōkū zvārstu uzskota 1688. godā 25. novembrī Daugavpilī uzraksteitū zvārstu kaidā muižas rūbēžu streida litā. Ūtrys leidz šam arki-vūs uzitais zvārstas latgališu izlūksnē atsateic uz 1692. g. Tys skau šai: «Mani Kry-stapu Zydini ar tu apburtu olu apdzirdis bia ir nu tos abdzirdiszonas biow du godus slyms.»

GRAMATYKA

WYŁĄCZNO ŁOTEWSKA

DLA UCZĄCYCH SIĘ JEZYKA ŁOTEWSKIEGO

ułożona

przez

TOMASZA KOSSOWSKIEGO

PLEBANA LIKSNIENSKIEGO.

RYGA.

Drukarni L. Hartuaga.

1692.

Kossovka gramatikas titullopa.

abecadlem, krótkim katechizmem ejssa mociba i modlitwami ejssas lyug-szonas». Turpmōk iznōc vairōku autorā «Elementari ar pilikšonom» — ābece un losomōs grāmatas bārnim, kur beza goreiga satura rokstim atrūnam arī pasauleiga satura rokstus.

Praktyska satura grāmatas.

Apstōkli, pi kaidim rodōs pyrmās pasauleiga satura grāmatas. Kai redzējam, jezuitu ordena rakstnīceības darbinīku golvonaīs uzdavums beja pīradynōt latgališus pi laseit prassōnas mōkslas, padareit īsamōcei-šonu laseit par tradiciju, lai taidā kōrtā dareit pītamus latgališim goreiga satura rokstus un styprinōt tautā katōļu ticeibū. Šys dorbs teicami tyka veikts un 19. g. s. sōkumā ikkotrā latgališa sātā beja atrūnama vīna voi vairōkas goreiga satura grāmatas. Tagad rakstnīceības darbinīki —

Latgališu gramatikas. 1732. g. izdūta latvišu gramatika nu nazyno-ma jezuita. Tynā pūlu raksteiba, bet izlūksne nav teiri latgališka. Ūtra gramatika arī nazynoma auto-ra — jezuita dorbs, iznōc 1737. g. Pyrmō eisti latgališkō gramatika, ku-ras gramatiskōs formas nav zaudēju-šas sovas filologiskōs vērtēibas arī myusu laikūs, saraksteita nu bk. Jezu-pa Akileviča un izdūta 1817. g. Latgališu gramatiku saroksta un iz-dūd 1853. g. arī bkg. Tomass Kos-sovskis, bet bkg. Jōus Kur-miņš 1858. g. izdūd pūlu-latīpu-latvišu (latgališu) vōrdneicu.

Vysas šōs gramatikas tū-mār saraksteitas nu latgališu, bet pūlu goredzniku un Krō-slovas goreigō seminara vaja-dzeibom. Latgališu školū un mōjmōceibas vajadzēibom šy-mā laikā iznōc vairōkas ābece.

Ābece. Pyrmō latgališu ābece iznōce 1768. g. ar nūsau-kumu «Elementarz lotewski z

bazneickungi varēja pīgrīzt vēreibu arī praktyska satura rokstu izdūšonaī. Un tī beja vairs kā napicīšami: tymā laikā kad Vokoreiropā un tepat kaimiņūs arī Daugovas tyka rosti jauni celi vysōs praktyskas dzeives nūzarēs, latgalīts vēl saimnīkōja pēc tāvu tāvu īražas. Nu pūlu muižnīkim, kuri dzeivōja vairs Pūlijā un ūzemēs, bet na sovōs Latgolas muižōs un sovās dzymtscylyvākus nycynōja kā zamōkus radejūnus, pamūdynōjumu uz saimnīkōšonas pōrkōrtōšonu navārēja ga'deit. Navārēja smelt nīkaidū pamōceibu latgalīts arī nu Baltijas latvīšu topušōs pasauleīgōs literaturas, jo tēi drukōjōs latgalīšim pīlneigi svešā gotu raksteibā. Vajadze'bu pēc praktyska satura rokstim redzēja daži Latgolas bazneickungi, bejuši Krōslovas semināra audzēkni, kuru gaitas jau nu školās godim beja saisteitas ar latgalīšu dzeivi; daži nu šim bazneickungim nōce pat nu latgalīšu saimem. Tī stōjōs pī praktyska satura grōmotu izdūšonas latgalīšim.

Bkgs Jezups Akilevičs, kura vōrdu minējam, apskotūt pyrmōs latgalīšu gramatikas, 1832. godā izdūd arī pyrmū praktyska satura grōmotu. Tēi saucās: «**Eysa mociba ap audziszonu biszu** wysim bitinīkim un wysuwairok Latwysz'im nu wina jus drauga Leyksnas Baznīckunga strupay un skaydray saraksteyta.» Apskotomais temats grōmotā izsmelūši un līdareigi apstrōdōts un viņā snāgti padūmi bitinīkim var nūdareit arī šūbreid.

Bkgs Mik. Jackevičs 1849. g. izdūd «Grōmotu da zynoszonas pisatūrejszonas — draudzīeybu way pawujcieszona kay wajag dzierszonu porstot un nu Brandiwīndzierynia way cyta stypra atjyukt.» Leidzeiga satura grōmotu saraksteja Viļānu **bazneickungs A. Bejskis** 1859. g. ar vērsrokstu «Ejsa mocīeyba diel paskubinoszonas Tycīeygu lauži da aizalģszonaj brandwīna, roma un araka.»

Bkgs Jezups Maculevičs jir radzamōkais šō laikmeta rakstnīks. Jō grōmota «Pavūceišonas un vysaidi sposobi zemnīkim — latvīšim», nūdrukōtō 1850. g., jir naatsverams praktysku padūmu un populāru pamōcuši didaktiskā gorā saraksteitu stōstējumu krōjums tūreizejim laseitōjim, kuri beja pīroduši vīneigi pī goreiga satura rokstim. Bkgs Jez. Maculevičs dzimis un audzis Latgolā, tē arī kā bazneickungs strōdōjis leidz myuža beigom. Sprīžūt pēc dažim autobiogrāfiskim datim, kuri atrūnami jō «Pavūceišonā», bkgs Jez. Maculevičs dorbōjis, storp cytu, Osyunes un Kaunatu draudzēs, bet cīteigi sekōjis pēc svareīgōkim tūreizejōs dzeives nūtykimim vysā Latgolā. Igyutīs nūvārōjumu rezultats naapskaužams: J. M. redz cik daudz pūsta un nabyušonu latgalīšu sātōs tīkai caur tū, ka zemnīki svāti pīsatūr pī tāvu-tāvu īrodumim kā saimnīceibas vēšonā, tā arī vysas sadzeives īkōrtā, cīteigi nūsarūbežōdami nu vīšim jaunynōjumim. Tys jū arī pamūdynōja izdūt «Pavūceišonu». Sovas grōmotas pīkšvōrdā jys roksta:

Gododams ab jwsu biedieigu statī, un jwsu timsieibu, īksz dziejwies pa Satom; na wīnu reji aizraudowu; un sagodowu parakstiejt' itū gromotū. Na grybieszona slawies, bet' ejsta mīlejba muna, da juns Latwīszy, aizdrusynowa mani, da paduszonaj iōs da drukam. Zynu, labi un redzu, kad daudz atsarassis, kotry smissis nu itōs gromotienies, war byut', kad un Latwīszy! bet' ofkon war byut', kad iēj byus por paajczynoszonu na wīnam, da parakstiejzonaj udrokas un lobokas.

Iwieszszona jaunā, lobas un wajadzīejgas lītas, wysōd tur sowus inajdnīkus un nreīwīnīkus. Pawajcoit' tīkwīn sowus Wac-Wacus-Tawus, aba wacas Moties, kajda bieja pretiwīeszona un nīrdīeszona uz tīm labdārejōim, kotry aizwīedia szkolas pa Parafiom, un grybieja izwūciejt' Latwīszus skajtief Gromotā.

Bet' paldīs Dīwam izgājsa jān tiej timsiejba, iznīka tys upartums; jān poszy starawoitīes kab jwsu barni mocatu skajtief' uz Gromotom.

Wyssur pa mysu Inflantu zemi, redzim auglus pryciejgus un skajstus nu ajrweszonas szkolu pa Parafiom un wujciejszonu skajtiejt' uz gromotas. Wajže na prysza ir tō līta; redziet' Latwiszus, pujszkinus un miejtinias, Swadiņ, Bazniejca nu Gronotienias Diwam lyudzamus, nu gromotienias dzismies Swatas dzidojamas; un nu gromotu abskajdrynojamus sowus protūs?

Igodoit' tikviņ uz wacim Tawim jwsu, kajda jūs bjeja saprasszona ab Diwu? kotry wajrok ir tyciejuszy Wacu-Bobu posokom, ne kaj mociejbom posza Kun;ca Jeza Chrysta; un diel' tō: kas tūs bjeja pasatajsieis, Buru, Raganju, Diwredziu, un cytu daudz bļeniejgu Moniejtoju! Kurže tagad' ir palykuszy tī Moniejtoi? ajsto reszy kur ab im dziedis.

Sze! pargoja tymsiejbas Nakts, un izlēcia Saulā gajismis un spudrums Ewangeluma Swata!! a wysuwajrog caur gromotom.

Broļeni Latwiszy! Pamiatit' tu sienieju godoszonu, un runu. «Muns Taws, un wacajs Taws, na mocieja ni gromota skajtiejt' ni rakstiejt', a diel' tō majzi edia.»

Nu gromotu wujcas wyssi lauds gudrejbas! Gromotienia jtyma attrassit', pažytku pawujciejszonu, un Kawieklī. Kad pujszkins aba miejtienia towa, swatdiniom, aba zimās wokorūs garūs, aba lajkim nu dorbu wolnokim, skajtiejš tiew nu gromotienias sposobus wysyajds un pawujciejszonas; o kaj tiew sirds prycošis, Taws un Motie!

Ejstij zynu, kad atsarassis na wins piec manīs, kotrys gudroku, loboku, un ar tiejroku mieli Latwisku, parakstiejš gromotas, ne kaj jtiej muna. Bet' kolejdz tys byūs, pijamit' Latwiszy! munu pracu, ar tajdu sirdi, ar kajdu es jums ju upereju.

«Pawuiceišona un vysaidi sposobi zemnikim — latwišim».

Grōmotas ikōrtōjums: 328 l. p. bīza grōmota, sadaleita 30 nūdaļōš. Te itvarti praktyski padūmi zemkūpeibā, dōrzkūpeibā, mōjtureibā, higienā, saimnīceibas wesšonā un vypsōri sadzeives ikōrtā, pyrmōš paleidzeibas snēgšonā nalaimes un slimeibas gadejumūs; snāgtas dažas

PAWUJCIEJSZONA

UN

WYSSAJDI SPOSOBI

DIEL'

ZIEMNIKU ŁATWISZU

ŁASIEJA, NU WYSSAJDU GROMOTU LESZYSKU,

RAKSTIEJA, UN IZ-DIEWIA

BAZNIEJCKUNGS JEZUPS MACILEWICZ

WJERSINIKS BAZNIEJCAS KAWNATAS.

«Pawuiceišona» titullopa.

geografiskas un vēsturiskas ziņas (par tuksnēšim un c.) un ziņas par dobas parōdeibom (pārkyuni, zibini). Lelōkō daļa nu šōš vilas itārpta nūstōstu veidā. Apskotomōš vilas spylgtōkai iļustrēšonai atstōsteiti atteicīgi nūtykumi dažaidōš Latgolas molōš un ar dažaidom personom, kuras daudzokōrt sauktas vōrdā. Te mes losom stōstus (varbyut patīsu nūtykumu atstōstējumus), kuru darbeiba nūsarysynōja 19. g. s. pyrmā pusē Osyunes, Kaunatas, Dagdas, Feimaņu, Rēzeknes, Ludzas, Krōslovas,

Daugavpils draudzēs. Stōstējuma veids vīnkōršs, sirsneigs, originals un saistušs. Stōstim arvīnu pamōcuši didaktisks raksturs. Volūda īpatneji latvyska, gon ar daudz rusicizmim un polonizmim un tūs lokalizējumim, tūmār taišni taida, kaidā runōja taata Rēzeknes — Ludzas — Dagdas vērzīni vėl myusu godušmtiņa sōkumā. Grōmotā daudz īpatneju, tagad nu volūdas izzudušu vōrdū un formu, pīm. suseklis, kupramugurs (dūmōts kamēls), bōrme (bōrgums), cērtums (īvaiņōjums), paglōbe (krōjums), nūsteivūši (sastynguši), tēmēt (vārōt), vuiceitōjs (školōtōjs) un t. t., un t. t.

J. Maculevičs «Pavuiceišonā» izastāj pret latgališu pōrsapūļōšonu, izsmidams vairōkūs stōstūs t. s. «kōrklū pūļus». Pret muižu I. M. izastāj nūteikti negatīvi; kaidā vitā Pōvuls Zejza (kura personā, parosti runoj autors) soka: «Taisneigi runōdami (storp sevim tikviņ) mes visi na cīš asom leli draugi un prijateli kungu. Itū taisneibu gaiši rōda tōs pīrunas nu zemniķu izgōdōtas: «Ar kungu vodojīs, bet vysod akmini azūtē no-soj», aba «Lāska kunga dēļ zemniķa da sliķšņa tikviņ un durovom. Ar kungu tai vakteigi vajag dzeivōt kaj ar guni». Vysā vysumā bazneic-kungu lūmū pi Latgolas zemniķu apgaismeibas dorba idealizēdams, bkgs I. Maculevičs tūmār palik arī te objektīvs: nanūklus un lūti bōrgi nūsīda dažu atsevišķu bazneicungu negatīvū darbeibu, kura izīt tikai uz per-soneigi lobumu meklēšonu, bet na uz tautas apgaismeibu.

Rakstureigōki tipi. Vysvairōk «Pavuiceišonā» figurej Osynas draudzes sai-miniks Pōvuls Zejza. Jys jaunūs godūs kolpōjis pi kaida bazneicunga, kur pisyvynōjis daudz praktysku padūmu. Vālok saimniceibā pilitojūt šūs padū-mus un smelūt jaunas pamōceibas nu draudzes bazneicunga, jys klyust par prikšzeimeigu saiminiķu. Gondreiz īksvātđim pi Pōvula Zejzas pulceiās kaimini uz litišķom pōrrunom par dažaidom praktyskom litom; uz visim irūsynōtim vaičōjumim izsmelēšas atbīdes nađz Pōvuls Zejza. Zejzas un jō kaimiņu sarunas jir interesan-tōkōs un rakstureigōkōs vītas grōmotā. Tai, runōdams par būrim, ragapom, čāpāslim, Zejza pivad tautas nūstōstu par ragapu un valnu sanōksmem az Volkenberga kolna na-gaisa laikā, par ceremonijom, ar kaidom parosti izdareja apbūrta teirumu atbūršonu (zalomu izlaužšonu) kaidis nu tō laika slovonim būrvim (Kaunatas Putyns, Rēzeknes Meža Vepris, vai Ludzas Ciericha). Pōvulam Zežam radniceigs tips jir Jō n s R u b y n s, taisneigs un divballeigs cylvāks, kurs nūsadeve vairs goreizas dzeives izkūšonai, bet naaizmērsa arī praktyskōs dzeives, ikōrtōdams sovni saimniceibu pēc grōmotōs atro-stim padūmim un paša pīredzējumim lelōkōs saimniceibōs. Ari uz Rubynu kaimini nōce pēc padūma un paleiga, kuru Rubyns kaimiņam nikod naatteice. Lobs saiminiks jir arī Osynas draudzes voits J ā k u b s P o n t a, s, tūmār jō saimniceiba plaukst vairs caur jō sivas, Jākubines lobu parādu sātā; turpretim jō brōļa, Jōņa Pontaga saime izmērst tikai tōpēc, ka jō sīva natikleica un moz prōteiga. Losūt puslopas par jōs saimnikōšonas pajēminim ar izbreinu jōvaičoj; voi teišam taida saimniceibas ikōrta vīnu godu symtu atpakaļ dažōs Latgolas zemniķa sātōs varēja byut? Teicams saiminiks jir arī J e z u p s G r i z ā n s, pi kura sātā valdeja prikszeimeiga kōrteiba un sadarbeiba kai ar saimi, tai arī ar kolpim.

Kai apskateitūs pozitīvūs tipu pretstoti figurej arī vairōki negatīvi tipi. S t o p ņ s V o l k s, stols un skaists, bet parliķu idūmeigs puiss; jys vysur gribēja byut pyrmā vitā, gribēja byut apbreinōts nu citim. Klyudams par saiminiku, jys sovū ustubu pōr-taiseja un lūsus izkrōšēja, lai taidā kōrtā atsašķert nu citim; bārnus un sīvu gērba pēc kunģu mūdes un toleidz nasalyka mirā, kolš jū naivēlēja par voitu (pogosta priks-sādātōju). Klyudams par voitu, lyka sevi saukt par «panie Voicie», t. i. atmete lat-viteibai ar rūku. J ō ņ s A i z p u r s, kurs naudas vōkšonas kōrē naapsastōja ni pret kaidim leidzēklim; klyva arī bogōts, bet nu kaiminim neists. Uzulines sādžas saimi-niks J ō ņ s B u c a beja lels dzārōjs. Čaūt dzēršonu nūvede leidz nabadzeibai nazkod bogōtū sātu. Irūnōts nu bazneicunga dzēršonu atmete, bet ilgi naizturēja draugu — dzārōju izzūbōšonu un otkon galeigi pakleida. Kaidreiz pīdzēris ikrita māslu bedrē un tur nūsleika. Nu turines jū izvylka ar skruči un aproka pūrmolā. Ari jō dāli pakleida.

Kai paleigi elstā vitā pi dažaida veida nalaimes gadejumim parosti nōc školōtōjs (špektereits), feļšers un bazneicungus. Pivessim te vīna šaida nūstōsta atstōstejumu. Ōdu deirōtōja Hilca dāls soltā zīmas dinā aiznese pōrdūt ōdeņas uz 15 verstu attōlū Dagdas mistu. Laigon tāvs jam pīsaceja nadzert šnaba, jo soltā laikā šnaba dzēršona beistama, jys ōdas pōrdevis idzere nu žeidim izstatēitōs magaričas, pa ceļam isagrīze arī vīnā-ūttrā krūgā paskolēt reikli. Sātā jō gaidēja vvsu nakti, bet jys napōrnōce. Agri reitā tāvs devēs dālu meklēt. Natōli nu sovas sādžas atroda jū nūsolušu, ar vōjom dzeiveibas zeimem. Klauvēja pi vairōku ustubu durovom, bet nivins Hilcu na-gribēja laist īškā, jo vīs jū smōdēja caur jō omotu. Beidzūt īškā ilaide Jōņs Rubyns. Tymā sādžā beja škola. Špektereits (školōtōjs) redzēja, ka nas cylvāku ustubā un steidzēs apskateit, voi navajadzēigs jō paleižs; atgōja tād, kad nūsolušū gribēja nu sinčem nest sylvā ustubā. Tū dareit špektereits stingri aizlidze, bet pavēlēja iztaiseit

guļas vītu nu snīga priekšustubā, iguldēja tur slimniku. Lauds naticīgi kruteja goivas: nūsaļdeis pavysam. Gadejōs cauri braukt bazneickungam. Tys pikrita špekteraiša reiceibai, bet lai pōrlīcynōt klōtasušūs, demonstrēja šaidu pajēmīni: palyudze saimīneicai sasolušūs ōbuļus: vīnu ōbuli ilyka soltā, ar ladim, bet ūtr' syltā yudinī. Pēc dažom minutem izjēme ōbus ōbuļus: pyrmais beja svalgs, kai nasalis, bet ūtrais beigts — taipat hyutu bejis arī ar nūsolušū, jo hyutu nasuši syltā ustubā. Rezultatā — nūsolušū atdzeivynōja un vālōkus atspīrgšo, tas pajēmīpus snēdze atvastais feldšers, bet bazneickunģs nōkušā svātdīnā mōceibā ilgī runōja par Jōņa Rubyna lobū sirdi un par pōrejūs sādžōņu nazēleību.

Nūzeime. «Pavuiceišona un vysaidī sposobi» īnese jaunu pūsmu Latgolas rakstnīceibā. Kai laseitōjīm, tai arī rakstnīceibas darbinīkim tyka skaidrys, ka laseit prasšonas mōksla nūdareīga natikai ticeibas styprinōšona' caur goreīga satūra grōmotu izplateišonu, bet arī praktyskim mērķim, resp. tautas kulturas paceļšonai caur pasauleīgū rakstnīceību. Tai tod bkgs Jezups Maculevičs ar «Pavuiceišonu un vysaidim sposobim» j' r līcis pamatus latgališu pasauleīgai rakstnīceibai.

IV. Gustavs Manteufels un drukas breiveibas aizligšona latgališim.

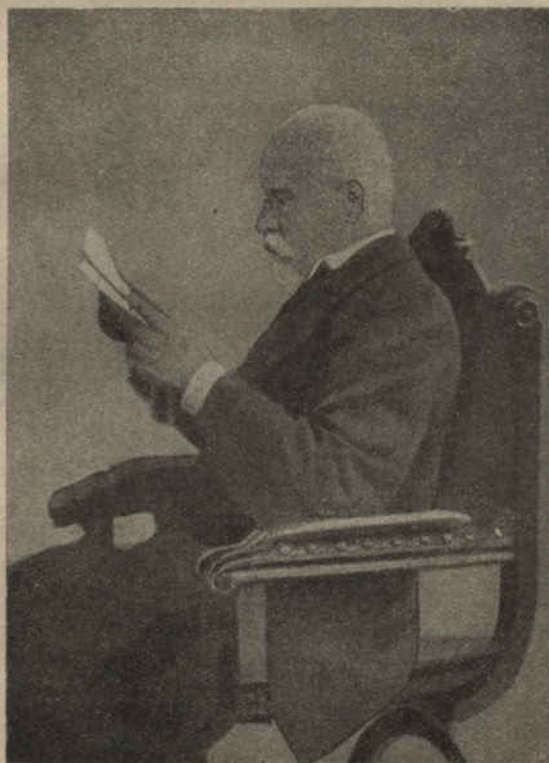
Gustavs Manteufels.

Dzymtbyušonas atceļšona. 1861. g. Krīvijā, kūpā ar tū ari Latgolā, tyka atcalta dzymtbyušona, voi tai saucami «prigoni». Leidz tam laikam latgalīts beja pilneigi paduts muižas varā. Muižnīks — pūlis ar jū varēja reikōtis pēc sovas grybas: pilitōt bōrgus mīsas sūdas, pōrdūt, dōvynōt, paspēlēt kartis. Pi taidim apstōklim beja apgryutynōta materialōs un goreigōs kuļtūras sekmeiga uzplaukšona pi latgališim. Pēc dzymtbyušonas atceļšonas latgalīts varēja uzelpōt breivōk.

Pyrmais latgalīšu kalendars. Ty:leņ pēc dzymtbyušonas atceļšonas, 1862. g. nōc tautā «Inflantu zemes laika grōmota aba kalendars», kuru sastōda un izdūd Gustavs Manteufels. Kalendars iznōc napōrtraukti 10 godu, leidz 1872. g. un atrūn lelu pīkrisšonu latgalīšu sātōs: tū latgalīts var vīgli laseit, jo laseišonas mōkslu jys teicami pīsovynōjis nu pōtoru grōmotas. Ryupeigi sastōdeits, bogōts praktyska un dailliteraryska satura rokstim un iļustracijom, tys latgalīšim aizvītoj laikrokstu

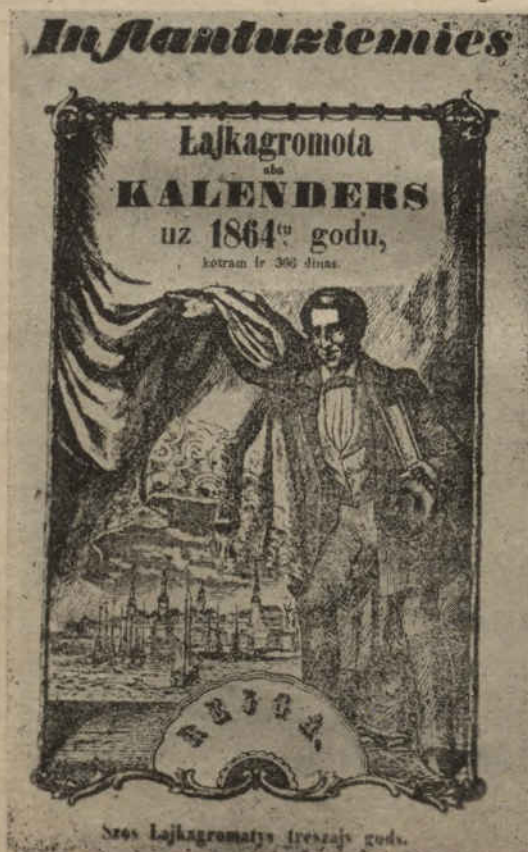
Nu lauksaimnīceibas rokstim, kurūs teišam daudz dereigu un interesantu padūmu, kalendara gōjumūs, storp cytu, uzjēmti šaidi: «Kai divas kūmas Odumiņa un Jezupīņa runōjušas par tū, kaidas vystas jir vyslobōkas dēļ audzēšonas», «Pavui-ceišona kū un kai vajag dareit laikā slīmeibas», «Caur kaidu sposobu loba saimīneica var sev nu pošā vosoras laika dēļ vysas zīmas svežnas ūlas paglobōt», «Kai cept gordu maizi», «Kai var paprōveit ryugtu svīstu», «Kai uzglobōt sīrus nu tōrpim». «Kai sorgōt madu nu skāderem», «Kō vajag da tam, šab zemniki jauki, vasali un prīceigi dzeivōtu».

Kalendarā uzjēmtūs stōstūs laseitōjam tālōti tūreizejōs dzeives tryukumi un lobōkas dzeives īspējameiba. Kaidā nu šaida veida stōstim teik grīzta vēreiba uz školu, izgleiteibas napīcišameibu. Kotrā goda gōjumā sateikam tautas dzīsmes, pōrsokas, parunas, ari originaldzejuļus.

Gustavs Manteufels.

Pirmā goda gājuma — 1862. g. ievēti šādi stāsti un tautas gora monts: 1) Pele apēde dzelzi», lokalizējums nu pūļu volūdas. 2) «Kai Pōvuls Zejza svātdiņas vokrā pēc nešporlaika ar sovīm kaimiņim pi glōzes oīs jir runōjis (Pōvuls Zejza jir tys pats gūdeigais saimīnīks, ab kotru bazneickungs Jezups Maculevičs jir rakstejis «Pavuiceišona dēļ zemnikim ikš gobola 24, lopa 182)». Nu «Pavuiceišonas» mums jau pazeļstamais Pōvuls Zejza aizgōjis pēc nešporlaika mōjōs ejūt kaidā sādžā, kur beja sasapulcējuši visi sādžōni un uz sasapulcējušu lyuguma snādz tim dažus praktiskus padūmus. Nūteik, storp cytu, saruna par pōrišonu uz t. s. «čynšu», lai ōtrōk atsasvabynōt nu kungu aizbildņiceibas. Lita jauna un zemniki šaubōs, vai tei piņemama. Zejza ar pōrlīcynōjušim pīmārim pīrōda šaidas reformas napīcīšameibu. Sarunā daudz ari cytu etnografisku un kuļturvēsturisku seikumu. Stōsts, likās, pīdar bķ, a Maculeviča spolvai. 3) «Kō navar padareit izteikšona, pōrsoka un smikleiga nūtikšona, kuru Pōvuls Zejza pastōsteja vīnam sovam kaimiņam un draugam, kad jau beja igōjuši ustubā pasaglobōdami nu leita». — Te atstōsteita pazeļstamō fabula par vōrnu ar sīru un lopsu (tikai vītā lopsas jemts krauklis), kai ari populārais nūstōsts par tū, kai divim jōnas kaidu smogumu, bet vīns ōdrōkais līlēdams ūtra spēku panōc, ka smogumu nūnas tikai vīns. 4) «Nīkod cylvākam navajag malōt. Nūtikšona.» Interesants ari karōks dialogs «Bōbas doktorīnes, aba navajag klauseit naprōteigū». Dialoga saturs šaidis. Kaidis zemniks Francs ōrstēja sovu slymū sīvu. Vyspyrms jys grīzēs pēc padūma uz bazneickungu. Tys stingri pīsoka nasaklauseit dažaidu kaimiņu oplomu padūmu, bet lik it uz mōjom un lik vīnkōršu kompresu un tad steigtis ar bazneickungu, a idūtū vēstuli uz ōrstu. Ejūt mōjōs ar muižas saimīneicas madamu isagriž pi muižas lelmōtes, kurai žālojās, ka sīva saslymuse, varbyut kaimiņš par dūsmem asūt apburis. Lelmōte idūd dažas drapes un ari dūd padūmu likt soltas kompresus, sūleīdamis ari paša ōtīt slymū apskateit. Pa celam caur mīstu zemniks pajem vēl žēida pīdōvōtōs soldonōs zōles, kuras jys atvedis nu Reigās. Mōjōs pōrnōcis jys sōcās ōrsteit sīvu ar vysom atnastōm zōlem reizē. Bet

Kalendara titullopa.

te inōc bōba Baltīne «kotra vysas slīmeibas prūt lečēt». Tei pōrlīcynoj zemniku, ka jō sīva «aizčaravōta» un tū vajag «atčaravōt» tod tei tyulep palīkšūt vasala, jō ar lelmōtes zōlem varūt izōrsteit tikai kungu slīmeibas, bet na bōbu slīmeibas. Bōbu slīmeibas varūt izōrsteit pašas bōbas. Atčaravōšona ari sōcās: «Padūdit jys še map vēl kneipstongas un maizes lōpstu; vajaga map vīpus salīkt kristyniski, tad tys vysulobōk nūdžan iraganeišonu un ar sorgoj nu spēka tō malnō. — A, ryuts gon lečēt. (Dagōjuse klōt čaravoj slīmeicu un soka). Caur visim laikim tū tū! Ej, litūn ōrā uz pūrim, uz mežim tū tū! Caur suņa rogonu tū tū! Caur sorkonū kačini tū tū! Caur malnū kaču tū tū, tū tū, tū tū! Myužeiigi myužam amen.» Čaravōšona un ōrsteišona pēc Baltīnes sposoba drūši vīp byutu beigusēs ar slymōs nōvī, jō atgōjušō lelmōte tōs nabyutu izdžynuse un snāguse slymai palēidzeibu.

Bez tam tymā pat kalendara numurā ievētas vairōkas tautas dzīsmes: «Vacvaca meitu dzīsmēņa», «Moza dzīsmēņa dēļ kōzu laika» — populārō «Aizgōja sauleite aiz kaļņeņa», «Kai myusu latvīšu meitīnes sasalasejušas ap jaunivi laikā kōzu dzīd»; tad pīcas meikles un daži goreīga satura stōstēni (pastōsteišona ap zemi Kanaan).

Taids kalendara pirmo goda gājuma literāryskō pīlykuma saturs. Tik pat kuplys jys jir ari nōkušus godu gājumūs. Originaldzejuli īvītōt vālōkūs godu gājumūs. Daži nu šim dzejulim komponāti un notis, kūpā ar tekstā, īvītōtas kalendarā. Tōs ari beja pirmōs pasauleigōs latgališu dzīsmes (izjemūt tautas), kuras vītejūs draudzū varganisti imōceja tūrei-

Zemņiku dzeives klusō idīle tālōta dzejuli «Pabeigs prācas» (dorba nūbeigšona). Tō saturs šaids. Jau rīt sauleite, īsastōj zvaigžņōta nakts, nūklust putnu dzīsmes; mēness sudobrveideigs bōž roguš nu zam zemēs. Sātā mōjas mōte gaida saimi ar vakarenom: pīnu, maduteņu. Saime ejūt nu dorba skandynoj kaidu dzīsmēiti: lai skaņ kolni, lejas, un meži. Šam leidzeigs jir dzejuls «Uz lobu nakti». Īsastōj, nakts un dobā vyss palīk klusu. Lai Dīvs dūd ari saimei mīreigi atsapyust nu dīnas dorbim. Par zemņika dzeivi un dorbim losom dzejuli «Dīvpadsmīt kalendara dzīsmu». Te izjusti dzejōts par zemņika svareigōkim dorbim kotrā mēnesī. Dzejuli «Plōves laiks» gleznaīni tālōts vosoras kūšums un augļu pōrpilneiba, kad vysapkōrt zaļumi un zīd; kad kotrys augļu kūks, kotrys ūgu kryums snādz pretim garšeigu augli; teirumūs zalta vōrpas leigoj, sūlūt bogōtu ražu. Jautri un žigli rīt labeibas nūvōkšonas dorbi:

«Tad tī vīns pret ūtru steidzās,
Nas kūpā gubeņas, stota.
Un kad palīks jau plaut beidzās,
Nūdzīd meitas jautrā prōtā.

Kraunam pylnu te vazumu,
Kū spēj bārī vilkt zirdzeni;
Loksta sirds radzūt svūtumu,
Kad savadam labeibeņu.

«Rudiņa dzīsmē» otkon tālōts priks par laimeigi nūbeigtom vosoras gaitom: nōc, svōt, dzersim alteņu, lai sadzīd mums bārni, lai sanōk jauki draugi; pagōja vosoras gryutu dorbu laiks, rudiņa augļu

Kalendara 1. puslopa.

piļneiba atnōce, vysu sirdīs volda priks — pītīks godam pōrtīkšanas un monta. Apskateitīm leidzeigi vēļ jir šaidi dzejuli: «Dzīsmē ap

zyrgu», «Sajemšona mīleigu gostu», «Palaisšona gostu», Kaibārnī sasalasejuši ap Jōna dīnu prīcojās», «Reita dzīsmē», «Kōzu dzīsmē», «Dzīsmē appavarsara dorbim».

Vysūs šymūs dzejulūs izcalti zemniku dzeives lobōkī, gaišōkī breži, tālōti lauku dzeives idile un dzimtines dobas krōšņums. Lai arī volūda vēļ na vysar vejeigi īsalūka ritmā, tūmār dzejuļu nalīkuļōtō sirsneiba aizgrōb.

Bez šē apskateitīm dzejulim, jir vēļ vairōki dzejuli, kurim filozofīks saturs; šymūs dzejulūs mēginōts nūspraust dzeives uzdevumus un gola mērki. Dzejulī «Ganu dzīsmē» losom par jaunu, žiglu, vīgleņu ganeiti, kura laimeigi jūtās pučōtu ganeibu laukamā ar sovu gonomu pulku; tūmār šū laimi nūmōc najautši iznōkušōs pōrdūmas, ka na vysod jaukas dīnas turpynōsīs, reiz nōks vacums, kurs atjems dzeives sporu. Leidzeigs saturs arī «Mei-

times dzīsmēi apnikneibu pasaule», tikai te dūma vairōk nūbeigta. Dzejuļa saturs šaidis. Sādādama puču dōrženā meitene dūmoj par šō pasaule nikneibu: jaunēbā visi glaimoj un lilej, bet pōris jaunās dīnas, pazuss skaistums, byus jōpalīk bez draugim un vīntuļam jōsagulst kopā; pōris šō pasaule slave kai dyumi un mygla; apbādynōtō meitene vaicoj dzeives taisneibas pi pučem, kuras nu jōs rūkcm stōdeitas un laisteitas. Līlija meitenei itka atbīld, ka jōs dzeive leidzeiga pučem, kuras vīnā vosorā izplaukst, uzzīd un nūveist. Dzejulī «Nabadzeņš» kaidis ubogs, kuram jōād sausa maize, voj jōsabodoj, mīrynoj sevi ar tū, ka visim dzeives ceļa gols vīnā vītā — kopsātā beidzās.

Par dzejuļu autorim uzskotomi G. Manteufels, A. Jurdžs un kaidis Stērnīnes bazneickāngs.

Kalendarā ūzjēmtōm goreiga satura dzīsmem pilyktas klōt notis, pēc kurom draudžu varganisti varēja īmōceit bazneicōņus šōs dzīsmes dzīdōt. Notis, pīm., pilyktas klōt šaidom goreiga satura dzīsmem: «Dīna beidzēs, nakts atgōja», «Dīvs, tovōs rūkōs dzeivojam», «Kreitam uz celim». Dzīsmes tulkōtas nu pūļu volūdas.

Inflantuziemies

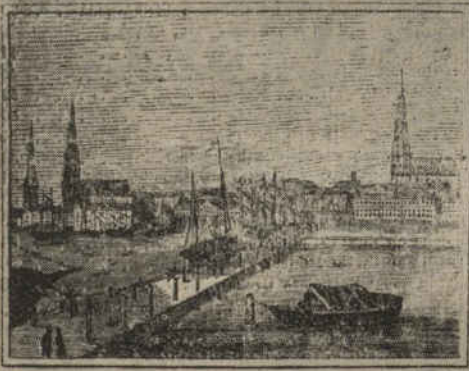
Lajkagromota
nba

KALENDERS
uz

1870^{tu} godu

Kotram ir 365as dīnas.

Lajkagromoty dēvāda god.

R E D A.

Szys Kalenders moksoj 15 kap. sud.

Kalendara titullopa.

Apakšā teik pīvasts vīns nu rakstureigōkim dzejulim, kurs beja ar komponeits.

Asmu zemniks laimeigs.

Vai uz dorba dzisnā skrinu,
Vai mikreslī grīžus,
Vinaiž dzižu vysu dinu:
«Asmu zemniks laimeigs!»
Kai viņ socas dzisna dinas,
Pasaplete austra,
Aizdzid ceirūs versum dryvas,
Jau nu asmu laukā!

Jautrys, atdevs Divam gudu,
Radeitojam vysa —
Ar izkapti, vai sprigulu
Steidzus es kur vāja.

Koč na reizi sasveist pira
Syltōs saules korstumā,
Pi oluta man labi ira
Atsapyust sev vasumā.

Nurit saule — jau mikreslis,
Pabeidzis tod pracu
Cylvaks lūsteigs it aiz orkla,
It uz sovu satu.

Zid deļ mani dorzs pavasar,
Zaļa palik pļova
Vosor boltas munas vorpas
Rudip palik zalta.

Skyuni pilnī zaļa sina
Ir un lyktas skaudzes.
Versum špures kyuļs pi kyuļa
Un vorpas kai čačas.

Lai auss izdzerst svatdin skripkas
Koč na sadareigas,
Nu sirds cylvaks palik priceigs
Bo eistyn ir laimeigs.

Nagribu es munas satas
Sameit ni ar pili,
Jamā ir muns tāvs pidzimis,
Es un barni mili.

Kormi gleiti, trauki teiri,
Drebu teine pyla,
Stali zirgi, kai komuli
Dzeļža rotī jauni.

Pa klevenim lupi tukli,
Škyuni pilni maizes,
Un kambari man ar nav tukši,
Vai tod asmu nabogs?

Obeļneicas saleikdamas
Ceļ gryutmu auglu,
Skrin biteites skaneidamas,
Bo man atnas madu.

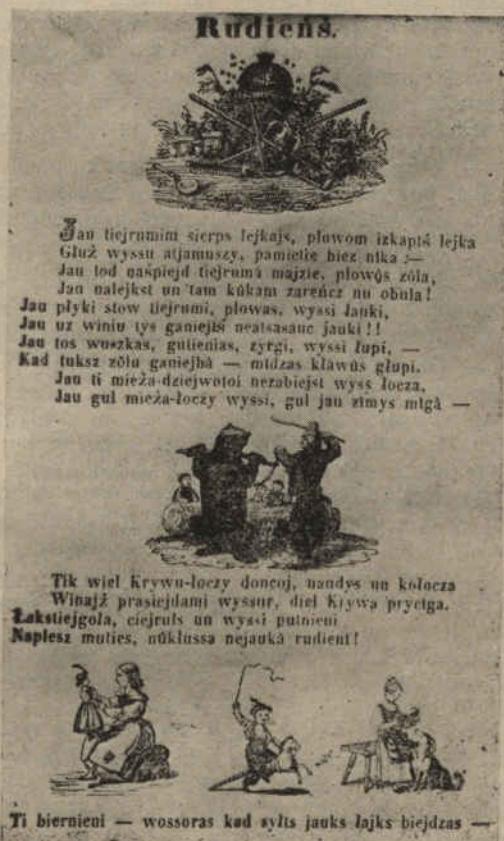
Man sedaklis — suli bolti,
Gulta — zaļa zole,

Kalendara prozas dorbu raksturōsonai, pīvadam vīnu nu kalendara stōstīm.

Kāids pażytkis izīt nu zemniku školom.

(Pavuicama pastōsteišona.)

Pēc garom, garom toļkavōšonom, pēc vysvysaidom runom un pretimtureišonom, nūsprīde uz gola Mariampola vaļsts kad viņa dēļ sevi izbudavōškūte školu; un kad

Puslopa nu kalendara.

Par kavekli — cervi, kolti,
Laiku roda gailēits.
Kad porodus es atdušu.
Tu, kas pidar atjemis,
Satā turu nīru svatu,
Tai kai cyts kungs asmu.

Kaimiņs kungam, paļdis Divam,
Napuržu uz laimes,
Rōds es vysod sovai statel,
Strodoju un dzižu.
Kungs tikviņ ap slavi godoj,
Aizmigt navar prōzoreigs,
Deļ mani gon, ku Divs izšķiņkojs,
Asmu zemniks laimeigs.

(1863. g.)

pogosta vacōkals aba staršina jēme rakavōt cik vajadzēs naudas dēļ izbudavōšonas tōs ūskolas, — tod izkryta uz sevkura saiminika pa četri rubli sudobra un pa divi rubli medzis. Vins saiminiks ar vōrdu Jākubs Pontags ciš pretim turejōs kad nabudavōšūt ūskolas un kai vīp vareidams vinaiž runōja citim: napadsarokstīt, napadsarokstīt brōli. Bet tys vyss nikō vīp napaleidzēja. Un kad jau staršina pīscēja vysai vaļstei, lai uz jaunu godu sanas naudu uz pogosta — valdeišonu (tys ir uz ceļskū), — tod vīpš saiminiks ar vōrdu Pontags pats vaira nazynōja, kū dareit un lōdēļ nūbrauce pasaronūt un pasarēdeit uz sovu kūmu Pōvulu Zejzu, kotru dēļ vīpa gudreibas un taisneibas visi ļauds dyžan cinēja un kotrys beja par staršinu ikš kaimiņu vaļstes.

— A nu kurīnes tod jyusus Dīvs uz mani atnas, pasoka Zejza pasveicynōdams Jākubu, kotrys gōja ikšā ikš vīpa ustubas; vasali, vasali seņ naradzāti; es dūmōju Jākub, kad jyus jau myusus pavysam aizmērsuši asot.

— Kas tū deve, atbild Jākubs, aizmērst to gon naasmu aizmērsis, bet nabeja maņ vaļas, nabeja kod braukt gostūs; nu praudu pasceit, tod es varbyut gon un šūdin nabyutum uz jyusim atbraucis, jo maņ nabyutu vajadzeibas; bet tagad maņ otkon dagōja prasēit jyusu paleiga un pavuiceišonas.

— To redz kaidš tev, atbild Pōvuls. Tūlaik tikvīp atbrauc mani apraudzeit, kad šam asama vajadzeiba. Bet gona, gona mums vēļ laika dēļ pasaronōšonas, parunōsim pēčōk ap vajadzeibom; un tagad kūmeņ lyudzam jyusu atsasēdit, atsasēdit kad jau atgōjuši esit jostūs uz mani; un jyus siveņ milō, idūdōt mums plōciņa un sīra un sasildit kaidu drusku ols ar madu, aistō radzu kad myusu kūms dyžan jir nūsaļs caur taidu solumu uz myusim atbraukdams! Tai runōja Pōvuls da sovai sīvai. Tod atsasāduši aiz golda, jēme pi ola un plōciņa runōt sev ap tū ap šū, un uz gola Jākubs tai pasoka uz Pōvulu:

— Jyus zynot kūmeņ, kaida slykta labeibeņa beja pi mums šūgod; smylgas un kosteru vairōk nakai rudzeišu; bet golvas naudu un čynšys uz kaznačēistvu tai gon nava daudz nu kō moksōt. Gon vēļ cylvāks kai na varādams šū bādu atdzeitu nu kokla, aistō kad vēļ nu pārnejō goda paldis Dīvam palyka kaida druska atlykta klēi dēļ dadeišons vajadzeibas, — bet vysuvairs bādas jir maņ ar tū ūskolu! Kam ta maņ moksōt dēļ ūskolas? Pavasar kai dzērzu isokšškama vīpu pi mums budavōt un še jau uz jaunu godu pīscēja mums staršina kad ikkotrys nu mums saiminikim sanestu dēļ budavōšonas ūskolas pa pus pikta rubļa. Ok Dīveņ žēleigais! Taipat myusu tāvi lela vacuma jir dadzeivōjuši uz šō pasaulja un es cylvāks gon un pats daudz godu jau laimeigi pōrdzeivōjis asmu un gondreīž vacs asmu palicis, a da šam laikam paldis Dīvam varejom visi dzeivōt bez tōs ūskolas; un šūdin šū vīp var dzērdēt kad ūskolas un ūskolas, moksoj un moksoj! Taipat cylvāks koč lai sev namōcātu skaiteit, vyss var byut izpesteits un var aizpelneit dabasu vaļsteibu, lai tikvīp labi dzeivoj. Kam ta myusim tōs ūskolas? Tod atbrauc es še uz jyusim kūmeņ milais, lai jyus mani pavuicat, vai navarātu kai nabejs tai padareit, kab pi mums nabyutu tōs ūskolas, tod zynoms un navajadzātu tōs jaunōs moksas, aistō kad praudu pasceit naturu es naudas; un lai gon un byutu pi maņa naudeņa, tod un tūlaik vys es nagrybātu pūsteit vīpas dēļ ūskolas nu kotras dēļ mums zemnikim nabyus nikaida vīp lobuma, nikaida vīp pažytka.

— Jo jyus Jākubeņ naturat naudas, atbild Pōvuls, tod es jums aizdūšu ar lobu sirdi, aistō kad tei nabyus gon nūpūsteita naudeņa kotra tiks atdūta dēļ ūskolas. Ka es tod eistyn ar lelu okvoti idūtu dēļ budavōšonas ūskolas na tikvīp pus pikta, bet vēļ un divdesmit sudobra rubļu. Ejstyn kūmeņ milais, navar byut dēļ mums ta, ad nikas vīp vajadzeigōks un paleidzeigōks kai ūskola. Bārni myusu izavuiceis un skaiteit un raksteit un rēkinōt un Dīva vōrdus un vysaidas svātas nūtikšonas; bet vēļ vaīrs jir, tod, kai maņ redzis, myusu bārni palik daudz lobōki un mudrōki, jo pabyus kaidu laiceņu ikš ūskolas. Seņōk mōte nikai vīp navarēja vīpu davuiceit, lai vini ikreita smuki nūsamozgoj un izasukoj, un vini ar lelu bādu ilkvīp dēļ svātdinom pa druskai pasamozgōja un sukōjōs; bet tagad, nu tō laika kad jau vini jēme staigōt uz ūskolu, — tod kai vīp dzīsneņa dzist, jau muni bērneni ikreita poši jir gleiši nūsamozgōjuši izasukōjuši un atrpōvējuši reita pōtorus; un kad it pa reitam uz ūskolu aba atsagrīž vokorā nu ūskolas uz sātu, tad vysod Dīvu paslavynoj un myusus milei, i pasveicynoj. Muns Jōneits tod jau treša zīma kai ikzīmas uz ūskolu staigoj, un mōk jau labi skaitēit un raksteit, nu kō es un pats tagad turu lelu vygodu un pažytku, aistō, jo maņ laikam kai staršinai daīt laseit naudu un syuteit pa ļaudim golvas naudas laseitōjus, — tod muns Jōneits ikš vina ocumirkļa maņ izrēkinoj, cik izkreit naudeņas uz sevkura saiminika, un izrēkinoj daudz dreizōk un lobōk nakai es pats; un otkon, jo laikam gadejās kad cyts zemniks paprosa nu myusim kaidas grōmotas vai kaida cyta vajadzeīga papeira, tod maņ tyuleņ Jōneits vīpu bez skreivera paleiga pats nūroksta; un

tai tod maņ tagad jau navajaņa nikō viņ praseit jo dait izdūt kaidu papeiru voi grōmotu.

— Tys to gon jir tisa, atbildēja Jākubs, kai jyusim Pōvul vajaga taida dāla kotrys mōcātu raksteit un rēkinōt. Bet dēļ kō ta maņ taida izmōceita dāla? Es nikod nabyušu ni par staršinu, ni par starostu; gona maņ un tai dorba un bādas ar munim bōrenim.

— Lai jū vējs, atbild uz tō smidamis Pōvuls, to redz kaidš tev gudriniks! Ap reitu nagribi tu gōdōt kūmeņ milais, biļa lai tev šudin labi ira!* Kū ta tu vari zynōt, varbyut uz cytu godu un tu par staršinu tiks izcāltš. Kas tū vēl var zynōt. Un koč tu un natyktu par staršinu, tod vyss laikam var un tev dait taidas dzelas kur namōkūt raksteit un skaiteit uz cyta cylvāka prōta jir jōpasalaiž. Un zynoma lita kad nu tō cylvāka daudz izīt škodes. Taisneigi gon tu pirmeit teici, kad cylvāks un bez raksteišonas un skaiteišonas var byut izpesteits ikšan viņa pasaulā, biļa lai jir taisneigs un lai dzelvoj labi napōrkōpdams nikod bausleibu Dīva; bet vyss gon grēcej tys cylvāks, kotrys, varādams kū lobu izvuiceit, nagryb nikaidas viņ mōceibas un gryuž nūst nu sevis ikkotru lobu pavuiceišonu. Voi jyus piminiat Jākub, kai viņu reiz bejot jyus atgōjuši uz Odupskim uz myusu bazneicu, un dzērdejot reizē ar manim kai viņš svešais jaunais bazneickungs pyrma nešpora deve mōceibu runōdams ap talenču, tys jir ap taidu naudu kotras ikkūrs gobolš stōvēja trejdsdesmit rubļu un kotru naudu seņōk ļauteni sauce par talentu. Tod piminiat kai viņš Mōceitōjs stōsteja mums Evgangelija leidzeibu ap tū, kai vīns kungs dyžan izbōre sovu sulaini par tū, kad jys sulainš beja ibedis zemē tū talentu dōrgas naudas kotru kungs viņam jir paškinkōjis dēļ aizpelneišonas; tod kungs nūsauce viņu sulaini par slyktu un nastaraveigu un neganteigu sulaini un atjēme atpakaļ tū talentu un pīscēja viņu sulaini isvīst ikš cituma aiztō kad viņš šū labdareļu dōvonu par niku jir furējis un nikō viņ caur viņu nav ni sev, ni cytam aizpelņējis.

— A tai to gon jir, nu piminiat es gon viņu mōceibu, atbildēja Jākubs. Tys mušeu beja ap dīnu Svāta Mōrtiņa?

— Nu tai, tai, laikā lelūs Odupsku myusu parafejas, ap dīnu Svāta Mōrtiņa Veiskupa esīm mes viņu mōceibu dzērdējuši, runōja tōļōk Pōvuls. Tōdēļ Jākub navajaga tev žālōt pus pikta rubleiša dēļ školas, aiztō lobōk jir lai jyusu bārni jir gudri nakai lai jir bogōti, bet naprōteigi; un vērsim tō varu es jums vēl pasceit taisneigi, kač jyus napropuļsit dēļ tōš nika naudeņas kotru tagad byusit izdavuši uz budavōšonas školas un dēļ tōš mozas druskas kotru ikgods mozōk vairōk atliksit dēļ pōrdzeivōšonas un pōrtikšonas školmeistera. Kai že myusu valsti tod pret trejim godim citi saiminiki taipat dyžan pretim turējōš kab nabudavōtu školas, bet myusu bazneickungs tai stipri jēme viņus mōceit Dīva vōrdus slūdnyōdams un apskaidrynōdams ik svātdīnas bazneicā, kad vini citsidreigi saiminiki, dreiz gon atsalaide un pīstōja uz izbudavōšonas školas, un tagad vini poši rōdi jir un prīceigi nu tō, un žalōj kad navar poši reizē ar sovim bērnenim staigōt uz školu, aiztō, kad bārni atit uz sātu nu školas kuramā pats bazneickungs vuica nūtikšonas svātas un Dīva vōrdus, un kad, atgōjuši nu školas, isōk stōsteit vysu kū viņ vacam cilvēceņam osoras bērst klauseidamis tūs svātus vōrdus. Tai gon un maņ pošam še nūtyka aizvakar. Jo jyus Jākub byutuļot pi mums bejuši bazneicā vakar pa reitam, — tod jyus dzērdātu poši kai smuki tur bērneni nu školas vysu Mišu Svātu atdzidōja. Osoras viņ byur ļautenim kad dzērdēja mozus bārnuš tik jauki dzižūt! Un še veritēs jyus caur lūgu redzīt tur pi klēveņa viņus mozus kūceņus?

— Nu radzu gon, radzu, atbildēja Jākubs. —

To redz kūmeņ, tū vysu muns Jōneits pats jir istatējis, saceja tōļōk Pōvuls un jo atis vosora tod pats viņus škeļš, lai uz viņu aug ōbeli; tō vysa viņš jir izavuicejis ikš školas. Bet kū jyus uz tō teiksit milais Jākub. Divi nedēļas pēc Simjanda aizslymōja maņ vīns muns lelais palākais vērsis ar ašnim. Muns Jōneits šū pamaneidams nikō viņ nateic, bet tikviņ nūtak uz bazneickunga saimineicu, atnas gabaleņu kreita, sasyt viņu uz akmeņa tik smolku kai myltus un pasoka uz manis «Tēteit! Tēteit! idūdat jyus tū izdzert ar ryu,ušu pīnu viņam palākam vēršam, tod viņš nu tō vasals paliks!» Paklauseju es sova moza dāla, un uz cyta reita vērus kad bārna zōles eistyn paleidzēja; vērsis vasals jir palicis. Vysu tū Jōneits arī ikš školas jir izavuicejis, aistō kad viņš jir dyžan prōteigs bārns, un par lobu skaiteišonu viņš dabōja pārņ paškinkōtus nu bazneickunga smukus papeirus un spolvas, un munai meitinei ideve bazneickungs jaunu pōtoru grōmotu.

— Veritēs, viņas zečes kur še pi ceplā stōv pakōrtas, muna meitine pošā jir nūadejuse. Labi gon un tys kad jau zeču navajaņa pērkt, un vylnu turu es sātā nu sovom pošom vuškom. Jyus nazynat kaidu lelu pricu es tagad turu nu tīm munim bērnenim! Un zynoma lita, kad es nu vinim gon naturātu taidas pricas kad nabyutu

pi mums šolas Dēļ tō tod es un napažālōju pus rubleiša dēļ školmeistera; un jo atīs rudīna laiks, tad nūnesšu viņam gastiņa kaida pus sika vysulobōku rudzeišu, aistō kad viņš gon šū pelņu mušep jir labi aizpeļņējis, jo tai labi izmōcejis myusu bērneņus.

— Laiks maņ jau uz sātu, teice Jākubs. Lai jums Dabasu Tāvs por tū aizmoksoj kad jjus maņ caur gudrim vōrdim nūdzynt bādu nu kokla. Es gon ta; ad nažālōšu naudas dēļ šolas; aizjemt naudas naaizjemšu, aistō kad paļdis Divam vys vēļ kaidu drusku atrasšu sovā mokā; es tikviņ nagribēju dūt naudas, cikam jjus mani napavui-ceisīt Pōvul kai maņ jir jōdora, voi dūt, voi nadūt. Nu to i vasali palicit Pōvul mī-lais! — Vasali, vasali, ar Divu — atbīdēja Pōvuls. Paļdis par lobim vōrdim.

Stōstā litōta myusu tagadejō ortografija. G. Manteufels litōja apm. taidu ortog-rafiju, kaida tei Maculeviča «Pavulceišonā», paraugs nu kuras losoms «Lit. vēst.» 15.—16. l. p.

Pōrejōs G. Manteufela grōmotas. Apskotūt goreigū rakstnīceibu XIX. g. s., redzējam, ka G. Manteufels sarakstejis un laidis klajā sešas goreīga satura grōmotas; dažas nu tom pīdzeivōja vairōkus izdavumus, pīm. «Nūtikšonas Biblijas». 1860. g. iznōc G. Manteufela «Kū sev ku-ram tīceigam bārnām myusu katoliškas bazneicas vajag dareit tagadejūs laikūs, kurtik daudz dzē- dim runojūt ap dzēršonu un nadzēršonu b, r, a, n, d- veina», 10 000 ekzemplārūs.

Sakarā ar zemniku atsvabynōšonu nu dzymtbyušonas, G. Manteu-fels tyka aicynōts nu priekšnīceibas tulkōt latgališim saprūtāmā — dzymtā volūdā dažus lykumus un reikōjumus. 1862. g. iznōce nu druka «Nūlikšonas ap zemnikim izgōjušim nu d, z, i, m, t, e, i- gas pīdareišonas», 400 l. p. bīza. Godam īpriekš, 1861. g. iznōce «Cirkulāra grōmota izdūta nu gubernatora kunga, tys jir poša vērsnika Vitebskas gubernas dēļ zemnikim Inflantu zemes, Lopu mēnesī 1861. g.»

Sys cirkulārs drukōts uz tūreizejō civilgubernatora P. Klušina reikōjumu, lai nū-mirynt zemnikus, jo īpriekš tamleidzeigs Piterpilī drukōtais cirkulārs, kuru namōku-leigi un napareizi tulkōjis luteranu mōceitōjs Ulmanis izsauce ivārojamus zemniku namīrus, kurus ar bruņōtu spēka paleidzeibu aspīde generals A. Veimarks.

1863. g. iznōc G. Manteufela sastōdeitō pirmō latgališu mōceibas grōmota (naskaitūt ābece kuras, kai tyka aizrōdeits, iznōkušas lobu tīšu ogrōk te apskotomō laikmeta) — «Rēkinu grōmota, cik zemniku laudim vajaga», 80 l. p. bīza ar atsevišku aritmetikas teoriju pilykimā: «Pilykums da rēkinōšonas pamōceišonai». Šei grō-mota tyka ivasta školōs, bet dreizi nōce pazeistāmō latgališu aspīdēja generalgubernatora Muravjeva reikōjums, ar kuru latvysku grōmotu ivesšona školā tyka aizlīgta.

1871. g. nōce generalgubernatora Muravjeva reikōjums, ar kuru tyka aizlīgts drukōt grōmotas latgališim latīņu burtim. Ar tū teik pōr-traukta G. Manteufela dorbōšonōs latgališu rakstnīceibā un jys spīsts rokstus par latgališu vēsturi, literaturu, etnografiskus un c. pētejumus drukōt svešōs volūdōs. Taidā kōrtā rodōs plaša un vēртеiga literatura par Latgolu pūju un vōcu volūdōs.

Iznōkuši šaidi G. Manteufela roksti par Latgolu svešōs volūdōs:

1. «Inflanty polskie poprzedzone ogólnym rzutem oka na siedmiowiekowa przesz- lość calych Inflant», 1879. g., Poznanē.
2. «Das sogenannte Polnisch-Livland» — rokstu virkne ivītōtā «Liv'and. Gouver- nements—Zeitung» 1868. g. Nr. 126—31, 133, 136, 142—3;
3. Inflantu skoti — 1869. godā;
4. «Die Wolkenberg auf dem Wolkenberge in Polnisch Livland» ivītōts «Riga- schen Zeitung» 1878. g. Nr. 110 un «Sitzungsberichten» 1877.—1881. g., jir ari tulkō- jums pūju volūdā;

5. «Sprostowanie o Inflantach» — iвітots «Przegląd Katolicki» 1880. g. Nr. 4.;
 6. «Bemerkungen über die Vorschriften der Presse in Betreff der Polnisch — livländischen Letten» — iвітots «Rig. Zeitung» 1882. g. Nr. 259.;
 7. «Lucyn w Inflantach» — 1884. godā, Krakovā. Taipat par Ludzu «Przegląd Powszechny» 1884. g. janvara burtneicā;
 8. «Rzut oka na pieśni gmine lotewskie» — iвітots «Biblioteka Warszawska», 1885. g. oktobra burtneicā;
 9. «Zamek Kryżbork w gubernii Witebskiej», «Kłosy» 1886. g. X L II. sēj.;
 10. «Upadek państwa inflanckiego», 1894. g. Lembergā (L'vovā).
 11. «Cywilizacya, literatura i sztuka nad Bałtykiem, 1896. .; Lembergā (Divūs izdavumūs);
 12. «Księstwo inflanckie XVII. i XVIII. stulecia, 1897., Krakovā.
 13. «Bericht über die in Bonifaców in Polnisch — Livland im August; 1897. g. entdeckte Grabstätte der alten Lettgallen (aus dem VIII. u. XIV. Jahrhundert)» iвітots «Sitzungsberichte» 1897. g.
 14. «Dyaryusz posłów inflanckich z r. 1561 etc.», iвітots 1901. g. «Przewodnik naukowy i literacki».
 15. «Kraslaw w Inflantach polskich» 1901. g. Varšvā;
 16. «Przyczynek do dziejów Kościoła w Inflantach i Kurlandyi», iвітots «Przegląd Powszechny» 1901. g.;
 17. «Dźwinsk» iвітots «Kraj» 1903. .; Nr. 19.
 18. «Z dziejów Kościoła w Inflantach i Kurlandyi w wiekach XVI—XX» iвітots «Kronika Rodzinna» 1904. g.
 19. «Zarysy z dziejów krajów dawnych inflanckich».
- Bez augšā mynātim dorbim G. Manteufels daudzus rokstus par Latgolu un latgališim iвітots 1890. g. L'vovā izdūtā «Kwartalnik Hystoryczny», «Słownik geograficzny un «Wielka Encyklopedya Ilustr.»
20. «Nieczo z dziejów dawnego księstwa inflanckiego iwybitniejszych postaci tego województwa od XVII do XIX stulecia». Z okolic Dzwiny, 1912. g.

Vins nu monumentalokīm svešos volūdōs par Latgolu G. Manteuffeļa dorbim uzskotoma latīņu volūdā saraksteitō, krōšni ilūstrētō grōmota «Terra Mariana» (Mōras zeme), kura 1888. g. nu muižņikim — katolīm pasnāgta Romas tāvam Leonam XIII. jo goreidznika 50 godu jubilejā.

G. Manteufeļa biogrāfija. Gustava Manteufeļa dzymta jir viņa nu vacokōm Inflantu (Latgolas) vōcu bruninīku dzymtom, kas apsamate uz dzeivi Latgolā jau XIV. g. s. Leidz pōrnokšonai uz Latgolu G. Manteufeli dzeivōjuši Vōcijā, Pomeranijā. Pūļu valdeišonas laikā Latgolā G. Manteufeļa pēcteči pōrsapūļōja. Vairōki nu šos dzymtas lūceklim beja par Pūlijas karaļa vērsņikim; par sevišķim nūpalnim kara laikā karalis Manteufelus apbolvōjis ar vairōkom muižom Latgolā.

Gustavs Manteufels dzyma 1832. g. 18. novembrī Dricānu muižā. Pirmū izgleiteibu baudēja mōjōs, pēc tam Jelgovas gimnazijā. Nu 1852. goda studēja Terbatas universitates juridiskā fakultatē. Universitati 1856. g. ar uzslavu beidze, igyudams 1859. g. pi universitates magistra gradu. Kai Jelgovas gimnazijā, tai ari Terbatas universitatē tamā laikā jau mōcejōs prōvs skaits Baltijas latvīšu jaunekļu, kuri jūsmoj par dorbū sovas tautas kulturas paceļšonas laukā un vālōk teišam kļūst par radzamim tautas darbņikim. Tai, G. Manteufeļa studiju laikā Terbatā studej Krišjāns Barons, Allunans un c. Laigon kai dižcilteigais pūls G. Manteufels sasaīt tikai ar pūļu studentim, tūmār latvīšu studentu mērki un centīni jam napaīt sacyn naivārōti. Pēc studiju beigšonas G. Manteufels 1861.—1863. g. ceļōja pa ōrzemem, tad dzeivōja Reigā kai ikšlitu ministrijas irēdnis, pa laikam izbraukdams uz eisōku, voi garōku laiku uz sovu dzimtinī — Rēzeknes apriņķi. Myra Jaunlatgolas apriņķa Bonifacovas muižā 1916. godā 24. novembrī; paglobōts Dricānu bazneicas dōrzā. Par sovīm zynōtniskim dorbim beja ivālāts par Krakovas aka-

demijas un Kurzemes literatūras un mākslas bīdreibas lūcekli — korespondentu.

Gustava Manteufeļa nūzeime latgališu rakstnīcībā naatsverama. Jō kalendārūs snāgti praktyska satura un dailliteratūras ražōjumi pavēre breiveibu dabōjušim latgališim plašōku skoti uz dzeivi, mūdynōja cereibas uz gaišōku un lobōku nōkūtni. Sovūs zynōtnīskūs dorbūs jys grīze Baltijas latvīšu un Vokoreiropas kultūras darbinīku vēreibu uz Latgolu, kai zemi un tautu ar sovu kulturu un vēsturi. G. Manteufeļs lyka pamatu latgališu tautas gora monta vōkšonai.

Drukās breiveibas aizlīgšona latgališim.

Drukās breiveibas aizlīgšonas īmesli. XVIII. godu simteni, Pūlijas vaļsti sadolūt, Latgola kūpā ar Leitovu tyka pīvinōtas Krīvijai kai Pūlijas provinces un krīvu vaļdeiba latgališus uzskateja par pūlim, seviški vēl tōpēc, ka tymā laikā vysa nūteikšona par Latgolas litom pīdarēja pūļu muižnikim un bazneickungim. kai zynoms, pēc Pūlijas vaļsts sabrukšonas pūļu patrioti mēginōja pūļu zemi atsvabynōt nu svešinīkim, t. i. krīvu jyuga, kōpēc arī nūtyka vairōkas sasaceļšonas pret krīvu vaļdeibu. Sasaceļšonas apspīžūt, krīvu vaļdeiba pīlitōja atteiceibā uz pūlim styngras represijas. Tai, pēc 1863. godā nūtykušō pūļu dumpa, kurā aktīvu daleibu jēme arī Latgolā dzeivojušī pūļu muižniki, pūlim un leišim beja aizlīgts drukōt grōmotas latiņu šriftā. Uz latgališim šys aizlīgums nu sōkuma natyka atteicynōts, tōpēc arī pēc drukās breiveibas aizlīgšonas 1863. g. pūlim un leišim, pyrīmais latgališu pasauleigōs literatūras nūdybynōtōjs barons Gustavs Manteufeļs vairōkus godus nu vītas natraucāti izdeve pyrīmū latgališu kalendaru, drukōdams tymā pat laikā arī cytas grōmotas latgališu izlūksnē latiņu raksteibā. Bet 1871. g. nagaīdūt nōce reikōjums nu Viļnas generalgubernatora Muravjeva par grōmotu drukōšonas pōtraukšonu Latgolā «leitiskom» burtim un jau nūdrukōtūs grōmotu konfisceišonu. G. Manteufeļam beja jōsastōj tīsas prīškā par tū, ka jys asūt drukōjis grōmotas aizlīgūtā «leišu volūdā», jo krīvu irēdni ni par kū navarēja voi nagribēja saprast, ka latgališu izlūksne nav vys leišu volūda, bet gon tei pat latvīšu volūda, kurā ar gotu šriftu breivi drukōjōs grōmotas pi Baltijas latvīšim.

Sekas. Drukās breiveibas aizlīgšonai Latgolā beja ļūti naapskaužamas sekas. Jo gondreiž ikkotrys laigalīts vēl prota laseit grōmotu latiņu raksteibā, jo laseišonas mōkslā bārnus imōcejušas vacmōtes, lai kotram latgališam katōlam varātu byut pītama pōtoru grōmotā, tad gotu raksteibā drukōtō samārā bogōtō Baltijas latvīšu XIX. g. s. ūtrōs puses literatūra latgališim beja pīlneigi napīejama. Atjemūt drukōtu vōrdu, Krīvijas vaļdeiba Latgolā atteisteja stypru rusifikācijas politiku. Nu vaļdeibas atvārtōs školōs pīlneigi izslāgtā na tikai mōceišonōs, bet arī sasaruņōšona dzymtā volūdā. Latvīšus — katōļus aizlīgts uzjemt vaļsts dīnestā. Latvyskō runa teik izsmīta un vyspōri vōrds latvīts kai nu krīvu irēdnim, tai seviški nu pūļu muižnikim teik lītōts kai kaiņa zamōka, naciņeigōka radejuma apzeimējums. Pi taidim apstōklīm latgalīts, nasaļemdams ni nu kurīnes atbolsta, arī pats sevi pīrūn skateit par zamōku radejumu, uz pōrejūs tauteibu cylvākim, seviški pūlim — muižnikim un goreidznīkim skateidamīs kai uz idealu.

Tai kai latgalīts tūmār vaīrs nabēja muižnika dzymtscylvāks un vērgs, bet baudeja zynomū saimnīcyskū breiveibu; kaut saimnīcyskōs

atteisteības ziņā caur sādžu špūru zemu kūpīpašuma īkōrtu latgalīšs beja nūstōdeits pavysam nalabvēleigūs apstōklūs, pēc dzymtbyušonas atceļšonas jam tūmār beja izdeveiba tikt pi lobōkim saimnīcyskim apstōklīm, vīnā ūtrā gadejamā pat pi tureības un bogōteības. Sasnādzūt zynomu materialū naatkareību, zemnīks latgalīšs pyulējōs pīsaslit pi vodušas šķiras—pūļu muižnīceības, atsakrotūt pēc īspējas nu vysa latvyskō, bet golvonā kōrtā latvīšu volūdas. Drukas breiveības aizlīgšonas laikmets beja par tai saucamūs kōrkļu pūļu izaveidōšonas laikmetu. Na vīns latgalīšu symts šymā laikā jir atsakratejis nu latvīteības, palīkūt par pūlim vo' t. s. kōrkļu pūlim. Myusu laikūs daļa nu šaidim kōrkļu pūlim otkon palyka par latvīšim, tūmār jūs uzvōrdi līcyno'j par ogrōkūs pōrpūļōšonas laiku īspaidu: taidi uzvōrdi kai Strupovičs, Springovičs (latvyski Strupauss, Springa) pi latgalīšim nav nīkaidis ratums.

Ari tim ratīm latgalīšim, kas taidā, voi šaidā kōrtā bandeja izgleiteibu školōs augstōkōs par tautškolu un kuri nu taidom školom izgōja ar pilneigi krīvysku goru, beja jōnūstōj pi kristcelīm: palikt par krīvu un pareiztīceigū, lai taidā kōrtā dabōt kaidu vaļsts dīnestu, voi palikt par latvīti, kam, kai katōļam, izslāgta kaut kaida nūsadorbōšona inteligenta dorba nūzarē. Izaidzynōtī pōrkrīvōšonas atmosferā jauneklī, nasajemdami ni nu kurōs puses idejiskō atbolsta, pa lelōkai daļai izvēlēja pyrmū ceļu. Tai visi latgalīši, kas taidā, voi šaidā kōrtā īgyva tureību, voi izgleiteibu, pōrsatautōja un latgalīšu tauta palyka pi ogrōkō naapskaužamō materialō stōvūkļa un kulturalōs atteisteības līmeņa. Baltijas latvīši ap šū laiku jau beja pōrdzeivōjuši nacionalōs atmīdas un tautyskōs kusteības laikus. Tur tautyskōs apzīņas līta beja jau pilneigi nūbrīduse un nōce škirū nūgrupējumu laikmets: nu latvīšu tureīgōs pīlsōneības nūsarūbežōja t. s. jaunstrōvnīki. Kai prese un rakstnīceiba, tai ari pōrejōs kulturala dorba nūzares, tur sasadaleja divūs lēgerūs un vede sovstarpeju ceīņu. Ceīņas korstamā Latgolas latvīši nu kulturas ziņā augšōk stōvušim Baltijas latvīšim beja pilneigi azmērsti. Baltijā pat nazynōja, ka Vitebskas guberņā latvīši dzeivoj.

Katōļu bazneica kai nacionalō gora uzturātōja. Šymūs gryutūs pōrkrīvōšonas un pōrpūļōšonas laikūs jūti lelu lūmu nūspēlēja XVIII. g. s. beigōs nu Jezuitu ordena mūkim latgalīšu tautā iaudzynōtō mīlesteiba uz bazneicu un pōtoru grōmotu. Pēc nu Jezuitu ordena laikim īsasakņōjušom tradicijom, kotram tīceigam latvīšam vajadzēja prast laseit pōtoru grōmotu. Tai kai školōs latvyski laseit namōceja un mozs procents latvīšu bārnū školās apmeklēja, šys dorbs tyka veikts mōjōs. Mōtes un vacmōtes kotrā ziņā sovus bārnus pōtoru grōmotas laseišonas mōkslā imōceja. Kad latgalīša gryutajā dzeivē nabeja sasnādzama nīkaida cyta goreīga bareiba, kai tikai svātu rokstu izskaidrōjumi un goreīgōs dzīsmes, šej goreīgō bareiba ar laiku tīceigam latgalīšam palyka par naatjemamu pīdarumu; pulcejtītīs kūpā bazneicā latgalīši varēja smelt vīneigū jim pīejamū goreīgū atpyutu ratūs vaļas breižūs. Bazneica un latvyskō pōtoru grōmota šymūs gryutūs laikūs ari beja tī stiprī cītūkšni, kas napīlaide pīlneigi latgalīšu pōrtautōšonu.

Žeidi goreīgōs literaturas izplateitōju lūmā. Tūmār ari šymūs gryutūs laikūs rodōs naaicynōtī latgalīšu grōmotu drukōtōji un izplateitōji. Tī beja žeidi — pauninīki, kas apgōdōja latgalīšu zemnīkus ar pōtoru grōmotom, jo vajadzēiba pēc tom beja lela un latgalīšs nažālōja naudas dēļ pōtoru grōmotas īgōdōšonas. Taj kai drukōt un izplateit grōmotas nu krīvu valdeības beja aizlīgts, bet vacī krōjumi izabeiguši, žeidi uz

sovu risku tās pārdrūkoja nu ogrōkim izdavumim Vōcijā, lelōkas drūšības dēļ lykdami uz drukojamom grōmotom **īprīkšeju** godu dātus, golvonā kōrtā 1856. g., lai taidā kōrtā grōmotas iznōktu itkai leidz drukas breiveibas aizlīgšonai drukōtas. Volūdas napōrvaldeidami, drukōtōji pārdrūkojamōs grōmotōs pīlaide daudz oplomu klaidu, kōpēc ar 1856. g. apzeimōtōs pōtoru grōmotas jir ar stipri sakrūplōtu un izkāmōtu volūdu. Kai pōtoru grōmotu izplateišonas dorba vadeitōjs teik mynāts Dagdas žeids Zeliks.

Pirmi rakstniki —latgališi.

Nasaskotūt uz naapskaužamū tūreizejū latgališu stōvūkli, tūmār G. Manteufeļa kalendaru 10 godu gōjums tautā napalyka bez atbolsa. Pa-sateicūt G. Manteufeļa kalendaru breivō vōrda īspaidam, tautā rodōs personas, kuras nūsadeve rakstnīceibas dorbam. Navarādami sovus dorbus drukōt, šī rakstniki laide sovus dorbus tautā rūkrokstūs, kuri tyka raksteiti drukas burtim. Leidz myusu laikim izaglobōja Leiko, A. Jurdža un P. Miglinīka dorbi. Ti beja pirmi latgališi rakstniki. Seviški spilgti jūs tāli palik, kad atceramēs, ka jūs darbeibai beja jōnūrīt pi vysnaapskaužamōkim apstōklim. Drukōta vōrda tryukuma pēc rakstnīceibas mēginōjumim nabeja ļauts pīnōceigi atsateisteit un izplaukt.

Leiko dzeivōjis Viļakā; miris vairōk kai symtu godu vacs. Pēc jō nōves beja izaglobōjušas kaidas sešas viņa saraksteitōs grōmotas. Pō-rejūt nu viņa laseitōja uz ūtru, grōmotas, jōdūmoj, nūsālītōjušas. (Ziņas jemtas nu «Zidūņa» 1922. g. Nr. 5—6.) Tyvōku ziņu par Leiko un jō literaryskim dorbim tryukst.

Andrivs Jurdžs dzimis 1845. g. Rogovkas draudzē Kōrkliniku sādžā. Pašmōceibas ceļā īsamōceja laseit un raksteit latvišu, pūļu un krīvu volūdōs. Lūti nūmīlōjis tautas dzīsmes un pōrsokas un ap 1860. g. pats sōcis raksteit dzejuļus tautas dzīsmu gorā. Jir raksteis ōrkōrteigi dau-dzi. Prof. P. Stroda 1923. g. nūdybynōtā un vālōk nu guņsgrāka iznycynōtā Latgolas bibliotēka-muzejā varēja apskateit Jurdža saraksteitas 15 lelas grōmotas kūpā ap 15 000 lopus pušu. Šōs grōmotas pa plašu apkōrtni beja staigōjušas nu rūkom rūkōs. Grōmotas gleiti un ryupeigi rakstei-tas drukas burtim, vairōki goboli īļustrēti zeimējumim, vai īleimā-tim izgrīzumim nu cytom grōmo-tom un laikrokstīm. Vaīadzēja ōrkōrteigas dorba grybas un pā-cīteibas, laišī milžu dorbu veikt pi taidim apstōklim, pi kaidim strōdōja A. Jurdžs. Par dīnu jys strōdōjis prigonūs pi kunga, voi sovā dryvā un vokorim pi skola mozas gaismeņas sēdējis caurom naktim un rakstejis. Šaidi na-labvēleigi dorba apstōkli vālōk atsasauce uz rakstnika veseleibu: ap 1919. godu jys palyka oklys. Daži A. Jurdža roksti īvītōti G. Manteu-

A. Jurdžs.

feļa kalendarā un pirmā latgališu avīzē «Gaisma». A. Jurdžs miris 1926. gadā. Mōkslas vērtība A. Jurdža rokstim nālela, tūtis lela literatūrvēsturiska nūzeime. Jō stōsti jir vīnkōrši tulkōjumi un lokalizējumi nu krīvu un pūļu volūdōm, tūtis dzejulim jau zynoma mōkslinicyska vērtība.

A. Jurdža dzejuļu paraugs.

Pavasars.

Pavasara saulei syldūt
Leli zīmas snīgi zūd.
Ceiruļš gaisā sōc jau dzidōt,
Myusim priku Divs lai dūd.

Burbōdamas straumes rodoj,
Kad jau zīma valdeit beidz.
Orōjeņš uz lauka strōdoj,
Ganeņš radeitōju teic.

Pukes ikšan jaunim svōrkim
Pikaļneites puškōt sōks.
Cilaveņas leidz ar stārkim,
Atpakaļ pi myusim nōks.

Pumpureiši kūkim raisōs
Naktis solnom spitādami.
Vysur jauna dzeive taisōs;
Strōdōt sōksim dzidōdami.

Mateisa Draša dzīsmē.

Jau, brōli, it vasareņa;
Gona polu, gon yudiņa.
Gona sniga, gona leita
Nagulit jau ilgi reitā.

Jōit nakti uz pīguli;
Ganeit lūpus dzeņ, naguli.
Orklys un eceša gaida,
Grōbeklis, prāca vysaida.

Es' vasala, grōmotepa,
Un tu, mileīga spalveņa!
Reši rūkā jyus tureišu,
Bet koļš dzeivs viņ napamesšu!

Vosoru gryutu pōrdzeišu;
Tāvu, mōti vys klauseišu,
A pēc, kad jau atis zīma
Atsasaukšu tovā cimā.

186.

jauis spudrums an sausenē
jau zām zīamē skīnā.
jau oroy - deweyr mayres.
Mat rowu jygū,
an Dean xypgu ays reyses
sātā, pasenu klūgu,
pamat ojon, gūneybu,
Dean jau wurras klauvā,
pamat mauras pīcīcybu,
kad jau zīma nauvā.
Cela Wows jau pīkūn,
pīngois celi zīma,
Waycoy sew wīlan Dusī.
- pi nantē Mojos skīnā,
Cīeyrds jau naraleygoj,
Ax Izimiom ve gajra,
pūces kotras laudē breynoņ
Dind - jau iegajra
jānem aulwa abōryst.
No jausu mīnwerli.

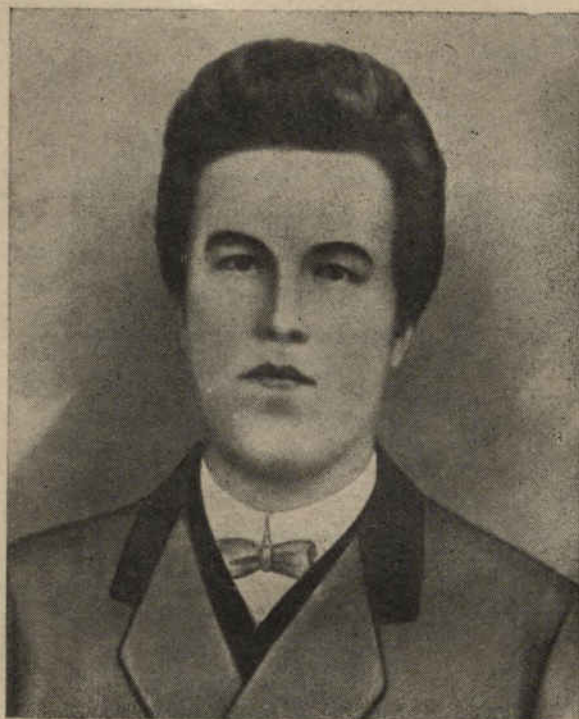
Puslopa nu A. Jurdža rokstu
krōjuma.

Vuicatēs un jyus laimeigi —
Lusteigi, na nūskumeigi.
Es, kod vineit viņ varēšu,
Koč svātdīpom apraudzeišu.

Esit vasali, brōlāni,
Vuicatēs, tys navā blēni!
Par gudru vīnu cylvāku
Najem i desmit duraku.

Daži A. Jurdža dzejuli nūdrukōti sekušūs izdavumūs: «Zidūni» 1922. g. Nr. 5.—6. («Bōrineite», «Laksteigolai», «Atraits», «Pasaula pamesšona»); losomā grōmotā «Dzīmtine» I. un II. daļōs («Bite», «Zidu vasareņa»); žurnalā «Straume» 1933. g. Nr. 6 («Jākuba dinā»).

Piters Migliniks dzimis 1850. g. 13. decembrī Ludzas apriņķī, Naurānu pogostā. Jō tāvs Andrivs beja pi Zaļmuižas muižņika Paulina par desmitņiku. Uz muižņika pamūdynōjumu vacōki P. Migliniku syuta uz pogosta ŗkolu, vālōk uz piļsātas ŗkolu, kuru Pīters Migliniks beidz ar

Piters Migliniks.

uzslavu. Pēc piļsātas ŗkolas beigŗonas, strōdoj kai darbveža paleigs sovā pogostā, pēc tam par rakstvedi pi Zaļmuižas muižņika Rozenŗilda-Paulina. Bet nasajusdams muižā breivi, jys atstōj ŗu vītu un pōrit par darbvedi uz Viļakas pogostu. ŗymā laikā jys īvitoj vairōkus rokstus dažōs Pīterpiļs liberala vērzīņa krīvu avīzēs par gryutū latgaliŗu zemņiku stōvūkli un par muižņiku nažēleibu atteiceibā uz zemņikim. Kaidā rokstā Pīters Migliniks muižņikus nūsauca par viļkim, bet zemņikus par vuŗskom. Vītejō muižņiceiba ŗaidā P. M. reiceibā saskota revolūcionaru darbību un panōc jō atlaisŗonu nu dīnests. Kaidu laiku P. M. dzeivōja mōjōs, pulcynōdams pi sevis apkōrtejūs kaimiņus, laseidams tīm laikrokstus un pamūdynōdams jūs uz laikrokstu un grōmotu laseiŗonu. Dreizi P. M. tūmār daboj darbveža vītu Makaŗānu pogostā. Tymā laikā vairōkōs vītōs izacēle lelas nasaŗkas storp zemņikim un muižņikim tai saucamūs servitutu lītā. Ar lykumu beja nūteikts, ka kotrā muižā īrōdomi lelōki mežu goboli muižņika un apkōrtejūs sādžu kūplītōŗonā. Muižņiki, izmontōdami tū, ka zemņiki lykumu skaidri nazynōja, dažaidi mēginōja atjēmt zemņikim tiseibas uz servitutu kūplītōŗonu. Ari Zaļmuižas muižas īpaŗņiks Rozenŗilds-Pauliņŗ sastōdeja aktu, pēc kura zemņiki labprōteigi atsasoka nu servitutum; aktu lyka apkōrtejūs sādžu zemņikim paraksteit. Tymā laikā, kad dažas sādžas jau īsōka aktu paraksteit, sādžu delegati nakti aizbrauce pēc padūma uz P. Migliniku, kurs breidynōja zemņikus nu akta paraksteiŗonas un izskaidrōja tīm patīsus lītas apstōkļus. Zemņiki akta neparaksteja, bet kad daži aktivōki zemņiki ībaideiŗonas nūlyukā tyka arestēti, plaŗōkā apvydā izacēle nūpitni zemņiku namīri. Maneidams zemņiki reiceibā P. Miglinika pērstu, muižņiks panōce P. M. atlaisŗonu nu omota; bet kad P. M. ari pēc tam turpynōja energiski vadeit zemņiku ceiņu pret muižņika nalykumeigim nūdūmim, P. M. kai zemņiku musynōtōjs pret muižņikim, tyka apcītnōts. Zemņiki ikdīnas brauce pi viņa un pīvede uzturu, bet natyka pīlaisti klōt. P. M. nūsēdeja cītumā 11 mēneŗus un tyka atsvabynōts tikai pasateicūt jō labvēļu nu īspaideigom

krīvu apyryndom gōdeibai. Muižnīka tīsōšonōs ar zemnikim vėl nabeja beigusēs un pēc atsvabynōšonas nu cituma P. M. otkon izajēme ceīnas vadeību. Ceīnā zemnīki, pasateicūt Miglinīka energiskai darbeibai, ari uzvarēja. Tūmār nu visim pōrdzeivōjumim P. M. zaudēja veseleibu un 30 godu vacs, 1883. godā myra.

Kaj socialōs taisneības maklātōjs un zemnīku aizstōvis P. Miglinīks kļyva populārs plašā apkōrtnē. Pazeistams P. Miglinīks ari kai rakstnīks. Kai redzējom, P. M. krīvu laikrokstūs raksteja par latgališu zemnīku dzeivi. Bez tam jys raksteja dzejas un tulkōjis ņu krīvu volūdas. Pisamārōdams nūlīgumam raksteit latgališu izlūksnē latīņu burtim, P. M. raksteja tautai laseišonai dūmōtūs manuskriptus krīvu burtim. Ari P. M. dzejā izskaņ saucīns uz

ceīņu par taisneību un lobōku, breivōku dzeivi. Dzejā tryukst pantmāra un daudz rusucizmu, tūtis natryukst ceīnas spora un sirsneības. Daži P. M. manuskripti izaglobōjaši, bet lelōkō daļa ejūt nu rūkom rūkōs, gōjuse zudumā.

P. Miglinīka dzejuļu paraugi.

Bodu cist mes dajyukuši,
Mōkom treisēt soltumā.
Ka nabogim draugu nav,
Tys jau seņ jir zynoms.
Ej, ej, nabādojīt,
Pōrdzeivōsim vysu;
Ar osorom bādom sovom
Napaleidzēt myusim.
Uz pasaūļa laime jir,
Tikai na dēļ visim;
Uz pasaūļa prica jir,
Tikai na dēļ myusim.
Ej, ej, nabādojīt, un t. t.
Kuram tikai saule speid,
Tys nikod naiģōdōs,
Ka daudz kurim ciši solts
Jir uz šō pasaūļa.
Ej, ej, nabādojīt, un t. t.
Gotovī da ašņa sist
Jir vysod ubō, u,
Ka jys olkons byudams nūzūg
Maizes gorūzenu.
Ej, ej, nabādojīt, un t. t.

*Залта телям насаклонит
Цыта лаимей наскаудит;
Прет vareigim šō pasaūļa
Nalauzit capures.
Ej, ej, nabādojīt, un t. t.
Lepneigim jys kulāk' rōdit,
Dūdīt rūku nabogim;
Na brovī durit nataisneibai,
Bet taišni pošā acī.
Ej, ej, nabādojīt, un t. t.*

P. Miglinīka dzejuļu rūkrokstā.
(Dzejuļu raksteits latvišu volūdā krīvu burtim.)

Zalta teļam nasaklonit,
Cyta laimei naskaudit;
Pret vareigim šō pasaūļa
Nalauzit capures.

Ej, ej, nabādojīt, un t. t.
Lepneigim jys kulāk' rōdit,
Dūdīt rūku nabogim;
Na brovī durit nataisneibai,
Bet taišni pošā acī.
Ej, ej, nabādojīt, un t. t.

II.

Maņ pateik byut kūpā ar brōlim un mōsom,
Maņ pateik lit svīdras un ašņi par jim.
Maņ pateik, ka uzvaru gyun lobais,
Ka ļaunais izgaist kai tymša nakts.
Maņ pateik tōs bādas, kū ciš brōli, mōsas
Jo bādu un nalaimu tauta mes asaņ.
Bet reizī par vysom mums atmirdzēs laime,
Mes byusim še kungi tod dzymtajā zemē.
Ar taisneības spōrnim mes ceļsimēs gaisā
Un valdeisim paši par sevi un zemī;
Mes byusim tad varenī, cāli un stipri,
Kai jyurmolā stōvušō myužē, ō klipts!

V. Tautyskōs atmūdas laikmets.

Laikmeta izvaneitōji.

Pirmi kūpdarbeibas mēginōjumi. Nasaskotūt uz bōrgim vysa latvyskō apspisšonas laikim, kaidi īsastōja Latgolā pēc drukas breiveibas aizlīgšonas 1871. g., pasagadeja tūmār pa ratam latgališam, kas izakuluši cauri caur gondreiz napōrvaramim škēršlim tyka pi izgleiteibas un tūmār palyka par latvišim un korstim latviteibas aizstōvim. Ši latvyskōs litas korsti aizstōvi 19. g. s. beigōs un 20. g. s. sōkumā atrunami storp bazneickungim un pogosta skreiverim. Tūmār ši nadaudzī tautiši moz varēja dareit pi nacionalōs apziņas mūdynōšonas dzimtinē, jo krīvu žandarmerija vēreigi sekōja jim pakal, izslādzūt kotru kūpdarbeibas un pat sarapuļceišonas īspējaibeibu. Tai, bazneickungim beja pat aizlīgts atstōt sovas draudzes rūbežas bez pristava atļōves.

Pyrmais mēginōjums pi kūpejō dorba tautas dryvā šymā laikā nūtyka Rēzeknes apriņķi Sakstagola un Viļānu pogostūs, kur 1889. g. vosorā breivdinas tāva mōjōs pavadeja jaunais bazneickungs Francis Trasuns un godam par jū jaunōki nōkiši seminaristi Feliks Laizāns un Pīters Smelters. Ši jaunekli biži pulcējōs kūpā, jūs pul-

Handwritten notes in Latvian:
Kamros (or kokzārs!), kajō
Sajāgs lētādam "indewe" (pi
mums, gir tai runoj laikim)
vai nebejutu tys ejst, natura
apupoda. Atgriezūt un rakstēj
es gon esmu nudumijis noamej
lētā vīnu ē bez meikstyno-
šonas caur "i", negacijō lētāri-
se (ne), ne wys a (na, p. nabeja), d.
Zinoms, ari ne vajag, jo waprak
ka taidū, taidū...
grōmotā, taidū...
bratgāka...
Vertical note on the left:
P. Smeltera vēstule H. Visendorfam

cenam pīsabidrōja
vēl vīns ūtrys jau-
neklis. Pulcena dvē-
sele beja Fr. Tra-
suns, kurs laseja so-
vim draugim gobo-
lus nu baltišu grō-
motom, jo jys bei-
dzis gimnazijā Jel-
govā un baltišu
rakstnieceiba jam pa-
zeištama. Trasuns
laseja sovim drau-
gim ari paša sakrō-
tōs tautas dzīsnes,
kuras jō bīdri uzjē-
me ar sajūsmu un
apsajēme paši sū īs
pi šaidu dzīšmu uz-
raksteišonas un krō-
šonas. Un teišam,
P. Smelters un F.

P. Smeltera vēstule H. Visendorfam.

Laizāns vysu myžu palik par cīteigim tautas gora monta vōcējim. (Par tautas gora monta vōkšonu sk. 5.—6. l. p.). Bez tautas gora monta vōkšonas, P. Smelters roksta ari dzejulus. Vairōkus nu sovim dzejulim jys pīsuyta baltišu žurnalam «Austrumam», jo latgališim drukas breiveiba aizlīgta. «Austrums» nūdrukōj tikai vīnu nu P. S. dzejulim (1896. g. 9. burtneicā). Tys skaņ šai:

Calmōjūs.

Nūskymis lyukojuš
Myusejūs calmōjūs,
Kur nakur dyumi kyup,
Kur nakur sōrti stōv,
Kaids zyrgāns zōli plyukdams pūrķš,
Būmi slaistōs, cērtins byukš.
Gryuts tur dorbs,
Gars, tur laiks, —
Bet citeigs esi,
Calmulauz!
Svidrim sveisti tagad gon,
Bet byus tok calmim gols,

Un tur, kur tagad leidums lyuzs,
Tī tev ņorda maize byus.
Esi citeigs, strōdoj spari,
Nabādoj, uz pavasari.
Tur tu sēsi lynu dryvu,
Jimsi naudu sovu pyuļu.
Cik viņ vari strōdoj spari,
Tovu dorbu atzeis bārni,
Izteiks tevi tovi sābri,
Cik viņ vari pyulis spari.
Lauz, ak lauz
Calmulauz!

«**Katōļu mōju kalendara**» **puļceņš**. Sakstagola puļceņa daleibnīki aizīt dzeivē kotrys uz sovu pusi: Fr. Trasuns studej goreigā akademiā, pēc tōs beigšonas strōdoj Daugavpilī, tad Reigā un Pīterpilī, P. Smelters mōcōs gimnazijā, tad semnarā un pēc tō beigšonas strōdoj kai bkgs Leivōnūs un c. draudzēs; F. Laizāns beidz seminaru un strōdoj kai bazneickungs Latgolā. Tūmār 1889. g. vosorā nūdybynōtōs sadarbeibas saites naizyrst: pi kotra izdeveiga breiža šī pirmī darbinīki mēginoj sasatikt, bet pōreajā laikā sasazynoj rakstiski, nūsprausdami turpmōkōs darbeibas planu. Teik pōrrunōts vaicōjums par latgališu kalendara izdūšonu, drukojāt tū viņpus Daugovas, an lai taidā kōrtā arit drukas aizligšonu. Šaida veida kalendaru 1896. g. izdūd Kūžemes katōļs J. Šteinbergs, kaidas Jelgovas spīstaves un grōmottērgōtaves darbinīks, nūsaukdams tū par «Katōļu mōju kalenadru». Kalendars drukōts videjā dialektā, latīņu raksteibā. J. Šteinbergs izsyuteja kalendaru izplateišonai visim katōļu bazneickungim ari Latgolā. Latgališu kulturas darbinīku puļceņš atzeist, ka spēku škaldeišonōs nav vālama, tōpēc sova kalendara izdūšona pagaidam atkreit un pēc īspējas visi latgališu rakstnīceibas darbinīki saistami pi iznōkušō «Katōļu mōju kalendara», inasūt tamā latgališm vālamuūs korigējumus.

Tai, bkgs Fr. Trasuns 1897. (2. 22. augustā roksta P. Smelteram:

«Mīlais draugs! Par latvišu kalendaru tys jōsoka, ka jys pa saturam jir par daudzi vīnāids un na dēļ myusu latvišu raksteits. Es Šteinbergam jau šū vosorū saceju, kō myusu latvišim vajaga: laika grōmotas vajaga, kaidas svātūs dzeives apraksteišonas, vajaga kaidas pōrsaceņas un var kū cytu, kas pavuica; tūlaik var kalendars gajdeit, ka jū myusu latviši pārks. Laikroksts jir vajadzēigs, bet ta ad vēl agrī, vajaga, ka visi ipasazeitu ar kalendaru un ka kalendars tyktu labi izdūts...»

Teišam, 1898. un 1899. g. godūs ap «Katōļu mōju kalendaru» apsavīnoj pyrmūs latgališu atmīdas darbinīku puļceņš. Sovus rokstus kalendarā ivītōj bkgi Fr. Trasuns, P. Smelters, Laizāns, M. Dukalskis, J. Velkme un P. Silovičs, tad Andrivs Jurdžs, Odums Vaivods un Jōnis Zeile.

Atzeimejami sekuši kalendarā ivītōti stōsti: Fr. Trasuna «Brōli Cyukariši», Mikēla Dukalska «Dāla školāna sajemšona» un «Myusu Mikēls». Te kai negatīvas parōdeibas teik tālōtas latgališu irāšas: tāva sātu un zemī sadaleit brōļu storpā, atstōjūt dzymtū zemī dūtīs uz dzeivī svešumā; teik slūdynōta mīlesteiba uz tāvu sātu, dzymtū volūdu; izskau pamūdynōjums apmeklē: školās, mōceitīs dažaidūs omotus. Stōstim didaktiski pamōcušs raksturs.

Vairōkus dzejulus kalendarā ivītōj bkgs P. Smelters («Sveicynōjums viņa gūdeibai veiskupam Symonam», «Tāvu zeme», «Stōjīt bārni ābecēt»). Daži nu apskateitim rokstīm raksteiti latgališu izlūksnē, bet daži videjā dialektā.

Vālōkūs godūs storp kalendara izdevēju Šteinbergu un latgališu leidzstrōdnīku puļceņa vadeitōju Fr. Trasunu izaceļ nasaskaņas: Fr. Trasuns gryb pōrjemt kalendara izdūšonu sovōs rūkōs, bet Šteinbergs tam pre-

tojās; latgališu pulceņš izbeidz savu leidzdarbeibu pi kalendara saraksteišonas, bet 1900. g. iznōc Fr. Trasuna «Daugovas katōju kalendars», kurs Latgolā ari ijem «Katōju mōju kalendara» vītu.

Pyrmō latgališu bīdreiba. Krīvijas ryupnīceibai atsateistūt, daudz latgališu XIX. g. s. beigōs un 20. g. s. sōkumā aizplyuda uz lelōkim ryupnīceibas centrim. Vysvairōk latgališu saplyuda Pīterburgā, tad Reigā un Moskovā. Pīterburgas latgališu kolonija 20. g. s. sōkumā beja apm. 6000 lela un sastōvēja nu mōjkolpōtōjim, fabriku strōdnikim un meistarim, īlu dzelzceļu kolpōtōjim, seikim īrēdnim. Par latgališu koloniju Fr. Kemps sovōs atmiņōs soka:

«Latgališu strōdniku masa tymā laikā beja bez vyskaidas nacionalas apziņas. Šū masu sovā storpā saisteja tikai volūdas kūpeiba, sovstarpejō pazeišona pa pōstīm un sādžom un kūpejō katōliskō reliģija. Tōdēl pi bazneicom, pēc divakolpōjumim, vysod latgališi beja iroduši pulcētis pa grupom, satikt paziņas, pōrrunōt par takuším dīnas vaicōjumim.»

Pīterburgā, šymā cyttarībniķu kulturas dzeives golvonā centrā, beja apsamatuši uz dzeivi ari nadaudzī tautyski dūmojuši latgališi, kuri beja haudejuši zynomā izgleiteibu. Jī te varēja

Pyrmōs latgališu bīdreibas dybynōtōji.

justis breivōk nu pōrtautošonas īyuga, kaids valdeja dzimtinē, Šys inteligences pulceņš sōka dūmōt par latgališu bīdreibas dybynōšonu, lai ap tū apvinōt Pīterburgas latgališus. Pyrmō bīdreibas dybynōšonas sēde nūtyka 1902. g. bkga N. Rancāna dzeivūklī un tymā pīsadaleja N. Rancāns, Fr. Trasuns, K. Skrinda, Fr. Kemps, F. Syukovs, J. Inekāns, J. Kangars, E. Rudzeits. «Sagōja daudz školōtu veiru: četri bazneickungi, divi inženeri, pīci studentī un vīns gimnazijas školnīks» («Gaisma» Nr. 6, 1906. g.) Apstyprynōja Fr. Trasuna izstrōdōtūs statutus un vinōjōs jaundybinojamai bīdreibai dūt vōrdu: «Latvišu muzykaliskō bīdreiba», jo bīdreibai, kuras statutūs Krīvijas valdeibas uzraudzeibas īstōdes saskateitu kaut nīceīgu aizrōdejumu uz pulceišonūs na-

cionali sabīdrišķūs nūlyukūs, atļove tyktu līgta. Bidreibas statūt' tyka apstyprinōti tikai pēc apmāram goda, jo ikšlītu ministrija lyka dažaidus šķēršļus bīdreibas apstyprynōsonai. Pymū bīdreibas sapulci nūturēja 8. martā 1903. g. Jezus bazneicas školās zālē. Uz sapulci aicy-nōja vysus bkga N. Rancāna vadeībā registrētūs Pīterburgas latgališus. Interese uz bīdreibu latgališu kolonijā beja ōrkōrteigi lela: uz pymū dybynōsonas sapulci tautas sagōja tik daudz, ka zālē un školās koridorūs pītryuka vītas; ōrpus zāles palykuši tūmār naizkleida, bet pulcējōs pogolmā. Jau nu poša sōkuma bīdreībā īsastōja par bīdrim 150 cylvāku, nasaskotūt uz tū, ka bīdrū mōksa beja nūteikta dīsgon lela: seši rubli godā. Pymā bīdrū sapulcē 8. martā 1903. g. par valdes priksādātōju īvēlēja bkgu Fr. Trasunu. Bīdreiba pastōvēja 10 godu — leidz 12. okt. 1913. g. Bīdreibas pōrvaldē aktīvu dale'bu jēmuši: Fr. Trasuns, N. Rancāns, K. Skrinda, Fr. Kempis, O. Skrinda, Fr. Logins, Kangars, Vl. Rubļs, Rudzišs un c. Leļōka daļa nu bīdreibas aktīvim darbinīkim vālōk pazeistami kai rūseigi rakstnīceibas darbinīki.

Bīdreibas mērķis pēc statutim: «Plateit muzykas zynōsonas storp bīdrim un jūs bārnim». Patīseībā bīdreiba veice cytu, daudz vērtīgōku, latgališu pulcynōsonas dorbu, uz mūdinojūt latgališu nacionalū pašapziņu — **bīdreiba īvadeja latgališu nacionalū atmūdu.**

Pymō latgališu avīze «Gaisma» par bīdreibas darbeibu snādz šaidas ziņas: «Bīdreiba pulcej un vinoj izkleidušūs pa leļū pīlsātu latvišus, patur storp jīm latvišu goru, napilaiž pi sovas dzymtōs volūdas un tīceibas aizmēršsonas, b-ba pulcej goreigā ziņā lobōkūs latvišu spēkus un sagatavoj tūs pi nōkuša dorba tautas naizsīrōdōtā dryvā» («Gaisma» 1906. g. Nr. 9.).

Latgališu tautas atmūdas kusteibas vadeitōjs un ideologs Francs Trasuns.

Fr. Trasuna vacōki. Fr. Trasuna vacōki — Tanslovs un Īva, 1861. g. īgyva Sakstagolā muižā īpašumā zemes gobolu; naapsamīrynōdams ar saimnikōšonu uz sovas zemes gobola, Tanslovs Trasuns mekleja peļņas olūtus ōrpus mōjom; jys sōka tērgōtīs ar meža materialim, pēc tam sōka rentēt vairōkas muižas un sajēme posta pīgōdōšonu apkōrtejim pogostim. Īsadze'vojūt tureībā, nūpērk pa zemes gobolam brōlim. Šaida Trasuna vacōkūs saimnikōšona līcynoj par jūs rakstura īpašēibom: ōrkōrteju energiju, darbeigumu, tōļredzeibu.

Školās un studiju godi. Francs Trasuns dzimis 1864. g. 4. oktobrī Rēzeknes aprīkī, Sakstagolā. Īspaidōti nu Cyskodu draudzes bazneicunga Andrekusa (pēc tauteibas leitīs), vacōki pēc tautškolās beigšonas 1875. g. syuta Fr. Trasunu uz Jelgovas gimnaziju. Mōceidamīs Jelgovā Fr. Tr. īpasazyna ar Baltijas latvišu tūreizejim centīnim un mērķim; redzēja, cik ōtrā tempā Baltijas latviši īt preti izgleiteibai, mater'alai labklōjeibai; redzēja, kaidis dryums, nūspīdušs klusums, turpreti, volda naseņ nu dzymtbyušonas atsvabynōtā Latgolā, kur kotrys tureigōka's latgalītis mēginoj atmetst latvīteibu un pīsalōgōt pūlim.

Pēc gimnazijas beigšonas Fr. Trasuns izgleiteibu turpynoj Pīterpijs goreigā seminarā (1883.—1887. g.), tod goreigā akademijā (1887.—1891. g.).

Pīterpijs goreigā seminarā Fr. Tr. priškā atroda tikai vīnu latvīti — Jōni Višnevsku. Vins latvis — Platpīrs seminaru jau beja beidzīs un studēja goreigā akademijā. Seminara audzēknī pūli un leiši sprīde par sovu tautu literaturu un kad apsavaicōja nu latgališim par jūs literaturu, ī nikō naspēja atbīdēt, jo iziemūt pōtoru

grūmotas latgališim nikaidas literatūras nabeja. «Tūmār šī vaicōjumi aizkōra myusu nacionalū patmīleību un pamūdynōja myusu tautyskū apziņu. Nyu mes skaidri saprotam, ka mes asam latviši un saleidzynojūt sevi ar pūlim mes redzējam, cik nabadzēis jir myusu kultūras stōvūklis.» (Fr. Trasuna autobiografija «Latgolas atteistēbas vēsture», sk. «Jaunō Straume» 1933. g. Nr. 2—10). Seminarā vysus teologiskus priekšmatūs pasnēdze latīņu volūdā. Vysus cytus papyldu priekšmatūs pasnēdze krīvu volūdā. Pikūpdāma rusifikācijas politikū, krīvu valdeība seminarā naatlōve pasnēgt nūmaļu tautu: pūļu, leišu volūdas. Tai kai bazneicas dzeivē tūmār šōs volūdas beja vajadzēigas, seminarā un akadēmijā tōs, seviški pūļu volūdu, pasnēdze nalegali. Daži leišu tauteības seminaristi, paradzādami, ka jīm vālōk pisanōks strōdēt latvišu draudzēs, grīzēs uz Fr. Trasunu ar lyugumu pasnēgt jīm privatā kortā latvišu volūdu.

Franča Trasuna dzymdynōtōji

Iva Trasun.

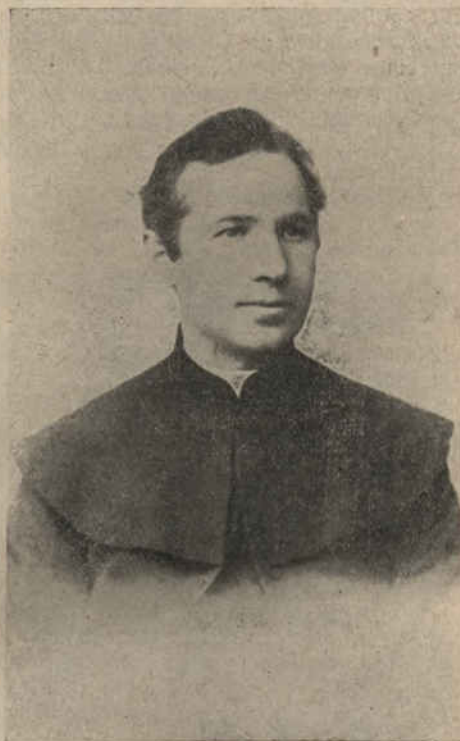
Franslovs Trasuns.

Seminarā rektors vajadzēigū atlōvi nalidze un privatas stūndes seminarā audzēknim latvišu volūdā pasnēdze J. Višnevskis un Fr. Trasuns (1884.—1885. g.), vālōk vins Fr. Tr. (1885.—1887. g.). Stūndes tyka pasnāgtas divas reizes nedēļā bez atleidzeības par dorbu. Par šūs stūņžu pasnēgšonu Fr. Tr. sovōs atmiņōs roksta: «Nu tōs (latvišu volūdas) mes naprotom vairōk, kai tikai tū, kū mōte mums beja īmōcējuse sātā. Pī kotra sūļa mes atsadyurem pret gryuteibom, kur poši «profesori» nazynōjom, kai paskaidrōt sovīm provizoriskim studentim tū, vai cytu formu, nikō nazynōjom nu latvišu gramatikas lykumim. Tei beja vyslobōkō pašmōcēības škola mums pašim. Mums vajadzēja pašim mōcētis, kai izsaceit dažūs jēdziņus, kai raksteit dažās formas. Tū mes arī darejam...» «Nu teologijas un pōrejōm studijom maņ atlyka daudz breiva laika, un šū laiku es izlītōju latgališu gramatikas sastōdeišonai, lai zynōtū es pats, kai raksteit un kai mōcēit sovūs bīdrus. Par paraugu es sev pajēmu Au. Bilenšteina «Elemente der lettischen Sprache», pōrsalicynōju, ka latgališu izlūksnei jir tī paši lykumi (ar nādauz izjēmumim) kai baltīšu literatūras volūdai, un sastōdeju sovīm bīdrim un mōceklim latvišu gramatikas etimologijū — pūļu volūdā. Par nūžālōšonu, muns rūkroksts, staigōdams nu rūkas rūkā pī bazneickungim, kuri jau beja nūbeiguši seminaru, vālōk pazuda, napalyka nivina arī nu pōrraksteitim ekzemplārim. Bēt pamati latgališu raksteibai jau beja likti. Un vālōk Dr. O. Skrindas

gramatika, kai arī vīsa tagadējā latgališu raksteiba topa dybynōta uz tīm pašīm pamatīm...» «Pēc gramatikas es stōjūs pi Antoneviča grōmoteņas tulkōšonas «Skaitēišona dēļ svātdinom». Tulkōšona maņ gōja lūti gauši un grūši. Maņ tryuka vōrdu, tryuka formu. Kad beju tū pōrtulkōjis pyrmū reizi un sōku laseit, pats atzynu, ka vōrdi jir latvyski, bet vīsa konstrukcija pūliska. Tad jau nu sova pat tulkōjuma es tulkōju nu jauna vėl trejs reizes. Vālōk žēids Zēliks, pa smiklam sauks bazneicungu dekans, tū ispidē, vai nu paslāpu kaidā Daugavpilš žēidu tipografijā ar namērsteigō cenzora Kukoļnika štempeli, vai izdeve Prusijā un kontrobandas ceļā pōrvedē par rūbežu.» (Fr. Trasuns «Latgališu atteisteibas vēsture.»).

Goreigā akademiā studijas aizjēme daudz laika un rakstnīceibas dorbam beja jōizpalik.

Pirmi godi goreidznika un sabidryska darbinika omotā. Pēc goreigōs akademiņas beigšonas, Francis Trasuns teik pazeimōts par ticeibas mōceibas pasnēdzēju Daugavpilī. Strōdōdams skolōs, Fr. Trasuns nūvāroj, latgališu bārni atsasoka mōceitis ticeibas mōceibas stupdēs latvyski, bet gon it uz stupdem ar pūlu mōceibas volūdu. Fr. Tr. aizrōda šim pōrpūļōtim latvīšu bārnim, ka aizaligt nu tauteibas un sōvas mōtes volūdas jir taidis pat grāks, kai aizaligt nu sovīm dzymdynōtōjim. Vitejō pūlu muižnīceiba un krīvu administracija šaidu Fr. Trasuna darbeibu skolōs uzskateja par navālamu un gōdōja par Fr. Tr. pōrceļšonu uz cyturini. Teišam, 1892. godā goreigō vērsēiba Fr. Trasunu pōrceļ par vikaru uz Reigu. Te jys nūdybinoj sakarus ar tureizejim Baltijas latvīšu tautas darbinikim, ipazeistynōdams Reigas sabidreibu ar Latgolas latvīšim un aizrōdeidams uz sadarbeibas napicīšameibu stōrp divom atsvešinōtom tautas daļom. Krīvu administracija arī šaidu Fr. Tr. darbeibu uzskota par navālamu un panōc Fr. Tr. pōrceļšonu uz Pīterpili.

Fr. Trasuns jauneibā.

1893.—1895. g. Fr. Tr. dorbojās kai vikars un gimnazijas skolōtōjs pi Pīterpilš sv. Katras bazneicas un gimnazijas. Ari Pīterpili Fr. Tr. napōrtrauc sakaru ar Baltijas latvīšu tautas darbinikim, mēginōdams radeit Baltijas latvīšu sabidreibā interesi par Latgolu, kai latvīšu zemi. Izcistōs vojōšonas nu krīvu administrācijas puses sabūjoj Fr. Tr. veselebu un nu plašōka sabidryska dorba jys spīts pagaidom atsaturēt. Vojōtōji tūmār Fr. Tr. nav lykuši mirā: 1896. godā ikšlitu ministrija nūspride izsyteit Fr. Tr. trimdā uz Ikšķrīviju — Vladimiru.

1898. g. Fr. Tr. atsagrīž nu trimdas un strōdoj kai Pīterburgas sv. Stanislava bazneicas vikars. Kūpā ar pōrejīm Pīterburgas latgališu kolonijas tautas darbinikim, Fr. Kempu, N. Rancānu, K. un Ont. Skrindu, Fr.

Trasuns veic »Latvīšu muzykalās bīdreibas« dybynōšonas priksdorbus. Bīdreiba 1903. g. Fr. Trasuna vadeībā sōc dorbōtīs, dūdūt īspēju pulcynōt Pīterpiļs latgališus un īpūtēt jymūs tautyskōs apziņas dūmu. Šymā pat laikā Fr. Trasuns dzeivi pīsadola pi »Katōļu mōjas kalendara« reidīgēšonas un 1900. g. izdūd sovu »Daugovas katōļu kalendaru«.

1901. g. Fr. Trasuns otkon teik pōrcalts uz Reigu, bet jau 1902. g. strōdoj Pīterpilī, kai goreigō seminara profesors, vālōk ari kai goreigōs konsistorijas lūceklis.

Par tū, kaidā kōrtā Fr. Trasuns kļyva par seminara profesoru un pyrmū latvīšu volūdas pasnēdzēju, jys pats stōsta sekušu:

»Tymā pat laikā, kad nu sv. Stanislava bazneicas skraideju reiz reizem uz goreigū seminaru pi Fr. Kempa un J. Veļkmes kalendara litā, seminara inspektors bkgš Fr. Karevičs maņ lyka priškā pasajemt pasnēgt seminarā latvīšu volūdas stuņdes un sūlējōs tū ceļt priškā seminara rektoram bkgm Erdmanam. Mes nūrunōjom sovā storpā, ka es pasnēgšu latvīšu volūdas stuņdes div reizes nedēļā bez atleidzeibas, lai tikai pošu litu izdabōt cauri. Bet kai tymā laikā pi poļakim beja jau stīpri īsasakņōjušas bailes nu litavniku un latgališu separatisma, tad seminara rektors atmete munu prikslykumu ar vōrdim: »pa., pag! Jys jau gryb par varis tikt par profesoru seminarā«. Pēc tō mes nūrunōjom ar inspektoru bkgu Fr. Kareviču, ka maņ jōsagrīž ar šū lyugumu pi goreigōs akademijas rektora un tūreizejō archidiecezes administratora veiskupa Nedzialkovskō. Uz munu lygumu Nedzialkovskis atbiļdēja ar vaicōjumu:

»Un pūļu volūdas stuņdes voi jir seminarā?«

»Oficiali taidu stuņžu nav«, es jam atbiļdēju, »bet faktiski jōs jir zam homiletikas nūsaukuma.«

»Tad lai mōcōs latvīši pūliski!« atcērta maņ Nedzialkovskis.

»Tys vigli sokoms, bet nav izdoroms«, atbiļdēju. »Seminara audzēkņu saujeņa var īsamōceit tautas volūdu. Bet kai lai izamōca vysa tauta pūļu volūdu?«

»Lyudzū maņ par šitom litom vairs narunōt! Nikod tō nabyus!« Taidas beja myusu sarunas beigys.

Naradzādams nikaidas cytas izejas, es pīraksteju uz Romu bez paroksta par Latgolū un latgališu latvīšu stōvūkli, un rokstu nūsyuteju caur Barnabitu mūku, kas tod strōdōja publiskā bibliotekā pi sv. rokstu vaculaiku kodeksa fragmenta izdūšonas. Šōs ziņas Roma lyka pōrbaudeit Viļņas pralatom V. Majejskam un pīsyuteja jam munu rokstu. Un tai kai jys pats nikō nazynōja par latvīšim, tad jys grizēs pēc atbiļdes uz visim munim punktim pi Pīterburgas pralata Sviderskō, un Sviderskis pi manis, nazynōdams, ka tōs ziņas es pats asmu īsyutejis Romai, un nazynōdams, kam jōs tur vajadzēigas. Bet pōrbaudejuse faktus un atroduse jūs par pamatōtim, Roma nadarēja nikaida spīdīna uz Pīterburgas metropolītim šymā litā, varbyut rēkinōdamōs ar poļakim. Bet ikustynōta ideja par atsevišķas diecezijas nūdybynōšonas vajadzēibu dēļ latvīšim un latvīša īsvētišona par veiskupu atsōja Romā zynomu īspaidu.

Bet nūtyka cytaidi, nakai Nedzialkovskis beja dūmōjis. Par metropolitu un Mohilevas archidiecezes arciveiskupu beja icalts 1902.—1903. godā muns bejušais akademijas inspektors Klopotovskis, kad es beju tikkū pōrcalts uz Reigu par školu kapelanu. Voi nūidams bejušō rektora un sova bejušō šefa veiskupa Simona slīdēs, voi pats nu sovas golvas jys beja licis sovam sekretaram bkgm Propoļanisam atsyuteit maņ jō zona grōmotu katōļu draudzem, lai jū pōrtulkoju nu latīņu volūdas latvīšu volūdā. Izlītojūt šū gadejumu, es pīraksteju bkgm Propoļanisam grōmotu, kurā īsaceju sovu pricu par tū, ka mums atsaroda mozōkais vins arciveiskups, kas saprūt bazneicas un tautas vajadzēibas. Es dūmōju, ka jys spērs sūli vēl tōļōk un īves seminarā latvīšu volūdu. Jo patiši kauns, ka dažī mozōk saprata bazneicas vajadzēibas, nakai ļutari, kas atklōdami Dorpata universitatī, tyuleņ tur teologijas fakultatē īvede latvīšu volūdu. Vēstules beigōs es lyudzū tū varbyut vēl narōdeit Klopotovskam bet pi gadejuma jū izlītōt. Propoļanskis, kas beja vins nu vysapdōvynōtōkim sekretarim, pats litavniks un prota izmontōt apstōkļus, tymā pat breidī jau beja ar grōmotu pi metropolita un panōkumi beja leliski.

»Jam taisneiba!« saceja metropolīts. »Es īvesšu seminarā latvīšu volūdu. Roksti jam, voi gribēs jys atbraukt par profesoru uz seminaru?«

Tai kai es beju nyule pōrcalts nu Pīterburgas uz Reigu, tad es gon lyudzū mani atbreivōt nu šō gūda un uzdavumim, bet maņ beja jōbrauc. Klopotovskis ari sūlējōs izdūt ar sovim leidzēklīm latvīšu volūdas gramatiku un chrestomatiju, kuru maņ lyka sastōdeit, bet kod jōs beja jau gotovas, jys pēški saslyma ar plaušu īkaisumu un nūmyra.

Nyu beja imeslis lītu otkon nūvylycynōt. Es grīzūs pi pralata Deniseviča, kuru kapituls beja icēlis par administratoru. Bet jys, laigon caurcaurim Diya un gūda veirs, tūmār atsasaceja izškērt šū dēļ Latgolas naizsokami svareigu volūdas vaicōjumu leidz jauna metropolita icēļsonai. Tik metropolits grafs Šemōeks beļ,ōs atļōve pasnēgt seminarā latvišu volūdas stuņdes 1905. godā. Ar seminara rektoru mes bejom vinōjušis par 6 stuņdem bez atleidzeibas uz 4 kursim. Bet Šembeks lyka jōs samozynōt leidz 2 stuņdem nedelā. Prūtams, ar 2 stuņdem uz 4 kursim nedelā nikō navarēja sasnēgt, bet ar tū beja jōapsamīrynoj, lai uzturēt ikarōtu principu. Tūmār latvišu volūdas stuņdes palyka tik eisu laiku munōs rūkōs. Nu poļakim un puspoļakim profesorim un citim bazneickungim gōja pi Šembeka ziņas, ka es mōcūt ļutaru volūdu, laigon nivīns nabeja bejis uz munom stuņdem, izjemūt filosofiju un latvišu volūdu. Beigōs jau 1906. godā mani pōrcēle uz Rēzekni un arciveiskups ironiski pizeimōja, ka tur kai latvišu centrā byušūt vairōk pīmārōta muna darbeiba.

1905. g. Fr. Trasuns teik pōrcalts uz Rēzekni par Rēzeknes draudzes dekanu, bet 1906. g. teik īvālāts I. Krīvijas vaļsts dūmē kai vīneigais pōrstōvs nu Latgolas latvišim. Pēc I. vaļsts dūmes atceļsonas, Fr. Tr. voda sv. Stanislava progimaziju Pīterpili (1907.—1910. g.), tad zam krīvu administrācijas spīdīņa spīsts atstōt Pīterpili un dorbojās kai draudžu pravests Narvā, Novgorodā, Tallinā (1910.—1914. godā), vālōk kai Pīterpīls konsistorijas lūceklis un Gatčinas draudzes bazneickungs — kapelans. Šymā laikā Fr. Trasuns pīsadola nu latgališu sabīdryskim darbinikim sareikōtā gōjīņā pret latgališu polonizatoru un latgališu nacionālōs kusteibas bremzētōju bazneicas laukā metropolitu Kļučīnsku, kurs energiski apspīde vysas latvišu pyules pēc latvišu volūdas īvesšonas bazneicā. Šymā vaicōjumā teik dareiti īsnāgumi Romas Tāvam un īvitōti vairōki roksti latvišu un cyttautu laikrokstūs.

Par šū latgališu tautas atmūdas darbiniku ceļņu ar bazneicas golvu, pōrpūļōtōju metrop. Kļučīnsku, Fr. Tr. sovā biografijā pastōsta sekušu. «Spaideits ar lyugumim un atklōtim rokstim avizēs, metropolits beja nūsprīdis pōrcelt mani nu Reveles (Tallinas) uz Pīterburgu pi konsistorijas par lūcekli, kapitulā par kanoniku un pagaidam dūt Gatčinas draudzi, lai taidā ceļā igyutu sabīdrytō, kai es tū nūprotu. Kaidas nedelās ogrōk Fr. Kemps beja laidis Pīterburgas pūļu progresīvajā avizē rokstu par latvišu katōļu apspīstū stōvūklī, kurā dīsgon meiksti, bet nūteikti aizrōdeja, ka vaiņa kreit uz metropolitu Kļučīnsku. Un kad es jau beju izbraucis nu Reveles un lītas līcis vest uz Gatčīnu, bīskaps koadjutors Ceplaks maņ Kļučīnska vōrdā pasludynōja, ka dabōšūt Gatčīnu tikai tūlaik, jo es un Skrynda uzraksteišūt pretrokstu Kempam tymā pošā avizē. Uz tū es atbīldēju, ka ni es, ni Skrynda taidu lītu navaram raksteit, jo latvišu katōļu lobā patiši nīkas nateik dareits, un ka taidā ceļā es nagrybu isapērt nīkaidā draudzē. Munom dūmom pīkryta arī Skrynda. Tai tad maņ pagaidom beja jōapsamīrynoj ar vīnu pošu konsistorijas lūcekļa omotu, kas nadeve piteikuša uztura.»

Francs Trasuns.

Dzeivōdams tōli nu Latgolas sabīdryskōs dzeives centrim, Fr. Trasuns šymā laikā mozōk nūsadūd sabīdryski-organizatoriskam dorbam, bet

vairāk pīsagrīž jaunotnes audzinošanai nacionalā gorā, rakstnīceibai un volūdņiceibai: izdūd avīzi «Auseklis» (1907.—1908. g.), pirmū latgališu losomū grōmotu «Školas dōrzs» (1910. g.), īvītoj vairōkus rokstus Baltijas latvišu presē par latgališim, kai ari par tautas daļu apvīņōšonas napīcīšameibu; 1908. g. pīsadola Gudrelina—Mūlenbacha sasauktā apspridē latvišu ortografijas vaicōjumā, mēģinōdams, kūpā ar Fr. Kempu un bkgu K. Skryndu, pōrlīcynōt volūdņikus, ka divu tautas daļu tyvyņōšonas lobā Baltijas latvišu rokstūs jōatmat gotu raksteiba un jōpōrīt uz latīnu raksteibu.

1917. g. 26. aprēlī Fr. Trasuns voda vēsturiskū Latgolas kongresu, kurā teik pījemtas rezolūcijas par Latgolas apsavīņōšonu ar pōrējū Latviju; vālōk dorbojās kai Latgolas zemes padūmes lūceklis. Komunistu laikūs, 1918.—1919. g., jys spīsts slōpsteitīs nu komunistu varas veīrim, un beidzūt pōrīt par fronti uz breivōs Latvijas vaļsts teritoriju. Te jys teik aicynōts dorbōtīs tautas padūmē un īnōc vaļdeibas sastōvā kai pyrmais Latgolas ministris. Nu šō laika Fr. Trasuns leidz pošai nōvei napōrtraukti dorbojās vaļsts lykumdūšonas īstōdēs: satversmes sapulcē,

*Šķas provokatoru, ka pi
kroša un cyta darbuoj
ltoz noloda, kai lauds
svoj. Apreņoz skrupam
r rakstyt, ka tu nysta
pa cirkulari atsautu
Pierok kad waprak. Kaj to
nu mīrelepa.*

Fr. Trasuns

Pilsbora 22 Augusta 97.

Franča Trasuna rŭkrosts.

un vysōs Saeimōs — nu sōkuma kai Kri-steigūs zemņiku partijas vodūps, bet pēc 1925. g., kad jam ar katōļu goreigū va-deibu izacēle kon-flikts un jys tyka iz-slāgts nu bazņeicas — kai Latgolas de-mokratiskūs zemņi-ku apvīņeibas liders. Fr. Trasuns vaļsts lykumdūšonas dorbā beja vīnmār ener-gisks, sovu mērku sasnēģšonā naatlai-deigs; jys panōce daudz kai pi katōļu bazņeicas latvyskō-

šonas, tai ari vyspōri pi Latgolas kulturnas līmeņa pacelšonas.

Dzejulī «Tu navaicoj mani» Fr. Trasuns sevi raksturoj sekuši.

Tu navaicoj mani kaidas asu,
Vai breivs es nu klaidom, vai bolts.
Vai Dīvam tik tykumu nasu,
Vai cits, kai nu tārauda kolts.

Jir klaidas, jir tykumi sovi,
Nī pōrōk jau lobs es, nī slykts,
Nav vysod tī tykumi prōvi,
Na vysod tū doru, kas lykts.

Bet taisnu vīp ceļu es eju
Un ceņšūs aizvīnam byut bolts.
Es ceļūs, kur cyts sleid uz leju,
Un draugs kai nu tārauda kolts.

Jir breiveiba dūta nu Dīva;
Breivs dzymu, breivs grybu es mērt.
Nu tīceibas, draugim un Dīva
Nivīns mani naspēs gon šķērt.

Fr. Trasuns kai rakstņiks un dzejņiks. Fr. Trasuns, kai redzējam, dailliteraturā īsōc dorbōtīs vēļ byudams seminarists un goreigōs akadēmijas students; vālōk jys ar sovīm dorbīm pīsadola «Katōļu mōju kalendarā» un «Daugovas katōļu kalendarā». Turpmōkā darbeibā Fr. Trasuns vairs pīsagrīž kulturnali sabīdryskam dorbam un žurnalistikai (redigejūt

«Ausēkli»). Tikai myuža ūtrā pusē, breivajā Latvijā, Fr. Trasuns otkon ar sekmem pīsagrīž rakstnīceibai.

1924. godā iznōc nu druka Fr. Trasuna f a b u l u krōjums. Tōs raksteitas īpatnejā stilā un volūdā, kas fabulōs ītārptū saturu sevišķi izceļ. Laseitōju priškā spilgti un uzskotami vērknejās myuslaiku sadzeives ļaunōs puses: idūmeiba (Uzuls un baka), napateiceiba (Zeps un peipe), tukša lileiba (Ezeļs), mēneseiba (Ūpšs, lopsa un ēzs), skaudeiba (Zemnīks un cyuka), liškeiba (Divi suni), lilēšonōs ar cytu nūpalmim (Myusas ōrōjas), nasadareiba (Divi brōļi), ōksteiba (Zogotas un laksteigola), un t. t. Dorbōdamīs kai palamentarīts, Fr. Tr. nūvāroj daudz ļaunu parōdeibu tūreizejā parlamentari demokratiskā ikōrtā, kuras ari attāloj sovōs fabulōs. Tūreizejō parlamentarisķō dorba ražeigumu kaidā fabulā jys raksturoj: «E, pušgalvi! Vai naredzit kai politiki sovā storpā rejās? Jyus nazynat jūs gora: jī runoj daudz, bet moz kū dora.» Kaidā cytā fabulā Fr. Tr. tūreizejū demokratiyu raksturoj šaidi: «I mes par demokratiyu lūt daudzi runojam, kad pīšmaukt cytu gudrojām. Bet eistais demokrats, kas runoj moz, bet dora daudz, jir rats.» Vairōkōs fabulōs tālōts lelinīku pūsta dorbs.

Fr. Trasuna dzejuli, kuri īvītōti avīzes «Zemņiku Bolss» 1924. un 1925. godu gōjumūs (atsevišķi nav iznōkuši) grīž uz sevi uzmaneibu ar rakstureigu, dzili izprostu Latgolas lauku sadzeives un dōbas tālōšonu.

Fr. Trasuns pazejstams ari kai dramatisķs rakstnīks. Jys saraksteja 3 cēļiņu dramu «Nūgrimušō piļs». «Saturu dēļ šōs dramy maņ deve gon bolševiku laika ūpi un Latvijas atbreivōšonas ķers, gon vacu vacō vēsturiskō legenda par nūgrimušū piļi Rēzeknes apriņķī Viļānu pogostā, Piļskolnu cīmā, par kuru vītejais zemņiks maņ stōsteja, kad bāgu nu bolševikim par fronti pi Lubōna», soka autorš sovas dramy priķšvōrdā. Dramy saturs šaidis.

Revolūcijas juku laikūs komisars Viļaks, ogrōk pakleidis zemņiks, musynoj kaimiņus uz tureigōkūs izlaupeišonu. Jū mēginoj atturēt nu greizim celim jō divabaileigō mōte Moda, aizrōdeidama uz Divu sūdu. Tūmār Viļaks mōtes naklausa un zaimoj Divu. Pyuļs, kūdynōts nu Viļaka, gryb dūtis sveša monta laupeišonā, bet jū attur Bolva, pōrlīcynōdamīs, ka svēteigs nā laupeitajs, bet ar dorbu īgyutais. Viļaks lik Bolvu apcītynōt, tūmār lela daļa nu pyuļa nūsastōj Bolvas pusē. Moda gon mēginoj vēl pādejā momentā atturēt Viļaku, bet tys, žeida Borucha īspaidōts, dūdās timsūs laupeišonas celīs. Bolva, slāpdamīs nu Viļaka un jō kolpim, aizkleist pi kaida vacō piļskolna un imīg. Pasarōda iznōkam nu piļskolna ļaunova, tei sauc pēc drūšō tutas dāla, kas sarautu važas. Tū dzērd pasamūdušais Bolva un ir nasaprasšonā par nagaidētū parōdeibu. Ķaunova Ķam stōsta, ka te grimuse zemē piļs, jo tauta bogōta un breiva vairs namiļōja dorba un beja strōpāta. Jei asūt piļs valdņika Tautuvara meita Auška un pēc kotrim pussymts godim nōcūt tautu īzpesteit, bet nav cylvāka, kas spātu atminēt īzpesteišonas meikli: kas vajadzeigs cylvākam vysvairōk pi jō dzeives. Bolva mēginoj tū minēt: «Jir vajadzeigs orķls orōjam, un cērvis jir vajadzeigs nomdaram! Jir vajadzeigs zūbyns karaveiram, un gudrs padūms celaveiram; un dailais augums ļaunovai. — Bet vysuvairōk vajadzeiga jir dzeives prōta atslāga.» Pi pādejim vōrdim pi padebešim paspeid spūdra gaisma, atsaver piļskolna sina. Bolva īt nūgrimušā piļi. Tautuvars syta Bolvu uz Reigas piļi īgyut nu bruninīkim nūgrimušōs piļs atslāgu, kas tur styprā apsardzeibā globojās un pēc kura īgyušonas nūgrimušō piļs un tauta kļjus breivi. Apbrīnōts ar Rusina zūbynu un Vēstura brūnem, Bolva dūdās ceinā. Ķam sekoj lela daļa zemņiku, jo ti uz Bolvas drūsmi un gaišū prōtu pasaļau. Mozdūšeigōki un savteigōki palik Viļaka borā. Tōļok sekoj Reigas piļs imitņiku (vōcu bruninīku) rupōs varas īzpausme atteiceibā uz īkarōtīm — latvišim, Bolvas pulku ceina ar bruninīkim un atslāgas īgyušona. Tymā laikā, kad Bolva ar īgyutū atslāgu pazynd piļskolnā, pi piļskolna atvad nu Viļaka (lelinīku) varas uz nōvi nūtisōtūs zemņikus, kuras te apšauda; pēc tam nōc komisaru dziras pi svaigim navaļneigu upuru kopim. Te pasaceļ nūgrimušō piļs un pōrbaideiti Viļaka kolpi šausmōs bāg. Tautuvars syta Bolvu ar sovīm karapulķim glōbt tautu nu Viļaka (lelinīku) pūsta. Gon Viļaks ar teroru, vyltu, paradizes sūļejumim un Bolvas apmalōšonu mēginoj paturēt varu. Bet leidz

galeigam pūstam nūvastō tauta vairs jam natic. Bolva atpestej nu jō varas tautu. Peidzūt caur streidim škaļdeitō un nu svešom varom apspistō tauta gorā apvinōta un tautu gūdā calta. Tautuvars sovu varu tautu rūkōs nūlik, jo tauta atroduse dzeives prōta atslāgu un jir saprotuse, ka tikai tad byus spēceiga, kad īneiss streidus, namīru, bet mīlōs dorbu, taisneibu un tykumu. Tauta tūmār uzatrauc: «Jo visi valdeisim, tad tautu škaļdeisim» — un lyudz Bolvu par tautas vodūni; bet Tautuvars nūvēlej sovu meitu Aušku Bolvam par sīvu. Tauta līgsmi svīp uzvaras svātkus:

«Svīp latvišu tautā uzvaras svātkus,
Ka leigojās kolni un rūzes,
Pleiv karūgi saulē, spēid vainagi motūs,
Skaņ dzīsmes, skaņ piši, skaņ kūkles.»

Luga raksteita dzejā.

Fr. Trasuna dzejas stījs. Vysūs Fr. Trasuna dzejas dorbūs (ari «Nūgrimušā pilī» un fabulōs) volūda īpatneji-latvyska, ar daudz īpatnejim latvišu vōrdim un izteicīnim, kuri nu myuslaiku modernōs sarunas izzīyud. Šaida volūda ītārpta atteiceigā dzejas pantā. Fr. Trasuna dzejas un fabulu vērteibu seviški uzceļ. Fr. Trasuna fabulas pīskaitamas pi vērteigōkōs šaidas nūzares literaturas latvišu rakstnīceibā. Fr. Trasuns atjaunōja, storp cytu, šaidus tautas runā vėl sastūpamūs, bet nu rokstu volūdas izzudušūs vōrdus: mārga, reps, stymbyns, klymbyns, krivasi, byudi, sarkanās un t. t.

Pyrmōs latgališu avīzes.

«Zvaigzne». Dreizi pēc Pīterpīls Latvišu muzykalōs bīdreibas nūsa-
dybynōšonas, Pīterpīli nūsadybynōja vėl nalegala latgališu jaunōtnes
bīdreiba «Gunkurs», kura apvinōja studentus, gimnazistus un pōrejū gai-
šōkū jaunōtni. Šys pulceņš vīnōjās izlaist sovu laikrokstu. Tai kai latiņu
šriftā grōmotas drukōt beja aizligts, «Gunkurs» bīdri sovu laikrokstu,
kuru nūsauc par «Zvaigzni», 1903. godā laiž hektografētū 100 ekzem-
plaru skaitā. «Zvaigznes» redaktors Fr. Kemps.

«Zvaigzne» tūmār nāgyun pīkrisšonas Pīterburgas latgališu apryn-
dōs: latgališi naprota laseit raksteitū tekstu. Tōpēc «Zvaigznei» pēc
pyrmō numura izīšonas jōapsastōj.

Pyrmō latgališu apsprīde raksteibas vaicōjumā. Lai īvest raksteibā
vīnu principu, Pīterpīls latgališu voduši darbinīki 1903. goda
apsprīdē, vīnōjās turpmōk izmest nu raksteibas pūlu ortografijas
čupu burtus. Taidā kōrtā raksteiba tyka vīnkōršōta un saskaņōta.

Drukas breiveibas atļaušona latgališim. Latvišu muzykalōs bīdrei-
bas vadeiba 1904. g. sōkumā isōce gōjiņu par drukas breiveibas atļau-
šonu latgališim. Pīterpīli dzeivojušō latgališu intelligence ar Fr. Tra-
sunu, Fr. Kempu un O. Skryndu pīrkšgolā grīzēs ar lyugumu uz attei-
ceigom valsts īstōdem atceļt aizligumu drukōt grōmotas latgališim latinu
šriftā. Pēc ilgas staigōšonas pa dažaidom augstōkom valsts īstōdem,
beidzūt, 23. aprīlī (pēc jauna stīļa 10. majā) 1904. g., drukas breiveiba
latgališim tyka panōkta.

Pyrmō latgališu avīze «Gaisma». Ar drukas breiveibas atgyušonu,
beidzūt nalelais latgališu tautyskōs atmūdas daribnīku pulceņš īgyva
golvonū irūci šō dorba veikšonai — latgališim saprūtamu drukas vōrdu.
Pōrrunōs par avīzes izdūšonu dažī nu vacōkim Pīterpīls latgališu pul-
ceņa darbinīkim izsacejan šaubas, vai avīze varēs pastōvēt, jo tauta
pīroduse tikai pi goreiga satura rokstim. Tūmār studejušūs latgališu
pulceņš ar Fr. Kempu un O. Skryndu pīrkšgolā stōjōs pi avīzes izdūšo-
nas pīrkšdorbim. Atļōves dabōšona un pōrejī pīrkšdorbi īlga. Tōpēc

avīzes pirmais numurs varēja iznōkt 1905. g. novembrī. Avīze tyka nūsaukta par «Gaismu». Par avīzes redktoru — izdevēju pasaraksteja Fr. Kempš. Tai beidzūt arī Latgolas sātōs breivi nōce drukōts vōrds. Avīzes iznōkšona īkrita 1904.—1905. g. revolūcijas laikūs. Ari Latgolas zemņiks, nu pordzeivojamim nūtykumim īinteresēts, beja palicis intensīvōks un kotru jaunu ziņu sajēme ar interesi. Taidā laikā tautā nōce

GAISMA

"PYRMA LATGALIŠU AWIZE"

Šķirtnieku uzdevums raksturot
 1906. g. 1. numuru
 2. numuru
 3. numuru

Redakcijas adrese, Rīgas, Baltiņstrāva
 Nr. 2, 1. stāvs.
 Telefons Nr. 1234

Redakcijas priekšnieks: Fr. Kempš
 Adrese: Rīga, Baltiņstrāva Nr. 2

№ 5.

Sestdien, 21. Janvārī.

1906.

Daugava.

Latvīšu Kalendārs
1906. gadam
15

C. Hērmans, M. Macepans,
Rīga, Nr. 2, 1. st.

Nu redakcijas.

Šīs avīzes redakcija atrodas Rīgā, Baltiņstrādē Nr. 2, 1. stāvā. Redakcijas priekšnieks ir Fr. Kempš. Avīzes redakcija atvērta ikvienam raksturot, kas vēlas uzrunāt latgališus tautas burtus.

Jauna dzejve.

Latgaliņu dzejve, tāpat kā citu latvīšu dzejve, ir ļoti bagāta un interesanta. Tās raksturojums ir ļoti dažāds, un tā ir ļoti interesanta. Tās raksturojums ir ļoti dažāds, un tā ir ļoti interesanta.

Šīs avīzes redakcija atrodas Rīgā, Baltiņstrādē Nr. 2, 1. stāvā. Redakcijas priekšnieks ir Fr. Kempš. Avīzes redakcija atvērta ikvienam raksturot, kas vēlas uzrunāt latgališus tautas burtus.

Avīzes „Gaisma“ lopaspuse.

«Gaisma» un tur jūsmeigi tyka sajemta. Avīzes numuri staigōja nu rūkas rūkā un tyka laseiti ar priķa osorom. Jauns, nadzērdāts vōrds, ītārpts seņ pazeistamōs burtēs, radzātōs leidz šam tikai pōtoru grōmotōs, dareja milzeigu īspaidu. Bet latgališu nacionalōs atmūdas pretinīki — pūļu muižnīki un goreidznīki, kai arī pošu sātas «kōrkļu pūli», radzādami, kaids milzeigs īrūcis ņyu latvīšu nacionalōs apziņas mūdynōtōjim rūkā, nūsastōja osā opozicijā pret avīzi, īspaidōdami latgališu zemņiku massu caur bazneicu, izlaiddami par laikrokstu dažaidas baumas tautā un mēginōdami pōrlīcynōt valdeibas īstōdes, ka avīze pauš kaiteigas socialistiskas idejas, laigon patiseibā avīzes vērzīņš beja tikai nacionāls un vīdeji radikāls.

«Gaismas» mērki un nūzelme. «Gaisma» mūdynōja Latgolas latvīšūs nacionalū apziņu, skubynōja tūs uz izgleiteību un kūpdarbeību.

Sovus uzdevumus «Gaisma» raksturoj šai: «1) Sorgōt un aizstōvēt savu tautu, ticeību un dzyntū volūdu; 2) vest pa mira ceļu latvīšūs zemņikus pi leļōkas skaidreibas un bogōteibas; 3) meklēt naboga zemņikim zemeites un gaismas; 4) ar visim kaimīnim un svešom ciltim dzeivēt saticeibā.» («Uz jaunu godu» Nr. 3).

Izgleiteības vaicōjumam teik pigrizta izcyla vēreiba. Vairōkūs rokstūs (Nr. 2 — «Par myusu školom», Nr. 4 — «Syutit hārnus školōs», Nr. 17 — «Par latvišu školnikim», Nr. 18 — «Vēl vōrds par pogosta školom», Nr. 21 — «Mes namōkam raksteit», Nr. 20 — «Latvišu školās» un c.) izskap saucini gōdōt par tautyskom školom ar latvišu volūdu, pīmārōt asušōs školās latvišu katōļu dzeivei un praseibom, aicynōt uz Latgolu školōtōjus — latvišus nu Baltijas, materiali atbalsteit mōcušu jaunōtni.

«Gaisma» pyrmū reizi pacel presē vaicōjumu par tautas daļu apsavinōšonu. Rokstā «Latvijas pašvaldeiba» losom: «Vysas Krīvijas tautas tagad meklej sev autonomijas. Mums, latvišim, dēļ tō nūdūma vajag apvīnōt Kurzemi, Vydzemes daļu un trejs aprinķus Vitebskas guberņā, aba Latgalīšu zemi. Par golvonū centru, aba vyduci, kur nūlyktu pašvaldeigas Latvijas valdeišonu, byutu Reigas pilsāta.»

Gaismas roksti tautā atstōj lelu īspaidu: mūdynoj latvyskū pašapziņu, ceņšōnūs uz izgleiteibu un cereibas, ka reiz ari latviši pīdzeivōs lobōkus laikus.

Gaismas» roksti dzili savijņōja tautas gulšūs spēkus. Īsasōce nacionalōs atmūdas kusteiba plašōkōs tautas massōs. «Gaisma» tūreizejū kusteibu raksturoj šai:

«Mes īgōjam kai tymsā, bizā mežā un sōcem saukt: brōli pulcejtēs, ejit zam vīna karūga, sadūdit kūpā rūkas un ejit pa vīnu ceļu. Tautas brōli atsasauce nu visim dzimtines styurim. Atsasauce kai kurs varādams. Uz «Gaismu» sōka it grōmotas, vēstules, sōka atit poši laseitōji un runōt par tautas vajadzeibom. Pagōja tikai četri mēneši, un myusu tautas gryutō dzeive pasarōdeja skaidreibā. Tautas vajadzeibas palyka radzamas, tautas bolss palyka dzēržams.» («Gaisma» 1906. g. Nr. 17). Kaidā cytā vītā: «Redakeijai syuta pateiceibas rokstus, paraksteitus nu simtim cylvāku. Visi prīcojās par pyrmū avizi un prosa celt augstōk tautas karūgu, kurs beja sameits zam kōjom. Tōdēļ mes celšim itū karūgu un raksteišim uz tō:

Sorgōt un aizstōvēt sovu tautu, ticejbu un dzyntū volūdu.

Vest pa mīra ceļu latvišus zemnikus pī lelōkas skaidreibas un bogōteibas.

Ar visim kaiminim un svešom cilțim dzeivōt saticeibā.

Naaiztikt sveša monta un napatūt sova lobuma.»

Leidzstrōdniki. Lelōkū avīzes daļu saroksta tōs redaktors — izdevējs Francis Kemps. Sovus rokstus jys paroksta kai ar sovu uzvōrdu, tai ari ar pseidonimim «Skoborga», «Latgalis», «Gaismas Draugs». Jys roksta īvodrokstus školū, takušu politysku nūtykumu, zemes reformas vaicōjumūs un īvītoj laikrokstā vairōkus sovus dzejuļus. Nu citim leidzstrōdnikim mynami sekuši. Ont. Skrynda (pseidonims Ind. Leidumņiks) dorbōjās golvonā kōrtā feletonā daļā. Jam pīdar «Gaismā» nūdrukōtī stōsti «Vylku Jākubs», «Nūdevējs» un tālōjumi «Šveices kolnūs», kai ari vairōki dzejuli, golvonā kōrtā tulkōjumi nu pūļu volūdas. Bez tam vēl mynami bkgs Fr. Trasuns (pseidonims Ripa), Gr. Mukt-Kveders, Rauduļa meita, Ont. Rubyns (pseud. Bite).

Avīzes apsastōšonas īmesli. «Gaismas» pasarōdeišona tautā izsauce lelu sajyusmu, kūpā ar tū abonentu pīplyudumu. Bet dreiži pret «Gaismu» nūsastōja pūļu muižņiceiba un goreidzņiceiba. Dažōs vītōs pat bazneicōs nu amvonim tyka aizlīgts «Gaismu» abonēt un laseit. Prikšnīceiba spīde ari latvišu goreidzņiceibu atsaraut nu avīzes atbalsteišonas idejiski un materiali. Latvišu goreidzņiceiba izdeve sovu laikrokstu. Naleļais pasauleīgōs inteligences pulceņš nabeja spējeigs materiali laikrokstu vzturēt. Taidā kōrtā «Gaisma» 1907. g. beja spīsta apsastōt.

Avīzes „Sākla“ un „Auseklis“.

1906. g. sōkumā bazneickungī — latviši nūsarūbežōdami nu «Gaismas» īsōka jaunas avīzes izdūšonas prikšdorbus. Par avīzes redaktoru

beja izraudzāts bkgs Fr. Trasuns, kurs tymā la'kā iĶēme dekana vītu Rēzeknē. Bet tai kai avīzes iznōkšona beja īspējama tikai lelōkōs pil-sātōs: Reigā, Pīterpili, Moskovā, kur atsaroda cenzura, beja nūdūmōts Fr. Trasunu pōrceļt uz Pīterpili N. Rancāna vītā, kurs, kai Pīterpiļš školu kapelans beja pilņeigi nūsadevis Pīterpiļš latvīšu katōļu bārnū audzynō-šonas dorbā, gon styprinōdams tūs nacionalā apziņā, gon ari atbalstei-dams materialī un skubynōdams uz izgleiteibas turpynōšonu. Nagrybā-dams īmiljōtō dorba atstōt, jys izdūd sovu avīzi «Sākla», taidā kōrtā nū-stōdeidams Fr. Trasuna pīkritejus pī nūtykušō fakta.

«Sākla latvīšu katōļu avīze» iznōc 15. II. 1906. g., bet pēc 10 numu-rim, 26. aprīlī 1906. g. apsastōj. Avīzē daudz goreiga satura rokstu, bet pīnōceiga vēreiba pīgrīzta ari saimnīcysku un nacionalu apziņu mūdynō-jušim rokstim. Seviški lela vēreiba pīgrīzta izgleiteibas un školu vaicō-jumam un latvīšu tautyskōs apziņas styprynōšonai. Sāklā čakli leidz-dorbojās, izjemūt poša redaktora N. Rancāna, vēl K. Skrynda. Viņu divu spolvai pīdar gondreiž visi «Sāklā» nūdrukōtī roksti.

«Auseklis» sōka izīt 17. martā 1906. g. Kai atbildeigs redaktors pa-raksteja Franča Trasuna radinīks J. Trasuns, bet faktyskais redaktors un avīzes vadeitōjs beja tūmār Fr. Trasuns. «Ausekli» atbalsteja vysa na-cionali dūmojušō goreidznīceiba un jys iznōce leidz 1907. g. augustam. Golvonū vēreibu «Auseklis» pīgrīž goreigai dzeivei, ticeibas vaicōjumim. Lela vēreiba teik pīgrīzta ari nacionalu un saimnīcysku vaicōjumu ap-skatei.

Ausekla» darbeibas kuļturali-asaimnīciskā laukā programa šaida: «Auseklis» gō-dōs ari par laiceigas dzeives vajadzeibom. Soka, ka lels monts cylvāku pavadūt uz natikleigu dzeivi. Tys ir taisneiba. Bet nabadzeiba un tryukums ari napadora cylv-āku tykumeigu. Vyslelōkōs ryupes «Auseklis» pīgrīzys zemņiku dareišonom un vāja-dzeibom. Myusu tauta jir moztureiga zemņiku tauta. Jym kolpōs «Auseklis». «Ausekli» jī atrass aizrōdejumus par zemī, jōs pērķšonu un apstrōdōšonu, par sōnu peļņu caur omotīm un aizišonu uz pilsātom, par vysōm zemņiku dareišonom, par kurom vīp sprīss augstōkōs un zamōkōs valdeibas apryndōs. «Auseklis» seviški gōdōs ari par latvīšu apgaismōšonu un školu. Vērs zemes vysod beja un ir tai, ka tei tauta plauka un plauks, kuras dāli beja vairōk apgaismōtī. Par tū «Ausekli» atrass dzeivū atbolsu vys, kas tik vīp zēimēsīs uz školas byušonu pī latvīšim.

Latvysku volūdu «Auseklis» pīkūps ar vysu mīleību. Volūda jir kotras tautas dzeiveibas gors. Kad volūda jir panykuse, tad jir panykuse poša tauta; kad volūda plaukst, tad plaukst ari tauta. Leidz šam laikam myusu volūda beja aizlaista, kai nastrōdōtais teirums. Nyu «Auseklis» gōdōs, ka latvīšam navajadzātu ōksteitis sovā runā ar svešu tautu vōrdim un kauneitis tōs volūdas, kuru jū mōte mōcejuse.»

«Auseklī» leidzdorbōjušīs golvonā kōrtā bazneickungī: K. Skrynda, P. Silovičs, Jasass. Nu pasauleigōs inteligences avīzē daleibu jēmuši: Aloizs Trasuns, Jōņs Mukōns un Pōvuls Laizāns.

Pyrmūs avīžu laikmeta raksturōjums. Drukys breiveibas atgyu-šona un dažu pīlšōnysku breiveibu īgyušona pēc 1905. g. revolcijas īnas saiyusmu uz tautas dorbu latgališu inteligences un jaunōtnes vydā. Šam dorbam teik zīdōtī visi spāki, kai ari aprūbežōtī materialī leidzekli. Rakst-nīceibas un sabīdrīsku darbiniku vydā valdeja namōkslōts entuziazms, gryba zīdōt vysus spākus tautas nacionalōs apziņas styprynōšonas dorbā. Vysom pyрмаjom avīzem kūpejī saucīni tautai: syutit bārnus školōs, losit avīzes un grōmotas, celit gūdā sovu volūdu un tauteibu, napasa-dūdīt pōrtautōtōju īspaidim.

Pyrmōs avīzes īvede tautā pareizū latvīšu ortografiju latinu šriftā, izskaužūt leidz tam goreigūs rokstūs lītōtū pīļu ortografiju.

Pyrmais latgališu žurnals «Austra» iznōce 1908. g. septembrī. Izde-vējs — redaktors Francs Kemps. Laigon beja dūmōts žurnalu izdūt pa

1 reizei mēnesī, izīt tikai viens žurnāla numurs, jo dailliteraturas žurnalam tautā vēl tryukst laseitōju. Gondreiž visi žurnāla roksti pīdar Fr. Kempa spolvai. Ivodrokstā: «Vasali tautas brōli» žurnals sūlōs nest tautišim gaismu, prōta skaidreibu, tykumeibu un sovas dzimtines mīleibu. Nu dailliteraturas žurnālā īvītōti trejs stōsti un 3 dzejuli — autors Fr. Kempa (pseud. Latgalis). Stōstā «Meža sorgs» dzeivi un spilgti tālōta kaidas bobulīnes drama: jōs vīneigō meita aizgōjuse ūgōs kunga mežā, kur jū pōrsteidz nažēleigais meža sorgs un bōrgi nūstrōpej. Meitine gryuši salslymst un ilgi komojās storp dzeiveibu un nōvi. Stōstā «Uz Sibiri pa sapnim» tālōta zemniķu tūreizejō napōrdūmōta sova zemes styureiša likvidēšona un dūšonōs meklēt laimi tōlajā Sibirijā, kur pōrceļōtōjus nagaيدا vys laime, bet ēršku ceļš. Stōsts «Mōtes sirds» raksturoj dāla napa-teiceibu, kurs sovu mōti izdzan nu mōjom un panōc jōs nūtīsōšonu. Dzejulis «Daiņas un kūkles» darinōts pēc tautas dzīšmu motivim. Te autors dzīd par dzimtines klusōm pļovom, gaužim cīmim, nūskumušim teirumim, un vaicoj, kōdēļ apklusušas kūkles un atsolušas sirdis; kas slēgs valā dzīsmu skreini, myusu tautu mūdynōs; kas atdzeivōs senču jaurū goru un jaukōs paražas? Pōrejūs divūs dzejulūs: «Dzeives skrituļš» un «Kas dzeive jir» filosofisks motivs. Nu citīm «Austras» rokstim atzeimejams pōrskots par pyrmū latgališu teatra izrōdi Rēzeknē 27. decembrī 1907. g.

«Austras» dailliteraturas satura rokstim pirmīm latgališu rakstnīceibā var pīmārōt dailliteraturas kritikas mārāuklu.

1908. g. sōka izīt žurnals «**Ticeiba un dzeive**» religiski-moralisks laikroksts. Izgōja 1 reizi mēnesī; izgōja pavysam 10 numuru. Saturā roksti par ticeibu un reiligiju, ari daži stōsti šaidā pat gorā. Žurnālu izdūd bkgs A. Okolo-Kulaks, bet redīgej bkgs K. Skrynda. Tymā leidzdaleibu ar sovim rokstim jem Pōvūls Laizāns, bkgs Čēčōts, Apolonija Laurinovič.

Pyrmōs latgališu avīzes redaktors Francs Kempa

dzimis 1876. g. Rēzeknes apriņķa Makašānu pogosta Sprūževas sādžā. Kad F. K. beja apm. godu vacs, jam myra mōte, bet 4 godu vacuumā jys zaudeja ari tāvu un palyka bōriņš. Par jō aizbiļdnim tyka icalts mōtes brōļs Andrivs Miglinīks (pyrmō latgališu sabīdryska darbinīka P. Miglinīka radinīks) un Fr. Kempa pōrīt dzeivōt pi viņa uz Nautrānu pogostu. Pyrmizgleiteibu Fr. K. igyun Rogovkas tautskolā, bet pēc tōs beigšonas apmeklej Ludzas apriņķa školū, tad progimnaziju un goreigu seminaru Piterpilī. Seminarā mōcōs 4 godi un pēc tō beigšonas lūloj cereibas izgleiteibu turpynōt goreigā akademijā. Bet seminara rektors — pūļš lik škēršlus īsastōšonai akademijā, jo pīteik kandidatu pūļu — un Fr. Kempa, saryugtynōts nu rektora reiceibas, izastōj nu seminara pādejō kursa 1899. g. Tymā pat godā obligatoriskū karadīnesti izpylda Izmajlas gvardijas pulkā. Karadīnesti atstōj kai rezerves leitnants. 1902. godā. nūlik gimnazijas gola ekzāmenus, īsastōj civilinženeru institutā Piterpilī, kuru beidz kai inženers — architekts.

Vēļ seminara pādejūs kursūs byudams, Fr. Kempa, ītekmēts nu Fr. Trasuna un N. Rancāna, jem daleibu latgališu nacionalōs atmūdas darbinīku kusteibā, leidzdzorbōdamīs Fr. Trasuna izdūtā «Daugovas katōļu kalendarā» un «Latvišu muzykalōs bīdreibas» priksdorbu veikšonā.

Vālokūs godūs Fr. Kemps nōc nacionalōs atmūdas kusteibas darbinīku priķšgolā. Ar sovu entuziazmu un dorba sporu jys dūd pīmaru Pīterburgas latgališu jaunōtnei un tūs aizraun liedza dorbā tautas dryvā. Apvīnojuūt ap sevi Pīterpiļs latvīšu mōcušū jaunōtni nalegalā puļceņā «Gunkurš», šō puļceņa uzdavumā 1903. godā Fr. K. laiž klajā hektografētu žurnalu «Zvaigzne».

Par «Zvaigznes» izdūšonu Fr. K. sovōs atmiņōs stōsta sekušu: «Atklōti drukōt un izplateit beja aizligts, tōdēļ pyrmais laikroksts «Zvaigzne» 1903. g. izgōja hektografēts 100 ekzemplaru skaitā (vairōk drukōt tehniski navarēja). Ari šys hektografa izdavums jir izlaists ar lelu uzmaneibu: hektografa massu varēja pērkt tikai ar policijas atļōvi, un tikai oficialom istōdem, tōdēļ pošam redaktoram vajadzēja pa mozom pōrcijom, nazkreituši, sapērt aptekōs lelōku daudzumu glicerina, želatīna, paslapyn pastellēt formu un vēļ paslapynōk nūdrukōt po šu pyrmū latgališu laikrokstu».

1904. g. F. K., kūpā ar F. Trasunu un O. Skryndu pyulejās par drukas atļaušonu latgališim — un tū panōc. Pēc drukas breiveibas atļaušonas, F. K. stōjōs pi avīzes izdūšonas priķšdorbinim; caur jō nanūgurstušom pyulem, 1905. g. novembrī ari iznōc pyrmō latgališu avīze «Gaisma», kurai pi nacionalōs atmūdas izvaneišonas dorba Latgolā naatsverama nūzeime. Fr. Kemps jir avīzes redaktors, jōs idejiskais vadeitōjs un golvonais rokstu saraksteitōjs.

Pēc «Gaismas» apsastōšonas, Fr. Kemps 1908. godā izdūd un redigej pyrmū latgališu žurnalu «Austra». Turpmōkūs godūs jem dzeivu daleibu Pīterburgas latgališu kulturali sabīdryskūs pasōkumūs. Tai, 1908. g. jys nūdybnojoj bidreibu «Gaisma», kuras mērķis — «vest apgaismōšonu caur grōmotom, avīzem, pasōkumu školū dybynōšonā»; «Gaisma» pastōvēja leidz lelō kara sōkumam. Fr. K. dzeivi pīsadola «Gaismas» pasōkumūs: latvyskūs teatra izrōžu un koncertu reikōšonā, grōmotu izdūšonā. Tymā pat laikā jys jem dzeivu daleibu ari kulturali sabīdryskā dorbā dzimtinē, izastōdams vairōkūs Latgolas lauku centrūs ar priķšlasejumim. Fr. K. jem daleibu ar sovīm rokstim avīzē «Dryva», bet 1912.—1914. g. aktivi leidzдорbojās latgališu progresivajā laikrokstā «Jaunas Ziņas», vasdams stypru ceinū pret latgališu pōrpūļōšonu bazneicōs. Ceinai beja panōkumi: vairōki aktlvi bazneickungi — polonizatori tyka izcaltī nu Latgolas draudzem un šōs draudzes nūdītas latvīšu goredznikū rūkōs. Bez tam Fr. Kemps dorbōjās ari avīzes feletona daļā.

Lai īpazeistynōt Baltijas latvīšus ar Latgolas dzeivi, taidā kōrtā tyvynojuūt caur vēsturiskim apstōklīm atsvešinōtōs tautas daļas, Fr. Kemps 1910. g. saroksta literaturas volūdā un laiž klajā monografiju «Latgalieši»,

Francis Kemps.

kuramā izsmēluši apgaismōta Latgolas latvīšu pagōtne, tagadne un izredzes uz nōkūtni. Šymā pat tautas daļu tyvynōšonas nūlyukā Fr. Kempss 1910. g. pīsadola Rīgas Zinību komisijas sapulcēs, snāgdams pōrskotu par Latgolas latvīšu dzeivi.

Lelajam karam sōcūtīs, F. K. kai rezerves vēršnīks teik īsaukts karadīnesti un aizsyuteits uz dīnvydvokoru fronti.

1917. g., pēc Krīvijas revolūcijas, Fr. K. atsagrīž uz Pīterpili un jem dzeivu daleibu Pīterpiļs latgališu sabīdryskā dorbā, vadeidams avīzi «Laužu bols» un žurnalu «Jaunō Letgola». Byudams vysu laiku sovūs rokstūs «Gaismā», «Jaunōs Ziņōs», «Austrā» un leidz kara laika sabīdryskā dorbā par korstu apvīnōtōs Latvijas pīkritēju un ideologu, «Laužu bolsā» jys šymā vaicōjumā sovus uzskotus maina, pīprosa Latgolai autonomiju un nūsūda apsavinōšonas pīkritejūs. Šaidu nūskaņōjumu Fr. Kempss mēginoj radeit ari tautā, bet bez panōkumim, jo tautas nūspīdušais vairōkums, audzynōts nu poša Fr. K. «Gaismas» un pādejūs godūs vadeits nu vysas latgališu inteligences tautas vīneibas gorā, 1917. g. kongresā iza-soka par tautas daļu otrōku apvīnōšonu. Šō eisō Fr. K. darbeibas laika rezultatā sabīdreibai palicis īskots par F. K. separativom pōrlīceibom.

1920. g. F. K. teik īvālāts Satversmes Sapulcē, 1929. g. jir satiksmes ministra bīdrs un nu 1929. g. leidz 1935. g. strōdoj satiksmes ministrijā kai satiksmes inspektors. Nu 1935. g. Fr. K. dzeivoj lauku mōjōs Ludzas apriņķi, Zvērgzdīnē.

„Sāklas“ redaktors bkgs Nikodems Rancāns.

Bkgs Nikodems Rancāns dzimis 1870. g. 13. septembrī Ludzas apr. Ivanovas foļv. Mōcōs Ludzas piļsātas skolā, tod realiskolā Pleskavā, kuru nūbeidz 1889. g. Pēc tam īsastōj Pīterpiļs kara skolā, nu kuras zynōšonu papyldynōšonai teik komandēts uz Franciju; tur jys īpasa-zeist ar Vokoreiropas kulturu. Pēc atsagrīžšonas nu ōrzemem, kara dīnesti atstōj un īsastōj goreigā seminarā, Pīterpilī, kuru beidz 1896. g. un teik īsvēteits par bazneickungu. Izgleiteibu jys turpynoj goreigā akadēmijā, kuru 1903. g. beidz ar teol. kandidata gradu. Dorbojās kai vikars pi sv. Katras bazneicas Pīterpilī, pēc tam Krōslovā un Rēzeknē, tad otkon teik pōrcalts uz Pīterpili, kur strōdoj kai Sestrženceviča skolas viceprefekts un kapelans daudzōs skolōs. Te jys nūvāroj, ka Pīterpiļs latgališu bārni teik piļneigi padūti pōrtautōšonai — un uzajem latgališu bārnu nacionalōs audzynōšonas un izgleitōšonas dorbu. Tryuceigim skolānim N. R. organizēja kūpdzeivi un vysaidi tūs atbalšteja. Tai, ar N. R. atbolstu pi izgleiteibas tyka radzamī latgališu darbinīki: Veiskups J. Rancāns, bkgs J. Miglinīks, B. Miglinīks, Fr. Kempss, J. Kindzuļs, P. un O. Laizāni un citi.

1906. g. N. R. izūd un redigej avīzi «Sākla». 1907. g. N. R. teik pōrcalts uz Rēzekni par dekanu. Šū omotu jys pylda leidz 1918. godam. rūseigi pīsadaleidams sabīdryskā dorbā un rakstnīceibā. Te jys nūdybynoj pyrmōs skolas ar latvīšu volūdu Latgolā — Rēzeknes bazneicas skolu (1907. g.), Rēzeknes tērdzeibas skolu, (1908. g.) burtliču skolu Rēzeknē un Greiškānu zemkūpeibas skolu (1912. g.). Seviški tērdzeibas skola deve daudz inteligentu darbnīku: atbildeigu valsts īstōžu vadeitōju, bazneickungu, skolōtōju, studentu, irēdņu un t. t.

N. R. nūdybynoj Rēzeknē plašus kooperativus uzjēmumus: Latgolas krōjkasu un Latgolas zemkūpeibas bīdreibu. Šōs bīdreibas N. R. vadeibā

atteista rūseigu darbeibu, storp cytu: izbyuvej 2 stōvu akmiņa mōju «Ekonomija», kurā leidzkara laikā koncentrejās Rēzeknes un plašas apkārtnes latvišu sabīdryski kultūrala dzeive; sareikoj pyrmū Latgolas zemkūpeibas izstōdi Rēzeknē 1910. g.

Šymā pat laikā jys jem dzeivu daleibu ari rakstnīceibā, leidzdorbōdamīs «Dryvā», vālōk «Latgolas Vōrdā» un «Draugā» un tūs pīlykumūs un laidsams klajā vasalu ryndu praktyska un goreiga satura grōmotu. Tai jō spolvai pīdar: 1) «Augļu dōrzs», 1910. g., 2) «Sakņu dōrzs», 1910. g.; 3) «Pļovu pōrlobōšona», 1911. g.; 4) «Teirumu apstrōdōšona», 1910. g.; 5) «Bišu kūpšona», 1911. g.; 6) «Lūpu kūpšona», 1913. godā; 7) «Kas nūtyka Lurdā»; 8) «Genovefa»; 9) Lementars; 10) Liturgika, 1922. g.; 11) Ticības pamati, 1923. g.; 12) Rožonca un jōs atlaidas, 1928. g.; 13) Latvijas vēsture I. un II. d., 1922. godā un dažas cytas. Byudams osprōteigs jumorists — satiriks, ar bogōtu fantaziju, vīglu un skaidru volūdu, N. R. sovūs daudzūs stōstūs un feletonūs, kuri izkaišeitī vairōkūs laikrokstūs un kalendarūs, saista laseitōja uzmaņeibu (pīm, skicējumu vērkle par Mikeļa dzeivi).

Breivōs Latvijas laikā N. R. pīlneigi nūsadūd imīlōtajam jaunōtnes audzynōšonas dorbam: 1922. g. jys strōdoj kai profesors katōļu goreigā seminarā, tod vairōkus godus voda Aglyunas gimnaziju. Nu 1929. g. leidz pošai nōvei — 1933. g. 21. julijam voda Rēzeknes školōtōju institutu. N. R. pīsadolūt, apm. 6000 pavadeitōjim, 24. julijā 1933. g. guldeits Rēzeknes kopūs. Uz jō kopa nūlikti vairōk kai 60 vainagu nu pašvaldeibu, organizaciju un školu vōrda.

Nikodems Rancāns jir mūdynōjis nacionalū apziņu jaunōtnē un izaudzynōjis latgalīšu intelligences paaudzi. Byudams lels cylvāku mīlōtōjs — altruists un vyspuseigi izgleitōts veirs (jō pōrvaldeja gondreiž vysas Eiropas volūdas) jys beja lels kultūras censūnis un zīdōja sovus spēkus sovai dzimtenei — Latgolai, vasdams tū pi nacionalō stypruma, gaismas un kultūras.

Vīneibas nūdybynōšona latgalīšu rokstūs.

Jau 1903. g. ortografijas apsprīdē latgalīšu intelligence raksteibas saskaņōšonas un vīnkōršōšonas nūlyukā vīnōjōs izmest nu raksteibas pīļu ortografijas čupu burtus. Šys princips pēc apsprīdes ari tyka īvasts dzeivē. Tīmār pyrmūs latgalīšu laikrokstu: «Gaisma», «Sākla», «Auseklis» ortografijā vēl beja vārōjamas dažaideibas. Šūs dažaideibu nū-

Bēgns Nikodems Rancāns.

vēržšonas un ortografijs galeigas saskaņošanas nūlyukā, 1907. g. 17. augustā Pīterpilī tyka sasaukta latgališu inteligences sapulce, kurā pīsadaleja 13 cylvāku (K. Skrynda, N. Rancāns, P. Smelsters, Fr. Trasuns, J. Veļkme, Gr. Začs, F. Laizāns, Tukišs, O. Skrynda, Fr. Kemps, Ont. Laizāns un c.). Šajā sapulcē pījemtajim sprīdumim un atzynomim jīr bejuši tōli ejuši panōkumi — vysa latgališu nacionalōs atmūdas literatura tyka drukōta nu sapulces pījemtā ortografijā. Taidā kōrtā tyka nūdybynōta vīneība latgališu rokstūs un runā. 1908. g. iznōce Dr. O. Skrynda s latvīšu volūdās gramatika, kurai par pamatu jemti 1907. g. sapulcē pījemti atzynumi ortografijas lītā.

Avīzes „Dryva“ un „Jaunas Ziņas“.

Avīzes «Dryva» izdūšonas priekšdorbi. Pēc «Ausekļa» apsastōšonas latgalīšim otkon naiznōce nivīns laikroksts. Bet trejs godi (1905.—1907. g.), kurūs drukōts vōrds apstaigōja Latgolas sātas un sauce Latgolas latvīšus uz tautas apziņas atmūdynōšonu, uz gaismu un izgleiteību; snēdze laseitōjim ziņas par nūtykumim dzimtinē un pasaulē un dereigus padūmus vysōs ikdīnas dzeives nūzarēs — mūdynōja latgalīšūs interesī uz laikrokstu; mūdynōja tautyskū pašapziņu un dūmu pēc lobōkas, gaišōkas dzeives. Lai ivadeitū dorbu sekmeigi turpynōt un nūstyprynōt, laikroksts tautai beja napīcīšams. Tōpēc jau tyulen pēc pādejō laikroksta apsastōšonas, vodušūs darbinīku apryndōs tyka pōrrunōts vaicōjums par taidās latgališu avīzes izdūšonu, kura ap sevi apvīnōtu vysus latgališu tautas darbinīkus, kai goreidznīkus, tai arī pasauleigū inteligenci. Šūs pōrrunu rezulatātā 1907. g. beigōs vodušō latvīšu goreidznīceība sasauce Aglyunā goreidznīku un pasauleigōs inteligences pōrstōvu apsprīdi. Apsprīdē pīsadaleja nu goreidznīkim: Fr. Trasuns, K. Skrynda, N. Rancāns, I. Veļkme un c.; nu pasauleigōs inteligences kai pōrstōvi pīsadaleja Fr. Kemps un Ont. Skrynda. Par jaunōs avīzes redaktoru izraudzēja bkgu K. Skryndu. Izvēle teīšam izarōdeja par naaizvītojamu: jaunōs avīzes izdūšonas un vadeīšonas dorbs K. Skryndam kļyva myuža dorbs, kam jys zīdōja vysas sovas spējas un zynōšonas, atstōdams īneseigōkōs un mīreigōkōs goreidznīka vītas un nūsadūdams tikai avīzes izdūšonai, pī kuras jys ar sovu prasmī un taktu apvīnōja vysus latgališu nacionalōs atmūdas darbinīkus. Jaunō avīze teik nūsaukta par «Dryvu», jo «zemnīkam dryva vysmeilōks vōrds. Dryvas kad tryukst — jys bēdeīgs, kad jam jīr aūgleīga dryva — jys kungs» — roksta redaktors avīzes pyrīnā numurī, kurs iznōce 15. majā 1908. g.

«Dryva» nōce tautā napōrtraukti 10 godus. Pyrīmajā godā jei iznōce vīnu reizi mēnesī, 1909. g. divas reizes mēnesī, 1910. g. trejs reizes mēnesī un sōcūt ar 1911. g. vīnu reizi nedelājā. Avīze gyva tautā arvīnu lelōku pīkrisšonu un abonentu skaits strauji pīauga. Pyrīmajūs godūs avīze varēja pastōvēt tikai pasateicūt goreīgōs un pasauleīgōs inteligences materialam atbolstam, bet trešō pastōvēšonas goda beigōs abonentu skaits pīaug tiktōli, ka tī apmoksōj avīzi. Turpmōkam abonentu skaitam pīaugūt, avīze teik paplašinōta un numurs izaskota pēc žurnala numura; bez tam «Dryva» sōc dūt sovīm laseitōjim arī pīlykumus atsevišķu grōmateņu (brošuru) veidā.

1910. g. kai pīlykums abonentīm nōc Ceļaveira «Zemnika ceļš uz montu» un A. Laurinovič lokalizētō luga «Odums un Iva». 1912.—1916. godūs Dryva ikmēnesi dūd sovīm laseitōjim pīlykumu «Goreīgō Maize» (sōkumā «Goreīgs pīlykums»), bet sōcūt ar

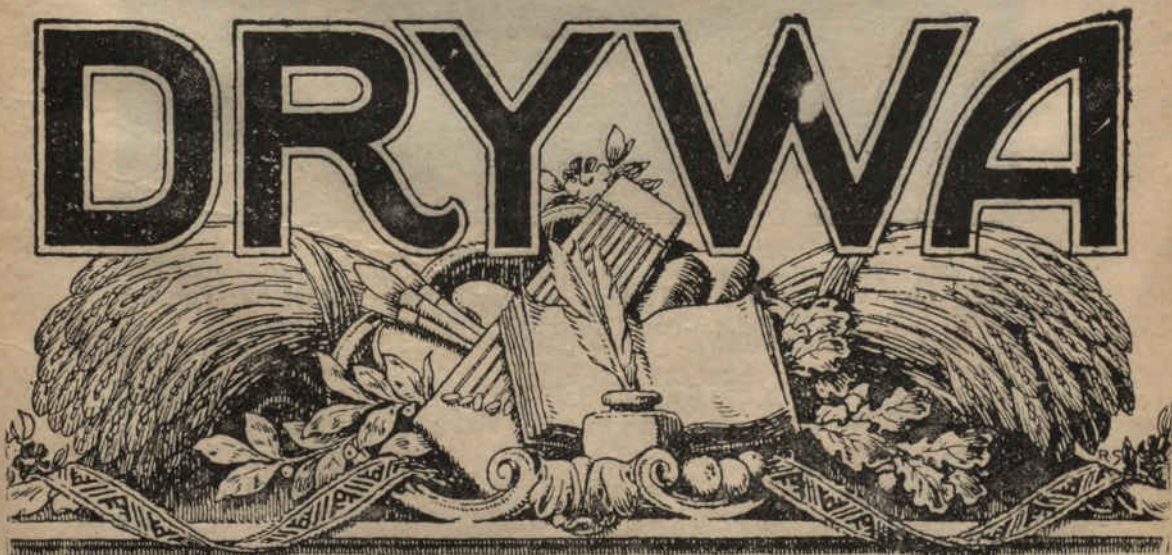
1913. g. snādz vasalu seriju populāri-zinātniska raksturā grāmataņu zam nūsaukuma «Zinisks pilykums». Ziniskā pilykumā tyka dūtas šaidas brošūras: «Kai skraida pa gaisu», «Kas jir elektreiba, zibiņš un pārkyuņš», «Zeme, mēnesniks, saule un zvaigznes», «Telegrafs», «Jōnis Gutenbergs un jō izgudrōjumi», «Kas taids jir yudiņš», «Yudiņš vērs zemes, gaisā un zam zemes», «Doba sovu, cylvāks sovu», «Mikroskops un dzeive yudiņa pilini», «Vulkani, aba ar guni elpojuši kolni», «Rekinu dzeišona, aba aritmetika». Sōcūt ar 1914. g. nōc vēl zemkūpeibas pilykums, kurā snāgtas pamōceibas saimesteibas racionalōkai vesšonai, roksti par kooperaciju un lauksaimniceibas stōvūkli ōrēmēs. Bez mynātim pilykumim, «Dryva» snādz laseitōjim vairōkus «Polityskus pilykumus» — vaļsts dūmniku rakstureigōkūs unu stenografiskūs nūvylkumus atseviškōs brošūrōs. 1914.—1918. g. avizes redakcija izdūd plašu «Dryvas» kalendari, kurā, izjemūt bogōteigas dailliteraturas nūdaļas, uzjemti izsmelūši roksti lauksaimniceibā un praktyskōs nūzarēs. 1917. g., pēc Krivijas revolucijas, «Dryva» dūd pilykumu seriju zam nūsaukuma «Tautas biblioteka», kur snādz tautai takušus nūtykumu nūvērtējumu, apsveicūt breiveibu un tautu pašnūteikšonas principu. Leidz leliniku apvārzumam izgōja 3 mynātō pilykuma brošūras.

«Dryvas» redakcija leidz 1917. g. atsaroda Piterpilī. Pēc Krivijas revolucijas K. Skrynda pōrbrauce ar avizi uz Latgolas cenrtu — Rēzekni. Leliniku laikā «Dryva» spīsta apsastōt. 1918. goda sōkumā, pēc Latgolas ūjemšonas nu vōcišim, K. Skrynda «Dryvu» otkon laiž tautā zam nūsaukuma «Jaunō Dryva». Vōcišim Latgolu atstōjūt un leliniku varai ūnōkūt, «Jaunō Dryva» novembrī pōrtrauc sovas gaitas un «Dryvas» ilggadeigais redaktors spīsts emigrēt nu dzimtines, lai pēc dažim godim atsagrīzt dzimtines smiljšu kaļneņā. «Dryva» beja cauri un cauri tautiskinacionals laikroksts, kurs sovas dūmas paude mārōni klerikalā gorā. Šaidis laikroksta vērzīņš apvīnōja ap jū vysu latvišu goreidzniceibu, kai ari lelōkū daļu pasauleigōs inteligences. Šaidu vīngabalaiņu spāku sadarbeibu veicynōja ari redaktora personeiba.

«Dryvas» mērki un uzdavumi, raksturojūt tūs avizes pošas vōrdim, sekuši: «Avizes pīnōkums jir kolpōt sovai tautai: vest jū pi gaismas, prōta un monta.

«Latvišu tauta jir vēl dyžan tymsa un naboga. Šai tymsai un nabogai latvišu tautai pasajēme kolpōt «Dryva».

«Dryva» nu augšīnes verās uz tautas darbinīkim, verās uz jūs dorhim un nūsver jū vēртеigumu ar maneigim tautas lobuma un ļaunuma svorim.

„Dryvas” titullōpa 1913.—1917. g. (originalklīseja).

«Dryvai», kai arī kotrai avīzei, vajag byut ūrpus vysom kōrtom nu augšōk viņom. «Dryvai» vajag byut par tautas dorba regulatoru, tautas atmosferas barometru; vajag byut par tautas strōdniku vērēju, par nūtykumu spridēju un golā par vysu mōceitōju. Ja! «Dryvai» vajag byut par mōceitōju un ceļa rōdeitōju; vajag byut par karūga nesēju uz kura zalta burtim lai stōv raksteits: ticeiba myusu monts. montā spāks».

«Dryva» lai kolpoj zemņikim: lai pasnādz jim ziniskus un vysaidus sabīdryskus rokstus. «Dryva» lai lilej lobus dorbus, bet lai nažāloj smōdēšonas vōrdu par nadorbim, ļaunim dorbim un sabīdreibas grākim, nasaverūt uz tū, pi kaidas kōrtas pīdar grākōtōji.

«Taisneibas vōrdā «Dryva» lai snādz visim rūku un vysus aicynoņ it zam jōs karūga un stōtis pi dorba tautas dryvā. Lai ar tautu visi tautas mōceitōji it uz prišku.

«Tai tod uz prišku visi ar tautu dēļ tautas!»

Īpasazeistūt ar «Dryvas» 10 godu darbeibu, radzam, ka «Dryva» uzstōdeitūs mērkus arī gūdam veice. Jei styprynōja nu jōs.

„Dryvas“ leidzstrōdniki. Sēd nu kreisōs: Dr. Ont. Skrynda, Jez. Kinđuļs, bkg. K. Skrynda, O. Turkopuļs, Ont. Laizāns. Stōv: bk. Tumans, j-dze Skrinda, j-dze Laurinovičs un bk. Pipinuss.

priķšgōjējom uz mūdynōtū nacionalū apziņu tautā, aicynōja tautu uz pašizgleiteibu un kūpdarbeibu, dybinojūt dažaida veida bīdreibas un losūt laikrokstus un grōmotas; vēreigi sekōja ikvīna jaundydynōtō saimnīcyskō vaikuļturalō pasōkuma darbeibai, kas sovukōrt veicynōja šaidu pasōkumu popularizēšonu tautā. Vairs kai divas trešdaļas nu «Dryvas» rokstim —

pōrskoti par kultūrali sabīdrysķōs dzeives gaitu Latgolā un Pīterpiļs latgališu kolonijā un par tautysķim vaicōjumim. Lela daļa nu pōreķim rokstīm veļteita taidu saimnīcysķu vaicōjumu iztērzōšonai, kuri veicy-nōtu Latgolas zemnīķu labķļōjeibas pacelšonu. Daudz rokstu ari daiļ-literaturā. Taidā ķōrtā «Dryva» teišam izavērtē par tautas dorba regulatoru nacionalōs atmūdas laikūs Latgolā.

«Dryvas» leidzstrōdnīķi. Laikroksta dvēsele, bkgs K. Skrynda vysvairōķ roksta par šķolu un izgleiteibas lītom, kai ari par šķolu jaunōtnes un Pīterburgas latvišu kolonijas dzeivi. Sovūs rokstūs jys naatlaideigī sauc tautu uz izgleiteibu, materialōs labķļōjeibas celšonu, dzimtines un latvišu volūdas miļōšonu. «Goreigā pilyķumā» īvītoj rokstus par moraliski-religiozīm vaicōjumim. Vīns nu cīteigōķim avīzes leidzstrōdnīķim jir ari Dr. Ontōns Skrynda (pseidonims Indr. Leidumnīķs). «Dryvā» jys īvītōjis sovus originalūs un tulkōtūs dzejuļus, kurīm

„Dryvas“ aktivōķī leidzstrōdnīķi. (Nu kreisōs) O. Turkopuļs, J. Kindzuļs, J. Grišāns, bk. K. Skrynda, O. Laizān un Dr. O. Skrynda.

palīķuša literaryska vērtēiba. Bez tam jys daudz raksteja par latvišu nacionalōs apzīņas celšonu, kai ari snēdze ōrstnīceibas padūmus laseitōķim.

Ontōns Skrynda dzimis 12. oktobrī 1881. g. Daugavpiļs apr. Leiksnas pog. Mukōnūs. Pēc Leiksnas pogosta šķolas beigšonas jys izgleiteibu turpynoj sv. Katras progimnazijā Pīterpilī, tad gimnazijā, kuru beidz ar uzslavu. Pēc gimnazijas beigšonas O. S. īsastōķ kara medicīnas akademijā. 1904.—05. g. revolūcijas laikā akademijā mōceibas teik pōrtrauktas un O. S. aizbrauc izgleiteibu turpynōt uz Bernes universitati Šveicē. Atsagrīzis Pīterpilī, turpynoj studēt un beidz akadēmiju 1910. g. Kai students jem dzeivu daleibu Pīterpiļs latgališu kolonijas kultūrali sabīdrysķā dorbā, leidzdorbōdamis pyrmūs latgališu laikrokstūs «Gaisma», «Auseķlis» un «Dryva», un studejušōs jaunōtnes b-bas «Gaisma» nūdybynōšonā un vadeišonā. O. S. jem daleibu ari pyrmajā latgališu teatra puļķeņā. Teatra izvadumim Latgolā lokalizej populārū ludzeņu

Dr. Ontons Skrynda.

Pastoveigs feletona daļas leidzstrōdnīks **Ontons Laizāns** (pseidonims Mateisu Olūterš) snādz humoristiskūs stōstējus un feletonus, kuri raksteiti dzeivā un atjauteigā volūdā; tymūs tālōti tureizejōs latgališu sadzeiyes rakstureigōkī momenti.

Populārōkī O. Laizāna stōsti jir sekuši: «Kai zemnīks nu žaida čarku dabōja» (1910. g.), «Es ari kungs» (1913. g.) «Kōdēļ Vōrnu Ješka staigōja vacā kažukā» (1910. g.), «Bazneicōns» (1909. g.), «Es izišu pi veira» (1909. g.), «Kōdēļ Mežinīku Katre raudōja» (1909. g.) un c. O. Laizāns jir lūti daudzī tulkōjis nu svešom volūdom. «Dryvā» nūdrukōti ap 50 O. L. tulkōti A. Čehova, L. Tolstoja, Tetmajera un c. stōsti, kai ari vairōku tantu legends un pōrsokas. Bez feletona nūdajejuma, O. Laizāns snēdze daudz ziņu nu dzimtines un uzraksteja gondreiž vysas «Ziniska pilykuma» brošuras.

O. Laizāns dzimis 1884. g. Studēja Piterpiļs universitates tislitu fakultatē un kai students jēme dzeivu daleibu Piterpiļs latgališu kolonijas kulturālā dorbā. Brevōs Latvijas laikā O. Laizāns kaidu laiku redigēja avizi «Latgalīts». Pošlaik strōdoj kai privatadvokats Rēzeknē.

Sovus pyrmūs literaryskūs ražōjumus 1911.—1912. godūs avizē īvītoj **Jurs Pabērzs**, kurs 1912. g. «Dryvā» leidzdaleibu pōrtrauc, palykdams par «Jaunu Ziņu» leidzstrōdnīku. «Dryvā» nūdrukōti ap 20 J. Pabērža dzejuli un 3 stōsti. Vairōkus dzejuļus «Dryvā» īvītōjis ari pyrmais latgališu rakstnīks **Andriivs Jurdžs**. Vairōkūs saistušūs stōstūs latgališu zamnīka dzeives nabadzeibu, mōnticeibu, dzeršonas pūstu tāloj **Vaclavs Krops** (pseidonims V. Igōtnis). V. Krops dorbojās «Dryvā» leidz 1912. g., pēc tam pōrīt uz «Jaunom Ziņom». Nu 1913. g. leidz «Dryvas» apsastōšonai tymā čakli leidzдорbojās **Rozalija Tabine** (pseidonims **Naaizmērstule**). Vyspyrms Naaizmērstules dorbi pasarōda «Dryvas» goreigā pilykumā, tad avizes feletona daļā.

Naaizmērstules dzeives gōjums. Naaizmērstule dzymuse 1890. godā 28. oktobrī Rēzeknes aprīnkī Bēržgaļā pog. Vackubulovā, bej. krīvu unteroficera, vālōk mežsorga un cītumsorga saimē. Jōs tāvs beja lels

«Pādejī divi rubli» un izdūd tū atseviškā grōmotā, kai ari tulkoj lugas «Odums un Īva» un «Katreite». Tai kai vairōkōs skolōs teik īvasta latvišu volūdas mōceiba, O. S. 1908. g. saroksta latgališu gramatiku. 1908. godā izdūd kūpā ar Fr. Obšteinu «Dzīšmu vōceleiti», bet 1914. g. izdūd pyrmū latgališu dzejuļu antologiju «Kūkle». Redigej «Dryvas» kalendari.

Pēc akademijas beigšonas O. S. teik nūzeimēts dorbā Sibirijā, Kanskas piļsātā. Ari byudams svešumā jys leidzдорbojās «Dryvā» un «Dzimtines Vēstnesī». 1913. g. O. S. pōrsaceļ uz pastōveigu dzeivi Rēzeknē, kur dūmoj nūsadūt rakstnīceibai un kulturas dorbam, bet lelajam karam sōcūtis teik īsaukts karadīnestī un aizsyuteits uz Austro-Ungarijas fronti. Dzmtinē atsagriž tikai 1918. g., bet dreži saslymst ar Sibirijas mēri un 1918. g. 4. aprēli aizīt myužēibā.

teiku zynōtōjs un stōsteitōjs, kas vālōk ītekmēja arī Naaizmērstules literārisku darbeibu. Dzeivojūt religiozu vacōkūs mōjōs, vārojūt latgališu saimu tradicionālū, dzili religiozū sadzeivī, Naaizmērstule pīsovnoj kristianizma mīlesteibas uz tyvōkū izpratni, kura vālōk vārojama jōs rokstūs. 1901.—1904. godūs N. mōcōs Rēzeknes krīvu draudzes meitiņu skolā, pēc tam turpynoj izgleitebu pašmōceibas ceļā; lai īgyut leidzekļus uzturam, kolpoj kaidu laiku par ustabeni, tad mōcōs šivējas omotam. 1906. godā, rekomendēta nu bkga Tukiša, jei teik pījemta par skolōtōju Juzefinovas muižas grafu Moļu privatškolā. Dorbs ar muižas kolpu bārnim Naaizmērstulei mīls. Radzādama dedzeigu pīsakeršonu skolōtōjas dorbam, grafīne Moļs 1907. g. syuta Naaizmērstuli papyldynōt izgleiteibu uz Viļņu pi mōsom Nazaretanem. Te jei mōcōs gimnazijā, tad Frebeļa kursūs. 1913. g. atsagrīž uz Latgolū un turpynoj dorbu Jezufinovā grafu Moļu privatškolā. Dorbā jei sasatur ar atteiceigas, bārnū vacuumam un izpratnei pīmārōtas losomas vīlas tryukumu pi latgališim. N. grīžās pēc padūma pi sovas bej. skolōtōjas, Frebeļa kursu direktrises Žilinskas, kura dūd N. padūmu pošai uzraksteit dzymtā volūdā pīmārōtus stōsteņus, pōrsokas, teikas un ceļt mozajim klauseitōjim priškā. Naaizmērstule padūmam sekoj — un kļust par pyrmū un izcylū myusu jaunōtnes literaturas rakstneicu: vysōs skolu losomōs grōmotas jōs stōsti, teikas un pōrsokas bārnim jir vyssaprūtāmōkō un vyspīmārōtō losomō vīla. Šymā pat laikā N. dorbi pasarōda atklōteibā: «Dryvas» 1913. g. Nr. 21. pasarōda jōs tālojums: «Tu manis navaicoj». Nu 1916. g. leidz 1920. g. N. strōdoj kai skolōtōja Bolvūs, turpmōkūs godūs — vairōkōs skolōs Daugavpiļš apriņķī. Ar sovim rokstim jem dzeivū daleibu «Zidūnī», «Draugā», «Sauleitē», «Latgolas Vōrdā», «Pumpureitī» un c. periodiskūs izdavumūs.

Naaizmērstule.

Naaizmērstules literāriskō darbeiba. Naaizmērstules roksti sakūpōti 1934. g. iznōkušajā 480 l. p. bizajā rokstu krōjumā «Lauku zīdī». Bez tam iznōkušas nu druka šaidas Naaizmērstules grōmotas: «Par bārnū audzynōšonu», 1920. g., «Uz Kaļvarijas kolna», «Saules spaitis», 1923. g., «Tautas pōsokas», 1922. g., «Zvaigzneites» 1923. g., «Kristus un bārnī», «Nazaretas galdniks», «Dvēseles pōrdzeivōjumi».

Pyrmā rakstnēceibas pūsmā, 1913. un turpmōkūs godūs, Naaizmērstules stōstūs un tālojumūs, spilgti atsaspūguloj **latgališu nacionalōs atmūdās dominejuši motīvi**: dziļa mīlesteiba uz sovu dzimtini, karagōjiņš pret tymsu un nabadzeibu, kas nūmōc dzimtini; saucīņš uz gora gaismu; ceļņa ar pōrtautōšonas brīsmem un izceļōšonas uz Sibīriju drudzi.

Jau pyrmais Naaizmērstules atklōteibā pasarōdejušais dorbs, tālojums: «Tu navaicoj mani» spilgti izceļ augšā saceitūs motīvus. Tam sekoj vasala virkne cytū. Apsa-

stōsim pi rakstureigōkim. Dzyntō zemes styureiša milesteibā teik izcalta saistušā stōstā «T r e j s p u t n i». Divi vēl jauni un napidzeivōjuši putneni aizskrēja nu dzyntō perekļa laimi meklēt svešumā, pidzeivōja ceļōjumā dažādas klizmas un nalaimes, un beidzūt gōja būjā. Trešais putnešs beja palicis uztičs vacōkūs pamōceibai un senejai tradicijai — tāvu sātas milesteibai, palyka dzyntā perekli dzeivōt un pidzeivōja laimeigu nōkūtni.

Ipatneja tō laika latgališu sadzeives parōdeiba beja burlaceiba. Ikpavasari vairōkas tyukstūšas latgališu jaunōtnes devēs uz dažaidim plašōs Krivijas apvidim uz sezona dorbim — ikpasavar pa Latgolas lelcelim ar «šalgunim» placūs gōja burlaku bori. Rudini ti pōrnōce mozōkim pulcenim: daži agrōk, citi vālōk, daži palyka svešumā ari zimu. Svešumā aizgōjēji ilgōjās pēc atstōtōs dzimtnes, kur jūs napaciteigi gaideja pidareigi. Naaizmērstule burlaceibas gaitas rakstureigi tāļōjuse vairōkūs stōstūs. Stōstā «B u r l a k ū s» tāļōtas latgališu burlaku gaitas zimeļu Krivijas pūrīs, nu kurīnes mōjōs pōrnōce na kotrs tikpat spēceigs un zidušs, kai aizgōja nu dzimtnes; dažu naveseleigi dzeives apstōkli guldeja kopā tōlumā nu dzimtnes un tyvōkim. Atsagrīzsona nu svešuma tāļōta stōstā «N a g a i d e i t a s v ā t v o k o r a v i š u a». Saime gatavojās satikt Zimas svātūs. Divi dāli — pusaudži ar napaciteibu gaida kūču golda klōšonas, kur byus kalādas, soldonais keiseļs un cytas pivilceigas litas. Tāvs un mōte skumst, ka pi svātvokora golda iztryukst vēl vīns saimes lūceklis — meita Anceite, kura aizbraukuse peļņā uz Piterpili un jau vairōkus godus tur kolpoj. Kas zyn, kai jei tur dzeivōj un ar kū kalādu lauž? Navajadzēja gon jōs tik jaunas laist svešumā. Skumeigu klusumu traucej kaida ibraucēja sūli. Mōjinikim par lelu priku un pōrsteigumu ibraucēja — Anceite, kura naizturēja ilgu pēc dzimtnes, atstōjuse svešus laudis un steigusēs mōjōs. Naapskauzama atsagrīzsona uz dzyntū molu apraksteita stōstā «K ō d ē l b e j a g r i z t i s». Svešumā laimes meklēt aizgōjušu jauneklī ilgas pēc dzyntōs sātas un tyvōkim pēc vairōku godu prūjom byušonas beidzūt dzan atpakaļ uz dzimtni. Tūmār te jys atrūn tukšu mōju: tyvōki myruši, vīns pats palykušais veceits — tāvs aizgōja pasaulē dzeit dāla pādas.

XIX. g. s. beigōs un XX. g. s. pyrmajā godu desmiti daudzi latgališi atstōja dzyntōs sātas uz visim laikim un devēs uz pastōveigu dzeivi svešumā, golvonā kōrtā uz Sibiriju, vai uz Piteripili un jōs apkōrtni. Ari šūs izceļōtōju dzeive svešumā Naaizmērstules rokstūs atroda atspūļōjumu. Stōstā «J a u n s g o d s s v e š u m ā» losom par kaidu uz Sibiriju izceļōjušu latgališu saimi. Dzeive jaunajā vitā isakōrtōja pōrticeiga. Tūmār dziļas skumes un ilgas pēc atstōtōs dzimtnes kremš saimes golas un jō sivas sirdi, kad ti gatavojās satikt jaunu godu. Jim spilgti stōdōs priškā jauna goda satikšona tōlejā dzimtinē: kūpejō saišona bazneicā, kūpejō jyutu izplyusme latvyskōs dzismēs. Sirdi isazūg dzeleigs nūžālōjums, ka dzyntō zeme atstōta. Bārni vairs dzimtnes napimim, tōpēc tāvs lym ilgi ar sayusmu par tū stōsta. Tad dzyndynōtōji kūpā ar bārni sōc dzimtinē daudzreiz dzidōtū dzismi: «Gods atit jaunais»; bet pēc tam, godu mainā, tōlūs Sibirijas klajumūs atskaņ: «Divs, svētej Latvijū, myus dōrgū Tēvijū!» Par latgališu izceļōtōju dzeivi Piterpili losom stōstā «V e c e i t s b ō r i n e i t s». Kaidā leļņsātas nūmales ileņā mytynoļās strōdniks — latgalis, kurs sapelņej tik daudz, lai piteikuši apgōdōt sovu saimi. Nīkō natryukst ari jō vacajam tāvam. Tūmār veceits caurom dīnom sēd skumeigs, dūmōs nūgrimis. Jū komoj sirdsapziņas pōrmatumī, ka jauneibā pōrdeve dzyntū zemes styureiti, oplomī un naapdumeigi atstōja dzimtni, ka tagad sova myuža pādejōs dienas jōpavoda svešā pilšatā, tōli nu dzimtnes klusin laukim un sovas ustubepas ar puču dōrceņu un raudušu bārzu pi lūga.

Dzimtnes milesteiba un uzaupurēšona dzimtnes nōkūtnēi jemta par pamatu ari Naaizmērstules vēsturiskim stōstim. Stōstā «K a i b e j a s e ņ ō k» losom par kaidu pōrtykušu saiminiku Jōni un jō miluli audžu meitu Lileiti. Jōns stōsta audžu meitai, cik daudz spaidu pidzeivōjuse nazkod breivō latvišu tauta nu vōcu bruninikim un pūļu panim. Jys pats vēl pidzeivōjis dzyntbyušonas, vai t. s. «prigonu» laiku spaidus. Tagad dzimtnē breiva un it preti laimeigai nōkūtnēi. Tyvojūtis naspākam un nōves dīnai, nūvēlej, lai jō milules Lileites sirdi arvīnu lismoj milesteibas guņs uz tāvu zemi, latvišu tautu un volūdu, spars ceinētis par gaišōku tautas nōkūtni. Audžu tāva nūvēlējums rūn dziļu atbolsu meitines sirdi. Ar osotom acis jei aplicynoļ: «Dzedzeit es mīļoju sovu volūdu un vysu, kas ir Latvijā». Garōkā vēsturiskā teikā nu latvišu—leišu pagōtnes «Živilla» losom, kai kaida Ramavas svētniecas vaidelote Živilla, latvišu—litavišu apvinōtūs cilšu vodūņa meita un golvonō svētniecas prīstera (krīva) brōļa meita, jir nasuse sevi par upuri, lai glōbtu sovu tautu nu kara pūsta un izlaupeišonas.

Leidzeigi apskateitim ari sekuši dorbī: «Tēvija», «Kai rodōs latviši» (teika), «Meitine nanūmyra, bet gul», «Brauksim uz sādžu» un c.

Leļōkō daļa nu Naaizmērstules literariskim dorbim jir bārnu un jaunōtnes literaura, kur izcalta pašaizlīdzeiba, krītina dorba, zynōšonu svē-

teigums, un ticeiba, kā gūdeigas un tykumeigas dzeives priekšnūteikums. Stōstu, teiku un pōrsoku tematika un stōstejuma sirsneiba un vīnkōr-šēiba valdzynoj natikai jaunus laseitōjus, bet arī pīaugušūs, pamūdynōjūt kotru uz lobim dorbim un skaidru dzeivi.

Laseitōju priškā vērķnejās vasala rinda naivārōtu un ikdinišku atgadējumu dzeivē, kuri patiseibā jir cāli un lobi dorbī. Jōneits it nu šķolas, redz, ka naredzeigs nabogs navar pōrit par laipu, izpaleidz tam, un kod dzērd naboga pateiceibu: «Lai Dīvs tev par lobu dorbu atmoksoj», breinojās, vai patiši jys izdareja lobu dorbu, par kaidim naseņ dzērdēja ticeibas mōceibas stupdē. Moza Nina, nabadzeigu strōd-niku meita, it gonūs uz laukim un tur isamōca spēlēt violi. Ninas tāvs nalobojaims dzārōjs, kas nūvedis saimi pūstā. Kaidreiz zimu Nina palinej violi nu sovas draudzīnes. Atgōjuse mōjōs, tei nūsast kaktenā un spēlej, jo muzyka jai mila. Jei spēlej un dzid skumas dzīsmes par kungu laikim, par bōlineišim un kara brōlenim. Tāvu mozōs meitīnes spēlēšona aizgrōb un jys pakōpeniski nu dzeršonas atsaradynoj.

Pogrobteļpu bōli bārni kaidā vosoras dinā spēlejās lelpišātas pogolmā. Kaidis godu picu puiseits vāroj pa lepna dzeivūkļa lūgu kungu, kas runoj trūbeņā. Pēc sarunas uz kungu steidzēs ūtrs kungs, atnese daudz naudas. Bōrineits puika (jo tāva un mōtes tam nabeja) nūsprīz, ka kungs runōjis uz dabasim; iraudzejis noma pakšā trūbu, jys arī uzsōc sarunu uz dabasim: «Lobū Dīveņ, te runoju es, mozais Jureits. Dīveņ, šūreit es nikō naēžu un krystamōte arī. Mums nav kū ēst. Mes asam ļūti nabadzeigi. Paleidzi mums Dīveņ... Es jau mōku «Tāvs myusu» un «Sveicynōta». Jureiša lyugšonu nūsaklausa tys pats kungs, kas runōja pa telefonu; jū bārna sirsneiba un naba-dzeiba aizgrōb. Tys snādz bōriņam paleigu. Te tikai dažu stōstu paraugi. Tamlei-dzeigu stōstu jir vēl vasala vērķne.

Lela audzynojuša vērteiba teikom par laimi, zynōtni un zemi («Trejs mōsas»), dorba un dzīsmes draudzeibu («Dorbs un dzīsmes»), vysdōr-gōkū cylvāka draugu — pīnōkumu («Dzeives draugs»), kur dziļōkōs dūmas itārptas vīnkōršā un valdzynojušā stōstejumā — teikā.

Vairōk mozajim laseitōjim pīmārōta vasala vērķne teiku un pōrsoku, kur kai augstōkais cylvāka pīnōkums jir tālōti uzaupurēšona dzeives syurdīnu lobā, paleiga snēgšona tuvākam, paklauseiba vacōkim, patīsei-bas un vīnkōrša dorba milesteiba. Vyss tys teikōs un pōrsokōs izteiktis pa lelōkai daļai ļūti smolkjūteigi un nauzkreituši.

Apdōvynōtais dzejņiks **Stanislavs Cunskis** avīzē īvītoj sovus nadaud-zūs, bet izjustūs dzejuļus, kur izsaceita dziļa milesteiba uz dzimtini: gaiša prīca dzeivōt meilōs Latvijas vītōs, kur mežs, upeite, pļova un lauks, kaidu nav cytōs molōs un naizapiļdejušō vēlēšonōs atdusētīs dzim-tīnes smiltīs, kad daīs šķērtīs ar dzeivi. St. Cunskis atstōja nūdrukōtus tikai ap 10 dzejuļu, bet jūs vērteiba peļnej palikušu atzīneibu.

Stanislavs Cunskis dzimis Kōrsovas pogostā 1892. godā. Pēc tautšķolas nūbeig-šonas, isastōj Rēzeknē nu Ed. Kozlovskā nūdybynōtūs burtliču kursūs, pēc kuru beig-šonas strōdoj tipografijā. Isaukts pasaules karā, jys 15 februārī 1915. g. kreit kaujā. Kars izraun nu Latgolas censūpu ryndas vīnu nu apdōvynōtōkim lūceklim. S. Cunskis ticēja dzimtīnes dyžai nōkūtnei un sludynōja tū tautai:

Ticit, ticit, jysus gaida
Spūdra, jauka nōkūtnei!
Pakaļ vōrgi, spaidi baida
Priškā — laime Dzimtīnei. (1912. g.)

Apmāram mēnesi īpriķš pōrāgrōs nōves dzejņiks īvītoj «Dryvā» dzejuli uz jaunu godu, kurā, storp cytu, soka:

Lai pa tautas kolnim, lejom,
Myusu skaistōs dainas skaņ!
Un nu dryumōm ļaužu sejom
Vacōs skumes nūstu dzan.

Rūseigu daleibu «Dryvā» jem bķgs **Pīters Apšīņiks** (pseud. Apse). Avīzē nūdrukōti vairōki jō dzejuli, stōsti (paraksteiti ar pseud. «Džāms») un daudz rokstu uz sabīdryskom un moraliski religiozom temom.

Pitērs Apšīniks dzimis 1887. g. Eidzis Pīterpils goreigū seminaru. Dorbojās latgališu bēgļu komitejas skolās Pīterpili un leiddorbojās «Dryvā». 1917. g. Pīterpils vydsškolū jaunōtne P. Apšīnika vadeibā izdūd savu žurnalu rŭkroktā «Strautenš». 1921. g. Apš redigej žurnalu «Kristus Karŭgs». P. Apšīnika dorbi 1929. g. pasarōdejuši atklōteibā 5 sējumūs. I. sējumā sakŭpōtas goreigas dzīsmes. Izjemūt originalu dzīsmu, P. Apšīniks latvyskōjis arī daudzas rusiczisma un polonizma formom pīsōtynōtos ogrōku dzīsmu grōmotu goreigas dzīsmes, taidā kōrtā snāgdams tautai dzīsmes ar pareizu latvysku volūdu. II. un III. sējumā sakōrtōtas 4 lugas. Lugā «Sebastjans» tālōtas nažēleigas kristiegūs vojōšonas Romā cezara Diokleciana laikūs. Pōrejōs 3 lugōs vila jemta nu leidz kara un revolūcijas laiku Latgolas sadzeives. Tai, nu krīvu volūdas pōrstrōdōtā 3 cēliņu komediājā «Dorba sōkumā» skotam tū cēiņu, kaidu jōvad tautškolōtōjam ar sādžu lelveiru — pogosta omota veiru stulbumu, itīpeigu bramaneibu un tymsumu. 5 cēliņu dramā «Divi celi» pamōcuši didaktiskā gorā rōdeitas dīvas kaimiņu saimes: vīnas saimes golva — dzārōjs pīradynoj pī dzeršonas un attur nu školas arī savu dālu, kurpretim jō kaimiņš syuta savu dālu skolā. Tys arī izīt par kōrteigu cylvāku un lelu veiru — inženeri, atbolsta arī sovus dzymdynōtōjus; turpretim dzārōja dāls pakleist naceļus. Tragedijā «Dzeive bez mērka» P. A. tāloj komunistu pretreligiskūs spaidu graujušu ispaidu. IV. rokstu krōjumā sekŭpōti dzejuli. Tim golvonā kotrā religiski moraliski motīvi. Vairōkūs dzejulūs tālōts kars un kara pŭsts. Daudzūs dzejulūs izskan mīlesteiba uz tāvu zemi un tautu un saucīns ceļt tautu uz lobōku dzeivi. Atseviškā grōmotā izgōjis garōks Apš. stōsts «Dzeives vilņūs».

«Dryvā» (1915.—1916. g.) Apš. ivītōja vairōkus garōkus stōstus nu Latgolas sadzeives, storp tim: «Piļsāta», «Meitiņu, kur tovs prōts», «Borgō sīva».

Apšīniks sarakstejis un laidis klajā arī šaidas goreiga satura grōmotas: «Kunga Jezus Vysusvātōkas sirds mēness», «Apdŭmōšona par Jezus mŭku», «Svāta Miša upere», «Maja mēness» «Veronika — drama nu pirmim kristīceibas laikim».

Tulkōjumus nu svešvolūdu rakstnīkim «Dryvā» snēdze O. Rubyns (pseud. Bite).

Ontōns Rubyns dzimis 1886. g. Kolupas pogostā. Pēc tautškolos beigšonas, privatā ceļā gatavōjās nŭlikt gimnazijas abituriju. (1908.—1910. g.) pēc tam apmeklēja mērniku kursus. Nu 1912. g. dorbojās kai dzeļzeļa pōrvaldes Viļņā, tad Moskovā (nu 1915. g.) irēdnis. Jem dzeivu daleibu latgališu bēgļu komitejas Moskovas nūdaļas nūorganizēšonā un darbeibā, izpildeidams nūdaļas sekretara pinōkumus. Pēc Latgolas atbreivōšonas nu lelinīkim, atsagriž uz dzimtinī un teik ivālāts Satvērsme Sapulcē. Kaidu laiku izpylda miratisneša pinōkumus pī Latgolas apgobola tīsas, tad dorbojās nūdŭkļu departamentā kai nūdŭkļu inspektors un departamenta irēdnis.

Literariskū darbeibu O. R. uzsōka «Gaimā», kur ivītōti vairōki jō tulkōti stōti un originalstōsts «T y m s ā n a k t ī». Stōstā tālōta nabadzeigō zemnīka pŭsts. Kraukļu Andrivam, pidar sasta daleņa zemes, jōuztur lela saime: divi veči — dzymdynōtōji un četri mozgadeigi bārni. Vīns inōkuma olŭts nūdŭklim un pōrejom vajadzeibom — daži goboli lynu, tōpēc jys myužeigs parōdnīks tureigōkim kaiminim. Kad ciši saslymst Andriņa mozō meitine, jys ar gryuteibom vēļ sameklej porōdā 10 rubļu un brauc pa rudīņa nakts tymu 20 verstes uz piļsātu pēc ōrsta. Atsagrižūt mōjōs, dzērd sovā ustubā bērū dzīsmes — meitine myruse. Aizjemtū naidu jōsamoksoj ōrstam, bet myrušōs apglobēšonai jōpōrdūd pādeji gŭteņu.

O. R. snēdzis «Gaismā» un «Dryvā» arī vasalu ryndu rokstu lauksaimnīceibas ražeiguma paceļšonas vaicōjumā, kai arī rokstus par tureizeji latgališu dzeives ikōrtu, tōs ļaunōm pusem un izredzem uz gaišōku nōkŭtni.

Daudz rokstu polityski sabīdryskūs vaicōjumūs ivītōjuši Vladislavs Rubuļs un Pōvuls Laizāns, bet volūdnicyskūs Francs Kempss, Fr. Trasuns un St. Vaikuļs.

Pyulēdamōs paceļt tautas saimnīcyskū līmeni, «Dryva» daudz vītas veļtēja saimnīcyski ekonomiskūs vaicōjumu iztērzōšonai. Šymā nūzarē vysvairōk rakstejis Jezups Kindzuļs.

Jez. Kindzuļs (pseud. Čenču Jezups) dzimis 1883. g. Rēzeknes apr. Dricānu pog. Kurmu cimā. Leidz lelajam karam studēja Pīterpils universitates juridiskā fakultatē. Jēme dzeivu daleibu Pīterpils latvišu organizaciju darbeibā pī nacionalōs apziņas mŭdyņōšonas tautā, pīsadaļeidams pirmajā latgališu teatra pulcēnā. «Dryvā» roksta par lauksaimnīceibas vaicōjumim, par kooperācijas litom, vīnsātu un sādžu dzeivi un dažaidim citim vaicōjumim; vōda «Dryvas» lauksaimnīcyskū piļkunū. Lelajā karā, byudams par sanitaru, roksta ziņas «Dryvai» nu kara lauka. Snādz dažus rokstus arī

daiļliteratūrā (pseud. «Dzērkste»). Tai «Dryvā» ievērots jō stōsts «Pītereiša rībšona», bet 1931. g. atseviškā grōmotā iznōc jō stōsts «Ar kristu pret kristu».

Pēc atsagrīzšonas nu kara, jēm dzeivū daleibu pirmō Latgolas kongresa sanōkšōnas priksdorbu reikōšonā un, kai prezīdija lūceklis, — tō vadeišonā. Teik ivālāts Latgolas Pagaļu Zemes Padūmē un jēm dzeivū daleibu Padūmes darbeibā. Satvērsmes sapulces lūceklis un zemkūpeibas ministra bīdrs. Pādejā laikā, kai Latgolas Lauksaimnīceibas Bīdreibu Savineibas biroja vadeitōjs, nūorganizēja agronomiskōs paleidzeibas snēgšonu Latgolā. Ilgōku laiku redigej lauksaimnīceibas žurnalu «Latgolas Zemkūpis» un «Latgolas Lauksaimniku kalendaru».

Lauksaimnīcyskūs rokstus vėl snāguši: O. Turkopuļs, bkg s P. Tukišs (pseud. Pōvuls Vōrguļs), Aloizs Trasuns (pseud. Zemnīka dāls), Jōņs Grišāns (pseud. Sabuļu Jōņs) un c. «Dryvā» atrūnam arī jaunōkūs darbinīku vōrdus. Tai, tur sovu darbeibu literaturas laukā uzsōkuši: S. Putāns, J. Opyncāns un c.

„Dryvas“ redaktors K. Skrynda.

Dzeives gōjums. K. S. dzimis Daugavpiljs apr. Leiksnas pog. Mukōnu sādžā 1875. g. Pēc Leiksnas pogosta školās beigšonas mōcōs Pīterpils sv. Katras progimnazijā. Lai sameklēt leidzekļus uzturam, pasnādz privatstūpdes. 1893. g. K. Skrynda isastōj goreigā seminarā; ivārojūt jō sekmes mōceibōs, seminara vadeiba syuta jū turpynōt izgleiteibu goreigā akadēmijā, kuru K. Skrynda beidz 1901. godā.

Pēc akadēmijas beigšonas K. Skrynda nailgu laiku strōdoj kai školu kapelants Pīterpilī, bet dreizi teik pōrcalts taidā pat omotā uz Minsku, kur dorbojās leidz 1904. g. 1904.—1911. g. K. Skrynda jir Pīterpils goreigō seminara profesors un inspektors, 1911.—1913. g. Gatčinas draudzes prāvests, bet nu 1913. g. Pīterpils sv. Katras bazneicas draudzes pravesta vītnīks. Pēc Krīvijas revolūcijas, 1917. g. pavasarī K. Skrynda pōrbrauc uz Rēzekni, lai nūsadūt avīzes redigēšonai un grōmotu izdūšonai; lelinīku valdeišonas laikā K. S. teik izsludynōts par kontrrevolūcionaru un, lai izbēgt nu izarēkinōšonas, spīsts slēptis leidz vōcīšu inōkšonai Latgolā. Vōcīšim Latgolu atstōjūt, K. Skrynda emigrej uz Leitovu, kur Baptu draudzē strōdoj par paleiga bazneickungu. Izpīldeidams omota pīnōkumus pi slymojušim ar lipeigom slimeibom, jys saslymst ar izsytuma tiftu un 25. majā 1919. g. mērst svešumā. Pasateicūt Latgolas Školōtōju Savi-

Bk. Kazimirs Skrynda

neibas pyulem, 1921. g. decembrī Kazimira Skryndas mērsteigās atlikas teik pōrvastas dzimtinē un 20. decembrī guļdeitas Rēzeknes kopūs. Apglobōšonā pīsadaleja valdeibas un vysu Latgolas organizaciju pōrstōvi, kai ari gondreiz visi Latgolas kulturas un sabīdryski darbiniki un nāpōrradzamas ļaužu massas.

Sabīdrysks dorbs. Kad 1904. g. K. Skr. nu Minska pōrbrauc dzeivōt uz Pīterpili, jys teik īrauts latgališu nacionalōs atmūdas kusteibā un dreizi izavērza šōs kusteibas priksgolā. 1904. g. jys īt Muzykalōs bīdreibas valdē, turpmōkā darbeibā jys izpylda ari šōs bīdreibas vadeitōja pīnōkumus. Šymā dorbā jys pīrōda lelas organizatora spējas, vīnōdams pi bīdreibas pa Pīterpili izkleidūšūs latgališūs un seviški pyulēdamīs par latgališu jaunōtnes pulcynōšonu un latvyskō gora uzmūdynōšonu

Bk. K. Skrynda ar mōcušū jaunōtni Gatčinā.

jūs vydā. Tymā laikā teik ļūti daudz runōts par latvīšu volūdas īvesōnu Latgolas školōs. Tai kai šō uzdavuma realizēšona atsadur uz latvīšu skolōtōju tryukumu, K. S. sareiķoj Pīterpili 1907. g. pyrmūs latgališu skolōtōju sagatavōšonas kursūs, kuri turpynojās vairōkus godūs. Kursu uzturēšonai tyka vōkti zīdōjmi. Latgolas bazneickungu sanōksmē 1907. godā K. S. teik izraudzeits par «Dryvas» redaktoru. Avīzes vadeiōnai K. S. zīdōj vysu sovu energiju un dorba prasmi, izpīldeidams redaktora pīnōkumus napōrtraukti 10 godu; vīnoj ap avīzi vysus latgališu nacionalōs kusteibas radzamōkūs darbinikus. Pīsadaleidams Veiskupa Jōņa Cepļaka vizitacijā Sibirijas katōļu draudzēs 1912. g., K. S. seiki īpasazeist ar latgališu izcelōtōju dzeivi Sibirijā, snādz par tū pōrskotus «Dryvā» un caur «Dryvu nūdybynoj saites storp izcelōtōjim un dzimtinī. Lelō kara laikā K. S. jem dzeivu daleibu Latgolas bīdreibā palēiga kara uperim; jys voda šōs bīdreibas organizēšonas sapulci un izpylda bīdreibas komitejas lūcekļa un školu komisijas priksādātōja pīnōkumus. Jō uzraudzeibā šymā laikā tyka nūdybynōtas un dorbōjās ap 30 školas latgališu bēgļu bārnim, kai ari internati latgališu vydsškolu un studejušai jaunōtnei Pīterpili.

Krīvijā», «Kas doros vysā pasaulē», «Pīterburgas kronika» (kurā teik apgaismōta Pīterpiļs latgališu kolonijas dzeive), «Strōdnīku dzeive», «Zemkūpeiba», «Zineību orūds», «Tērga ziņas» un «Stōsti un Dainas» — bogōteiga daiļliteraturas nūdaļa.

„Jaunu Ziņu“ leidzstrōdnīki.

Pi redakcijas pastōvēja leidzstrōdnīku padūme, kura apsprīde un pījēme drukōšonas rokstus. Padūmes sastōvā īnōce: V. Krops, Fr. Kemps, P. Laizāns, J. Pabērzs, Vl. Rubuļs, A. Trasuns. Padūmes lūcekli beja arī golvonī avīzes leidzstrōdnīki. Fr. Kemps raksteja par latvīšu volūdu un latgališu ortografiju, par bazneicu lītom, kai arī leidzdorbōjās «Stōstu un Daiņu» nūdaļā. Vladislavs Rubuļs snēdze rokstus nūdaļai «Jaunumi Latvijā». P. Laizāns raksteja par ikš un ōrzesmes politysku stōvūkli un jaunōkim polityskim nūtykumim.

Pōvuls Laizāns dzimis 20. oktobrī 1888. g. Sakstagola pogostā. Pēc pogosta skolas beigšonas, P. L. turpynoļ izgleiteibu gimnazijā Pīterpilī, kuru beidz 1905. g., tad studej universitatē dobas zineibas un tīslītas. Kai gimnazists un students, P. L. jem dzeivu daleību tautyskōs atmūdas kusteibā. Jys pīsadola pi pyrmō latgališu dramatiskō pulceņa (1907. g.) nūorganizēšonas un jir aktīvs šō pulceņa izreikōjumu daleibnīks. P. L. jir arī vēsturiskō 1917. g. Latgolas kongresa daleibnīks, tad Tautas Padūmes un Satversmes Sapulces lūceklis. Kaidu laiku strōdōja kai tīsnesis, bet nu 1925. g. kai notars. Miris 1933. g. novembrī. P. L. pazeistams arī kai stōstu rakstnīks: Tērdzeibas skolas rokstu krōjumā «Jauneibas Dūmas» (1914. g.) ivītōts jō stōsis nu latgališu sadzeives — «Mīga Maiss».

J. Pabērzs ivītōjis avīzē lelōkū daļu nu sovim daiļliteraturas dorbim: stōstus un dzejulus.

Jurs Pabērzs dzimis 1891. g. Kolupa pogostā, pēc tautskolas beigšons mōcōs sv. Katras gimnazijā Pīterpilī, tad studej tīslītas Pīterpiļs universitatē. Kai gimnazists un students jem dzeivu daleību latga-

Jurs Pabērzs.

lišu nacionalōs atmūdas kusteibas vodušūs darbinīku pasōkumūs. Kļyva plaši pazeistams kai rakstnīks un dzejnīks. Breivōs Latvijas laikūs J. P. jem dzeivu daleību polityskā dzeivē: jys beja Satversmes Sapulces un 3. Saeimas lūceklis, ilgōku, vai eisōku laiku ijēme ministra bez portfeļa (1928. g.), tīslītu (1930. un 1932. g.) un tautas labklōjeibas (1934. g.) ministru posteņus. Pošlaik Daugavpiļs apgobola tīsas pīkšsādātōja bīdrs.

Arī rakstnīceibas dorbam šymā laikā jys veļteļ daudz laika. Tai, 1920. — 1922. g. un 1925. g. jys redigej avīzi «Latgalīts», 1925. godā daiļliteraturas žurnalu «Dzimtines Skaņas», ar sovim rokstim jēme dzeivu daleību laikr. «Jaunō Straume» un «Jaunais Vōrds».

J. Pabērža literariskā darbeiba. Nu visim nacionalos atmūdas rakstnieceibas darbinīkim, J. Pabērzs dailliteraturā jir devis vysvairōk. Jau kai gimnazists, J. P., tad 18 godu jauneklis, sōka raksteit dzejuļus, kuri pasarōda «Dryvā». Vysruseigōka Pabērža darbeiba dzejā jir 1912.—1914. godūs. 1913. g. J. P. izdūd savu pirmū dzejuļu krōjumu «P a v a s a r a S k a ņ a s». Tys jir pirmais atseviškā izdavumā iznōkušais dzejuļu krōjums pi latgališim. Turpmōkūs godūs J. P. pīsagriž vairōk stōstu rakstnieceibai, snādz ari pa garōkam dzejōjumam — poelai. 1924. g. iznōc J. Pabērža kūpōtais dzejuļu un stōstu krōjums «R ū z e s un Ē r š k i», 190 l. p. Krōjumā sakūpōti 83 dzejuli, vai garōki dzejōjumi un 17 stōstu.

J. Pabērža dzejuli pēc tūs satura sagrupejami šai: 1) tautyski nacionalais motīvs; 2) dobas lirika; 3) mīlas izjyutu atskaņa un 4) dažaidi motīvi. Pirmō grupējuma dzejuļūs izskaņ ti nacionalos atmūdas laiku motīvi, kuri nūdorbynōja vysu nacionalos atmūdas darbinīku dūmas un ceņtīņus: ceņa pret tysmu, kas vēļ volda dzimtinē, saucīņs uz gaismu un breiveibu. Lai ceļā uz gaismu jōpōrvar brīsmūnu, palādu, kraukļu bori, lai ceļš myglā un tymsā klōts un nivīna ceļa bīdra nav — lai ceņa par gaismu gryuta un navīnleidzeiga, tūmār tei pylna spora un panōkumu, kad sirdī kvēļ cereiba, ka reiz par dzimtini gaisma izauss, papspeiss spīdrī un jaukī saules stori, tymsas spēki byus uzvarāti un prūjōm bēgs. Tōpēc ikvīnam, kas mīļoj savu dzimtini un skumst par jōs tysmu, jōsadūd ceņā par jōs gaišōku nōkūtni, jōsadūd mūdynōt mīgā guļūsūs brōļus, lauzt vacōs myuru sīnas, vōrgu važas zemē mest. Dzejuļūs daudz spora, entuziazma un nalīkulōtas dzimtines mīlesteibas. Cenzuras apstōkļu dēļ, ceņa par gaišōku tautas nōkūtni tālōta simvoliski: kai ceņa ar tymsas spēku, palādu, kraukļu borim, plēseigim sunim un vilkim. Kai lobōki nu šō nūgrupējuma dzejulim atzeimejami sekuši: «Draugam» (9. l. p.); «Uz Prišku» (29. l. p.); «Nabādoj brōleit» (29. l. p.); «O, naskumsti draugs» (34. l. p.); «Ceļa draugim» (51. l. p.) un c. Simpatiski, pīvilceigi vairōki J. P. dzejuli, kurūs jys pēc tautas dzīšmu motīvim itērpis svešumā aizgōjēju ilgas pēc dzimtines.

Dzejuli, kurim par pamatu jemti dobas aproksti, jir liriski, idiliski-maigi un glezna'ni. Daži nu tim uzskotami par lobōkim tō laika latgališu rakstnīku dzejulim, pīm. «Viole» (24. l. p.), «Gonu dzīsmē» (35. l. p.), «ru plova» (39. l. p.) un c. Mīlas dzejuļūs daudz sentimentalitates, jūsmōšonas, kur pirmōs mīlas naivō izjyuta tālōta kai kaut kas svāts, lels un naaptverams. Filosofiski-sabīdryska rakstura dzejuļūs pasagoda pa interesantai dūmai, bet mozōk spora un jūsmas, tōpēc dzeja cīš nu rītma smoguma un izteiksmes sausuma.

Bez tam J. Pabērzs sarakstejis sekušus garōkus dzejōjumus — poemas. «D ū m a s J ō ņ a v o k o r ā» — tautas dzīšmu motīvā tālōts tautas liktīņs nu seņču laikim pōri svešu varu spaidim uz breivū Latviju. M ō t e s v ō r d i — garōks stōstejums par kaidas bōrineites liktini. Psihologiski interesants dzejōjums «Skūpais vecis», kurā spilgti un rakstureigi tālōta kaida skūpuļa, kuram naudas krōšonas kōre jir vyss, ōrprōta lekme un tai sekojuša nōve.

Pabērža stōstūs vārojam Latgolas sātu ļaužu sadzeives rakstura īpatneibas. Vosoras vokorā sōrtojas pigulnīku gunkurs, pi kura cīma puīši dzan jūkus un vad nūpītnas sarunas par sādžas dzeivi un mīlu. Zīmas garlaiceiba sadzan sādžas jaunōtni kaidā kaimiņa mōjā uz vakarušku; nūrit sarunas, kaidi svōti kurai meitai gaidami, cik bogōts jauņičs, cik «pasāgas» jaunīvei, kurai meitai natikt sīvōs; pa storpom gar-

monika r. un kadrili un jauniši laižās dejā. Vacokō paaudze, par priku bārnim un pusaudzim, ritinoj pōrsoku vērknī un nabeidz stōsteit atga dejumus nu pīdzeivōjumim un pīredzējumim bogōtōs zemniku dzeives. Nōc Zimas svātki, kyup skursteni un capās garšeigi kvīšu plōcini pī tureigōkim saiminīkim; bobuļu sātōs klōjās nabadzeigais kūču golds šāru nūskaņu šamā patriarchalā sadzeivē īnas atteiceibas ar nažēleigim kungim, kuru varmūceibas lik pukstēt sirdim straujōk, gatavōtis ceinai par breiveibu.

Pōri vysam nōc klusūs lauku dailums un piļneiba, par kuru pateiceiba izsokama pasauļa Radeitōjam. Skaņ bazneicas zvoni, sauc ticeigū tautu uz lyugšonu. Bazneicā dag sveces, varganes spēlej, karūgi augši gaisā pleivojās bazneicas procesijā ejūt, un ticeigūs dvēseles kyusoj svātlaimes izjūtā. Aizamērst ikdīnas kildas un ryupes, gribīs byut lobam un škeistam, Vīnkōrši rysynojās stōstejums; dažā stōstā vārojama tendence uz pamōceibu.

Ignats Assāns nūdaļā «Zīneibu orūds» snādz ziņas par cytu zemu un tautu dzeivi.

Ig. Assāns pazeistams kai aktīvs nacionalōs atmūdas laiku rakstnīks. Jys saraksteja un laide klajā vasalu rindu apcerējumu un stōstu: 1) «Kas vaineigs», stōsts, 1909. g. Tālōta nu dzimtīnes uz Pīterpīli peļņā atgōjušōs jaunās latvīšu meitīnes moraliskā pāzusšona un tōs sekas — pašnōveiba; «Roksts un grōmota» — vēsturisks apcerējums par rokstu un grōmotu drukōšonu un atteisteibu, 1909. g.; «Nadzer!» pamōcuši stōstēni, kurūs tālōta dzārōju naapskaužamō dzeive, 1911. g.; Kai dzeivoj latvīši Pīterpīli, 1912. g., tālōta Pīterpiļs latgališu kolonijas dzeive, latgališu nūsadorbōšona Pīterburgā un nacionalōs atmūdas centīni.

Bez tam Ig. Assāna izdevnīciebā izgōja arī Fr. Kempa un J. Pabērža stōsti.

Ig. Assāns dzimis 1868. g. Rēzeknes apriņķa Bukmuižas pogostā. Mōcējis vitejā tautskolā. Kai 20 godu jauneklīs aizgōja meklēt dorbu un peļņu uz Pīterpīli. Te jys ilgōkus godus strōdōja kai burtliča mōceklīs, vēlōk kai burtličis avizes «Novoje Vremja» tipografijā. Strōdōdams kai burtličis, pošizgleiteibas ceļā papyldynōja sovas zynōšonas. Dzeivi pīsadaleja Pīterpiļs latgališu sabīdryskā dorbā. 1918. g. peldūtīs Pīterpiļs vasarņeicu vītā. Līgovā, nūsleika.

Grīgors Mukt-Kveders īvītoj avīzē vairōkus stōstus: «Gaiļs», «Dzyl-na gūvu gaņa» un c. Vairōki G. Mukt-Kvedera stōsti pasarōdeja arī pyr-mā avīzē «Gaisma». Breivōs Latvijas laikūs arī laikrokstūs «Zemņika Ziņas», «Jaunais Vōrds» un «Jaunō Straume».

Stōstūs jys dzeivā un atjauteigā volūdā tāloj Latgolas sādžu sadzeivi un īrašas.

Ivēreibu uz sevi grīž G. Mukt-Kvedera pōrsoka «Palāda», («Gaisma» Nr. 13.), kurā jys simboliski tāloj tymsūs spēku (palādas) ceinū pret pasamūdušōm un naapklysojamōm ilgom pēc saules un gaismas. Stōstā «Gaiļs» losom, kai divi sādžōni — Jākubs un Pīters, sasanaidōja gaiļa dēļ; naida sekas — sādžas izīšona vīnsātōs un saimnīceibu īneseiguma paceļšona.

Teicamas spējas stōstu un tālōjumu raksteišonā parōdeja **Konstancija Daugule-Kemps** (pseud. Skaidreite). Jōs literariskō darbeiba sōcās jau 1906. g. Tad jōs pirmī dorbi teik nūdrukōti «Gaismā». Sovūs stōstūs Skadreite pīsaskar latvīšu pagōtnei. Garōkā stōstā «Komturs Rodrīgs» («Gaisma» Nr. 19.) tālōta breivūs latvīšu ceinā ar brutalū un vilteigū vōcu bruninīku pōrspāku. Latvīši gon teik uzvarāti, bet cereibu atsabreivōt nu svešu kungu varas nazauda. Latvīšu vacokais, Styprais krisdams nu Komtura Rodriga zūbyna soka: «Jo muna rūka tevis nasa-

snēdze, tod muna tauta sasnēgs tevi un tovu draudzi». Stōstā «Pirmī gaili» («Jaunas Ziņas» Nr. 11.) teik stōsteits par latgališu centinim pēc izgleiteibas XIX. g. s. beigōs un XX. g. s. pirmajā godu desmitē. Un pirmī sūli šamā laukā bejuši šaidi:

«Ikotru gavēņu mērēja garu ceļu da Reigas, zalta gabaleņus, kurus dabōja lynu vitā, sēja skusta styureiti, bōze syunajōs šķerbōs, vai aizšiva spylvynu golis...» «Dažs tāvs, kuram tys krōjumeņš sinu storpā labi viņ pīauga, glōsteidams napaklausīgōs lynainōs dāla sprūgas, sōka sovā prōtā dūmōt: «Lai byutu maņ pi vacuma, gūds nu laužu un nūpalns nu Dīva, — ka es sovu bārnu izvuiceitu par bazneickungu.» Reizi tai padūmōjis, gōdōja iys par tū un viņu nakt un diņ: plaudams sinu kuļsteidams lynus — vys par viņu tū pat.» Beidzūt: «Vinu rudiņa diņ ar veikšim, maizes kukulim un svīsta pūdeņu aizbrauce tāvs ar vysu dālu uz apriņķa mīsteņu. Atradis nūmetni pi kaidu gūdeigu laužu un stipri pīsacejis dālam nasalaist sovvalā un pīsulējis daudz reikšu par naklausēšonu, — laidēs da sātai. Tai sōcēs školņika, nōkušō bazneickunga gods.» Tōjōk losom, ka vacōkūs cereības izapildejušas — dāls klyvis par bazneickungu un vysai plašai apkōrtnei par dzeivu pīmāru, ka ari latviša cylvāks var tikt augstōkā kōrtā. Sōcēs vasala kusteiba pēc izgleiteibas igušonas: «Nūdžidōja pirmī gaili, satraucēja mīgu ūtrim un pēc... pēc izauss dīneņa.»

Bez tam K. D. uzrakstejuse gleznaiņu tālōjumu par Rāzna azaru, kai ari snāguse pōrskotus par pyrmōm latvišu teatra izrōdem Latgolā. Latgolas teatra puļceņu vajadzeibom saraksteja lugu «Gunsgrāks».

Konstancija Kempis, dzym. Daugule, dzymuse 1891. g. Sakstagola pogosta Garančūs. Beiguse sv. Katras gimnaziju Pīterpilī. Fr. Kempa dzeives bīdre.

Vēl mynami sekuši «Jaunu Ziņu» leidzstrōdnīki. **P. Lipiņš** — jam pīdar vairōki stōsti («Vylka bōba», «Dīva strōpe»), dzejuli («Gryuti laiki», «Pi mōtes kopa», «Tei viņa viņ», «Skritu, skritu» un c.), kai ari drama «Vacī un jaunī». J. Lipiņš pošlaik dzeivoj Krīvijā.

Jōns Mukōns — snēdzis vairōkus rokstus kuļturali sabīdryskūs vaicōjumūs, kai ari dzejīskūs tālōjumūs aprakstejis myusu dzimtines skaitōkōs vītas. J. M. miris kara laikā nu dylūņa.

Aloizs Trasens leidorbōjās zemkūpeibas nūdaļā, kritis leļajā karā.

Vaclavs Krops kaidu laiku vadeja «Jaunas Ziņas», tad palyka par avīzes leidzstrōdnīku.

Vaclavs Krops dzimis Vorkovas pogostā, Kaļvu sādžā. Pēc tautskolas beigšonas izgleiteibu turpnoj sv. Katras gimnazijā, tad goreigā seminarā Pīterpilī. Nu seminara izastōj un strōdoj kai mōjškolōtōjis pi Randaukas muižas pōrvaldņika, pēc tam dorbojās metalurgisku fabriku sindikatā «Prodomet» kai grōmotvedis. Kara laikā dorbojās kai grōmotvedis (pulkvēža pakōpē) gidrotechniskā daļā. Pīsadola Latgolas kongresā 1917. g. Latvijā dorbojās kai mīratīsnesis pi Latgolas apgobola tīsas. Miris 1928. g. Krōslōvā, kur ari paglobōts.

Literarisku darbeibu V. Krops īsōc «Dryvā» 1909. godā. Te iys īvitoj vasalu vērķni stōstu un apcerējumu. Jem dzeivu daleibu pi «Jaunu Ziņu» nūdybynōšonas, byudams par golyonū leidzekļu vōcēju avīzei. Nu sōkuma ari «Jaunu Ziņu» redaktors. Lai raksturōt V. Kropa stōstus, pīvessim viņa stōsta saturu — «V a c a n a u d a». Jōņa dīnas vokorā trejs vazumniki brāuc nu patmalem, īrauga uz piļskolņa guņteņu gaļejam un tycādami nūstōstīm par vacas naudas kalteišonīs it tū jemt rūkā. Uz piļskolņa teišam kotlā nauda līsmoj, bet kad naudas teikōtōji ker kotlū, apdadzyno j rūkas un tūmā pat breidī jīm uzbryuk malns suņs. Ōrprōteigōs bailēs vazumniki bāg mōjōs. Kad reitā vīns nu tim sasalasējis it pi bazneickunga izsyudzēt vakarejū klizmu, bazneicas pogolmā daboj dzērdēt jautru vagara stōstu par tū, kai vakar muižas piguņniki pījūkōjuši lātticeigūs naudas maklātōjus ar vardušu darvas kotlu.

„Jaunu Ziņu“ redaktors Vl. Rubuļs.

Dzimis 1887. g. Rēzeknē. Mōcējis Rēzeknes piļsātas skolā (1899.—1903. g.) un Pīterpilīs goreigā seminarā (1905. g.) Beidzis Charokovas universitates farmācijas nūdaļu. Jau nu 1905. g. Vl. R. ūjem vo-

dušu lūmu Latgolas nacionalās atmūdas darbinīku aprindās. Jys jem dzeivu daleibu Pīterpiļs muzykaliskas b-bas, b-bu «Gaisma», «Gimkurs», «Paleiga kara uperem» pūrvaldēs. Leidzdarbojās «Dryvā», rediģej «Jaunas Ziņas», «Latgolas Zemes Padūmes ziņojumu» (1917. g.) «Latgalīti» (1922.—1924. g.) un «Jaunū Vōrdu».

V. R. jēmis daleibu ari «Dryvas» feletona daļā, kur īvītōti vairōki jō tulkōjumi nu cyttautu stōstim un dzejom (nu L. Tolstoja, A. Tolstoja).

Bez tam «Dryvas» 1910. g. Nr. 36.—37. īvītōts garōks Vl. R. stōsts «Tērgōtōjs».

Vladislavs Rubuļs.

Kaidā Latgolas piļsēteņā vairōki latviši tērgōtōji sovōs būdelēs pi bazneicas nūsadorboj ar pašdareitō ols un uskūžamū pōrdūšonu. Policija pret jim nikō naišōc, jo apdzirdeita un uzpērcta. Vineigi vītejō bazneickunga ceīņa pret ļaužu apdzirdeišonu jūs traucej. Peļņas atlik loba tīsa, varātu dzeivōt pōrticeigi, bet caur ļaužu apdzirdeišonu igytō nauda nait lobumā — poši tērgōtōji pakleiduši dzeršonā un tai sekojušūs natykumūs. Taīda ari tērgōtōja Cērciņa dzeive, viņa dīna nu kuras reali un pōrlīcynōjuši tālōta stōstā.

Kai latvišu bēģļu centralkomitejas, Latgolas kongresa organizacijas komitejas (1917. g.), Latgolas Zemes Padūmes un Latvijas Nacionalōs Padūmes lūceklis, jem aktīvu leidzdarbeibu pi Latvijas tautas daļu apvīnōšonas un Latvijas valsts proklamēšonas priķšdorbim. Vālōk deputats vysōs Latvijas Saeimōs, 1921.—22. g. īķšlītu ministra bīdrys, bet sōcūt ar 1925. g. leidz šam laikam — tautas labklōjeības ministrs.

Dramatiskōs rakstnīceības sōkums.

Pyrēmōs latgališu teatra izrōdes teik izvastas Pīterpilī nu latgališu muzykalōs bīdreības sōcūt ar 1903. g. Pi bīdreības pastōv teatra puļceņš, kurā pīsadola lelōkō daļa nu Pīterpiļs mōcušōs un studejušōs jaunōtnes. 1907. un 1908. g. puļceņš izbrauc ar teatra izrōdem ari uz visim Latgolas lauku centrim, kur latvyskōs teatra izrōdes teik uzjēmtas ar sajyusmu. Irūsynōjums gyun lelu pīkrisšonu vītejūs darbinīku aprindās un dreīži latvyskūs teatra izrōžu sareikōšona īsaspīž vysattōlōkūs Latgolas styureišūs. Pyrmēmōs latgališu teatra izrōdēs Pīterpilī un Rēzeknē teik izvastas R. Blaumaņa lugas: «Zagli», «Lāunais gors», dažas A. Allunana lugas. Uz laukim (pa daļai ari piļsātōs), pīmārōtu skotuvu un teatra darbinīku tryukuma dēļ, šaidas lugas izvest nav īspējams, bet videjā dialektā dabojamōs lauku skotuvem dūmōtōs lugas pi teatra izrōdem napīrodušū skaiteitōju navarēja saisteit, jo naatspūgulōja skateitōjam pazeistamus un tyvus nūtykumus. Beja jōgōdoj par speciala repertuara sagōdōšonu. Parosti lugas ar saturu, tyvu vīnkōršō skateitōja sapratnei, tyka izvālātas kaidā svešvolūdā (pūļu vai krīvu) un tulkōjūt latvyski piļneigi pōrstrōdōtas, jemūt par pamatu latgališu sadzeivi. Tai kai lugu nūdrukōšonai leidzekļu nav bejis, tōs rūkrokstā pavairōtas atteiceiga

teatra pulceņa vajadzībom pīteikušā skaitā. Nu taidom lūgom atzeimējamas sekušas.

«Katreite», A. Korvat tautas luga 3 cēliņūs. Nu pūļu volūdas pōrcēle O. Skrynda.

Eiss satrus: tureigs zemniks Jākobs sadarinōjis savu meitu Katreiti kaimiņa dālam Jōnam. Tys gon miļōj Katreites draudzini Rūzi, bet precej Katreiti jōs pyura dēļ. Ari aizdzireibu svineibōs jys pigriž lelōku uzmaneibu na Katreitei, bet Rūzei. Jākoba audžu dāls Prānis, kas sirsneigi miļōj Katreiti jau ilgus godus, satrikts nu šaidas Jōna nakritneibas un naizbāgama Katreites pūsta lauleibas dzeivē, bet sorģōdams Katreites laimi un mīru pōrvar sovas sirdssōpes un klus. Caur nalaiameigu tīsōšonūs ar baronu zemes dēļ, Jākobs zaudej vysu savu ižzeivi. Jōns tagad atstōj Katreiti

Latgališu aktera pulceņš 1907 g. Stōv nu kreisōs: F. Logins, F. Kempis, O. Skrynda, Bondarevskis, Al. Trasuns un O. Laizāns. Vydā sēd: Nagļa, Višņevska, Gailāns un Bržezinska. Priškā: O. Rubyns un J. Kindzuļs.

un apsaprec ar Rūzi Katreite ciš: satriktas mīlas iluzijas un vacais tāvs palicis nabogs. Žēlds Moiša pīdōvoj gon izgōdōt Jākobam uzrauga vītu kaidā vītejō muižnīka uzjēmumā, bet par tū prosa lelu komisijas naudu, kuras Jākobs, prūtams, naspēj moksōt. Paleigā nōk Prānis, kura šymōs nadinōs palicis vineigais draugs un mīrinōtōjs, nūdūdams žeidam sovus itaupejumus, bet tryukstušū sumu jemās atleidzynōt Moišam ar dorbu. Jākobs un Katreite beidzūt saprūt, ka dziļō mīlesteiba uz Katreiti jir Prāņa pašaizlidzeibas cālūps. Katreite nōc pi slēdžiņa, ka jūtas uz Jōni beja vineigi aizraušona, nu kuras tū izōrstēja Jōna nakritneiba, bet škitamōs draudzeibas jūtas uz Prāni patiseibā ari jir eistō mīla.

P i a d v o k a t a. Jūks vīnā aktā. Pēc I. K. Lisenko-Konyča pōrstrōdōja Ontōns Rubyns.

Darbeiba nūteik advokata lauleibas šķēršonas litōs Jōna Ogurcāna kabinetā, kur vairōki klienti nūstōdeiti nāparostōs situacijōs: vīns klientis, idams pi ōrsta Ogurcāna, klaidaini teik pi advokata Ogurcāna, cyts klientis, izlasējis un napareizi sapratīs Ogurcāna vēstuli jō sīvai, nu greizsirdeibas satracynōts, isadrōz Ogurcāna kabinetā

un mēģinoj izarēķināt ar pirmū klientu, tod Ogurcāna sulaini, piemēdams tū par saiminiku; pidavom nōc vėl, jō trokō sivas mōte, beidzūt ari siva un pats Ogurcāns. Darbeiba risynoņās dzeivi un vītom lik skateitōjam sirsneigi pasasmit, cytaidi nikō rakstureiga lugā nav.

Vīna nu rūkroksta lugom ar cenzuras atzeimem par atļaušonu izrōdeit.

dakcija izdūd drukōtas, vai ari nūdrakoļ «Dryvas kalendārā. Populārōkō nu tom — «Pādeji divi rubli». Latvišu skotuvei sagatavōja un izdeve Ont. Skrynda, 1907. g. Seviški lelu pikriššonu šīs vīncēlīns īgyva uz laukim, jō tymā dorboņās tikai divas personas un vīņa vīgli izvadama uz vysvīnkōršokom skotuvem, Oficera Konstantīna moks sašļucis leidz divim rublim. Šūs divu rubļu izlītōšona pasateicūt denščīka Andriņa stulbumam, nalobojamai muļķeībai, rōda daudz tragi-komisku situaciju Konstantīnam, bet skateitōji izrōdes laikā napōrtraukti smeļās, pat leidz osorom.

1909. g. iznōc nu druka Alfas komedija 2 cēlīņūs, «O d u m s un Ī v a» brōļu Kaz. un Ont. Skryndu tulkōjumā; dūmōta kai bezmoksas pilykums «Dryvas» abonementim.

Dorboņās 3 personas. Nabadzeigs zemīks Odūms pōrmat sovai sīvai Īvai, ka caur sīvīšu ītipeibu un ziņkōreību pazaudeita paradize; tagad gryuši jōdzeivoj un jōcīš vōrgus un nabadzeību. Īva pōrmat Odumam slūkumu un taisnoņās, ka vīņa gon nabyuta tik vīnprōteīga un ziņkōreīga, kaļ jōs pyrmōte, un paradizes napazaudātu. Tū nūsaklausa grafs un aicynoļ obus uz pili, kur nūdūd jūs reicelbā greznu ustubu ar lepnu ikōrtu un bogōteigi klōtu goldu. Dzeive šaidā grezneībā jīm byušūt nūdrūšīnōta vysu myužu, tikai jōizpyldūt vīna nūteikumu: naasūt 3 stuņdes jōsaskota uz golda nūvitōtōs lepnōs vāzes saturs. Oti mīloņās un prīcoņās par ļauķū paradizeļ leidzeigu dzeivi. Bet Īvu pōrjem nairsokoma ziņkōreība isaskateit vāzē. Velti Odūms mēģinoļ atrunōt sīvu, lai tei kārdynōjumam napasadūd — vāzes vōks uz ocumirkli teik pacalts, bet tymā pat ocumirkli nu vāzes izlidoļ putneņš un paradizes dzeive zaudāta.

«P a š s l a p k a v e i b a», komedija 1 cēlīnī. Nu krīvu: volūdas tulkōjia Apol. Laurinovič. 1913. g. Dorboņās 5 personas.

Ontōns Ezeits ībraucis lelpilsātā, ilgōku laiku velteigi mekleļ kaidu nūsadorbōšonu. Dzeivūkļa saiminīks Kurkāns, kuram par dzeivūkli namoksōts jau ilgōku laiku, dzan Ez. nu dzeivūkļa oṛā. Tys pidraud izdareit pašnōveību; kad Kurk. uz breidi dzeivūkli atstōj, aizmērsdams tur pelem pērtkū arseniku, Ez. pašnōveību simuleļ. Kurk. kūpā ar muļķeīgū sūlaini Zepu mēģinoļ pašnōvniķu paslēpt. Isarūn pašnōvniķa krysttāvs un leigova un «pašnōveība» beidzās ar sadarinōšonūs. Lugā daudz ļautru breižu.

Šōs pyrmōs pa daļai smīklu, pa daļai sadzeives (Katreite) lugas ar vīglu un pi teatra izrōdem napīrodušam lauku skateitōjam saprūtamu saturu, sovu uzdavmu: pīradynōt plašas skateitōju masas pi latvyskom

Uz provinces skotuvem beja populāra luga «Žeids bucā».

Fr. Kemps tulkōjis pazeistamōs A. Čehova lugas «Lōcis» un «Precinīks». Rūkrokstā pasarōdeja ari pyrmō latgalīšu originalluga — Vaclava Kropa, «Dzeivais Myrūņs», 3 cēlīņūs. Lugā tālōts kaidis pogosta vacōkais, kurs sabīdreībā varātu daudz kū pozitīvu strōdōt, bet kurs nūsadevis izdzeivei. Tōpēc pogosta dzeivē jys jir «dzeivais myrūņs». Atzeimejama ari A. Sprūģa originalluga «Vēja grōbeklis».

Vairōk populāras un lauku skotuvem pīmarōtas lugas, «Dryvas» re-

teatra izrōdem, arī veice. Turpmōk rūnās jau lelōkas oriģinallugas, kurom vīla jēmta teiši nu tūreizejōs latgališu dzeives. Te jau radzam rakstureigus latvīšu tipus, lauku ļaužu sovstarpejas atteiceibas un sadzeives ikōrtu. Leidzkara laikā nūdrukōtas 4 šaidas lugas, kuras zamōk apskotom.

«G u n s g r ā k s». Drama 3 cēliņūs. Saraksteja K. Dauguļ (Kempa kudze). Nūdrukōta kalendarā «Daugava» 1912. g.

Darbeiba nūteik pōtrykuša saiminika Donota Strupuļa mōjōs. Strupuline grib sovu meitu Ani izprecēt pi tureigō, bet tūleigō Jura Pabērža; Ana un Strupuļa kolps Jōus, turpretīm, vīns ūtra stipri mīļoj un vīnam bez ūtra jīm dzeive likās naispējama. Lab-sirdeigais Donots byutu ar mīru pikrist meitas preceibom ar Jōni, bet jō gūdkōreigō sīva napīsakōp, nasaskotūt uz padiveigōs vacmōtes Ivas pīrunōjumu: «Bārni dorīt mīru, nabendejīt sova eistō bārna. Dorīt mīru — byus Dīvs jysu sātā.» Jōus naprōtā kōzu pīrkšvokorā aizdadzinoj Pabērža sātu.

Dramas darbeibas risynōjums vītōm gauss, bet jymā radzam daudz latgališu sovdebeigu vōrdu, lītu un īrašu, kuras myuslaikūs gōjušas zudmā, vai pamozam izzyud: raksteitī deči, jaunō sveita, bolti pērstaimi ar malnom aizodom, zōboku suseklis, kamļoti, skrituļaini goldauti, miša laika svātsvineigums, atlaidu gaidas, tērga burzma, kōzu reikōšonas skurba; un pōri par vysū — zemes mīlesteiba (dyumi kyup nu rudzeišim, pēc leita mīžu osni stīpās, un t. t.).

Vacī un jaunī. Dzeives bilde trejūs cēliņūs. Saraksteja Pīters Līpiņš. 1914. g. Nūdrukōta kalendarā «Latgale» 1915. godā. Dorbojušas personas — videjōs tureibas Latgolas saiminiki un jūs saimes lūcekli, vīns krūdziniks — pōrpūļōts Pymūs izreikojumu programas paraugs. latvīts un vīns žeids. Vēļ šūs saiminiku sātōs mōjoj vacūs laiku timseiba un gora nabadzeiba, kur vīneigō bauda — dzeršona ar jōs naapskaužamom sekom: nūnōkšonu izsyucēja — krūdzinika varā, kildōšonūs, lilēšonūs. Tūmār jaunō paudze jau īspaidōta nu nacionalōs atmūdas apgaismōšonas ideju kustēibas, redz sovu vacōkūs dzeives pūstu, un par vysom lītōm — dzeršonas lōstu. Jaunīši ilgojās atsasvabynōt nu šō dzeives lōsta, jūs vydā rūnās cylvāki, kas ar sovu cepteibu un krītnu dorbu ilgas pōrvērš eistīneibā, laigon tim jōpōrvar kaimiņu un vacōkūs nīvas un nycynōšonu.

Lugas saturs šaidis. Tīsas veiram Odumam Glemzam (tī, kas gryb jam glaimōt sauc tū par Glemzevsku) pēc tīsas sēdes ōrkōrteigas pagiras. Laigon pats sīna laiks, bet jys sēd pļovā un īr pīlneigi dorba naspējeigs. Situacļu izmontoj žeids Jankels, pīdōvōdams Odumam «zōles» — butelī šnaba, bet par tū praseidams kai atleidzeibu lōbōkū Oduma pļovas gobolu. Odums kārdynōjumam napasādūd. Turpmōkā darbeibā nūteik Oduma sīvas Mōras izaskaidrōšona ar krūdziniku Ceiruleviču, kurs gryb nūpēkt Mōras labvēleibu un mīlesteibu, atlaižūt Odumam porōdā dūtū sāklu pavasarī, jo tys dzārūmā sadadzynōjīs klētī ar vysu labeibu un sāklu beja spīsts jēmt pi krūdzinika pret lelom procentem. Ceiruleviča uzamōkšonu ar ribumu nūraideidama, Mōra aizasteidz prūjom, bet Odumam par sabīdrōtū pīsasūla Jankels — tim intereses asūt kūpejas: vīnam vajadzeiga Oduma pļova, bet ūtram — sīva. Vīņu sarunu pōrtrauc

Saitu Mus Bīde. (Smaja 1904.)

Wokors tryucigom školnicom par labu.

Prosa, nēmasa.

1. «Pasasteide» Smīksta gētiels vīnā aktē
Personas	Zūsāns, īvednis ...	Kgs. Mīdls, Kūderis
	Pīlova, Zūsana dīnigs ...	Bendareuskis
	Magdolna ...	Jēte Brēcīliska
	Slōņons, mījas sorps	Kgs. Laitans

Muteis Zūsana mōja

2. «Pādeji dīvi nībli» Komedija vīnā cēlini.

Personas	Končans, dīcevs ...	Kgs. Kempa
	Andrius, drašēniks	- Trusins

3. Dzeivos bildeis «Saitvija» ar kga © Škrindas deklamacļu

Beigōs doncošotu leidz 3st naklē.

õrprõteigais Pelka, kuram sekoj un tū dažaidi izzūboj vasals bors jaunišu. Pelka õrprõta lekmē apsyudz Ceiruleviču, ka tys sadadzynõjis Pelkas mõju, izvylynõjis naudu un atsedzis krūgu, bet Pelku nūdzirdējis un nūvedis leidz õrprõtam. Satracy-nõtais Ceirul. gryb pīkaut Pelku; tū glõb jauns zemniks Seimaņs Gudels, aizrõdeidams Ceirul., ka nalaimeigais runoj taisneibu, jo Ceirul. kūpā ar sovu sabidrõtū Jan-keli nūvedis leidz nabadzeibai, õrprõtam un nūzidzeibai na tikvin Pelku, bet ari dau-dzus cytus. Jaunišim Seimaņs põrmat, ka ti ar brandini acis aizlēuši volkojās dorba laikā un smejās nu cyta nalaimes.

Nõkušā celīni radzam Odumu, Ceiruleviču, Seimani un daudzus cytus cimūs pi Seimaņa leigovas Vincēs tāva Blauzgas. Jauniši dzid tautas dzīsmes, it rūtaļõs, bet vaci jau labi ireibuši. Ceļeigi pīsadzārušam saimīnikam na pa prõtam jaunišu nauz-kreitušõ, saskaneigõ un pīklõjeigõ laikā pavadeišona. Jys lileigi mēginoj rõdeit, kai pīcõjušis un doncõjuši tod, kad jys jauns beja, bet naspākā kreit zemē. Paleigā steidzās Seimaņs, bet Blauzga isadūmoj, ka Seimaņs vaineigs pi jõ izagõzšonas: dusmes uz Seimani vēl nyknõkas tõpēc, ka tys jū sauc «kungs Blauzga», navys «pan Blaževič». Ceirulevičs steidzās apsadzārušo Plauzgas sašutumu izmontõt, dažaidi aprunõdams Seimani un pīdõvõdams jemt Vinci par sīvu, kam Blauzga ar pīku pīkreit. Vince kategoriski pīetojās pasadūt tāva naprõtam, kurs izpūsteitu jõs laimi. Tāvs jū padzan nu sātas. Vince aizit par kolpyuni, kur cīteigi strõdoj pi sova kryst-tāva Oduma Ceirulā; ari Seimaņs cīteigi strõdoj sātā un mõcõs, nūlik atteiceigus ekzamenus un teik uzjems par grõmotvedi vītejā kooperatīvā. Tagad var nūdybynõt laimeigu saimes dzeivi. Incidents Blauzgas vīseibõs un tam sekojušs Vincēs un Sei-maņa krītnas dzeives un dorba paraugs līk apsadūmõt un lobõtīs kai labsirdēgam, bet dzāruma skurbā bezrakstureigam Odumam, tai beidzūt, ari Vincēs tāvam Blauz-gam.

J. Sprūģa drama cetrūs cēļiņūs «Dzeives mutulī». Izrõdem nu cenzuras atļauta 1910. g., rūkrokstā ari vairõkõs vītõs izvasta. Dru-kõtā veidā nõce klajā 1915. g. Lugā tālõta sādžu ikõrtas parostõ īpašeiba: kaimiņu nasamīrinojama sasanaidõšona, apstreidūt tiseibas uz niceigu ze-mes strēmeli, tam sekoj tīsõšonõs ar omota veiru pīkukulõšonu, apdzir-dēšonu un napatīsu licīnik meklēšonu, koļš beidzūt izputynõtas sātas un veseleiba. Tūs bārni gõjuši školā, sekõjuši nacionalõs atmūdas idejom un mērkim un vacõkūs streidēšonõs jim izalik seikunaiņa un nūsūdama. Šūs uzskotu dēļ, vacõki sait konfliktā ar bārņim, tūmār pādejūs idea-lizms, apsaļemšona sasnēgt lobõku dzeivi sev un dzimtinei un takts atteiceibõs ar vacõkim, panõc sasamīrinõšonu ar tīm un lobõkas dzeives iespējameibu.

Lugas saturs. Zemniks Dyums vosoras dorba dinā atbraucis uz pogosta nomu apsyudzēt sovu kaimīni Osnu, jo tys ratvareigi izaris rubeža ceļu un tõ suņs sakū-dis Dyumam rūku; kai licīniku Dyums atvede leidza sovu kolpu Osoru. Napagyun Dyums sovu syudzeibu izstõsteit pogosta skreiveram, kai pogosta nomā ībiāuc ari Osns, lai apsyudzēt Dyumu, ka tys jū pīkovis. Skreivers mēginoj sasanaidõjušūs kai-miņus samīrēt, bet velti. Syudzeibā pījemta un kaimiņi aizbrauc mõjõs. Tūmār Dyums atsagriž, lai padzirdēt ar olu skreiveti. Pa tū laiku pīdzārušais Osora teik ar Dyuma zyrgu nu tyta upē. Zyrgs beigts, Osora nūgul ilgõku laiku slimneicā, atspērgst, bet palik õrprõteigs. Zyrga un dorba dareitõja tryukuma dēļ pošā dorba laikā, tureigõ Dyuma saimesteiba stipri paputējuse, bet tīsõšonas kõre vēl nav pagõ-juse: pogosta tīsa atzeist, ka rubeža ceļš pīdar uz pusem obim saimīnikim, bet Dyums ar tū nav mirā. Naleidz meitas Veronikas aizõdejumi, ka tīsõšonõs velteiga. Lai gyut leidzekļus turpmõkai tīsas vešõnai, Dyums mēginoj izprecēt meitu vacam, lem-peigam, bet bogõtām starostai Stutel, laigon tei viņu nairedz, bet mīļoj Osnas dālu Põvulu. Veronika preceibas osi un kategoriski nūraida, tāvs pīdraud jū padzeit nu mõjom. Ari Põvulam konflikts ar sovu tāvu saimīnikõšonas dēļ. Tāvs Põvulu ilgõku laiku mõcējis školā. Tagad Põvuls školā gyutõs zynõšonas gryb pīlītõt sātā, nūstõdūt saimīceibas vešõnu uz racionalim pamatim. Tāvs tam kategoriski pretojās un põr-mat Põvulam, ka tū velti mõcejis un tērējis — tys tagad slynkojūt mõjõs, navys peļnejūtīs kur pi kanceļjas dorbim. Põvuls redz, ka vacõkūs aizspridumus jam pagai-dom nasarant, atstõj sātu un brauc svešumā, kur pījem kaiņas lelõkas saimesteibas vadeitõja vītū. Gon gryuti atstõt milamū Veroniku, bet tūtīs stypra apsaļemšona klyut patstõveigam, ikrõt naudas, grīztīs atpakaļ un nūdybynõt saimes dzeivi. Vero-

nika palik vintuļa. Laigon Stute vairs nauram, bet pēc viņas teikoj pogosta skreivera paleigs Skrebs. Veronika vysus precinikus nūraida un ilgojās pēc Pōvula. Pa tū laiku jei mēģinoj īspaidēt sovū tāvu, lai tys atstōj dzeršonu un kildōšonus ar kaimiņu, kas ļai pēc ilgom pyūlem ari izadūd. Pamosam nūlaistō Dyuma saimnieceiba uzplaukst. Ari Osora, izaōrstējis nu ōrprōta, atstōj dzeršonu un palik par centeigu un tureigu zemniku. Beidzūt, pēc vairōkim godim, nu svešuma atsagriž Pōvuls. Pasateicūt jō un Veronikas īspaidam, naidojušōs saimes sasamirēj. Lugā figurej ari ēģonite — tipiskō laimes zeilētōja, zagle un pyušlōtōja, un žēids — pauniks — Abrams.

«Jaunais dzejnīks», komedija divūs cēliņūs. Nūdrukōta «Dryvas» kalendarā 1917. g. Patiseibā tei nav komedija, bet fragments nu kaida jaunō dzejnika — ģimnazista Rudolfa Kukara pōrdzeivōjumim.

Kara un revolūcijas laiku rakstnīceiba.

Pasaules kars pōrtrauc latgališu nacionalōs atmūdas kusteibu — visim radzāmōkim rakstnīceibas darbinīkim jōsadūd karā. Vineigō tūreizejō latgališu avize «Dryva» sovūs rokstūs pigrize golvonū vēreibu kara nūtykumim. Kara brīsmes dreizi tyvōjās ari Latgolai — ļau 1915. g. Daugovmolas apvyda latgališi devēs bēģļu gaitōs. Beja jōģōdoj par paleiga snēģšonu tīm. «Dryvā» teik pōrrunōts vaicōjums par atteiceigas organizācijas dybynōšonu, kura vīnōtu svešumā nu kara pūsta aizdzeitūs tautišūs un snāgtu tīm moraliskū un materialū atbolstu. Tai rodōs paleiga kara uperem bīdreiba.

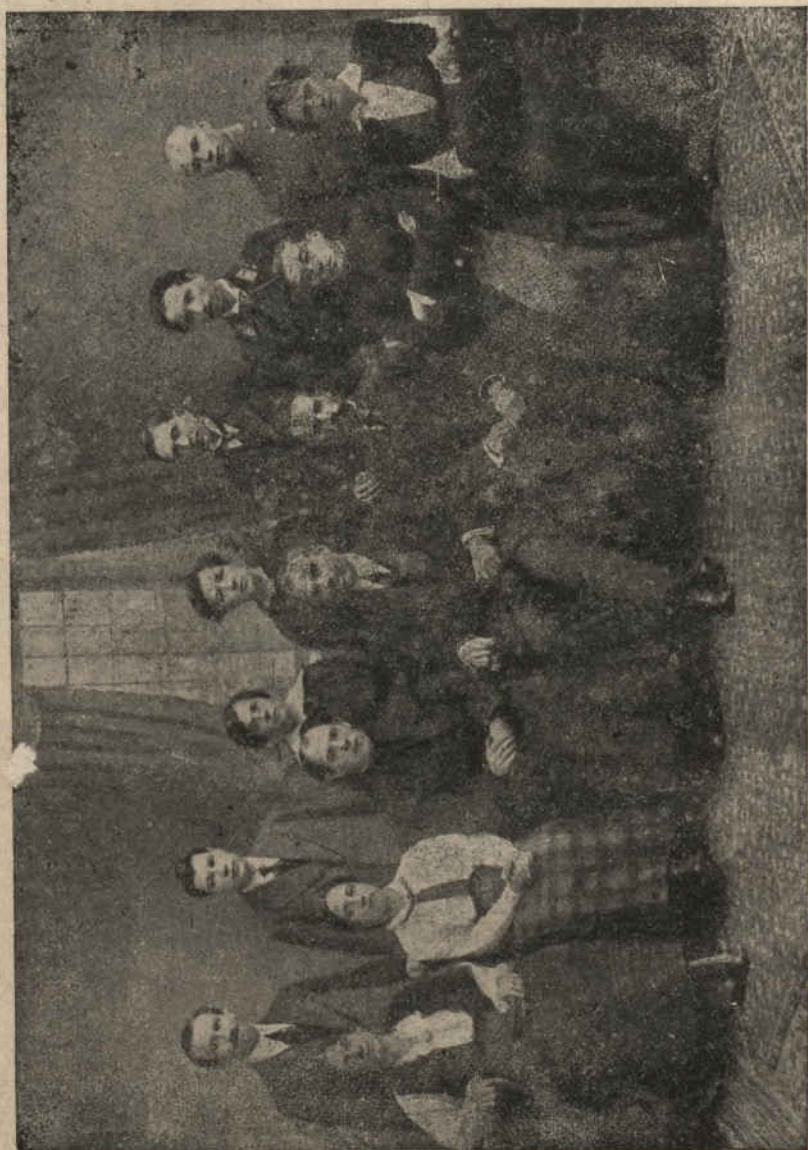
Karam īsavalkūt, beja skaidrs, ka kara beigom sekōs lelōkas politiskas pōrgrūzeibas tautu un valstu atteiceibōs. Ari latgališim beja jōnūskaidroj, kaidu stōvūkli tīm ijemt varbyutejūs pōrgrupejumūs. Beidzūt varēja kļyut par realu latgališu nacionalōs atmūdas sōkumā vairōkkōrt cylōtō dūma par saškaļdeitūs un atsvešinōtūs tautas daļu — Latgolas un Kurzemes ar Vydzemi, apvīnōšonu. Kotrā «Dryvas» numurī ļau sōcūt ar 1916. g. lelōkō daļa rokstu ari veļteita bīdreibas paleiga kara uperem darbeibas apskatei un latvišu zemes un tautas apvīnōšonas vaicōjuma iztērzošonai.

Bīdreiba paleiga kara uperem dybynōta 1915. g. 26. augustā Pīterpīlī. Bīdreibas pōrvaldē īit radzāmōki latgališu sabīdryskī darbinīki, tei apvīnoj ap sevi vysu latgališu inteligenci un nūdybynoj saites ar Latvišu bēģļu centralkomiteju. Seviški rūseigu darbeibu bīdreiba atteista 1916.—17. godūs, kad jōs uzturēšonā atsarūn 2 bēģļu patversmes, 2 patversmes mozgadeigim, virtuve, gaļdniku un drēbniku darbneicas, 6 školānu kūpdzeives, 8 pamatškolās un skolōtōju sagatavōšonas kursī Pīterpīlī, kaļ ari 24 patversmes — školās un 1 zemkūpeibas škola Latgolā. Školōs tyka pasnāģta latvišu volūda. Bīdreiba pulcynoļ latgališu bēģļus svešumā, atģōdynoj tīm naaizmērst sovas tāva mōjas, sovū dzymtū volūdu, audzynoļ jaunū paaudzi nacionalā gorā, pasorgōdama tū nu nacionalōs un saimnīcyskōs būjā ejas. Reevaķuācijas laikā bīdreiba paleidz bēģlim atsagrižt atpakaļ dzimtinē.

Kaļ latgališu inteligences dūmu izpauģēja, b-ba pōrrunoj ari dzimtimes turpmōkūs liktīņus un apzeimeļ Latgolas turpmōkōs polityskōs gaitas. Pīsadolūt Latvišu bēģļu centralkomitejas paplašinōtōs apsprīdēs, b-bas pōrstōvi nōc ar pōrdūmom un planim par tautu daļu apsavīnōšonu. Tamā pat laikā apsavīnōšonas vaicōjums vyspuseigi teik izdebatēts

«Dryvas» slejās un rūn pozitīvu atrisinājumu 1917. goda 15. martā nu b-bas sasauktā latgališu sabīdrysķu darbīnķķu sapuļķķē, kurā ar nūspīdušu bolsu vairōķķumu teīķķ iznasts atzynums par tautas daļu apvīnōķķonas napīķķīķameību. Sapuļķķē teīķķ īvālāta latgališu organizācijas komīķķija, kuras uzdavumā ītīķķpst izstrōdōt apvīnōķķonas programmu un sasauķķt Latgolas kongresu programmas pīķķemķķonai. Taidā ķōrtā, latgališu bīdreība paleīga kara uperem beķķa par ap-

Latgališu b-bas paleīga kara uperem komīķķeķķa.

Sēd (nu ķķreisōķķ) R. Skroman, V. Seīķķ, bķķķķ K. Skrynda, Vl. Rubuļķķ, F. Logīns, bķķ. P. Apķķīnīķķ, A. Brķķezīnsķa. Stōv (nu ķķreisōķķ) B. Ostrovskīķķ, Paunenķķ, M. Skrynda, F. Brīķķs, S. Yubuļķķ, J. Pabērzs un Grīķķāns.

savīnōķķonas pīķķķķdorbu veīķķēķķu un Latgolas kongresa (1917. g.) sasauķķēķķu.

Latvīķķu apvīnōķķonas vaīķķōķķjums teīķķ izdebatēts 1915.—1917. g. «Dryvas» slejōķķ. Őam nūlyukam avīķķe vairōķķ ķai dīvu godu laikā veļķķej gōndreīķķ īķķķotrā numurā vīnu vai vairōķķus rokstus, ļaudama izsmēķķuķķ īķķdebatēt apsavīnōķķonas pozitīvōķķ un varbyuteķķōķķ negatīvōķķ sekas, sagatavōķķjūt sabīdrysķķ dūmu apsavīnōķķonai par lobu, kura arī īzapaude 1917. g.

kongresa lēmumus un atzynomus. Mynātūs rokstu nūsaukumi, storp cytu šaidi: «Latvišu tautas eistais vārds» (1916. g. Nr. 34.—35.); «Mums jāstrādā kūpeigim spēkim» (1916. g. Nr. 36.); «Vai vini gryb?» (1916. g. Nr. 38.); «Latvijas apvīnōšona» (1916. g. Nr. 39.); «Latgalijas nōkūtne» (1916. g. Nr. 40.); «Vīneibā spēks!» (1916. g. Nr. 41.); «Par latvišu tautas apvīnōšonu administratīvā, tautyskā, nacionalā un kuļturalā ziņā» (1916. g. Nr. 43.—44.); «Vīnōšonōs litā» (1916. g. Nr. 45.); «Vēl kaids vārds par myusu tautas daļu apvīnōšonu» (1916. g. Nr. 6.); «Latvijas apvīnōšonas līta» (1916. Nr. 48.); «Dīvs, svētej Latvijū!» (1916. g. Nr. 50.); «Vīneibas sapni» (1917. g. Nr. 8.); «Latvišu pašvaldeība» (1917. g. Nr. 10.) un daudz cytu.

Pēcrevolūcijas pūsma laikroksti. 1917. g. februara revolūcija un tai sekojušū nūtykumu straujō gaita dzeivi atsasauc arī latgališu avižnīceibā. Pasarōda vasala rinda jaunu laikrokstu; pa lelōkai daļai tī pēc dažim, vai pat pyrmō numura apsastōj. Ilgōku myužu pīdzeivoj vīneigi «*Łaužu bols*», kurs iznōc Pīterpili 15. IV. 1917. g. un apsastōj julijā 1918. g. Avīze iznōc reizi nedelā, tū izdūd Latgolas Tautas komitets un par redaktoru pasarokstā *Ignats Assāns*. Dzeivu daleību avīzē jēme *Fr. Kemps*. Ap «*Łaužu bols*» apsavīnoj aprindas, kas naapmīrinōtas ar 1917. g. kongresa lēmumim un proponej autonomijas pīškēršonu Latgolai. Storp «*Łaužu bols*» un «*Dryvu*» nūsarysynoj dzeiva polemika šymā vaicōjumā. Dreizi pēc februara revolūcijas Rēzeknē nōc klajā «*Breivais vārds*» (10. III. 1917. — 14. IV. 1917.), bet pēc 6 numurim apsastōj. Avīzes redaktors un izdevejs ir *Edvards Kozlovskis*. Viņam pīdar arī lelōkō daļa avīzē īvitōtūs rokstu. Avīze izraudzējuse sev devizi: «Lai dzeivoj breivō, apvīnōtō Latvija»; šymā vērzīnī arī nūsarysynoj jōs darbeiba.

Eduards Kozlovskis dzimis 1878. g. 18. oktobrī Varakļōnu pog. Masalsku sādžā. 1893. g. beidzis Varakļōnu tautskolu. 1897. g. dūdās uz Pīterpili un izastōj kai burtliču mōceklis A. Marksa tipografijā. Pēc drukas mōkslas kursa beigšonas strōdoj vairōkōs tipografijōs Pīterpili, turpynōdams leidz ar tū vyspōrējū izgleitību privatūs kursūs gimnazijas 4 kl. apmārā. Jem dzeivu daleību Pīterpils latgališu nacionalā kusteibā. Sastōv par bidri socialistu-revolucionaru slapynūs pulceņūs. Jem aktīvu daleību 1904.—1905. g. namīru kusteibā Latgolā, propogandēdams storp zemnikim jaunas republikaniskas idejas un muižu zemu pōrjemšonu valsts fondā dēļ sadaleišonas zemnikim. Jem daleību tipografijas «*Dorbs un Zīneiba*» nūdybynōšonā Rēzeknē (1912. g.) un strōdoj tur, kai tehnisku dorbu vadeitōjs. 1916. g. kūpā ar *N. Rancānu* nūdybynōj pī tipografijas burtliču školu, kurā nūsadorboj kai školōtōjs. Pīsadola Latgolas kongresā 1917. g. un teik īvālāts Latgolas zemes padūmē. 1920. g. izpylda apriņķa valdes lūcekļa omotu; 1921.—1923. g. vōdā tipografiju «*Grōmota*» Rēzeknē; 1923.—1926. g. strōdōj Latgolas pogostu savīneibā. 1932. g. izdūd un redigej avīzi «*Dryva*». Nu 1933. g. strōdoj kai Rēzeknes pīlsātas valdes sekretars un pādejā laikā kai valdes lūceklis.

Eduards Kozlovskis.

Dorbōdamis kai tipografiju vadeitōjs *Ed. Kozlovskis* nūvāroj, kaidu lauku vīnkōršam laseitōjam pīmārōtu grōmotu tērgā tryukst un šū rību mēginōj aizpīldeit, laisdams klajā vasalu vērkni goreīga, praktyska satura un školu grōmotu, kūpskaitā

põri par 20. Atzeimēsim šaidas Ed. Kozlovskā izdūtās grōmotas: 1) «Loba sākla» I.—III. daļas. Izturēja vairōkus izdavumus, jo pēc latvišu volūdas ivesšonas Latgolas skolōs 1916.—1917. g. vairōkus godus beja vineigō losomō grōmota latvišu volūdā; 2) Gramatikas aizdavumi, 1912. g.; 3) Tautas dzismes, 1915. g.; 4) Tautas meikles, 1914. g.; 5) Krīvu—latvišu—vōcu vōrdneica; 6) Krysta ceļš; 7) Taisneibas vōrdi; 8) Jemīt un ēdit; 9) Par vysusvātōku sakramentu; 10) Ministrantura; 11) Gavēna stupdes; 12) Cylvāku draugi; 13) Kalendarī «Latgale», 1915. g. un «Aglyuna», 1917. g. un c.

Ed. Kozlovskam leli nūpalni pi latvišu grōmotu populārizēšonas tautā.

Latgolaš kongresā (1917. g. 26. IV.) īvālātō Latgolas pagaidu zemes padūme laiž klajā savu laikrokstu — «Latgolas pagaidu zemes padūmes ziņōjums». Iznōkuši pavysam divi «Ziņōjuma» numuri; pyrmais num. 10 000 ekzemplāru skaitā iznōc 25. V. 1917. g. Pīterpilī, Vl. Rubuļa un V. Seiļ redakcijā. Tymā deklarētas latvišu pašnūteikšonas tiseibas, kai ari aicynōti vysu tautelbu Latgolas īdzeivōtōji uz sasaprasšonu 2. num. iznōc Rēzeknē 29. X 1917. g.

Latgolas Pagaidu Zemes Padūmes ZIŅIŅOJUMS.

15. mājā

N 1

1917. g.

Latgolas pagaidu zemes padūme izdevusi šo laikrokstu «Latgolas pagaidu zemes padūmes ziņōjums» 2. num. iznōc Rēzeknē 29. X 1917. g. V. Seiļ un S. Kambalā redakcijā. Tymā snāgts pōrskots par padūmes darbeibu, nu kura radzams, ka Latgolas pagaidu zemes padūme kūpā ar cytom latvišu organizacijom pyulējās panōkt Latvijas autonomiju Kerenska laikā; īsnēdze krīvu valdeibai memorandu, lai Latgolu atšķir nu Vitebskas gubernas; propogandēja storp latvišu īdzeivōtōjim Latgolā apsavinōšonas ideju; ceptēs lai vitejōs pašvaldeibu un valsts īstōdēs byutu pōrsvors latvišim; ryupējās par školu nacionalizaciju un latvysku školas grōmotu sastōdeišonu; syutēja sovus pōrstōvus Latvišu pagaidu nacionalā padūmē.

Lelinīku varai nūsadybynojūt 1918. g. sōkumā Rēzeknē izīt: 1) nedeļas laikroksts «Latgolas izpyldu komitejas ziņōjums» — Latgolas zemnīku, strōdnīku, kolpu un karaveiru organs, kuru redigej speciala komisija: F. Greivuls, Zarkevičs un c.; 2) «Breivais Latgalīts», lelinīku (boļševīku) frakcijas organs, sōcūt ar 11. I. 1918. g., kuru izdūd 2 reizes nedeļā latgalīšu sekcija pi «Iskolastrela»; 3) «Orōjs», izdūd Rēzeknes izpyldu komiteja un redigej P. Līpiņš. 1918. g. vōcīši okupej Latgolu un visi trejs laikroksti apsastōj. Vōcīšu okupācijas laikā bk. K. Skrynda atjaunoj nu lelinīkim slāgtū «Dryvu», nūsaukdams tū par «Jaunū dryvu»; 1918. g. 15. jūlijā Pīterpilī iznōc «Karūgs» — latvišu katōļu laikrōksts, latvišu katōļu savīneibas izdavums, redaktors D. Grišāns. Pēc dažim numurim laikrōksts apsastōj, jo lelinīki tū nūlīdz.

1918. g. beigōs Moskovā izīt «Taisneiba» — Latgolas proletariata laikrōksts. Nu sōkuma tū izdūd Latvišu nacionalu lītu komisariats, bet pēc lelinīku varas atsajaunōšonas Latgolā, sōcūt ar 16. I. 1919. g. komunistu partijas Latvijas Latgolas rajona birojs. Avīzi redigej V. Zeimāls, nu 16. I. 1919. g. A. Zarkevičs, I. Zvidris

un J. Opyncāns (nu I. V. 1919. g.). Pēc Latgolas atbreivōšonas nu lelinikim laikroksts apstāj. (1920. g. janvari).

Latgališu nacionalōs kusteibas idejas drudzainā un nūtykumim bogotajā pēcrevolūcijas pūsmā, kad polityskas pōrmaiņas sekoj vīna ūtrai un polityska vara Latgolā nōc nu rūkom rūkōs, vēl tūmār aizraun un sajūsmynoļ latgališu mōcušū jaunōtni, lelōkō daļa nu kuras kara laukam Latgolai tyvojūtis pōrsacāluse uz Pīterpili un koncentrējās latgališu bēgļu komitejas internatūs.

Pīterpiļs mōcušō jaunōtne grupejās ap 1916. g. beigōs dybynōtim jaunōtnes puļcenim «Tāvaine» un «Straume». «Tāvaines» dybynōtōjs un idejiskais vadeitōjs — bk. P. Apšiniks. 1917. g. janvari «Tāvaine» izdūd žurnalu rūkrokstā — «Strauteņš». Iznōce 3 žurnala numuri pa 32 l. p. kotrs.

Žurnalā daudz rokstu, nu kurim jaunōtne var smeltis praktyskūs padūmus, pim.: «Ar uzmaneibu losi! draugus», «Par grōmotu laseišonu», «Izaturēšona pi golda», «Sevis izturēšona laudīs», «Nazaudejam bezaugleigļi laika». Radzamu vītu ijem filosofiski iztērzōjumi ticeibas vaicōjumā («Uz azara»). Ši iztērzōjumi snāgti disputa veidā, kurs nūteik storp naticēigim doktoru un studentu nu vīnas puses un ticeigajim — školōtōju, juristu un mōjas saiminiku nu ūtra. puses. Ticeibas svēteigums un naticēibas pūsts izcaltis ari garōkā stōstā «Kas uzvarēja». Nu pōrejim žurnala stōstim un tālōjumim skaļ jūsmēigs čālojums par dobas idilysku dailumu, laimi, mīlas naivū sentimentalitāti un ilgas pēc cālim un augstim mērkim. Pōrdzeivojamis nūtykumu tragika: kars un bēgļu gaitas — tālōta tikai pōrs stōsteņūs. Vins nu tim: «Jōneiša liktiņš» piskaitams pi lobōkim stōstim latgališu rakstnīcībā.

Žurnala „Strauteņš“ titullopa.

Revolūcijai sekojušū nūtykumu gaita atrūm abolsu ari mōcušōs jaunōtnes aprindōs. Rūnās spors un griba jemt daleibu leļajūs nūtykumūs. Leidzšinejōs organizācijas («Tāvaine» un «Straume») jaunōtni vairs navar saisteit. Napīcīšameiba pēc organizācijas, kura vīnōtu pēc dorba olkstušū jaunōtni — acimradzama. Pi taidim apstōklim 1917. g. 16. juliā nūsadybynōja Latgolas latvīšu jaumeibas savīneiba, aba sadraudzeiba, kura izdūd žurnalu «Gunkurs». Žurnala pyrmais numurs izit 1917. g. 25. augustā Rēzeknē. Tū redigeļ J. Zvidris. Nr. 2.—5. izit Pīterpili. Nr. 2.—4. redigeļ Vl. Zeimāls un Nr. 5. — D. Trūps. Ar Nr. 5., kurs izit 20. feberuari 1918. g. žurnals apstāj.

«Gunkurs» turpynoļ nu «Strauteņa» isōktōs gaitas: rokstūs tei pat tematika: dzimtine, dobas idilyskais krōšņums, pyrmos mīlas izjūtas, teiksme pēc augstu un cālu idealu pipildējuma. Izpalykuši vīneigi roksti uz moralyski-religyskom temom, bet tūs vītā dažūs rokstūs izskaļ revolūcionari motivī, vēl dizgon naļvi un nadržūši, kai atī jaunekleigō jūsmōšona par igytū breļveibu un aļcynōjums vīnōt jaunōtnes spēkus dorbam tautas lobōkai nōkūtnei. Sei jūsmōšona nūteik laikā, kad ōrpūs Latgolas studentejušōs jaunōtnes internatim nūsarysynoļ apvāzums pēc apvāzuma, trakš lūzmetēji un sprōgst bēmbas.

«Strauteņā» un «Gunkurā» leļdzdorbojās: J. Zvidris, Vl. Zeimāls, J. Opyncāns, A. Barkane, S. Putāns, Grodņa.

GUNKURS**JAUNIBAS ŽURNALS.**

Izīt 1 reizi mēnesī.

Maksa 30 kap.

Rukroksti, naidu un wysu korespondenci redakcija lyudz syutit pa adresei: Петроградъ, Вуленчыйй 14 кв. 14 Ва. Золнано.

Wysi rukroksti pec wajadzibas teik snaisyoti un izloboti. Redakcija atpakaļ rukrokstus nikaidā ziniā naisyuta.

Rukroksti bez pylnas adresei un paroksta nateik piemti.

Aboneļonas maksa leidz 1 janw. 1918 g. — 1 rub. 50 kap.

Jaunibas lozungs — taisniba.**Jaunibas tecins.**

Žurnala „Gunkurs“ titullopa.

kusteiba Latgolā, tōpēc revolūcijas un tai sekojušu aūtykumu sōkumā jei tōlanurealōs dzeives. Bet laiks ari jaunōtni aizraun leidza: daži nu nasenejim nacionalūs ideju paudējim klyust par aktivim internacionalistim un komisarim.

A. Karklinik, P. Brikuls, Ed. Kozlovskis, D. Trūps, Fr. Zeps un c.

«Strautena» un «Gunkura» roksti līcynoļ, ka lelūs pōrvērtēibū laiku sōkumā Latgolas jaunōtne vēļ ņav pōrdzeivōjuse nacionālōs atmūdas sapnus, kurus jūssirdīs idēdze nacionalōs atmūdas

VI. Jaunok̄o latgališu rakstnīceiba.

(Eiss pōrskots.)

Prīkšvōrds. Par rakstnīceibu, kura apskateita īprīkšējōs nūdalās, varēja snēgt zynomus atzynomus un nūvērtējumus, jo tur apskateitō darbeiba galegi nūslāgta un literaturvēsturnīkam jū īspējams vārōt vōdūtīs nu vēsturiskas perspektives. Jaunok̄o latgališu rakstnīceiba veidōjās un vēl veidōjās myusu laikūs un myusu ocu prīškā un jōs kvalificēšona un nūvērtēšona nu literaturvēsturiska veidūklā var iznōkt subjektiva. Tōpēc apskotīt latgališu rakstnīceibas atteisteibas gaitu pādējūs godūs, apsarūbežōsim ar konspektīvu vyspōreju pōrskotu, seikōkus iztērzōjumus un nūvērtējumus atstōjūt nōkūtnei.

Vyspōrejaiss raksturōjums. 1920. g. janvarī Latgola feik atbreivōta nu lelinīkim. Pamozam atsajaunōj normala dzeive. Vārojama rūseiba ari rakstnīceibā: izīt vairōki laikroksti, pasarōda atseviški izdavumi daiļliteratūrā un cytōs rakstnīceibas nūzarēs. Nacionalōs atmūdas rakstnīceibas darbinīki pīredzējuši sovu idealu — breivū un apvīnōtū Latviju. Daudzi nu tīm stōjušīs pi jaunōs valsts uzbyuves un vadeišonas dorba un darbeibu literariskā laukā pagaidam, vai uz visim laikim atstōjuši. Jūs vitā stōjās vasala rinda jaunu rakstnīceibas darbinīku, kuru rakstnīceibas gaita un spējas veidōjās jau breivōs Latvijas laikūs.

Periodiskō literatura.

Nedeļas laikroksti. Nu 1919. g. leidz šam laikam iznōkuši vai turpynoj iznōkt pavysam 14 nedeļas laikrokstu.

«Latgolas Vōrds» sōce izīt 1919. g. 31. julijā un turpynoj izīt leidz šam. Avizes redaktori: leidz 1921. g. O. Turkopuļs; nu 23. II. 1921. g. leidz 1926. g. O. Velkme; nu 6. I. 1926. g. leidz 1928. g. dek. J. Velkme; nu 4. VII. 1928. g. leidz 1929. g. Dr. J. Miglinīks; nu 17. VII. 1929. g. leidz 1934. g. J. Ikovnīks; nu 16. V. 1934. g. bk. P. Rudziņs un nu septembra 1935. g. prof. Žuromskis. Avizi izdūd Kristeiģūs Zemniķu — katōļu partija (nu sōkuma — savīneiba) un tei itur māroni klerikala vērziņu. Nu 1935. g. izdevējs — redaktors vīna persona.

«Latgalīts» — polityskais sabidryskais un literariskais zemniķu nedeļas laikroksts; izīt nu 5. III. 1920. g. un apsastōj 1926. g. Par redaktorim bejuši: S. Kambala (1920. g.), J. Pabērzs (1921.—1922. un 1925. g.), J. Kindzuļs (1922. g.) un Vl. Rubuļs (1923.—1925. g.). Avizi izdūd latgališu b-ba «Kutura», bet 1922. g. izdevnīceibu pōrjem Latgolas zemniķu partija; itur māroni demokratisku vērziņi.

«Jaunō Straume» — progresīvs, sabidryski literariskais laikroksts, izīt nu 12. III. 1921. g. leidz junijam 1934. g. Redaktori: 1921.—1929. g. Jezups Trasuns, 1929.—1934. g. Vl. Sylanža. Avizi izdūd «Dorba partijas Latgolas organizācijas centra komītets», 1922. g. izdevnīceibu pōrjem «Latgolas dorba partija», 1927. g. — komandit s-ba un 1932. g. — Jezups Trasuns. Latgolas dorba partijas, vālōk Latgolas progresīvōs apvīneibas orgāns.

«Laužu Bolss» — Latgolas tautas apvīneibas gazeta, 1922. g. Redaktors — Fr. Kempss. Iznōkuši 5 numuri.

«Tautas avīze» — sabīdryski-literārisks un politiski-ekonomisks bezparteijsks laikrosts, 1922. g. Redaktors Stan. Kublickis. Iznōce 9 numuri.

«Zemņika Bolss» — Latgolas demokrātu avīze, 1924.—1926. g. Redaktori: 1924.—1925. g. — V. Roskošs, 1926. g. — Fr. Zeps. Izdevējs — Latgolas demokrātu partija.

«Latgolas Dorbs» — Latvijas socialdemokrātu strōdnīku partijas Latgolas apgobola komitejas laikrosts, 1924.—1931. un 1934. g. Redaktori: B. Būmeisters, 1924.—1929. g. St. Belkovskis, 1930.—1931. g. un J. Viškers 1934. g.

«Zemņika Ziņas» — Latgolas zemņiku avīze, izīt nu 11. XI. 1926. g. leidz 19. VI. 1931. g. Redaktori: 1926.—1929. g. Fr. Zeps, nu 1929. g. ūtras puses leidz avīzes apsastōsonai Jez. Uļjans. Avīzi izdūd Latgolas demokrātiskō zemņiku apvīneiba.

«Latgolas Socialdemokrāts» — politiska un sabīdryski literāriska avīze. Latgolas socialdemokrātiskōs zemņiku un strōdnīku partijas izdavums, 1928. g. Iznōkuši tikai daži numuri. Redaktors: J. Opyncāns.

«Latgolas Sorgs» — Latgolas zemņiku un pašvaldeību darbinīku apvīneibas avīze, 1930. g. Iznōkuši divi numuri.

«Jaunais Vōrds», — Latgolas zemņiku laikrosts. Izīt nu 2. VII. 1931. g. leidz šam laikam. Redaktors J. Uļjans. Izdūd Latgolas zemņiku progresivō apvīneiba, bet nu 1934. g. Nr. 12 — Vladislavs Rubuļs.

«Dryva» — Latgolas zemņiku bezparteijsks laikrosts. Izdevējs un redaktors Ed. Kozlovskis. 1932. g. iznōce 6 numuri.

«Jaunō Latgola». Izdevējs K. Sangovičs, redaktors J. Danilāns, 1934. g. iznōce 5 numuri.

«Zemes Bolss» — kulturāli-sabīdrysks nedēļas laikrosts, 1934. g. Izdevējs J. Turkopuļs; redaktori: J. Soms (Nr. 1.—12.) un K. Strods (Nr. 13.—15.).

Žurnali.

Nu 1920. g. leidz šam laikam latgališu izlūksnē iznōkuši 14 žurnali.

Praktiski un populāri zynōtniski žurnali. «Latgolas Škola» iznōce 1921. g. novembrī un turpynoj izīt šūbreid. Tū izdūd Latgališu skolōtōju savīneiba, bet nu 1928. g. Latgališu skolōtōju centralō bidreiba. Redaktori: 1921.—1926. g. — V. Seil, 1928. g. — J. Turkopuļs un nu 1929. g. — M. Apels. Bez Latgolas školū un izgleiteibas vaicōjumim, žurnals pigrīz lelu vēreibu Latgolas kulturās vēstures pēteišonai, snāgdams vasalu rindu vēртеigu rokstu šymā nūzarē.

«Latgolas lauksaimnīks» — populārs zemkūpu, lūpkūpu, dōrzkūpu, biškūpu un kooperatoru laikrosts. Iznōce 1921.—1925. g. Nu sōkuma kai pilykums pi avīzes «Latgalīts», pēc tam latgališu b-bas «Kulturā» izdavumā, V. Lavenikova redakcijā un snādz praktiskus rokstus Latgolas zemkūpim vysōs lauksaimnīceibas nūzarēs.

«Latgolas Zemkūpis» — Latgolas lauksaimnīceibas bidreibu savīneibas laikrosts lauksaimnīceibā un kooperacijā, 1926.—1935. g. Redaktors Jez. Kīndzulis. Aizvītoj apsastōjušū «Latgolas lauksaimnīku».

Goreīga satura žurnali. «Katōļu Dzeive» — religiozi sabīdrysks mēneš-roksts; iznōce nu 1926. g. leidz šam laikam. Redaktori: prof. D. Jandzems un nu 1929. g. prof. A. Novickis. Snādz vīnkōršō ticeigō laseitōja izpratnei pīmārōtus rokstus.

«Kristus Karūgs» — goreigs laikrosts, 1924.—1925. g. Redaktors — izdevējs bkgš P. Apšīnīks.

«Sauleite» — Latvijas katōļu jaunōtnes bidreibas izdavums. Redaktori: P. Strods (1927. g.), P. Valpītrs (1928.—1933. g.), P. Rudzeits (1934.—1935. g.)

Dailiteraturas žurnali.

«Zidūns» — rakstnīceibas darbinīku vīnōtōjs un jaunōkūs latgališu rakstnīku audzynōtōjs. Lela daļa nu leidzkara latgališu rakstnīceibas darbinīkim stōjusēs pi jaunōs vaļsts izbyuves un vadeišonas dorba un sovu literārisku darbeibu pagaidam vai uz visim laikim atstōjuši; tim,

kuri rakstnieceibai palykuši uzticeigi, tryukst vīnojušas saites. Lai veicinot dailliterāras uzplaukšonu, Fr. Trasuns 1920. gadā izdūd žurnālu «Zemņika Draugs». Tūmār izdevējam nanūsādūd pi žurnāla saisteit ni latgališu rakstņikus, ni laseitōjus un pēc 2 numurim žurnals apstastōj.

1921. g. Rēzeknē iznōc literarisks jaunōtnes žurnals «Zīdūnīs», kurs ilgōku laiku pulcej ap sevi gōndreiz vysus latgališu rakstņikus un audzynoj jaunū rakstņiku saimi. Žurnāla populāritati roda jō ilggadeigs redaktors prof. P. Strods, kurs žurnālu, ar nalelim pōrtraukumim vadeja leidz 1932. g. Par šū laiku «Zīdūnīs» izaudzynōjis vairōkus rakstņikus, kuri tagad latgališu rakstnieceibā ijem pyrmōs vītas. Pavyšam «Zīdūnī» dorbōjušis ap 100 personas: Naaizmērstule, Ed. Kozlovskis, S. Putāns, bk. Apšinīks, J. Silkāns, P. Voitkāns, (Klaidūns), L. Latkovskis, T. Selickis, J. Cakuls, J. Kundzēšs, C. Pokrotnīks, S. Vaikušs, A. Sprūdžs, H. Tichovskis, M. Apels, A. Smagars, Vl. Strods, O. Rupains, D. Selicka, A. Ancāns, K. Strods-Plencinīks, M. Andžāne, J. Turkopuļs un daudz cytu.

Lai sekmēt latgališu rakstnieceibas atsateisteišonu, «Zīdūņa» redakcija sareikōja divus latgališu rakstņiku konkursus: pyrmū 1928. g. un ūtrū 1930. g. Par «Zīdūņa» redaktorim beja: J. Turkopuļs, 1924. g.; Br. Spūlis, 1925. g.; Dr. A. Broks, 1932.—1933. g. un nu 1934. g. redigej prof. Žuromskis.

Kaut pādejūs godūs «Zīdūņam» vairs nav taidas nūzeimes, kas tam bejuse pyrmūs godūs, tūmār ari tagad jys ijem radzamu vītu latgališu rakstnieceibā.

Progresivō nūvērzīņa žurnāli. Daļa radikalōk nūskapōtu rakstnieceibas darbinīku naatrūn par īspēju leidzdorbōtīs «Zīdūnī», kurs vyspōrejūs vilcīņūs ijur religiozi-moralisku vērzīni. Tōpēc pasarōda atklōteibā daži progresiva nūvērzīņa žurnāli. Tymūs radzam ari vairōkus bej. «Zīdūņa» leidzstrōdnīkus.

«Reits» — literariski-zynōtniskais un sabīdryskais žurnals, 1923. g. Redigej kolegija: J. Rainis, V. Barkāns, J. Opyncāns un P. Baško. Iznōce 3 numuri. Literariskā daļā leidzdorbojās: J. Rainis, J. Opyncāns, S. Putāns, P. Baško, J. Silkāns un c.

«Jaunais Vārds» — žurnals literaurai, zynōtnei un mōkslai: K./S. «Laikmets» izdavums, 1929.—1930. g. Redigej: 1929. g. V. Rasnācis, 1930. g. kolegija — St. Seils, J. Soms, J. Grodnis un St. Rasnācis. Dailliterāras daļā leidzdorbojās: P. Voitkāns (Klaidūns), C. Pokrotnīks (A. Eglōjs), V. Kancāns, A. Upīts, P. Kuļšs (Cēрпиņu Blauzga), St. Belkovskis (Edgars Ego), A. Kurcijs, J. Opyncāns, S. Putāns, A. Rudusāns, A. Adamāns, S. Senkjevičs. un c.

Plašōkas rakstnieceibas darbinīku aprindas ap sevi vīnoj Stepona Seila nūdybynōtais un leidz 1934. g. vadeitajs žurnals Latgolas kuļturai un dzeivei — «Straume», kurs iznōce 1932. g. un turpynoj iznōkt šūbreid. Pi latgališu rakstņiku saimes vīnōšonas un jaunū rakstņiku audzynōšonas dorba «Straume» aizvītoj «Zīdūnī». «Straumē» daillite-

raturas daļā leīdzdorbojās: A. Adamāns, M. Apels, A. Āncāns, M. Andžāne, K. Broks, J. Cakuls, D. Grečs, A. Garančs, P. Giļučs, Fr. Kempss, J. Klīdzējs, J. Kundzuļs (Dzērkste), C. Pokrotnīks, S. Putāns, J. Ratnīks (Rudiņš), J. Regža, Vl. Strods, K. Strods (Plencinīks), A. Sprūdžs, A. Smagars un c.

Žurnala «Straume» sareikotō rakstniku vokora daleibnīki (1932. g.).

Nu kreisōs sēd: Vl. Strods, M. Apels, J. Soms, St. Seiļs, C. Pokrotnīks, P. Viļčuks, P. Giļučs; stōv: R. Borkovskis, A. Rainskis, A. Bokums, P. Vasaraudzis, V. Kancāns, K. Krusts, B. Logins, C. Apšinīks un B. Burlacāns.

Latgališu rakstnīceibas populārizēšonas nūlyukā «Straumes» redakcija ikgodu reikōjuse rakstnīceibas vokorus Reigā.

Pōreji daiļliteraturas žurnali. «Dzimtines Skaņas» — dailes žurnals latgališu literaturai un mōkslai, 1925. g. Latgališu bīdreibas «Kūltura» izdavums. Rediģej koleģija: V. Seiļ, J. Pabērzis, M. Apels. Leīdzstrōdnīki: V. Seiļ, J. Pabērzis, M. Apels, J. Kundzēšs, Tomass Selickis, Dominika Selicka, N. Pope, Jez. Cakuls, C. Pokrōtnīks un c.

«Sējējs» — literariski-zynōtnisks rokstu krōjums. I. sējums 1925. g. II. sēj. 1928. g. Redaktors: P. Baško. Izdevējs — Latgolas jaunōtnes b-ba. Daiļliteraturas daļā leīdzdorbojās: J. Silkāns, P. Voitkāns (Klaidūns), S. Putāns, M. Apels, J. Opyncāns, C. Pokrōtnīks, O. Rupaiņš, D. Grečs, T. Selickis, Gr. Mukt-Kveders, H. Tichovskis un c.

«Draugs» — žurnals latvišu inteligencei, 1928.—1930. g. Redaktors A. Čamāns, tad Dr. A. Broks; izdevējs — Latvišu skolōtōju katōļu bīdreiba. Roksti golvonā kōrtā uz religiozi-moraliskom temom. Literariskōs daļas leīdzstrōdnīki: mons. N. Rancāns, R. Tabine (Naaizmērstule).

«Nōkūtne» — jaunōtnes žurnals literaturai, zynōtnei un mōkslai. Latgolas zemņiku jaunōtnes b-bas izdavums, 1931. g. Redaktors: V. Seiļ. Daiļliteraturas daļā leīdzdorbojās: A. Rudusāns, V. Kancāns, A. Smagars, S. Burlacāns.

Latgolas mōkslinīki arī teik saisteiti kai leidzstrōdnīki daiļliteratūras žurnālu iļustratīvā un mōkslas nūdaļōs. Žurnālūs gleznu reprodukcijas, vai iļustrācijas iūtōjuši šaidi mōkslinīki: «Dzīmtines Skaņōs» — J. Dekšņā, «Zīdūni» — Fr. Varslavāns un Kravāls, «Straumē» — Vasaraudzis, Bokums un Grečs, «Latgolas Školā» — Kravāls.

Kalendari

plašom lauku ļaužu aprindom vēl arī myusu laikā vysīcīneitōkō grōmota, tōpēc atzeimēsīm arī pādejā godā iznōkušūs kalendarus.

Laikā nu 1920. g. leidz takušām godam ilgōku vai eisōku laiku jir izgōjuši 7 dažaidi kalendari.

«Latgolas zemņiku kalendars». Izdūd kristeigu zemņiku partija, bet pādejā godā «Dorbs un Zineiba» tipografija. Sōcūt ar 1920. g. izīt kotru godu. Daiļliteratūras nūdaļā ar sovīm rokstīm kalend. jēme daleibu: J. Cakuls, bk. P. Apšīnīks un c.

Latgališu kalendars «Orōjs» 1921. g., V. Seiļ redakcijā. Plaša literāriska nūdaļa, kurā leidzдорbojās J. Pabērzs, Plūdoņs, J. Kindzuļs (Dzērkste).

«Latgolas lauksaimņika kalendars», latg. lauks. b-bu s-bas izdavums; J. Kindzuļa redakcijā, izīt ikgodu ar plašu lauksaimņiceibas rokstu pilykumu.

«Jaunōs Straumes» kalendars 1928.—1934. g. pīgrīž lelu vēreibu kuļturvēsturisku vaicōjumu apskatei un daiļliteratūrai. Šymōs nūdaļōs leidzдорbojās: J. Pabērzs, P. Laizāns, Fr. Kempš, P. Kotāns (Tyruļs), P. Kuļšs (Cērpiņu Blauzga), B. Brežgo, M. Apeļs, P. Baško, Aļb. Sprūdžs, A. Adamāns, M. Andžāne, J. Silkāns un c.

«Latgolas Zemņiku jaunōtnes kalendars», red. V. Seiļ, (1934. g. — 35. g. arī snādz daudz kuļturvēsturiskū ziņu.

Pōrejīm kalendariim: «Mozō Daugava», Vacō Daugava» un «Tautas kalendars», mozōka literāriska vēerteiba.

Daiļliteratūra.

Vyspōrejšais raksturōjums. Pēckara latgališu rakstņiceiba uzrōda stypru atteisteibu kai ražeiguma, tai arī kvalitates ziņā, seviški pādejūs godūs. Nu sōkuma pi jaunōs paaudzes rakstņikim beja monoma pīsaslišona svešīm īspaidim, pa daļai nacionalōs atmūdas rakstņiku patriotisku motīvu atkōrtōšona, un vyspōri sova «es» meklēšona. Rakstņiku spējom un īspējameibom nūsaskaidrojūt un atsateistūt, izaveidoj skaidri sazeimejami rakstņiceibas nūvērzīni un atseviški personu nūzeime tagadnes un nōkūtnes latgališu rakstņiceibā.

Vysumā jaunōkā latgališu rakstņiceibā pōrsvorā dzeja. Sasnāgti teicami panōkumi arī stōstu rakstņiceibā; vārojami mēģinōjumi snēgt arī plašōkus prozas dorbus — romanus. Ari dramatiskā rakstņiceibā snāgti atseviški dorbi, kuri peļnej īvēreibu.

Lirikā pādejūs godūs lelōkā vai mozōkā mārā vēerteigus dorbus snāgušas sekušas personas.

Fr. Trasuns snēdzis vīnkōršu un realu dzeju, kurā īpatnejā stilā un volūdā dzejōj par Latgolas sātu dzeivi un dorbu; laidis klajā arī fabulu krōjumu. Fr. Tr. literāriska darbeiba apskateita 43. l. p.

Seimāns Putāns pazeistams kai Latgolas nabadzeibas un bādu dzejņīks. Jō dzejai takušs ritms, tematika leidz īspējameibai vīnkōrša un reala, bet izjusta un sugestejuša. Izdeve šaidus dzejuļu krōjumus: «Dūmas un nūpyutas», «Latgolas orōja bolss», «Tovā vōrdā», «Daiņas myusu jaunōtnei», «Dīva apsavēršona».

Īpatneju vītu latgališu dzejā ģiem Jezupa Čakula romantiski-sentimentālā bērneības un jaunieības burveiguma cyldynošona. J. Čakula dzeju krājumi: 1) Sapni un Ilgas», 1926. g., 2) «Zudušos pārles», 1933. g.

Izidora Kundzēša dzejā izskan pesimistisks romantizms un naapmirinātība ar ikdienas dzeives saklumu un realitāti. Dzeju krājums: «Dvēseles slōpes», 1929. g.

Daudzi dzejōjis Jōns Silkāns. Daži jō dzejuli par dobu uzjēmti pamatškolu losomōs grōmotōs un kļvuši populāri jaunōtnes aprindōs. Plašōka vērīna un tematikas koncentrēšona Silkāns vēl nav sasnēdzis. J. S. laidis klajā sekušus dzeju krājumus: 1) «Reita Skapas», 1923. g.; 2) «Klajā», 1924. g.; 3) «Tev», 1925. g.; 4) «Laika atbalss», 5) «Iznīceiba» un 6) «Škola».

Tomass Selickis sovā dzejā analizej byutņu un pasaulu pyrmsōkumus un mērkus. Izdeve dzeju krājumu «Myužeibas Skapas», 1926. g.

Konstantina Stroda (Plencinīka) dzeju izskan intīma, klusa un pīvilceīga ikšējūs pōrdzeivōjumu un jūtu lirika. Iznōkuši dzeju krājumi: 1) «Sevī», 1931. g.; 2) «Sirds», 1934. g.

Cipriana Pokrōtnīka dzeja maigi sāra, rezignejuša un dzīli izjūsta. Taidi dzejuli kai «Meitine nu Latgolas» («Straume» 1932. g. Nr. 12.); «Sīna vedēji», («Straume» 1934. g. Nr. 12.) jir augstvērtēigs mōkslas dorbs. C. Pokrōtnīka dzejuli atseviškā grōmotā nav izgōjuši, bet nūdrukōti «Zidūnī», «Straumē» un c. laikrokstūs.

Marijas Andžānes dzeja pauž goru pacylojušu optimizmu, dzeives un dorba priku. Dzeju krājums «Reits», 1933. g.

Augusts Smagars na bez panōkumim debītej meklējumūs pēc jaunim izteiksmes un stīla pajēmīnim dzejā, kuri atbylstu pōrdzeivōjamō laikmeta dzeives tempam. Dzeju krājums: «Laikmeta termometrs», 1932. g.

«Meikuls Apels atseviški sovu rokstu nav izdevis, bet rakstējis jir vairōk par dažim ģpriķš mynātīm. Sovā dzejā M. Apels jir vyspuseigs. Apdzīd dobas krōšņumus, laimeīgu un nalaimeīgu mīlu, un t. t. (Izvylkums nu V. Bērzmaļa roksta «Latgališu literatura un tōs ražōtōji», «Zidūnis», 1928. g. Nr. 9.).

Alberts Sprūdžs vysūs dzejas veidūs: sonetā, fabulā, baladē, poemā, mīlas un dobas izjūtu lirikā, — jir snēdzis augstvērtēigas dzejas paraugus latgališu poezijā, kur volūdas vejeigums, gleznu bogōteība un dzejas panta elasteigums harmonizēti vysā pilneībā.

Atzeimejami vēl sekuši jaunōs paaudzes dzejnīki, kuri reprezentējušis atklōteībā un kuru dzeja peļnej ģvēreību: J. Regža (dzeju krājums, «Nōkūtnes Skapas», 1927. g.), O. Rupaiņš, V. Kancāns, V. Kravals, Tōlejō-Tyvejō, Vl. Strods, D. Grečs (dzeju krājumi: «Nimfa», 1931. g. un «Pi Sōrta», 1934. g.), Udačs, Al. Ancāns, K. Krusts, A. Adamāns, P. Voitkāns (Klaidūņš), A. Rudusāns.

Stōstnīceībā pādejā laikā arvinu spylgtōk teik izcalta Latgolas ļaužu sadzeive ar tōs ģpatnejom ģrašom un tradīcijom. Atzeimejami šaidi stōstu rakstnīki.

Jōns Ratnīks (pseud. Rudīns) snēdzis rakstureigas ainas nu sādžu ļaužu sadzeives. Jō stōsteišonas veids mozlīt pasmogs, bet ap-

skotamais temats izcalts vysūs raktureigūs seikumūs, kas, ivārojūt Latgolas sādžas dzeives īkōrtas un jōs imitniku psihologijas izsmelšu pazēišonu un precizu attālōjumu stōstā, dūd īspēju laseitōjam dzili īsaskaiteit sādžas ōrejōs sadzeives gaitā un tōs imitnika īkšējūs izjūtu un pōrdzeivōjumu pasaulē. Tai, jō garōkais un interesantōkais stōsts «Skrondu vosora» (nūdrukōts «Zidūnī», 1931. godā) spilgti attālōj Latgolas burlaku gaitas un pōrdzeivōjumus; «Sebastjana preceibōs» («Straume» Nr. 3.—4., 1932. g.) Ratu. attālōj tū tragiku, leidz kurai sādžas nabadzeigū mozzemniķu nūvad naatsakōpšona nu tradicijom, lai ari tūs ivārōšonas dēļ vajadzātu izputynōt vysu īdzeivi un sātas laimi. Atzeimejami vēļ šaidī J. R. stōsti: «Gonu vosora» («Zidūnis», 1930. g. Nr. 6.—7.), «Pārkyuņa nagaiss» («Zidūnis», 1930. g. Nr. 9.), «Katres dīvers nūsleika» («Zidūnis», 1930. g. Nr. 10.) un «Ceirūļu Ivenas liktiņš» («Zidūnī», 1930. g. Nr. 10. — gūdolgōts «Zidūna» reikōtā II. rakstniku konkursā.)

Jōns Ratniks.

Meikuls Apeļs izdeve sovus stōstus atseviškā grōmotā «Latgolas sātōs». Snēgsim par tim rakstnika J. Grīna nūvērtējumū: «Jam nav pretenziju leidzynōtis ar modernu prozas mōkslu — jys stōsta nu sovas pīredzes par eistineibu, izlītōdams dažus novelistiskus pajēmīņus tikai zynomas ērteības lobā. Bet eistineiba tod ari te atsaspūguļoj

vīnkōršā, pīvilceigā kōrtā, skaidrā un vēļ reiz — vīnkōršā volūdā.» — «Apeļa grōmotā atrūnami gon etnografiski tālōjumi, pīm. kōzu («Izdevenas»), gon sabīdriski («Zemīdolūt», «Zygmunds Ceirulevičs»), gon teiri žānriski (divi pādeji: «Tērga aina» un pa «Latgolas celim»), gon nauzbōzeigi didaktiski («Tymsums un nabadzeiba»). Bet visi tī vīnaidī jir nauzbōzeigi un tōdēļ simpātiska pozitīva gora apdvāsti. Aizkustynojuša jir rakstnika mīlestība uz sovu tautu un zemī un patīsa vēlēšonōs tū ceļt uz augšu». («Daugava» 1933. g. Nr. 5.).

M. Apeļs

Uz nōmīņus Tōļem lai Traucēs Tavš skaits!

*Kas tev sirdī spīzi, kas nūmōc tavas jūtas,
Kas kai ar myglu tavas acis pļēvuroj?
Tusoni sūsmes? Par kū? — Par bejūšū...
Par bejūšū? Ak! Vai ī vērts putū sārot
lū ozoras lēt, un izmysā krīst? —
Pēc pagōtū īlgas lai apvārtos klyust!...
Skaits, Tur tō lū mū aurnia nūjōjās, dzēvūt!
Kļau, kai dvēselē nōtūpūs nūjūlās beist!
Uz nōmīņus Tōļem lai Traucēs Tavš skaits!...*

M. Apeļa rūkroksts.

Konstantīns Stōrds-Plencinīks sovūs stōstūs tāloj lauku ļaudis, kuru dzeivi aizpylda ikdīnas prīcas un bādas, vīnkōrša un namōkslōta mīla pi lauku jaunišim. Te mes vārojām ari vacūs ļaužu īrašas un tradicijas, kuras jau aizgōjušas vēsturē; jaunōs pa-

audzes ceļšņonūs pēc plašokim dzeives aplyukim; konfliktus, kuri nūsarisynoj storp vacū un jaunū paaudzi. «Zidūnī», «Zemes Bolsā» un cytūs laikrokstūs nūdrukoti 12 K. S. stōsti; rakstureigoki nu tim sekuši: «Taukšenes Īva» («Zidūnis» 1929. g.), «Klovužu Pūpeņa kōzōs» («Zidūnis», 1930. g.) un «Vōrtūs» («Zemes Bolss», 1934. g.).

Jōns Opyncāns nūdrukojis vairōkus stōstus, kurūs izcalti apstōkli, pi kaidim nūsarisynoj storp jaunīšim, t. s. breivō mīla, pi kam šūs jaunīšu ateiceibu seikumi tālōti kaili naturalistiskā gorā. Jō stōsti nūdrukoti žurnalā «Reits» (1923. g.).

Alberta Sprūdža stōstūs vārojam, kai kristianizma un katōliskōs morales gorā audzynōtōs jaunōtnes vydā nūsarisynoj īpatnejō mīlas erotika; sīvītes dvēseles pōrdzeivōjumus rakstnīks te pratis sakausēt ar Latgolas īpatnejom īrašom. Laseitōja priškā kai dzeivi veidojās vairōki Latgolas ļaužu rakstureigi tipi. A. Spr. stōsti sakūpōti grōmotōs: «Bailēs un Spaidōs», 1933. g. un «Asaru liekņa», 1935. g.

Lobus panōkumus stōstnīceibā uzrōdejuši arī Burlacāns, Ciprians Apšīnīks, J. Klīdzējs, R. Borkovskis, P. Giluēšs, J. Turkopuļs.

Romans latgališu rakstnīceibā vēļ tikai pasōkuma stadijā.

Jōns Opyncāns «Sējējā» un «Jaunā Vōrdā» (žurnalā) nūdrukōja daļu nu sova romana «Sancta Maria Magdalena», bet pabeigtā veidā drukā tys napasarōdeja.

K. Strods-Plencinīks.

K. Strods-Plencinīks īsōce «Latgolas Vōrdā» drukōt romanu «Sādžu ļaudis» (1931. g.), bet arī tys leidz beigom nūdrukōts natyka.

Alberts Sprūdžs «Jaunā Straumē» (1932. g.) publicēja romanu «Kulturas nesēji», kurā tālōtas vēlēšonu laiku lauku sabīdrysku un politysku darbinīku atteiceibas un intrigas.

Dramatiskā rakstnīceibā pēckara laikā dorbōjās šaidas personas.

Jōns Opyncāns laidis klajā 5 cēlīņu lugu «Dzeives reits». Tymā tālōtas atteiceibas storp vacōkū paaudzi, kura uz jaunū laiku dzeives tecīni skotōs nūsūduši, un jūs bārnim — studentim, kuri studiju laikā, grōmotōs, sadzeivē ar dūmu bidrim gyutōs idejas mēginoj īpūtēt sovā apkōrtņē, nasaskotūt uz vacōkūs un jūs dūmu bīdru pretesteību.

Francs Trasuns laidis klajā lugu «Nūgrimušō piļs» (sk. 43. l. p.)

Prof. Pīters Strods publicējis 2 lugas nu myusu mōcūsōs jaunōtnes dzeives: 5 cēlīņu lugu «Dzeives vilpūs» (atseviškā izdavumā) un 2 cēlīņu «Pōvulenšs», kai arī sadzeives lugu «Aizdzīreibas». Šōs lugas bīži pasarōda uz Latgolas lauku skotuvēm un izsauc dzeivu pīkrisšonu.

Ontons Rupaiņs publicēja 5 cēlīņu lugu «Laikmetu mainā», kurā tālōti Latgolas tipi, kaidi tī vārojami, pōrejūt nu vacōs leidz kara sādžu dzeives uz jaunū dzeives ikōrtu. Vēsturiskā lugā «Kad pirmī gaili dzīdōja», O. R. tāloj latgališu darbinīku tautyskūs centīņus pēc dzymtsbyušonas atceļšonas un tūreizejū latgališu sadzeivi.

Vairōkas mozōkas lugas lokalizējuši, vai sarakstejuši bkgs Kazlāss (pseud. Ūzeits), bkgs Apšīnīks (sk. 60. l. p.), Dr. Valpītrs (Tōlivalds), Na aizmērstule un K. Kravāls (Jaunī spēki, 1932. g.).

Satiriski-jumoristiskō rakstniecība (feletons) seviški uzplauka parlamentarizma laikūs, kd spējeigam vārōtōjam un humoristam rodōs naizsmeljams krōjums rakstureigu tīpu un nūtykumu.

Pīters Kotāns (pseud. «Tyruļs») «Jaunā Straumē» un «Jaunōs Straumes» kalendarā nūdrukōja vairōkus garōkus humoristiskī-satiriskus stōstus, kurūs tūs laiku pusinteligētūs ōkstu bramaneiba, stulbums, īdūmeiba un slynkums tālōti vysā sovā kaļlumā. Stōsti izvylynoj smīklus, bet kūpā ari nūpyutu par tūs cylvāku gora nabadzeibu, kurus rakstnīks tāloj. Minēsīm sekušūs rakstureigōkūs Tyruļa stōstus: «Liktīņa spēle», «Vīna cylvāka tragedija», «Atmīņas par senejom kaujom» un c. (īvītōti «Jaunōs Straumes» kalendarūs).

Pīters Kuļšs (Cērpiņu Blauzga) snēdzis vasalu rindu nagaru, bet kūduleigu un apbreinojamī izteiksmeigu humoristisku feletonu, kurūs ikvīns vōrds raksturoj personeību, vai pōrdzeivojamu nūtykumu taidā veidā, ka laseitōjam nagribūt jōsasmej, bet izlaseitais ilgī palīk sabīdreibā kai pōrrunu temats. Cērpiņu Blauzga pīskaitāms pi lobōkim latvīšu humoristīm. Jō feletoni izkaiseiti «Jaunōs Straumes», «Jaunōs Straumes» kalendarā un «Jaunō Vōrda» slejōs.

Kai feletonu rakstnīki vēļ pazeistami: A. Sprūdžs, raksteja «Jaunā Straumē», pseud. Misters Vu; K. Strods-Plencinīks, raksteja «Latgolas Vōrdā», pseud. Kiu-Ku, D. Trūps raksteja «Zemnīku Ziņōs», B. Briška (Strīču Joseļs), V. Barkāns (Spriguls), K. Trukšāns (Drongu Mōsola) un c.

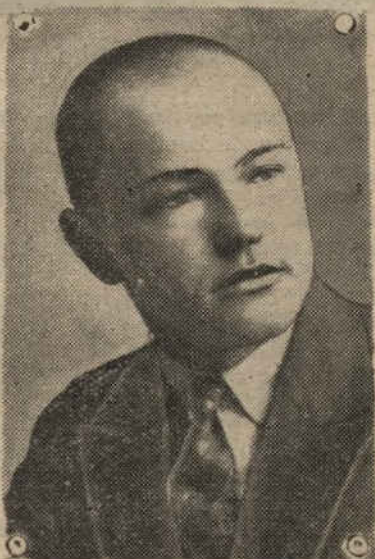
Kritika un literaturas pētēļona pādejūs godūs stipri atsateistejuse, taidā kōrtā sekmēdama jaunūs rakstnīku audzēšonu un izaveidōšonu. Šymā nūzarē jir strōdōjušas šaidas personas.

Bkgs S. Vaikulšs (Susejs) snēdzis atsauksmes par vairōkom atseviškūs izdavumūs izgōjušom grōmotom daiļliteraturā, nasaudzeigi graizeidāms jaunū rakstnīku klaidas un nūrōdeidāms pareizu ceļu turpmōkai darbeibai.

St. Belkovskis (Edgars Ego) uzmaneigi sekōjis latgališu rakstniecībai un snēdzis recenzijas par jauniznōkušīm dorbīm, pīdāms pi tūs nūvērtēšonas nu marksistiskō redzes veidūkļa. Jō kritiski apcerējumi un recenzijas nūdrukōti «Jaunā Straumē», «Domās» un c. «Latvju rakstniecība portrejās» redīgēja nūdaļu: «Latgališu rakstniecība pādejūs 25 godūs», konspektivā veidā snāgdāms objektīvu latgališu rakstniecības gaitas nūvērtējumu.

Aļb. Sprūdžs īvītōjis «Straumē» vasalu rindu recenziju par jauniznōkušīm dorbīm latgališu daiļliteraturā, tūs seiki un lītiški analizēdāms un kvalificēdāms.

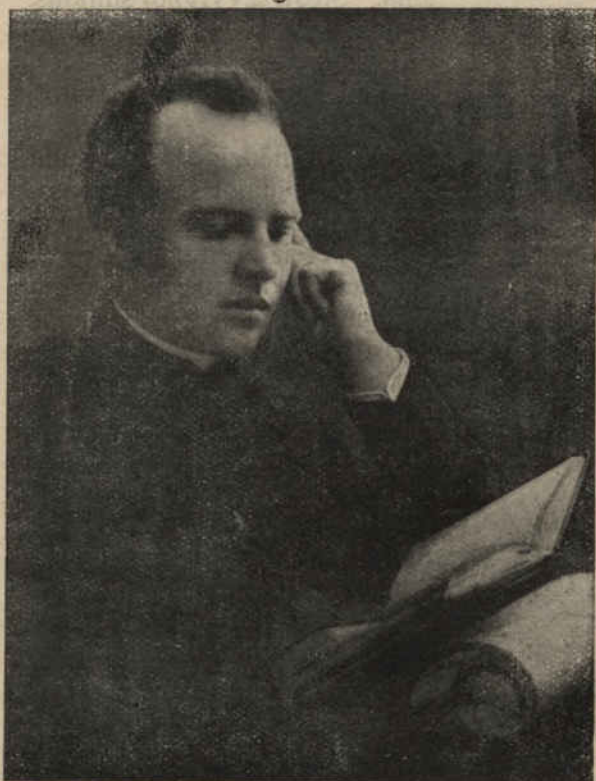
H. Tichovskis un Aug. Smāgars īvītōj pōrskotus par latgališu rakstniecību «Jaunākās Ziņās».

Aļb. Sprūdžs.

V. Seiļ jkdze lyka pamatus zynōtniskai latgališu literaturas pēteišonai, snāgdama izsmelušas un pareizas ziņas par latgališu periodiskim izdevumim un sastōdeidama latgališu izlūksnē iznōkušūs grōmotu rōdeitōju. Izcyļu vītu latgališu literaturas pēteišonā ijem jōs dorbi: «Vēsturiskas skices» («Latgolas Škola» 1922.—1926. g.) un «Sistematisksais leidz 1935. g. latgališu izlūksnē iznōkušūs grōmotu saroksts», kurs nyupat iznōcis nu druka.

Pīters Baško «Sējējā», II. sēj. (1928. g.) publicējis garōku dorbu: «Izeimējumi latgališu literaturas vēsturē», snāgdams izsmelušu

Prof. P. Strods.

pōrskotu par latgališu go-reigū rakstnīceibu un pasauleigōs rakstnīceibas sōkumu.

Prof. P. Strods «Zīdūnī» daudz rakstejis par pirmīm, leidz tam plašōkai sabīdreibai un pat kuļturvēsturnīkim napa-zeistamīm, dorbbim latgališu rakstnīceibā. P. Strods jir cēlis priškā atklōteibai Andriva Jurdža, Leiko un Pītera Miglinīka nūzeimi un nūpalnus.

M. Apels snēdzis vairōkus literatur-vēsturiskus apcerējumus.

Stepōns Seiļs «Straumē», «Jaunā Straumē» u. c. snēdzis pōrskotus par jaunōkō laika rakstnīceibas darbiniku dzeivi un dorbbim.

V. Bērzmaļs publicējis «Zīdūnī», 1928. g., plašōku dorbu «Latgališu literatura un tōs ražōtōji».

Literatura par jaunōkū latgališu rakstnīceibu. Tim, kuri vālātūs tyvōk ipasazeit ar jaunōkim dorbbim latgališu daļliteraturā, iteicams ipasazeit ar recezizjom un kritiskim apskotīm, kas ivītōti šaidūs žurnālūs. (Ikvōs atzeimēti autoā.)

Latgolas Školā 1925. g. (Nr. 5) «Dzimitines Skapas» (Cērtine), J. Silkāns — Klajā (M. Apels); 1930. g. Tomass Selickis — Myužeibas Skapas; Jōys Opyncāns — Dzeives reits (M. Apels), O. Rupaņa luga «Laikmeta maiņā» (H. Tichovskis). 1931. g. «Latgališu Lyra»; K. Plencinīks «Sevi», dzejas; D. Grečs — Nimfa (M. Apels). 1932. g.: Fr. Visockis — Jaunu dinu cereibas (K. Plencinīks). Jauns latgališu žurnals 1933. g.: M. Apela «Latgolas sātōs» (C. P.). K. Kravaļs — Jauni spāki. J. Smagars — Laikmeta termometrs (M. Apels). Preses atsauksmes par M. Apela stōstu krōjumu «Latgolas sātōs». 1934. g.: Latgaļu dzismes (J. Lukševics). D. Grečs — Pī sōrta (A. Sprūdžs).

Zīdūnī 1928. g. J. Cakuls — Sapni un Ilgas. J. Kundzēšs — Dvēseles Slōpes. J. Regža — Nōkūtnes Skapas. Pizeimes par I. Latgolas rakstnīku konkursa daleibnīku dorbbim (M. Apels). 1929. g. Pizeimes par I. Latgolas rakstnīku konkursa daleibnīku dorbbim (M. Apels).

Reitā 1923. g. Myusu literatura (J. Opyncāns). J. Silkāns — Reita Skapas (Students).

Dzimitines Skapas, 1925. g. S. Putāns — Tovā vōrdā (M. Apels).

Sējējā 1928. g. Jaunokos dzeju grōmotas (H. Tichovskis).

Straumē 1932. g. Latgališu rakstniecības darbiniki dzeivē un dorbā (St. Seiļš).
Godā raža (Aļb. Sprūdžs). S. Putāns — Dīva apsāvēršona (A. Sprūdžs). 1933. g.
Latgališu rakstniecības darbiniki dzeivē un dorbā (St. Seiļš). M. Andžāne — Reits
(A. Sprūdžs). J. Cakuls — Zudušos Pērlēs (A. Sprūdžs).

Bez tam recenzijas par vysom iznōkušajom grōmotom pazarōdejušas arī nedeļas
laikrokstūs «Latgalīts» (recenzents M. Apels), «Latgolas Vōrds» (recenzents S. Vaikuļš),
«Jaunō Straume» (recenzents Ed. Ego, St. Seiļš un A. Sprūdžs un «Jaunais Vōrds»
(recenzenti A. Sprūdžs un M. Apels).

Pōreji rakstniecības veidi.

Publicistika sevišķi uzplauka parlamentārizma laikīs, kad daudzōs politysku nū-
grupējumu vodušōs personas pyulējās pīrōdeit sovu uzskotu pareizeību un pretiniku
maļdeigumu. Šō laika publicistika izavērtē par nāaugleigu sovstarpeju politysku
apkarōšonu, sevis idealizēšonu un pretinika nūmalnōšonu. Tūmār arī šymā
laikā atzemejams vīns-ūtrs publicists, kura rokstūs vārojām pōrdūmōtus principialus
Latgolas tagadnes un nōkūtnes dzeives ceļus. Nu izcylōkim pādejo laika publicistim
atzemejami šāidi.

Stanislaivs Vaikuļš (pseud. D. Kibeļniks un c.) vīns nu ražeigōkim lat-
gališu publicistim. Viņa ivodroksti «Latgolas Vōrdā» vairōk kai desmit godu saista
laseitōju uzmaneibu. Tymūs jys polemizej ar progresivō vērziņa publicistim, aizstō-
vādams religijās un morales leļū etiskū vērtēibu un progresivō liberalizma un mark-
sizma ideju kaiteigumu. Vairōkus rokstus arī veltej atsevišķu nūvodu latvišu sovstarpeju
atteiceibu nūskaidrōšanai. St. Vaikuļa polemikas pajēmini osi un pret pretiniku
nasaudzeigi.

Jurs Pabērzs sovūs ivodrokstūs «Latgalīti», «Jaunā Straumē» un «Jaunā
Vōrdā» atsasauc uz kotru svareigōkū nūtykumu valsts lykuindūšonā, apskateidams
jauniznōkušūs lykumus un reikōjumus nu praktyska un juridiska veidūkļa un snāgdams
litišķu kritiku par vairōkim lykumprojektim.

Jezups Trasuns (pseud. Vasars) kūduleigūs, spraigūs rokstūs «Jaunā
Straumē» aizstōv progresivō vērziņa napicīšameibu un klerikalizma kaiteigumu pī
Latgolas kultūralōs un saimnicyskōs dzeives ceļšonas un atteisteibas.

Ontons Dzeņš «Zemņika Ziņōs» un «Jaunā Vōrdā» snādz izsmelūšus nūvēr-
tejumus par valsts finansialōs un saimnicyskōs dzeives gaitu.

Jezups Kindzuļš (Čenču Jezups) «Latgalīti» roksta agrarreformas vai-
cōjumūs.

Francs Zeps «Latgalīti» un «Zemņika Ziņōs» daudz roksta par Latgolas
školu un izgleiteibas litom; «Jaunā Straumē» par šim vaicōjumim roksta P. Baško
(Onžu Pīters).

Francs Kempš (pseud. Skomba, Skoborga) sovūs ivodrokstūs «Latgolas
Vōrdā», «Jaunā Straumē», «Jaunā Vōrdā» un «Latgolas Školā» apskota vaicōjumus par
latvišu un cyttautišu atteiceibom Latgolā un par atsevišķu nūvodu latvišu sovstarpe-
jom atteiceibom.

Takušūs nūtykumus par kultūralu pašōkumu darbeibu un nōkūtnes izredzem
kai arī mōkslas kritiku laikrokstūs un žurnālūs snādz: M. Apels, St. Belkov-
skis (E. Ego), H. Tichovskis un St. Seiļš.

Francs Trasuns «Latgolas Vōrdā» un Zemņika Bolsā» snādz daudz rokstu
par saimnicyskū un kultūralū dzeivi takušā breidi.

Jōņs Turkopuļš (Sutris) ivodrokstūs «Latgolas Vōrdā», «Zemes Bolsā» un
«Latgolas Školā» rōda, uz kaidu bezdibini vad tautu pēckara godu greizs parlamenta-
rizms un partiju klika.

Bez jau apskateitim, atzemejami vēl sekuši publicisti: bk. J. Velkme («Latgo-
las Vōrdā»), Od. Turkopuļš («Latgolas Vōrdā»), Vl. Strods, pseud. Cosi-
nus («Jaunā Straumē»), Step. Seiļš un c.

Zynōtniskō literatūra reprezentēta golvonā kōrtā vēsturē, volūdnicēibā, paida-
gogijā un filosofijā. Atsevišķūs izdavumūs publicēti sekuši zynōtniski roksti.

Prof. P. Strods — 1) Pareizraksteibas vōrdneica, 1933. g.; 2) 1904.—1924. g.
myusu rokstu breiveibas jubilejā ortografijas projekts; 3) Patiseibas maklātōjim. B.
Brežgo — Školas Latgolā XVII.—XX. g. s., 1932. g.; Latgolas pēteišonas vēsture,
1929. g.; Ludza, 1931. g. J. Soikāns — 1) Senējo Latgola, 1925. g.; 2) Kū mums
stōsta senču kopi, 1928. g. V. Seiļ — Latgolas liktini bēgļu laikmetā. A. Sylōvs —
Preču kusteiba Latgolā.

Periodiskā literatūrā pasārōdeja vairōki ivēreibu peļņeūši zynōtniski roksti, nu kurim atzeimēšu sekušus.

B. Brežgo — «Rēzekne» («Sējējā» Nr. 2.); «Jauni materiali un katōļu bazneicas vēstures Latvijā» («Latgolas Škola», 1934. g.).

N. Rancāns — «Goreigūs ordenu piminekli Latvijā» («Draugs» 1928. g.).

P. Baško — «Izeimējumi latgališu literatūras vēsturē» («Sējējs» Nr. 2.); «Audzy-nōšonas problemas myusu dīnōs»; «Dorba škola» («Reits» 1923. g.).

Prof. P. Strods — «Myusu volūdas litā» («Zidūnis», 1921. g.); «Jauni atrodumi pyrmōtnejā literatūrā» («Zidūnis», 1923. g.); «Myusu ortografijas litā» («Zidūnis», 1923. g.); «Livonijas vēsture» («Zidūnis», 1923. g.); «Stidzeņa uz zvaigzņem» («Zidūnis», 1925. g.); «Kōpēc saule nadzist», «Dzeiveibas byuteiba un jōs cālūni» («Zidūnis», 1928. g. — 1929. g.); «Pristereibas un pavesteibas byuteiba» («Zidūnis», 1929. g.); «Mesianiski pravītōjumi un jūs pisapiļdeišona Jezus Kristus personā».

L. Latkovskis — «Laika apjaušsōna un nūvērtēšona», «Imitācijas psiholo-gisks pamats», «Pētējumi Latgolas folklorā» («Latgolas Škola» 1929. g.); «Škiru ceina senejā Romā», «Urbanitas romišu literatūrā», «Latinu sentences», «Mazēpa jaunu vē-stures faktu gaismā» («Latgolas Škola», 1931. g.).

A. Garijōne — «Prof. Fōrsterā pavidagogiskōs mōceibas» («Latgolas Škola», 1928. g.).

V. Seiļ — «Vēsturiskas skices» («Latgolas Škola» 1922.—1928. g.).

J. Opyncāns — «Spāks un materijs», «Socialō etika» («Reits», 1923. g.).

V. Zondaks — «Vai kusteiba dobā myužeiga?», «Atoma izbyuve» («Zidūnis», 1930. g.).

A. Lepers — «Kapitalizms un kristianizms» («Zidūnis», 1930. g.).

V. Terenkevičs — Sv. Tomass nu Akvinas un privatipašuma tiseibu vaicō-jums («Zidūnis», 1930. g.).

J. Stepulāns — «Individs un sabidreiba» («Jaunais Vārds» 1929. g.).

Prakttyška satūra grōmotas iznōkušas golvonā kōrtā lauksaimniecībā, prakttyškūs vaicōjumūs, kai ari dažaidu organizaciju pōrskoti, statuti un dorba prospekti. Zem-kūpeibā pēckāra godūs iznōkušas 30 grōmotas; lūpkūpeibā, pinsaimniecībā un biškū-peibā 15 grōmotas; dažaidu organizaciju prospekti, pōrskoti un statuti iznōkuši apm. 200 izdavumūs; pōrejōs prakttyška satūra grōmotas apm. 50 izdavumūs. Grōmotu autori lauksaimniecības vaicōjumūs: N. Kaupužs, J. Skrebeļs, Od. Tur-kopuļs, Em. Āboliņš, J. Treiguts, A. Skroders. Nu dažaidu orga-nizaciju pōrskotim un cytom prakttyška satūra grōmotom atzeimejamas, storp cytu, sēkušas: 1) «Kū mums deve breivō un naatkareigō Latvija, 1920. g.»; «Latgolas ūrs-pškolā kongresa lānūmi un atzynumi»; 2) Ludzas latgališu kulturveicynōšonas bīdreiba»; 3) «Aglyunas realgimnazija».

Mōceibas grōmotas nu 1920. g. leidz šam iznōkušas zekušūs mōceibas priksmatūs.

Abeces laiduši klajā 9 autori; losomōs grōmotas pamatškōlom — 13; Latv. volūdas gramatikas, latgališu izlūksnē — 12 grōmotas; mōceibas grōmotas matematikā — 18; dobas zineibōs iznōkušas 6 grōmotas; geografijā — 4 grōmotas; vēsturē — 5 grōmotas; dzidōšonā — 3 grō-motas. Pavysam 15 godu laikā laistas klajā 70 mōceibas un rūkas grōmotas škōlu vājadzeibom, pi kam vairōkas nu tom izturējušas leidz 10 izdavumim (pir. «Pirmi siili matematikā» iznōkuši 8 izdavumūs, S. Svennes «Mozō abece» 7 izdavumūs, Fr. Zepa «Prakttyška latgališu gramatika pamatškōlom» 4 izdavumūs, Ed. Kozlovskō «Lobō Sākla» 4. izdavumūs, un t. t.) Mōceibas grōmotu autori: Ed. Kozlovskis, N. Rancāns, Fr. Trasuns, V. Seiļ, Fr. Zeps, J. Turkopuļs, Br. Spūļs, St. Kambala, M. Apels, P. Baško, P. Strods, O. Dzeņs, J. Dyura, J. Karkle, S. Svenne, O. Svenne un c.

Goreigō rakstniceiba ijem vinu nu pyrmōm vitom ari jaunōkā latgališu literatūrā. Nu 1920. g. leidz pādejām laikam iznōcis pōri par 60 dažaidu goreiga satūra grō-motu. Atzeimejamas, storp cytu, sēkušas pādejā laikā iznōkušōs grōmotas: «Svāts Evangelijums», Dr. A. Broka tulkōjumā; bk. N. Rancāna «Litur-gika», «Ticeibas pamati»; prof. P. Stroda «Katōļu katekizms», «Jezus sirds intro-nizacija», «Sv. Goda dōvona» un c.; S. Vaikūļa Svāta vēsture, jaunō un vacō dereiba; lyugšonu grōmotas «Uz augšu sirdis» un «Gūds Divam»; J. Karkles lyugšonu grōmota «Teicit Kungu», P. Apšinika «Bazneicas vēsture».

Radzamōkūs raktņiceibas darbinīku biografijas.

(Alfabetiskā kōrteibā.)

Adamāns Aleksandrs dzimis 1908. g. augustā Ludzas apr. Mērdzines pogostā. Bērniebu pavadejis Igaunijā, kur jō tāvs dorbōjis kai dzeļžceļu strōdnīks. Dzimtinē atsagrīzis 1921. g.; mōcējis pamatškolā Pyldā un Ludzā. Jau kai VI. klases školāns uzsōc dzejņika gaiņas. Pēc pamatškolas beigšonas turpynoj izgleiteību gimnazijā; šymā laikā pasarōda atklōteibā pirmī jō dzejuli «Jaunā Cīrulītī» un «Zemņika Ziņōs» (pseud. Rušons). Pēc tam leidzдорbōjās «Zidūnī», «Jaunā Vōrdā» (žurnalā), «Jaunā Straumē», «Jaunā Vōrdā» (avizē) un «Socialdemokratā». Studej Latvijas universitatē. «Zidūņa» sareikōtā latgališu rakstņiku konkursā, 1930. g. sajēme pyrmū gūdolgu.

Ancāns (Alāns) Aleksandrs dzimis 1910. g. decembrī Pīterpilī, beidzis Rēzeknes školōtōju institutu. Studej Latvijas konservatorijā un dorbojās kai školōtōjs Reigā. Aktivs «Zidūņa» leidzstrōdnīks.

Andžāne Marija dzymuse 1909. g. septembrī Ludzas apriņķī, Škaunes pogostā. Beiguse Rēzeknes školōtōju institutu un strōdoj kai školōtōja Rēzeknes apriņķī. Literarisku darbeibu uzsōkuse 1930. g. «Zidūnī»; leidzдорbōjās ari «Straumē» un avizēs «Dryva» (1931. g.) un «Zemes Bolsā».

Apeļs Meikuls dzimis 1901. g. Kaunatas pogostā. Apeļa vōrds Latgolas literaturā un publicistikā labi pazeistams. Ar rakstņiceibu nūsadorboj jau gondreiz 15 godus. Šymā laikā jys sarakstejis vairōkus stōstus un lelōku daudzumu dzeju, kas īvītōtas periodikā. Pīsagrīze ari krīvu dzejņiku Bunina, Tjučeva, Feta un c. tulkōšonai. Naseņ atpakaļ jys saraksteja un laide klajā stōstu grōmotu «Latgolas sātōs». Tymūs tālōtas lelōs pōrvērteibas cylvāku dzeivē un uzskotūs, kas nūtykušas un nūteik sakarā ar agrarreformas izvēšonu un sādžu sadaleišonu vīnsātōs. Taipat bogōti krōsom un interesanti jir jō skaistōs Latgolas dobas tālōjumi.

Bez tam Apeļs aktivi dorbojās ari sabīdryskā laukā, golvonom kōrtom školōtōju organizacijōs. Redigej un voda paidagogiskū mēnešrokstu «Latgolas Škola». Seviški daudz pētējis un rakstejis par Latgolas kulturvēsturi un tautyskōs atmūdas darbinīkim. Studiju nūlyukūs apceļōjis vairōkas Vokoreiropas valstis, īpasazinis ar dzeivi un kulturu tymōs un sovus nūvārōjumus snēdzis vairōkūs ceļōjuma aprokstūs. Pošreiz dorbojās Latgolas školōtōju, pašvaldeibu un sabīdrysku īstōžu darbinīku slymūs kasā Rēzeknē kai plynvarnīks. (J. Soma roksts laikrokstā «Rīts» 1934. g. Nr. 62.)

Baško Pīters dzimis 1901. g. Jōsmuižas pog. Lelūs Bašku cīmā. Studējis paidagogiju Latvijas unitversitatē. Strōdoj kai tautškolu inspektors Jākubpilī.

Belkovskis Stanislavs (Edgars Ego) beidzis Rēzeknes gimnaziju. Dorbōjis kai žurnalists «Jaunā Straumē», «Domās» un c. laikrokstūs.

Brežgo Boleslavs dorbōjis kai profesors un prorektors Moskovas archeologiskā institutā. Pēc šo instituta likvidēšonas nu lelinīkim, 1922. g. bejis par golvonūs archivu litu pōrvaldes pynvarniku un vaļsts archivu direktoru Vitebskā. 1925. g. atsagrīze dzimtinē un strōdōja Daugavpils piļsātas vaļdē. Publicējis vairōkus zynōtniskus rokstus par Latgolas pagōtni.

Dr. Broks Aloizs dzimis 1898. g. Rēzeknes apr. Varakļōnu pog. Beidzis Aglyunas goreigū seminaru un studējis Vīnes universitatē teologiju, kur ari īgyvis doktora gradu. Pošlaik voda Aglyunas veirīšu gimnaziju. Redīgēja žurn. «Draugu» un «Zīdūnī» (1933. g.).

Jezups Cakuls.

Jezups Cakuls dzimis 1898. g. Rēzeknes apriņķī, Varakļōnu pogostā. Mōcējis Rēzeknes piļsātas školā, pēc tam paidagogiskūs kursūs Rēzeknē 1918. g. Nu 1918. g. rudiņa dorbojās kai školōtōjs Rēzeknes apriņķa Borkovas pogostā. Pymōs J. C. dzejas pasarōdeja «Zīdūnī» 1922. g. Pēc tam jys kļust pastōveigs «Zīdūņa», «Latgolas Vārda» un «Dzimtīnes Skaņas» leidzstrōdnīks. Par paidagogiskim un Latgolas kulturas dzeives vaicōjumim daudz roksta žurnalā «Latgolas Škola». Izdevis divus dzejuļu krōjumus.

Grečs Danieļs (Dadzis) dzimis 1902. g. Ludzas apriņķī. Mōcējis piļsātas školā, pēc tam školōtōju sagatavōšonas kursūs. Strōdoj kai školōtōjs Ludzas apriņķī. Izdevis dzejuļu krōjumus «Nimfa» un «Pi sōrta». Pazeistams ari kai gleznōtōjs.

Kotāns Pīters (Tyruls) dzimis 1886. g. Rēzeknes apr. Bēržgaļa pogosta Klauku sādžā. Mōcējis gimnazijā un katōļu seminarā Pīterpilī. Satversmes Sapulces lūcekļis, I. un II. Saeimas deputats, pēc tam nūdūkļu inspektors Rēzeknē.

Kuļšs Pīters (Cērpiņu Blauzga) dzimis 1886. g. oktobrī Jaunlatgolas apr. Baltinovas pog. Styglovas cīmā. Mōcējis Pīterpilī gimnazijā, pēc tam studējis Pīterpils universitatē. Kai vērsnīks pīsadalējis pasaules karā. Dzimtinē atsagrīzis 1921. g. Ilgōku laiku strōdōjis kai īrēdnis zemkūpeibības ministrijā, bet pādejis godūs voda Reigas dorba apgōdi.

Kundzēšs Izidors dzimis 1901. g. Rēzenes apr. Rēznas pogostā. Mōcējis paidagogiskā školā Rēzeknē, pēc tōs beigšonas strōdoj kai školōtōjs Rēzeknes apr. Kaunatas un Rēznas pogostūs. Izdeve dzejuļu krōjumu «Dvēseles slōpes».

Latkovskis Leonchards dzimis Varakļōnu pog. Bokonu sādžā. Beidzis Varakļōnu gimnaziju un Latvijas universitates klasiskū nūdaļu. Kai students sajēmis 2 pymōs gūdolgās par sacenseības dorbim klasiskōs volūdōs. Tagad strōdoj Aglyunas gimnazijā.

Opyncāns Jōns dzimis 1899. g. Rēzeknes apr. Bēržgaļa pog. Mōcējis gimnazijā Pīterpilī. Studēja filosofiju Latvijas universitatē. Literariskū darbeibu uzsōce žurnalā «Gunkurs» 1917. g. Pēc tam pīsaslēja lelinīku kusteibai un 1919. g. aktivi leidzdorbōjās «Taisneibā». 1923. g. redīgēja žurnalu «Reits», kurā ari aktivi leidzdorbōjās. Tōlōkūs godūs vairōk pīsaslēja polityskam dorbam. Kai socialdemokrātu deputats tyka īvalāts ūtrā un trešā Saeimā.

Pokrotnīks Cipriāns (Augusts Eglōjs) dzimis 1904. g. oktobrī Jaunlatgolas apr. Bērziņš pog. Leidummīkūs. Pēc pamatškolā beigšanas mōcējis pādagogiskūs kursūs Rēzeknē, pēc tam strōdoj kai skolōtōjs Jaunlatgolas apriņķī. Jau skolas godūs, īspaidōts nu krīvu klasīkim, sōc mēģinōt raksteit dzejas. Drukā jō dorbi pasarōda 1922. godā «Zīdūnī». Pēc tam jys leīdzdorbojās žurnālūs «Sējējs», «Jaunais Vōrds» un «Straume» un avīzēs «Jaunō Straume» un «Jaunais Vōrds». Apdōvynōtōkais latgališu lirikis.

Societis

Societis draugim tūn ka, tēlu ira,
 Societis, tūn, kē muma, nūka, skar;
 Societis, tūn, ka, nūmāi māni mēlaj,
 Societis, tūn, ka, nūmāi māni veit.

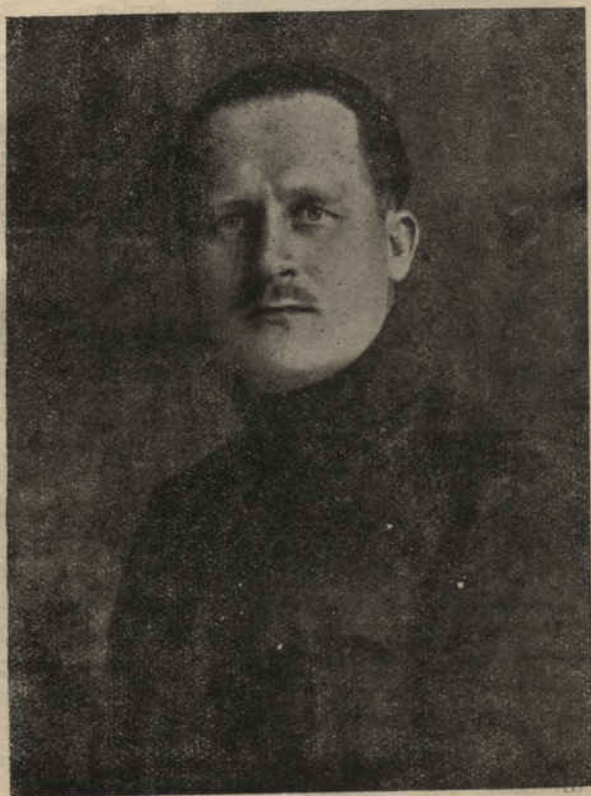
Vīnāls nysim dzeivē prūjam aizit,
 Nysim pīnōs, zalta rudi, veiz;
 Nysam pōi klāsē, bētō, lapa, -
 Janna dzeivē aus ar jaunū veit.

Ar tū laipa, pōi aizai osam
 Ka, šķir, pagitni un nōvēntni,
 Janna lāns, savā sirdē nosam
 Un din drēslē, kai Janna lūntini.

Augusts Eglōjs.

Augusta Eglōja rūkroksts.

Putāns Seimaņs dzimis 1892. g. Daugavpilī apr. Malinovas pogosta Lipinišku cīmā. Beidzis vītejū divklaseīgū ministrijas skolu. Gryutu saimnīcysku apstōkļu dēl izgēiteību naturpynoj, bet nōc par paleīgu tāvam pī lauku dorbbim, kūpā ar tū kaislēģi nūsadūdams grōmotu laseišonai, kas jū pamūdynojo izmēģinōt ari sovus spēkus dzejļu raksteišonā. 1912. g. «Dryvā» pasarōda jō dzejulš «Kometa», saraksteitais 1910. g. Nu šō laika S. P. klyust par cīteīgu «Dryvas», «Gunkura», «Zīdūņa» un «Straumes» leīdzstrōdnīku. Nasaskotūt uz gryutim dzeives apstōklim, jys snādz daudz un vēerteīgas dzejas. Tai, pēc S. P. poša izteicīnim, jys ar vīnu rūku turējis orkla rogoli, vai sātuvī, bet ar ūtru rakstejis dzejas. 1914. g.

Seimaņs Putāns.

S. P. teik isaukts karadīnēstī un pīsadola leļajā karā leīdz 1917. g., kad dezertej mōjōs, bet dreīži teik nu jauna mobilizēts un spīsts pīsadaleit pīlsōņu karā leīdz pat 1921. g. Ari karadīnasta un kara laukā P. S. natmat dzejōšonu. Atsagrīzīs dzīmtīnē 1921. g., jys kaidu laiku strōdoj kai irēdnis slymūs kasā Rēzeknē, pēc tam daboj zamōka irēdņa vītu dzeļžceļa pōrvaldē. Seīmaņa Putāna dzejas kļyust populāras un gyun plašu pīkrisšonu kai Latgolā, tai ari ōrpus tōs, bet nalabvēleīgī dzeives apstōkli vojoj dzejnīku ari pādejūs godūs: atleīdzeība par nūsadorbōšonu uz dzeļžceļa nalela un jōs napīteik, lai uzturēt saimi, nīmoz nadūmojūt par taidom lītom, kai literaturas īgōdōšona; klōt nōc vēl tīsas process dzejā izteiktūs pōrlīceību dēļ. Vyss tys dzejnīku saryugtynoj tiktōļ, ka jys saslymst ar nervu sabrukumu, pēc ilgōkas ōrsteīšonōs gon veseleību atgyun, bet nūsarūbežoj nu ļaudīm un sabīdreības. Pošļaik S. P. ījem dzeļžceļa sorga vītu Rucavas stacijā.

Rupaiņš Ontons dzimis 1906. g. februārī Rēzeknes apr., Bēržgaļa pogostā. Pēc Bēržgaļa 6 kl. pamatškolas beigšonas turpynoj izgleiteību Rēzeknes školōtōju institutā. Kai instituta absolvents, teik komandēts uz školōtōju kongresu un mīra propogandēšonas kursim Ženevā pi Tautu Savīneības. Pēc tam strōdoj kai školōtōjs Rēzeknes apriņķī. Dažus godus studējis Latvijas konservatorijā un strōdōjis kai irēdnis Reigā. Pazeistams Latgolā kai kōru organizeitōjs un vadeitōjs. Literariskū darbeību uzsōc «Zīdūnī» 1922. g. Leidzdorbōjis «Latgolas Vōrdā», «Sējējā», «Latgolas Školā», «Sauleitē». Roksta lugas un dzejas.

Ontons Rupaiņš.

Seiļ Valerija dzymuse 1891. g. Rēzeknes apr. Makašānu pog. Seiļu sādžā. Jōs tāva saimē beja 7 bārni, kurus tys naspējis uzturēt uz 4 ha zemes, tōpēc devēs uz Pīterpīli, kur strōdōja kaidā fabrikā. V. S. apmeklej fabrikas pamatškolu, pēc tam īsastōj kaidā privatā gimnazijā. Mōceību laikā pasnādz privatstundes, sagōdōdama leīdzekļus sev un atbalsteidama saimi, jo tāvs mīris, kad jai beja 8 godi. Pēc gimnazijas beigšonas izgeliteību turpynoj augstōkā sīvišu školā, Pīterpīli, kuru beīdz 1916. g. Augstškolas vadeība nūlem jū atstōt pi slavu volūdas katedra sagatavōšonai zynōtniskam dorbam. Jem dzeivu daleību Pīterpīļš latgalīšu

sabīdryskā dorbā, golvonā kōrtā bēgļu komitejā. 1917. g. V. S. nūdybynoj Latgolas školōtōju savīneību (tagadejō Latgalīšu školōtōju centralbīdreiba), kura leīdz šam laikam apvīnoj leļōkū daļu latgalīšu školōtōju, veic plašu izgleiteības un kulturas dorbu Latgolā un nu 1921. g. izdūd žurnalu «Latgolas Škola». V. S. vysu laiku jir b-bas vadeitōja. 1917. g. V. S. pōrīt dzeivōt uz Rēzekni, kur ījem tautškolu inspektores vītu. Te jei organizej školōtōju sagatavōšonas kursus un veic školōtōju seminara dybynōšonas pīrkšdorbus. V. S. jem dzeivu daleību pi Latvijas valsts nūdybynōšonas un vadeīšonas. Jei pīsadola Latgolas kongresā 1917. g. un teik īvālāta kongresa prezidijā, aktīvi dorbojās Latgolas pagaidu zemes padūmē, Latv. tautas padūmē un Satversmes Sapulčē

un ņem izgleiterbas ministra bīdra omotu. Nu 1923. g. vada Daugavpils skolotāju institutu. V. S. snāguse vasalu rindu vēsturisku, paidagogisku, volūdnicysku un c. rokstu «Dryvā», «Latgalitī», «Latgolas Školā», «Dzimtines Skaņos», «Jaunā Vōrdā» un «Izglītības Ministrijas mēnešrakstā». Izdeve grōmotas: «Latgolas liktini bēgļu laikmetā» un «Sistematiskais leids 1935. g. iznōkušs grōmotu saroksts».

Seļs Stepōns dzimis 1909. g. Rēzeknes apr. Makašānu pog. Klōvūs. Beidzis Rēzeknes skolotāju institutu un studējis tautsaimniecību Latvijas universitatē. Literarisku dorbu uzsōcis 1928. g. «Jaunā Straumē». Jēmis daleibu ari «Jaunā Vōrdā» (žurnālā un avīzē) un «Latgolas Školā». Nūdybynōjis un vadejis žurnalu «Straume».

Valerija Seiļ.

Selickis Tomass dzimis 1901. g. Rēzeknes apriņķī, Rēznas pogostā. Mōcējis Rēzeknes tērdzeības skolā, pēc tam paidagogiskūs kursūs Rēzeknē; skolas laikūs jēmis dzeivu daleibu latgališu mōcušos jaunōtnes pulceņu darbeibā. Nu 1923. g. strōdoj kai skolotōjs Rēzeknes apriņķī. Rakstniecībā jēm daleibu nu 1921. g., kad jō pirmī dzejuli pasarōda «Zidūnī»; T. S. klyust par «Zidūna» leidsztrōdnīku leids pat pādejim laikim. Seviški ražeigs jys 1921.—1923. g. Šymā laika spreidī «Zidūnī» nūdrukōti ap 60 T. S. dzejuļu. Bez tam jys leidsdorbojās «Dzimtines Skaņos» un «Sējējā» un laiž klajā soyus dzejuļus atseviškā grōmotā.

Silkāns Jōns dzimis 1899. Ludzas apriņķī. Beidzis skolotāju sagatavōšonas kursūs Rēzeknē un dorbojās kai skolotōjs Ludzas apriņķī. Pošlaik dorbojās Ludzā. Rakstniecībā isōce dorbōtis «Zidūnī» 1922. g. un beja vīns nu ražeigōkim žurnala leidsztrōdnīkim; divu godu laikā (1922.—1923.) «Zidūnī» tyka īvitōts ap 80 J. S. dzejuļu (pseud. Lismens—Vilneits). Vālōkūs godūs J. S. leidsdorbojās «Reitā», «Sējējā» un «Straumē», bet par izgleiteibas vaicōjumim daudz rakstejis «Latgolas Školā». Atseviškōs grōmotōs jir iznōkuši 5 J. S. dzejuļu krōjumi.

Smagars Augusts dzimis Lītovā 1910. g. oktobrī. Beidzis Rēzeknes komercškolu; studej dobas zynōtnes Latvijas universitatē. Pymmais A. S. dzejuls pasarōdeja atklōteibā «Latgolas Vōrdā» 1927. g. Nūdrukōts jō dzejuļu krōjums «Laikmeta termometrs».

Soikāns Jezups dzimis Ludzas apr. Cyblas pog 1889. g. nov. Mōcējis Ludzas pilsātas skolā, pēc tam nūlicis eksterna ekzamenu Pleskovas gimnazijā un beidzis Viļņas kara skolu. Kai vērsnīks pīsadalējis pasaules karā. Nu 1920. g. dorbojās Ludzā kai apriņķa valdes lūceklis un apriņķa priksnīks. Miris 1930. g. 31. julijā.

Sprūdžs Alberts dzimis 1908. g. decembrī Rēzeknes apr., Varakļonu pog. Dekšorēs. Beidzis Varakļonu gimnaziju un skolotāju sagatavotības kursus, tad vairākus gadus strādājis kā skolotājs Rēzeknes apriņķī. Nu 1933. g. darbojās kā irēdnis Latvijas hipotēku bankā Reigā. 1928. g. I. latgališu literatūras konkursā saņēmis I. gūdolgu. Literariskū darbeibu uzsōc «Zidūni» 1927. g., pēc tam leizdzdorbojās «Straumē», «Jaunā Vōrdā» un «Jaunā Straumē». Pādejūs godūs vasala vērkne A. Sprūdža stōstu videjā dialektā pasarōda «Daugavā», «Piesaulē», «Ritā» un «Brīvā Zemē»; iznōkuši atseviškūs izdavumūs: «Bailēs un Spaidos» un «Asaru liekņa».

Spījs Bronislavs dzimis 1898. g. Daugavpilš apr., Vorkovas pogostā. Mōcējis goreigā seminarā Pīterpilī. Studej filologiju Latvijas universitatē. Dorbojīs kai skolōtōjs Preiļu piļsatas skolā, Daugavpilš gimnazijā un Rēzeknes komercskolā. Tautskolu direktora bīdrs.

Rakstnīku grupa 1929. g. Sēd (nu kreisōs) H. Tichovskis, M. Apeļš, S. Putans, L. Latkovskis. Stōv: A. Sprūdžs, J. Cakuls, O. Rupaiņš.

Strods Pīters, prof. (pseud. Latgalāns, Strods-Eisāks) dzimis 1892. g. Varakļonu pogosta Eisākūs. Beidzis katōļu goreigū seminaru Pīterpilī. 1920.—1923. g. strōdōja kai skolu kapelans Rēzeknē; 1923.—1926. g. studēja filosofiju Insbruka un Vīnes augstskolā, īgyudams filosofijas doktora gradu. Strōdōj kai profesors katōļu goreigā augstskolā Reigā. Vysu laiku rūseigi dorbojās rakstnīcībā: pazeistams, kai zynōtnisku, goreiga satura un lugu rakstnīks, kai arī bibliofīls un Latgolas senōtnes pēteitōjs. 1923. g. P. Strods nūdybynōja Latgolas centralū biblioteku — muzeju, kurā savōce ratus un vērteigus latgališu rakstnīcības materialus. Par nalaimi biblioteka guņsgrākā gōja būjā. P. S. apm. 10 gadu redigēja «Zidūni», ap kuru vīnōja vysus radzamōkūs latgališu darbinikus; sareikōja pyrmūs latgališu rakstnīku konkursus 1928. g. un 1930. g.

Strods Konstantīns (Plencinīks) dzimis 1908. g. martā Varakļonu pog. Kokaru cīmā. Apmeklējis Varakļonu gimnaziju, tad kaidu laiku dzeivōjis tāva mōjōs, jemdams leizdaleibu vītejūs sabīdryskūs pasōkumūs.

Pošlaik strōdoj kai kancelejas irēdnis Rēzeknes školōtōju institūtā. Pirmais K. S. dzejulis tyka nūdrukōts «Jaunības Tekās» 1922. g. Pēc tam jō dzejuli un stōsti pasarōda «Zidūnī», «Jaunajā Straumē», «Latgolas Vōrdā», «Straumē», «Zemņika Bolsā» un «Sauleitē». Izdevis dzeuļu krōjumus: «Sevī» un «Sirds».

Strōds Vladislavs dzimis 1905. g. decembrī Rēzeknes apr. Varakļōnu pog. Kokarūs. 1928. g. bēidzis Varakļōnu gimnaziju; studej vēsturi Latvijas universitatē. Literariskā laukā uzsōc darbeibu 1925. g. «Zidūnī». Pēc tam leiddorbōjas «Jaunā Straumē», «Jaunā Vōrdā» un «Straumē». «Zidūņa» reikōtā latgališu rakstniku konkursā 1928. g. par sovom dzejom īgyvis III. gūdolgu.

Rakstnieku grupa 1933. g. Nu kreisōs 1. rindā: A. Erss, A. Goba, A. Smagars, Dr. V. Barkans, St. Seijs, A. Austrinš, Vl. Strods; ūtrā — O. Rupainš, A. Ancāns, B. Spūls, K. Strods (Plenciniks), A. Sprūdžs, J. Soms; trešā — K. Krusts, J. Gorbunovs, V. Kancāns, J. Muižņiks, Rainskis, J. Upinīks.

Tichovskis Heronims dzimis Ludzas apriņķa Pyldas pogostā. Mōcējis Ludzas gimnazijā. Beidzis Latvijas universitates filologiskū fakultati. Strōdoj kai školōtōjs Ludzas komercškolā. Daudz dorbojīs pi Latgolas folkloras vōkšonas.

Trasuns Jezups dzimis 1898. g. Rēzeknes apr. Ūzulmuižas pogostā. Beidzis Ivanovo-Voznesenska realškolū. Mōcējis Pīterpilī ceļu inženeru institūtā. Studējis Latvijas universitatē tautsaimnīceibu. Nacionalōs padūmes, Satversmes Sapulces un vysu Saeimu lūceklis.

Turkopulis Jōns dzimis 1899. g. Daugavpilš apr. Preiļu pogostā. Mōcējis Pīterpilī tērdzņiceibās školā un kai eksterns nūlicis ekzamenu par gimnaziju. Studējis Pīterpilš universitates vēsturiskā fakultatē. 1919. g. sōkumā breivprōteigi īsastōjis Latvijas armijā un pīsadaleja kaujōs pret lelinīkim un Bermontu. 1920. g. īsastōj Latvijas universitatē, kuru beidz 1923. g. Dorbojās Ludzā kai gimnazijas direktors. Beja par «Zidūņa» (1924. g.) un «Latgolas Školas» (1928. g.) redaktoru un «Zemes Bolsā» izdevēju.

Vaikulis Stanislavs dzimis 1887. g. Daugavpilš apriņķī, Kolupa pogostā. Beidzis Pīterpilš goreigū seminaru 1911. g., pēc tam dorbojās

kai bazneickungs, vēlāk dekans Latgolā. Ilgōku laiku darbojās Varakļonūs, pasnāgdams arī latviešu volūdu Varakļonu gimnazijā. 1924. g. V. S. sareikōja Varakļonūs pirmū rakstnieku cēlini Latgolā. Literarisku darbu uzsōcis «Dryvā» un turpinoj «Latgolas Vōrdā», «Zidūnī», «Draugā» un «Katļu Dzeivē».

Zeps Francis dzimis Rēzeknes apr. Varakļonu pogostā. Mōcējis Rēzeknes piļsātas skolā, tad komercskolā Pīterpilī. Studējis Reigas komercinstitūtā. II. Saeimas lūceklis. Redigējis «Zemņika Ziņas». Pošļaik darbojās kai vaļsts zemes bankas Daugavpiļs nūdaļas pōrvaļdnīks.

Izlītōtī materiali.

Pyrmolūti.

- Roths M. Vysa mōceiba katōliška, 1805. g.
Manteufels G. Inflantu zemes laika grōmota aba kalendars. 1862.—1871. g.
Maculevičs J. Paviiceišona un vysaidi sposobi zemnikim latvišim, 1850. g.
Andriwa Jurdža roksti rūkrokstā (J. Miglinika īpašums).
Pītera Miglinika roksti rūkrokstā (J. Miglinika īpašums).
Avizes: «Gaisma», 1905.—06. g.; «Sākla», 1906. g.; «Auseklis», 1906.—07. g.; «Dryva», 1908.—1917. g.; «Jaunas Ziņas», 1912.—1914. g.; «Breivais Vōrds», 1917. g.; «Laužu Bolss», 1917.—18. g.
Žurnali: «Austra», 1908. g.; «Ticeiba un dzeive», 1908. g.; «Strauteņš», 1917. g.; «Gunkurs», 1917.—18. g.

Grōmotas.

- Brežgo B. Školas Latgolā XVII.—XIX. g., 1929. g.
„ „ Latgolas pēteišonas vēsturiska gaita, 1929. g.
Prande A. Latviešu rakstniecība portrejās (E. Ego pōrskots par jaunōkū latgališu rakstniecību), 1926. g.
Rancāns N. Latvijas vēsture II. daļa.
Seiļ Valerija. Sistematiskais leidz 1935. g. latgališu izlūksnē izgōjušūs grōmotu saroksts, 1935. g.
„ „ Latgolas liktini bēgļu laikā, 1934. g.
Kemps Fr. Latgalieši, 1910. g.
Goba A. Latgale, 1932. g.
Soikāns J. Senejō Latgola, 1924. g.
Zeiferts T. Latviešu literaturas vēsture I. un III. d.
Latvijas vadošie darbinieki, prof. P. Šmita virsredakcijā, 1935. g.
Manteufels G. Kraslaw w Inflantach polskich, 1901. g.
Swierkowski K. Wilno kolebka drukarstwa Lotewskiego, 1932. g.

Periodikā īvītōtī roksti.

- Andriwa Judža pīmiņai «Zidūnis», 1922. g. Nr. 5.—6.
Baško P. Izeimējumi latgališu rakstniecības vēsturē «Sējējs» II. s., 1928. g.
Bērzmaļs V. Latgališu literatura un tōs ražōtōji. «Zidūnis», 1927. g.
Bērzneica L. Izeimes Latgolas vēsturiskā gaitā. «Jaunō Straume», 1925. g.
Brežgo B. Goreigōs brōlestes Latgolā XIX. g. s.
Goba A. Latgales atmodas sākumi. «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts», 1931. g. Nr. 1.
Ego Ed. Jaunōkōs problemas latgališu literaturā. «Jaunō Straume», 1927. g.
Jalowecki J. Krōtka wiadomośc o Inflantskim Kraslawskim seminaryum. «Rubon» VII.
Kemps Fr. Latgolas nacionalō atdzimšona. «Jaunais Vōrds», 1934. g.
„ „ Nu myusu prezes vēstures. «Jaunō Straume», 1929. g.
„ „ Francs Trasuns storp Pīterburgas latgališim. «Jaunō Straume», 1926. g.
„ „ Pyrmō latgališu avize. «Latgolas Škola», 1929. g. Nr. 5.
„ „ Latgališi Pīterburgā. «Jaunais Vōrds», 1933. g.
„ „ Atmiņas par «Jaunom Ziņom». «Jaunōs Straumes» kalendars 1928. g.
Kravaļs K. Jezups Soikāns. «Latgolas Škola», 1930. g. Nr. 3.
Krivāne I. Brōli Skryndās kai muni audzynōtōji. «Latgolas Škola», 1930. g. Nr. 3.
Latgalāns. Seimaņs Putāns. «Zidūnis», 1923. g. Nr. 2.

- Latgale. Latgales kongress. Latgales latviešu kongress. Latgales teātris. Latgalieši. Latgaliešu dialekts. Latgaliešu prese. «Latviešu konverzacijas vārdnīca» 10. sējums.
- Manteufels G. Neco z dziejów dawnego ksenstwa Inflanckiego. «Z okolic Drzwiny», 1910. g.
- Ontōns Skrynda. «Zidūnis», 1933. g. Nr. 2.
- Obšteins Fr. Dr. Ontōns Skrynda (atmiņas). «Zidūnis», 1927. g.
- Pūdņiks K. Bkga Kazimira Skryndas darbeiba sabīdrīskā dzeivē. «Zidūnis», 1927. g. Nr. 5.
- Rancāns N. Goreigu ordenu darbeiba Latgolā «Draugs», 1928.—1929. g.
- Rancāns J. Pīters Miglinīks. Zidūnis», 1923. g. Nr. 1.
- Retējūšs J. Brōli Skryndas, jūs darbeiba un nūzeime. «Zidūnis», 1930. g. Nr. 1.
- Rubuļs Vl. «Jaunas Ziņas». «Latgolas Škola», 1929. g. Nr. 8.
- Rupāis J. Druponas nu Latgolas kultūras un školū vēstures. «Latgolas Škola», 1932. g. Nr. 7.—9.
- Seiļs V. Vēsturiskas skices. «Latgolas Škola», 1921.—1928. g.
- „ „ Leidzšīnejī žurnali latgališu izlūksnē. «Dzīmtīnes Skaņas», 1925. g. Nr. 1.
- Seiļs Step. Latgališu rakstnīcības darbinīki dzeivē un dorbā. «Straume», 1932.—33. g.
- „ „ Pirmais latgališu žurnals «Austra». «Jaunais Vārds», 1930. g. Nr. 1.
- Skryuzmans J. Atmiņas nu bkga Skryndas laikim. «Latgolas Škola», 1931. g. Nr. 3.—4.
- Spūļs Et. Fr. Kempa dzīdōjums «Latvija» atrosts! «Latgolas Škola», 1932. g. Nr. 5.—6.
- Strods P. Jauns atrodums pyrmōtnejā literatūrā. «Zidūnis», 1922. g. Nr. 1.
- Tabine R. Kai es klyvu par školōtōju un rakstnīcu. «Latgolas Škola», 1930. g. Nr. 1.
- Trasuns Fr. Latgolas atteisteības vēsture. «Jaunō Straume», 1933. g.
- Vaikuļs S. Kempa dzīdōjums «Latvija». «Latgolas Škola», 1929. g. Nr. 9.
- „ „ Myusu atmūdas laika ideju izskaņas. «Zidūnis», 1929. g. Nr. 7.

Gimētnes un attāli.

	Pusl.		Pusl.
Bkgs P. Smelters 1889. g.	6	Dr. Ontōns Skrynda	56
Bkga P. Smeltera rŭkroksts	6	Naaizmērstule	57
«Vysa mōceiba katōliška» titull.	11	Bkgs Kazimirs Skrynda	61
Kossovskā gramatikas titullopa	14	Bkgs Kazimirs Skrynda ar mō-	
«Pavuiceišona un vysaidi sposo-		cušū jaunōtni Gatčīnā	62
bi» titullopa	16	Avīzes «Jaunas Ziņas» titullopa	63
Gustavs Manteufels	19	Jurs Pabērzs	64
Inflantu zemes kalendara titullopa	20	Vladislavs Rubuļs	68
Inflantu zemes kalendara I. pusl.	21	Latgališu akteru pulcešs 1907. g.	69
Inflantu zemes kalendara titul-		Vīna nu rŭkroksta lūgom ar cen-	
lopa, II. attāls	22	zuras atzeimem par atļaušo-	
Puslopa nu Inflantu zemes kalen-		nu izrōdeit	70
dara	23	Pymūs izreikōjumu programas	
Andrivs Jurdžs	30	paraugs	71
Puslopa nu A. Jurdža rokstu		Latgališu b-bas paleiģa kara upe-	
krōjuma	31	rem komiteja	74
Pīters Migliniks	32	Eduards Kozlovskis	75
P. Miglinika dzejulš rŭkrokstā	33	«Latgolas pagaidu zemes padū-	
P. Smeltera vēstule H. Visendor-		mes ziņōjums», attāls	76
fam	34	Žurnala «Strauteņš» titullopa	77
Pymūs latgališu bīdreibas dy-		Žurnala «Gunkurs» titullopa	78
bynōtōji	36	Žurnala «Straume» leidzstrōdniki	82
Franča Trasuna dzymdynōtōji	38	Jōns Ratniks	85
Francs Trasuns jauneibā	39	M. Apela rŭkroksts	85
Francs Trasuns	41	K. Strods-Plenciniks	86
Franča Trasuna rŭkroksts	42	Aļb. Sprūdžs	87
Avīzes «Gaisma» lōpas puse	45	Prof. P. Strods	88
Francs Kemps	49	Jezups Cakuls	92
Bkgs Nikodems Rancāns	51	Cipr. Pokrotnika rŭkroksts	93
«Dryvas» titullopa 1913.—1917. g.		S. Putāns	93
(originalklišeja)	53	O. Rupaiņš	94
«Dryvas» leidzstrōdniki	54	Valerija Seiļ	95
«Dryvas» aktivōki leidzstrōdniki	55	Rakstniku grupa 1929. g.	96
		Rakstniku grupa 1933. g.	97

Personu saroksts.

(Ar ciparim atzīmētas puslomas, kurās atteicīga persona mynāta.)

- Aboliņš, M. 90.
 Adamāns, A. 82, 83, 84, 91.
 Allunāns 27.
 Akilevičs, J. 14, 15.
 Ancāns, A. 81, 82, 91, 97.
 Andrekus 37.
 Andžāne, M. 81, 82, 83, 84, 89, 91.
 Apeļs, M. 80, 81, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 96, 100.
 Apšīniks, P. 59, 60, 74, 78, 80, 81, 83, 87.
 Assans, I. 66, 75.
 Austriņš, A. 97.
 Bagenas 13.
 Bagīnskis, S. 13.
 Barkāns, V. 97.
 Barons, K. 5, 16, 27.
 Baško, P. 81, 82, 88, 89, 90, 91, 98.
 Belkovskis, St. 80, 82, 87, 89, 91, 98.
 Belskis, A. 15.
 Bērņāns, A. 97.
 Bērzmals, V. 84, 98.
 Bērzneca 98.
 Bīlenšteins, A. 38.
 Blaumans, R. 68.
 Bokane, A. 78.
 Bokums, A. 83.
 Bondarevskis 69.
 Borkovskis, R. 82, 86.
 Brežgo, B. 83, 89, 91, 98.
 Brīcs, F. 74.
 Brikuļs, P. 78.
 Briško, B. 87.
 Broks, A. 81, 82, 90, 92.
 Broks, K. 82.
 Bržežinska, A. 69, 74.
 Būmeisters, B. 80.
 Burlacāns, S. 82, 83, 86.
 Cakuls, J. 81, 82, 83, 84, 88, 89, 92, 96.
 Ceplaks, J. 41, 62.
 Cērtīne, 88.
 Cuskis, St. 59.
 Čečots 48.
 Černovs, A. 70.
 Danilāns, J. 80.
 Daugule-Kemps, K. 46, 66, 67, 71.
 Dekšņa, J. 83.
 Dukaļskis, M. 35.
 Dzeņs, A. 90.
 Dzeņs, Ont. 89.
 Dyura, J. 90.
 Ego, E., sk. Belkovskis, St.
 Elgers, J. 9.
 Erdmaņs 40.
 Erss, A. 97.
 Gailāns 69.
 Garančs, A. 82.
 Garijone, A. 90.
 Giļučs, P. 82, 86.
 Goba, A. 97, 98.
 Gorbunovs, J. 97.
 Grečs, D. 82, 83, 84, 88, 92.
 Greivuļs, F. 76.
 Grīns, J. 85.
 Grišāns, D. 76.
 Grišāns, J. 55, 61, 64.
 Grodņa 78, 82.
 Grunavs, S. 7.
 Gudrelīns 42.
 Hazentoters 7.
 Hylzens, I. A. 10.
 Jaloveckis 13, 15.
 Jassas, 47.
 Jaudzems D. 80.
 Jurdžs, A. 6, 12, 30—31, 35, 36, 88, 98, 100.
 Ikaunīks, J. 79.
 Inekans 36.
 Kambaļa, S. 76, 79, 90.
 Kancāns, V. 82, 84, 97.
 Kangars, J. 36, 37.
 Kanizijs 7, 9.
 Karevičs 40.
 Karkle, J. 90.
 Karklīnka 78.
 Kaupužs, N. 90.
 Kazlass 87.
 Kemps, Fr. 36, 37, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 47, 48—50, 60, 64, 66, 67, 69, 70, 75, 79, 82, 83, 89.
 Kerenskis 76.
 Kindzuļs Jez. 50, 54, 55, 60, 69, 79, 80, 82, 83, 89.
 Kerkillo 13.
 Klīdzējs, J. 82, 86.
 Klopotovskis 40.
 Klučinskis 36, 40.
 Kopes 13.
 Korvat, A. 69.
 Kossovskis, T. 13, 14, 100.
 Kotans, P. 83, 87, 92.
 Kozlovskis, Ed. 59, 75—76, 78, 80, 81, 90, 100.
 Kravaļs, K. 87, 88, 98.
 Krivane, I. 98.
 Kravaļs, V. 84.
 Križanovskis, F. 13.
 Krops, V. 56, 63, 64, 67, 70.
 Krusts, K. 82, 84, 97.
 Kublickis, St. 80.
 Kuļšs, P. 81, 83, 87, 92.
 Kundzēšs, J. 81, 82, 84, 88, 92.
 Kurcijs, A. 81.
 Kurmiņš 14.
 Krustāns, Ed. 5.
 Kukoļniks 39.
 Laizans, Feliks 6, 34, 35, 52.
 Laizans, Ontons 50, 52, 54, 55, 56, 69.
 Laizāns, Pōvuls 47, 48, 50, 60, 64, 83.
 Latkovskis, L. 81, 90, 92, 96.
 Laurinovičs, Apolonijs 48, 52, 54, 70.
 Lavenikovs, V. 80.
 Leiko 30, 88.
 Leons XIII. 27.
 Lepers, A. 90.
 Līpiņš, P. 67, 71, 76.
 Lišenko-Konyčs, I. 69.
 Logins, Fr. 37, 69, 74.
 Lukaševičs, Jochans 9, 10.
 Lukševics, J. 88.
 Maculevičs, Jezups 13, 15, 16, 18, 98.
 Manteufels, Gustavs 6, 13, 19, 20, 21, 22, 26, 28, 30, 98, 100.
 Majeviskis, V. 40.
 Markss, A. 75.
 Miglīniks, Andrijs, 48.
 Miglīniks, Boleslavs 50.
 Miglīniks, Jōns, 50, 79.
 Miglīniks, Pīters, 30, 32—33, 48, 88, 98, 100.
 Mojs 57.
 Muižnīks, J. 97.
 Mukōns, Jōns, 47, 67.
 Mukt-Kveders, G. 46, 66, 82.
 Muravjevs 26, 27.
 Mūlenbachs 42.
 Naazmērstule (Sk. Tabine).

- Nagļa 69.
 Nedzialkovskis 40.
 Novickis, A. 80.
 Obšteins, Fr. 99.
 Okolo-Kulaks, A. 48.
 Opyncāns, Jōps 61, 77,
 78, 80, 81, 82, 86, 88,
 90, 92.
 Ostrovskis, B. 74.
 Pabērzs, Jurs 56, 64—66,
 74, 79, 82, 83, 89, 100.
 Paņeņš 74.
 Pipinuss 40.
 Plūdons, V. 83.
 Poktrotniks (Eglōjs), C.
 81, 82, 84, 93, 100.
 Pope, N. 82.
 Praude, A. 98.
 Pūdņiks, K. 99.
 Putans, Seimāns 40, 78,
 81, 82, 83, 88, 89, 93,
 94, 96, 100.
 Rainskis, A. 82, 97.
 Rainis, J. 81.
 Rasnacis, V. 82.
 Rasnačs, St. 81.
 Rammis 7.
 Rancāns, Nikodems 36,
 37, 39, 47, 48, 50—51,
 52, 82, 90, 98, 99, 100.
 Rancāns, J. 50.
 Ratņiks, J. 82, 84—85,
 100.
 Retejiņš 99.
 Regža, J. 82, 84, 88.
 Rimkevičs 13.
 Roskošs, V. 80.
 Roths, Mik. 10, 11, 98.
 Rozenšīlds-Pauliņš, 32.
 Rubuļs, Vlad. 37, 60, 63,
 64, 67—68, 74, 76,
 79, 80, 99, 100.
 Rubyns, Ontons, 46, 60,
 69.
 Rupais, J. 99.
 Rupaiņš, O. 81, 82, 84,
 86, 88, 94, 96, 100.
 Rudusāns, A. 81, 82, 84.
 Rudzīts, P. 79, 80.
 Rudzišs, Ed. 36, 37.
 Sangovičs, K. 80.
 Seiļ, V. 74, 76, 80, 82,
 83, 88, 90, 94, 98, 99,
 100.
 Seiļs, Step. 82, 88, 89,
 95, 97, 99.
 Selickis, T. 81, 82, 84,
 88, 95.
 Selicka, D. 81, 82.
 Sinkjevičs, S. 81.
 Silkāns, J. 81, 82, 83,
 84, 88, 95.
 Silovičs, P. 47.
 Simons 40.
 Skrebels, I. 90.
 Skrinda, K. 5, 6, 36, 37,
 39, 41, 42, 47, 52, 53,
 54, 55, 61—62, 70,
 74, 76, 100.
 Skrinda, O. 37, 38, 39,
 44, 46, 49, 52, 54,
 55—56, 69, 70, 99, 100.
 Skrinda, M. 54, 74.
 Skroders, A. 90.
 Skromans, R. 74.
 Skryuzmans, J. 99.
 Smagars, A. 81, 82,
 84, 88, 95, 97.
 Smelters, P. 5, 6, 34,
 35, 52, 100.
 Soikāns, J. 89, 95, 98.
 Soms, J. 80, 82, 97.
 Sprūģis, A. 70, 71.
 Sprūdžs, A. 81, 82, 83,
 84, 86, 87, 88, 89, 96,
 97, 100.
 Spūļs, B. 81, 90, 96, 97,
 99.
 Stepulāns, J. 90.
 Strods, (Plenciniks), K.
 80, 81, 82, 84, 85, 86,
 100.
 Strods, P. 30, 80, 81, 86,
 87, 88, 96, 99, 100.
 Strods, Vl. 81, 82, 84,
 89, 97.
 Svenne, S. 90.
 Svenne, O. 90.
 Svierkovskis, K. 98.
 Sviderskis 40.
 Sylanža, V. 79.
 Sylovs, A. 89.
 Šantenbergs, I. 7.
 Šmits, P. 98.
 Šteinbergs, I. 35.
 Tabine, Rozalija, 56, 59,
 81, 82, 87, 99.
 Terenkevičs, V. 90.
 Tichovskis, H. 81, 82,
 87, 88, 89, 96, 97.
 Tōlejō-Tyvejō 84, 97.
 Tolgsdorfs, E. 7, 8, 9.
 Tolstojs, A. 68.
 Tolstojs, L. 68.
 Trasuns, Aloizs 47, 61,
 64, 67, 69.
 Trasuns, Francs 34, 35,
 36, 37—44, 46, 47, 48,
 49, 52, 60, 81, 83, 86,
 89, 90, 99, 100.
 Trasuns, Jez. 79, 89, 97.
 Trasuns, J. 47.
 Trasuns, Tanslovs 37.
 Treiguts, I. 90.
 Trups, D. 77, 78, 87.
 Trukšāns, K. 87.
 Tukišs, S. 52, 57, 61.
 Tumans, 54.
 Turkopuļs, O. 55, 61,
 79, 89, 90.
 Turkopuļs, J. 80, 81, 86,
 89, 90, 97, 99.
 Udačs 84.
 Uljans, J. 80.
 Ulmanis 26.
 Upiniks, J. 97.
 Upīts, A. 81.
 Vaikuļs, St. 60, 81, 87,
 89, 90, 97, 99.
 Vaivods, Odums 35.
 Valpitrš, B. 80, 87.
 Varslavāns, F. 83.
 Vasaraudzis, P. 83.
 Veinmarks, A. 26.
 Velkme, J. 35, 40, 52,
 79, 89.
 Velkme, O. 79.
 Viļčuks, P. 82.
 Visendorfs, H. 5.
 Viškērs, J. 80.
 Višņevskis, Jōps 37, 38.
 Višņevska 69.
 Visockis, F. 88.
 Voitkāns, P. 81, 82, 84.
 Začs, Gregors 52.
 Zarkevičs, A. 76, 77.
 Zeile, Jōps 35.
 Zeimaļs, O. 77, 78.
 Zeiferts, T. 98.
 Zeliķs, 30, 39.
 Zeps, Fr. 78, 80, 89, 90,
 98.
 Zondaks, V. 90.
 Zvidris, J. 77, 78.
 Žilinska 57.
 Žuromskis, 79, 81.
 Yubuļs, S. 74.

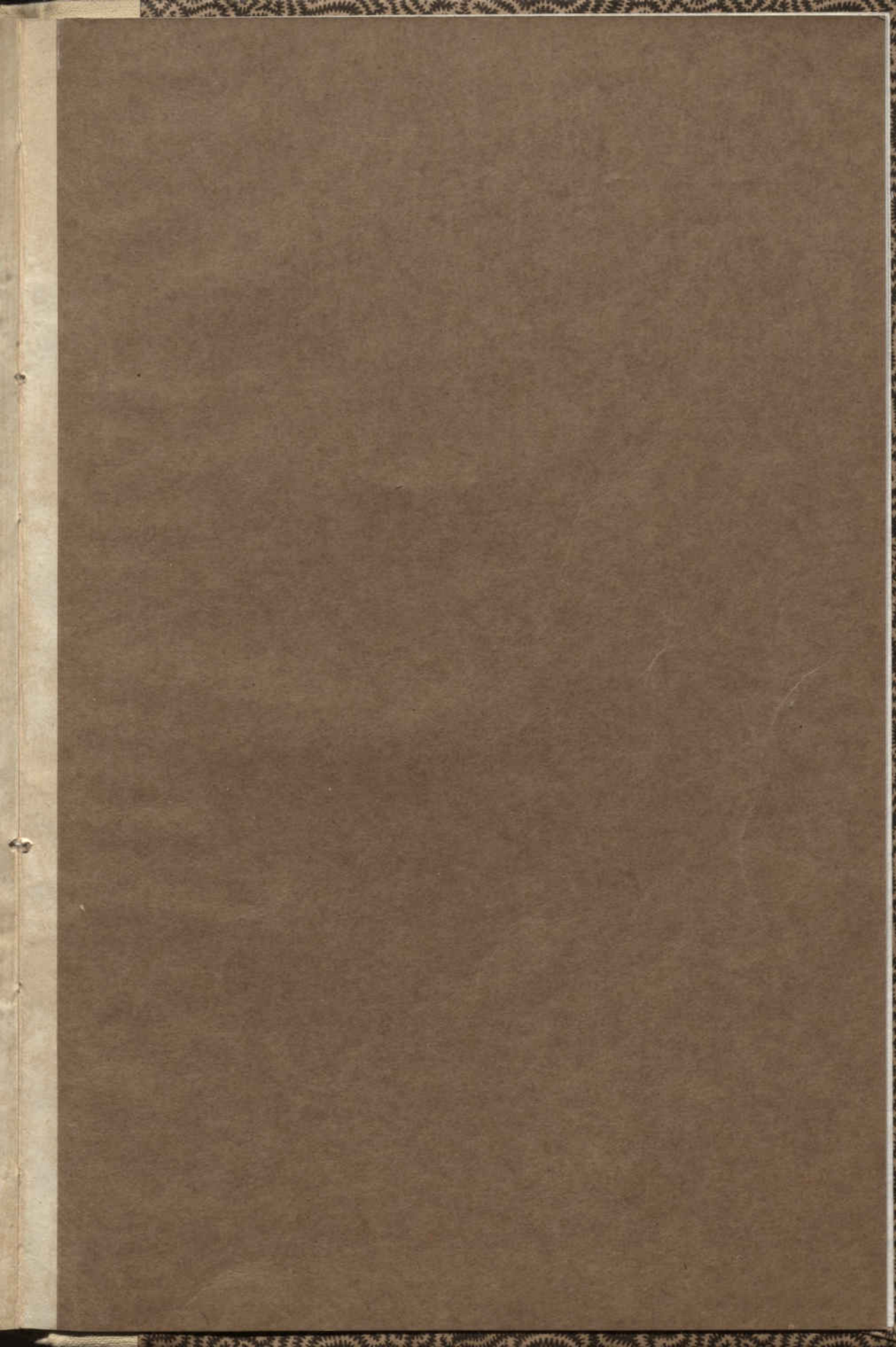
Satura rōdeitōjs.

	Pusl.
I. Burtņiceiba	5—6
Tautas gora montas krōšonas vēsture Latgolā	5
Bkgs Pīters Smeļters	5
II. Goreigō rakstņiceiba	7—18
Pirmi roksti latvišu volūdā	7
Jezuitu ordens. Latgališu rokstu volūdas atsasvešinōšona nu pōrejūs latvišu raksteibas	8
Jezuitu izdūtōs grōmotas un tūs autori	9
Pymōs grōmotas latīnu raksteibā. Johans Lukaševičs. Pōrejōs XVIII. g. s. izdūtōs grōmotas. Volūda	9
Jezuitu ordena darbeibas nūslāgums. Mikelš Roths. «Vysa mōceiba katōliška». Jezuitu darbeibas centri Latgolā. Krōslovas goreigais seminars.	10
Goreigō rakstņiceiba XIX. g. s. Rakstņiceibas veicynōtōji	12
XIX. g. s. pymā pusē iznōkušōs grōmotas	13
Slēdzini	13
III. Pasauleigōs rakstņiceibas sōkums	14—18
Pymōs pasauleigōs grōmotas. Zvārasti. Latgališu gramatikas. Abeces	14
Praktyska satura grōmotas. Apstōkli, pi kaidim rodās pymōs pasauleigōs grōmotas. Bk. Jezups Akilevičs. Bk. M. Jackevičs. Bk. Jezups Maculevičs	14
Pavūiceišona un vysaidi sposobi zemņikim—latvišim. Grōmotas ikōrtōjums. Rakstureigōki tipi. Nūzeime	16
IV. Gustavs Manteufels un drukas breiveibas aizligšona latgališim	19—33
Gustavs Manteufels. Dzymtbyušonas atceļšona. Pymais latgališu kalendars. Pōrejōs G. Manteufela grōmotas. G. Manteufela biografija. G. Manteufela nūzeime	19
Drukas breiveibas aizligšona latgališim. Drukas breiveibas aizligšonas imesli. Sekas. Katōļu bāzņeica kai nacionalō gora gora uzturātōja. Žēidi. goreigōs literaturas izplateitōju lūmā	28
Pirmi rakstņiki latgališi. Leiko. Andrivs Jurdžs. A. Jurdža dzejas paraugi. Pīters Miglinīks. P. Miglinīka dzejas paraugi	30
V. Tautyskōs atmūdas laikmets.	34—78
Laikmeta izvaneitōji. Pirmi kūpdarbeibas mēginōjumi. «Katōļu mōju kalendars» pulceņš. Pymō latgališu bidreiba	34
Latgališu tautas atmūdas kusteibas vadeitōjs un ideologs Francs Trasuns. Fr. Trasuna vačōki. Školas un studiju godi. Pirmi godi goreidznika un sabidryska darbinika omotā. Fr. Trasuns kai rakstņiks un dzejņiks. Fr. Trasuna dzejas stiļš.	37
Pymō latgališu avize. «Zvaigzne». Pymō latgališu apspride raksteibas vaicōjumā. Drukas breiveibas atļaušona latgališim. Pymō latgališu avize «Gajsmā». «Gajsmas» mērki un nūzeime. Leidzstrōdniki. Avizes apstōšonas imesli	44
Avizes «Sākla» un «Auseklis». «Sākla». «Auseklis». Pymūs avīžu laikmeta raksturōjums. Pymais latgališu žurnals «Austra». «Ticeiba un Dzeive»	46
Pymōs latgališu avizes redaktors Francs Kempis	48
«Sāklas» redaktors bkgs Nikodems Rancāns	50
Vīneibas nūdybynōšona latgališu rokstūs	51
Avizes «Dryva» un «Jaunas Ziņas». Avizes «Dryva» izdūšonas priksdorbi. «Dryva». «Dryvas» mērki un uzdavumi. «Dryvas» leidzstrōdniki. Ontōns Skrynda. Ontōns Laizāns. Naaizmērstules dzeives gōjums. Naaizmērstules literariskō darbeiba. Stanislavs Cunskis. Pīters Apšīniks. Ontōns Rubyns. Jezups Kindzuļš	52

«Dryvas» redaktors K. Skrynda. Dzeives gājums. Sabīdrysks dorbs. Bkga K. Skryndas literariskō darbeiba	61
«Jaunas Ziņas», Avīzes darbeiba	63
«Jaunu Ziņu» leidzstrōdniki. J. Pabērža literariskō darbeiba. Pabērža dze- juli. Pabērža stōsti. Ignats Assāns. Grigors Mukt-Kveders. Konstan- cija Daugule-Kemps. Jōns Mukōns. V. Krops	64
«Jaunu Ziņu» redaktors V. Rubuļs	67
Dramatiskōs rakstnīceibas sōkums	68
Kara un revolūcijas laikū rakstnīceiba. Bīdreiba paleiga kara uperem. Lat- višu apvinōšonas vaicōjums. Pēcrevolūcijas pūsma laikroksti. Eduards Kozlovskis. Latgališu nacionalōs kusteibas idejas.	73
VI. Jaunōkō latgališu rakstnīceiba	79—98
Priksvōrds. Vyspōrejšais raksturōjums	79
Periodiskō literatūra. Nedēļas laikroksti	79
Žurnali. Praktiski un populāri zynōtniski žurnali. Goreiga satura žurnali	80
Daiļliteratūras žurnali. «Zidūnis» kai rakstnīceibas darbiniku vīnōtōjs un jaunōkūs latgališu rakstniku audzynōtōjs. Progresivō nūvērziņa žur- nali. Pōreji daiļliteratūras žurnali	80
Kalendari	83
Daiļliteratūra. Vyspōrejšais raksturōjums. Līrika. Stōstnīceiba. Romans. Dramatiskō rakstnīceiba. Satiriski-jumoristiskō rakstnīceiba. Kritika un literatūras pēteišona. Literatūra par jaunōkū latgališu rakstnīceibu	83
Pōreji rakstnīceibas veidi. Publicistika. Zynōtniskō literatūra. Praktyska satura grōmotas. Mōceibas grōmotas. Goreigō rakstnīceiba	89
Radzamōkūs rakstnīceibas darbiniku biografijas. *Adamāns, A. Ancāns, *A. Andžāne, M. Apels, M. Baško, P. Belkovskis, St. Brežgo, P. Broks, A. Cakuls, J. Grečs, D. Kotāns, P. Kuļšs, P. Kundzēšs, J. Lat- kovskis, L. Opyncāns, J. Pokrotniks, C. Putāns, S. *Rupains, O. Seiļ, V. Seils, St. Selickis, T. Šilkāns, J. Šmagars, A. Šoikāns, *J. Sprūdžs, A. Spūls, B. Strods, P. Strods, K. Strods, Vl. Tichovskis, H. Trasuns, J. Turkopuļs, J. Vaikuļs, S. Zeps, Fr.	91
Izlitōti materiali	98
Gimetnes un attāli	100
Personu rōdeitōjs	101

LC 13158

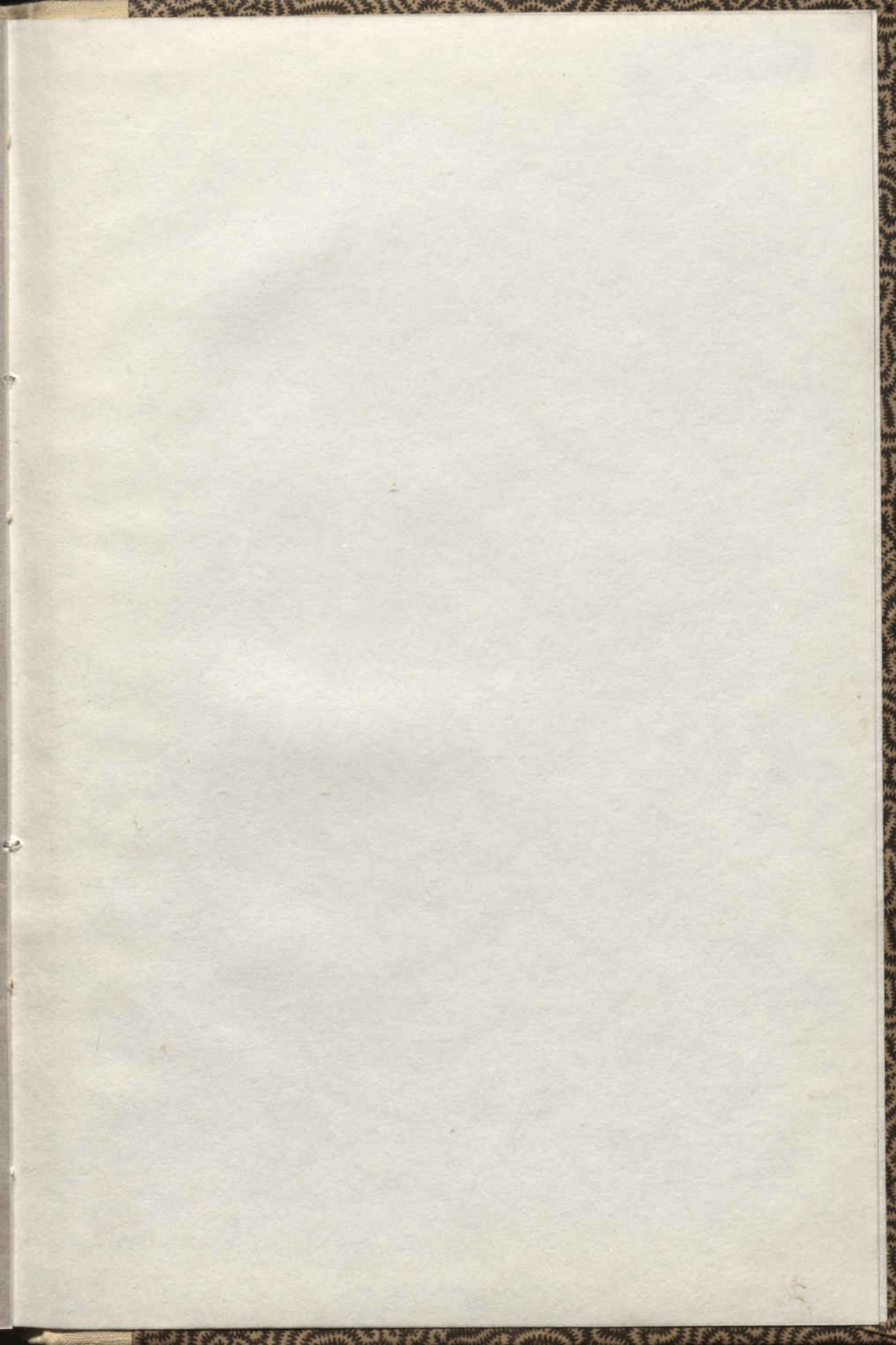

Moksa Ls 2—.

4. OKT. 1935

Lc 13158

Pārb. 21. xi 94. A.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307093157